

**STRATEGIA ROZWOJU PRODUKTU
TURYSTYCZNEGO SZLAK WODNY KRÓLA
STEFANA BATOREGO: WISŁA – KANAŁ ŻERAŃSKI
– ZALEW ZEGRZYŃSKI – NAREW – BIEBRZA –
KANAŁ AUGUSTOWSKI (NIEMEN)**

CZĘŚĆ II – AUDYT TURYSTYCZNY

Polska Agencja Rozwoju Turystyki SA
Warszawa, grudzień 2009

Copyright by Polska Agencja Rozwoju Turystyki SA, 2009

Dokument pn. „Strategia rozwoju produktu turystycznego Szlak Wodny im. Króla Stefana Batorego” został opracowany przez zespół w składzie:

- 1) Magdalena Ragus – Dyrektor Zespołu Projektowego
- 2) Marta Wasiluk
- 3) Jakub Czajkowski
- 4) Małgorzata Steckiewicz
- 5) Magdalena Wątorska-Dec
- 6) Ewa Jakubisiak

Autorzy dokumentu pragną serdecznie podziękować wszystkim osobom, których wiedza i doświadczenie przyczyniły się do jego powstania, w tym w szczególności pracownikom Urzędów Marszałkowskich Województwa Mazowieckiego i Podlaskiego oraz wszystkim uczestnikom warsztatów i spotkań konsultacyjnych.

SPIS TREŚCI

1.	wstęp.	4
2.	Audyt turystyczny – województwo mazowieckie	6
2.1.	Obszar projektowy w granicach województwa.....	6
2.2.	Inwentaryzacja i ocena walorów turystycznych.....	7
2.3.	Inwentaryzacja i ocena stanu zagospodarowania.....	65
2.4.	Ocena stanu środowiska naturalnego.....	123
2.5.	Ocena dostępności komunikacyjnej.....	133
2.6.	Analiza dokumentów strategicznych.	135
2.7.	Analiza SWOT.	141
3.	Audyt turystyczny – województwo podlaskie.....	143
3.1.	obszar projektowy w granicach województwa.	143
3.2.	Inwentaryzacja i ocena walorów turystycznych.....	144
3.3.	Inwentaryzacja i ocena stanu zagospodarowania.....	194
3.4.	Ocena stanu środowiska naturalnego.....	253
3.5.	Ocena dostępności komunikacyjnej.....	262
3.6.	Analiza dokumentów strategicznych.	264
4.	Spis tabel, rysunków, fotografii.	272

1. WSTĘP.

Najważniejszym elementem w procesie kreowania produktów turystycznych jest bardzo dokładnie i rzetelnie przeprowadzony audyt turystyczny, który jest waloryzacją obszaru pod kątem możliwości rozwoju turystyki oraz problemów i barier, jakie występują na analizowanym terenie. Audyt turystyczny obejmuje m.in. analizę i ocenę:

- walorów,
- stanu zagospodarowania w infrastrukturę turystyczną i paraturystyczną,
- dostępności komunikacyjnej,
- stanu środowiska naturalnego.

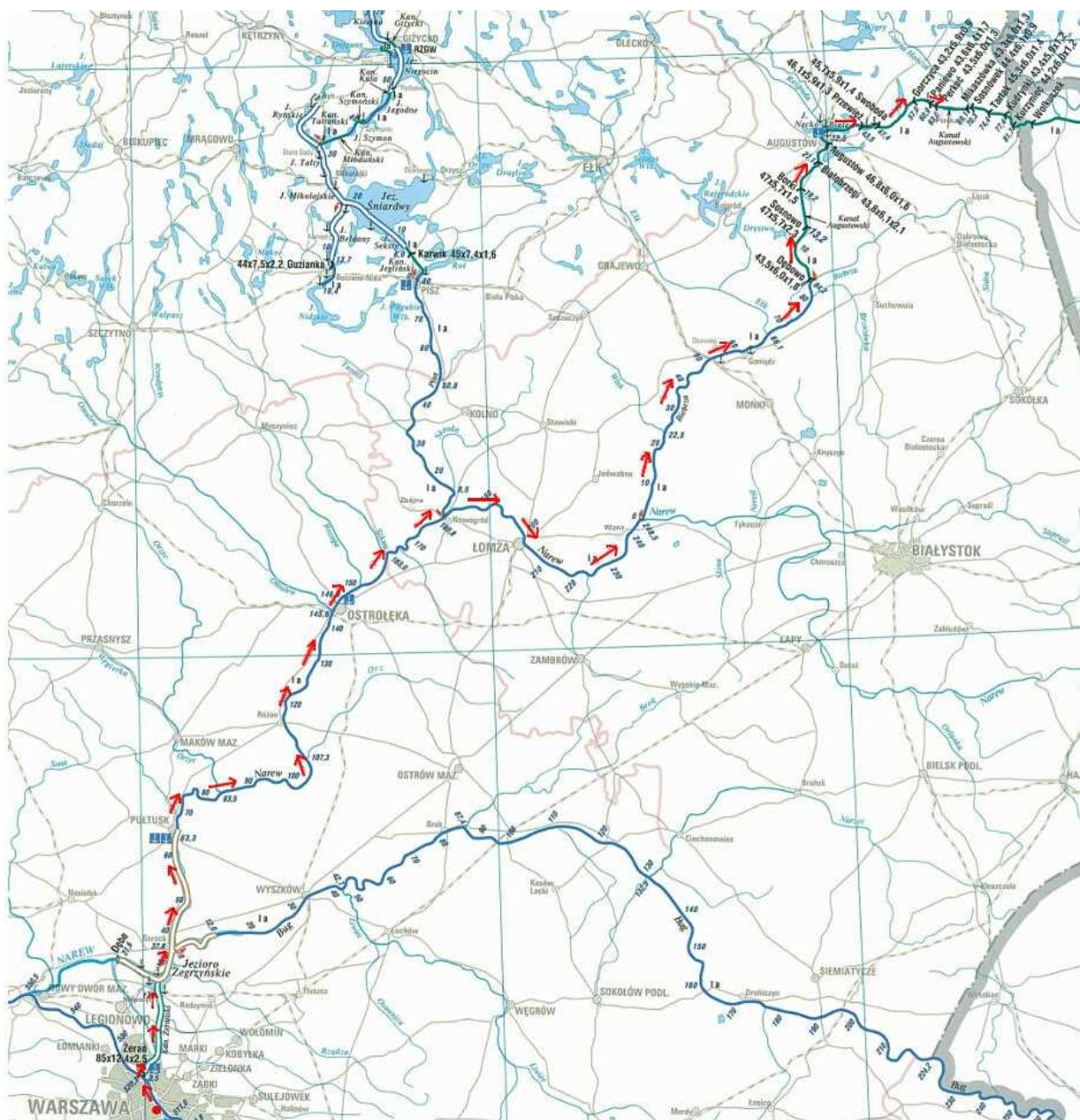
Celem przeprowadzenia analizy jest nie tylko inwentaryzacja zasobów i ocena potencjału w zakresie rozwoju turystyki, ale także wybranie spośród wszystkich walorów i zasobów tych, które mogą przyciągnąć potencjalnego turystę. Ocena stanu zagospodarowania oraz poznanie słabych i mocnych stron obszaru projektowego pozwala ocenić, jak region jest przygotowany do przyjęcia wszystkich, którzy postanowią swój cenny czas wakacji i wypoczynku spędzić w tym właśnie miejscu.

Punktem wyjścia do przeprowadzenia audytu turystycznego Szlaku Stefana Batorego jest tzw. podejście produktowe, na bazie którego PART kreuje produkty turystyczne. Jego kluczowym założeniem jest przeprowadzenie analizy obszaru jako produktu turystycznego. Dokonana poniżej analiza, której elementy podano wyżej, została więc dokonana pod kątem możliwości zbudowania skomercjalizowanej, wyróżniającej się na rynku unikalnością, oferty turystycznej.

Drugim niezwykle ważnym założeniem audytu turystycznego jest zakres samego obszaru projektowego, który naturalnie został wyznaczony wzdłuż rzek tworzących Szlak (Wisła, Narew, Biebrza, Kanał Augustowski) jako pas szerokości 1 km z każdego brzegu. Należy tutaj jednak podkreślić, iż – z uwagi na fakt – iż turystyka nie zna granic, omówione poniżej walory wykraczają poza wspomniany pas.

Mapa nr 1. Mapa Śródlądowych Dróg Wodnych przygotowana we współpracy z regionalnymi zarządami gospodarki wodnej z zaznaczonym przebiegiem Szlaku Wodnego im. Króla Stefana Batorego (oznaczony strzałkami).

Źródło: http://www.targowek.waw.pl/szlak_wodny/index.htm

2. AUDYT TURYSTYCZNY – WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE

2.1. OBSZAR PROJEKTOWY W GRANICACH WOJEWÓDZTWA.

Obszar projektowy – jak wspomniano we wstępie do części II – ustalony został jako pas szerokości 2 km biegnący wzdłuż Szlaku Batorego. Kluczowym jego elementem są oczywiście rzeki (opisane w podrozdziale poświęconym walorom naturalnym) oraz ich zagospodarowanie (opisane w podrozdziale poświęconym infrastrukturze szlaku). Z uwagi jednak na fakt, iż zintegrowany produkt turystyczny ma z założenia wykorzystywać również potencjał gmin wzdłuż niego położonych, duża część audytu turystycznego poświęcona jest analizie ich walorów oraz stanu zagospodarowania.

Mapa nr 2. Przebieg Szlaku Batorego na terenie województwa mazowieckiego.

Źródło: Opracowanie własne PART SA.

Obszar projektowy na terenie województwa mazowieckiego przebiega przez 7 powiatów, a w nich przez 5 dzielnic, 20 gmin i miasto – Ostrołękę. Ich lista podana jest w poniższej tabeli.

Tabela nr 1. Obszar projektowy na terenie województwa mazowieckiego.

Lp.	Powiat	Gmina
1	Powiat warszawski	Dzielnica Śródmieście
2		Dzielnica Targówek
3		Dzielnica Żoliborz
4		Dzielnica Białołęka
5		Dzielnica Praga Północ
		Miasto Warszawa
6	Powiat legionowski	Gmina wiejska Nieporęt
7		Gmina wiejska Wieliszew
8		Gmina miejsko-wiejska Serock i Miasto Serock
9	Powiat wołomiński	Gmina miejsko-wiejska Radzymin
10		Gmina wiejska Dąbrówka
11	Powiat pułtusi	Gmina wiejska Pokrzywnica
12		Gmina miejsko-wiejska Pułtusk i Miasto Pułtusk
13		Gmina wiejska Obryte
14		Gmina wiejska Zatory
15	Powiat wyszkowski	Gmina wiejska Somianka
16		Gmina wiejska Rząśnik
17		Gmina wiejska Długosiodło
18	Powiat makowski	Gmina wiejska Szelków
19		Gmina wiejska Rzewnie
20		Gmina miejsko-wiejska Różan
21		Gmina wiejska Młynarze
22	Powiat ostrołęcki	Gmina wiejska Goworowo
23		Gmina wiejska Rzekuń
24		Miasto Ostrołęka
25		Gmina wiejska Olszewo-Borki
26		Gmina wiejska Lelis

Źródło: Opracowanie własne PART SA.

2.2. INWENTARYZACJA I OCENA WALORÓW TURYSTYCZNYCH.

2.2.1. WALORY NATURALNE.

Inwentaryzacja i ocena walorów naturalnych dotyczy następujących elementów potencjału turystycznego produktu turystycznego Szlak Stefana Batorego:

- wody powierzchniowe tworzące szlak (w tym rzeki, kanały, zbiorniki wodne tworzące drogi wodne)
- obszary prawnie chronione,
- walory klimatyczne i uzdrowiskowe,
- punkty widokowe,
- inne elementy środowiska przyrodniczego o wysokiej atrakcyjności turystycznej.

Wody powierzchniowe

Główną osią Szlaku im. Króla Stefana Batorego w województwie mazowieckim są: **Wisła Warszawska, Kanał Żerański (wraz z Zalewem Żegrzyńskim) oraz Narew**. Długość tej części Szlaku wynosi około 155 km. Obie rzeki (Wisła oraz Narew) należą do największych rzek nizinnych w Polsce, niestety, obecnie jedynie w nieznacznym stopniu wykorzystywanych w turystyce wodnej. Mają jednak ogromny potencjał do tego, by stać się jednym z najatrakcyjniejszych szlaków wodnych w Polsce.

Wisła Warszawska (odcinek Zamek Królewski – Kanał Żerański)¹

Wisła to najdłuższa rzeka w Polsce. Jej źródła znajdują się w południowej części kraju, na wysokości 1106 m n.p.m. Długość cieku wynosi 1 047 km. Dorzecze Wisły zajmuje powierzchnię 194 424 km² (w Polsce 168,7 tys. km²). Przeważająca część dorzecza (55%) położona jest na wysokościach 100-200 m n.p.m., średnio jest to 270 m n.p.m. Zasadniczo rzeka płynie z południa na północ. Jej średni przepływ roczny (przy ujściu) wynosi 1054 m³/s, a maksymalna różnica stanów wody – 10 m. Wisła jest żeglowna na długości 940 km. Jesienią żegluga utrudnia lub wręcz uniemożliwia okresowe obniżanie się poziomu wód w rzekach, tzw. niżówka.

Na przestrzeni wieków funkcje Wisły ulegały różnorodnym przemianom. Największy swój rozkwit – jako droga wodna, przeżywała w XVI i XVII wieku. Po zaborach jej ranga zmalała i dziś rzadkie rejsy po tej największej z polskich rzek stanowią dużą atrakcję turystyczną. Miasto podjęło również działania przeciwpowodziowe, w wyniku których na interesującym nas odcinku rzeka jest częściowo uregulowana. Główne koryta ograniczają wały przeciwpowodziowe: siekierski, żoliborski i bielański na lewym brzegu, a także Wybrzeże Helskie, Wał Żerański na brzegu prawym.

Długość Wisły na szlaku wynosi 6,6 km, szerokość zaś jest zmienna i w granicach objętych projektem waha się od 600-700 metrów na północy Warszawy, do około 350 metrów w okolicach mostu Śląsko-Dąbrowskiego. Duża rozpiętość brzegów powoduje, że rzeka jest płytka i tworzą się na niej melizny i wyspy, co ogranicza drożność koryta i może powodować zatory powodziowe. Mimo to Wisła stanowi regionalną drogę wodną, której głębokość tranzytowa to 1,6 m. Przy niższych stanach wody nie jest ona jednak osiągalna. Na analizowanym odcinku rzeka nie posiada dopływów.

Z punktu widzenia rozwoju turystycznego Szlaku Wodnego im. Króla Stefana Batorego ważnym miejscem – początkiem szlaku są okolice Zamku Królewskiego (UNESCO), gdzie znajduje się ciekawy punkt widokowy – Skarpa Warszawska. Największym zaś problemem na Szlaku w okolicach Wisły jest brak jakiegokolwiek infrastruktury turystycznej oraz bliskie sąsiedztwo Wisłostrady.

Przebieg rzeki Wisła na Szlaku Batorego:

- Km 513 – Most Śląsko – Dąbrowski, Zamek Królewski
- Km 516 – Cytadela
- Km 515 - Most Gdański
- Km 516 – Przystań „Sparta”
- Km 518 - Most Grota – Roweckiego

---

¹ Na podstawie: www.wisla.turystyka.pl

- Km 519 – Ujęcie dla EC Żerań
- Km 520 – Port Żerań, zimowisko
- Km 521 – Śluza Żerań

Kanał i Port Żerański

Przebiegający z północy na południe Kanał Żerański powstał w latach 50-tych XX wieku jako kontynuacja robót dotyczących tzw. Kanału Królewskiego z pierwszej połowy XIX wieku. Ma 17,6 km długości, a jego kluczową rolę było połączenie rzeki Niemen, Kanału Augustowskiego i Narwi z Wisłą i otworzenie takim sposobem drogi na Bałtyk. Do tej pory jest to jedyna droga wodna między Wisłą a Bugiem i Narwią. W momencie zwiększenia skali transportu samochodowego i zastąpienia nim transportu wodnego główną funkcją kanału dzisiaj jest odwodnienie doliny Bródnowsko-Nieporęckiej, zlewni rzeki Długiej i Kanału Bródnowskiego oraz zaopatrzenie w wodę terenów rolniczych. W 1951 roku powstał tu port oraz śluza im. Tadeusza Tillingera (autora pierwszej koncepcji żeglugowego kanału od Żerania do Zegrza) łącząca port Żerań z Wisłą. Jej komora ma wymiary 85x12 m, a długość 104 m. W tamtym czasie była to jedna z największych śluz na świecie. Jej ostatniej modernizacji dokonano w 1993 roku. Dzięki śluzie poziom wody w kanale i porcie jest niemal stały – odcięty od wahań wody w Wiśle i związany bezpośrednio z poziomem wody w Zalewie Zegrzyńskim.

Fotografia nr 1. Kanał Żerański – widok na Warszawę.

Źródło: Archiwum PART SA

Około połowa długości kanału znajduje się w granicach administracyjnych Warszawy. Z Jeziorom Zegrzyńskim kanał łączy się w skrajnie południowym punkcie, z Wisłą na terenie Żerania - w południowej części dzielnicy Białołęka. Nad kanałem wybudowano 10 mostów drogowych i 3 kolejowe. Najmniejszy prześwit wysokościowy pod spodem konstrukcji mostowej nad kanałem wynosi 5,9 m. Jego szerokość na dnie to 25 m, a głębokość 2,5 - 3 m, przy czym na odcinku między akwenem portowym a mostem kolejowym kanał jest trzykrotnie szerszy dla umożliwienia swobodnego ruchu statków. Patrząc od strony Wisły, na długości pierwszych 120 m szerokość dna wynosi 41,4 m, później kanał zwęża się do 27,25 m. Dno śluzy i kanału do Wisły położone jest ok. 2,5 m niżej od najniższej niskiej wody w Wiśle. Dzisiaj kanał jest strategicznym miejscem Warszawy. Niedaleko ujścia kanału do Wisły znajduje się druga co do wielkości w mieście – Elektrociepłownia Żerań, która pobiera z kanału wodę do celów technologicznych. Kanał nie posiada na całej swojej długości zaplanowanej szerokości i betonowych umocnień, a i nie wszystkie baseny portowe zostały ukończone. Jego brzegi nie są wysokie. Obecnie z walorów kanału korzystają liczni wędkarze oraz kluby sportowe, ale dzielnica Białołęka planuje zlokalizowanie tu wielkiego ośrodka konferencyjno-rozrywkowego i wypoczynkowego.

Obok elektrociepłowni znajduje się wybudowany przez Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Handlowe FAELBET S.A. basen portowy wraz ze stoczną remontową z pochylnią. Ma on długość 700 i szerokość 70 m, oraz przeładunkowe nabrzeża. Port składa się z kilku basenów. Na potrzeby elektrociepłowni przeznaczono osadnik o powierzchni 2,4 ha oraz basen przemysłowy o powierzchni 6,5 ha. Obok zlokalizowano basen-zimowisko dla statków, o powierzchni 5,7 ha i głębokości 2 m przy średnim rocznym stanie wody w Wiśle. Znajduje się przy nim siedziba Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej oddz. Warszawa. Docelowo Port Żerań ma pełnić rolę głównego portu na Szlaku im. Króla Stefana Batorego.

Przebieg Kanału Żerańskiego²:

- Km 85,48 - Most Drogowy na trasie Jabłonna - Centrum Warszawy
- Km 84,95 - Most Kolejowy nad ul. Płochocińską
- Km 85,56 - Most Kolejowy nad ul. Płochocińską
- Km 85,56 - Most Kolejowy na trasie Choszczówka - Żerań
- Km 85,76 - Most Drogowy ul. Marywilska
- Km 87,04 - Most Magistrali Wodnej
- Km 83,66 - Most Drogowy nad Kanałem Portowym
- Km 85,45 - Most Kolejowy
- Km 86,28 - Most Drogowy ul. Białołęcka
- Km 85,45 - Most Drogowy ul. Kobiałka

Zalew Zegrzyński

Budowa Zalewu Zegrzyńskiego trwała 4 lata i została ukończona w 1964 roku. Jezioro powstało na skutek zamknięcia koryta Narwi zaporą ziemną we wsi Dębe i spiętrzeniu wód Narwi oraz uchodzącego doń Bugu. Dla ochrony przeciwpowodziowej podczas budowy utworzono ok. 60 km wałów ochronnych, a na zaporze wybudowano elektrownię wodną dostarczającą 20 MW energii.

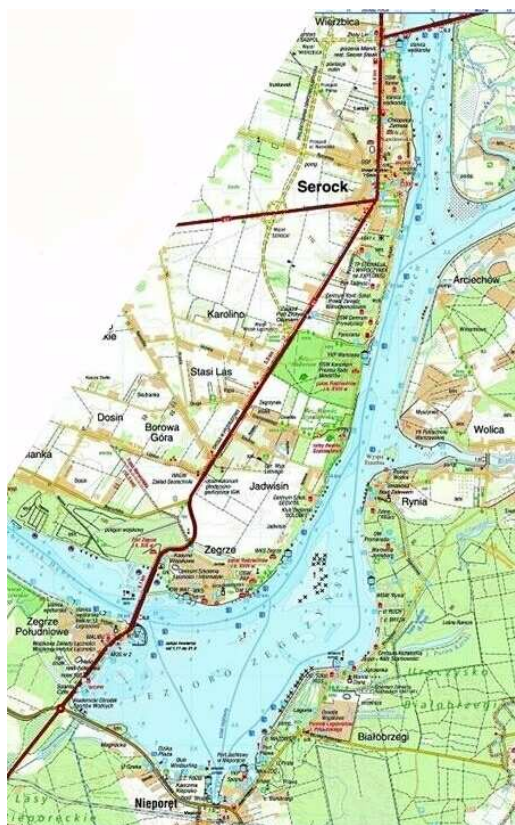
Zbiornik ma powierzchnię ponad 800 ha (z cofkami 3300 ha), a jego pojemność szacuje się na ponad 94 mln m³ wody. Głębokość wód dochodzi pod Dębem do 5,7 m. Zalew rozpościera się na obszarze Narwi od Pułtusza (około 45 km od Kanału Żerańskiego) i Bugu od Barcic (26 km od Zegrza), a jego powierzchnia wynosi 33 km². Wysokość zwierciadła wody to 79 m n.p.m. Maksymalne spiętrzenie określa się na 7 m. Wpływ zalewu kończy się ok. 27 km za Serockiem. Wiatr powoduje fale o sile do 3°-4° w skali Beauforta i jest zmienny. Na zalewie znajduje się kilka wysp, a jego brzegi są zróżnicowane – od plaż poprzez zalesione, aż do stromych i dosyć wysokich (1 – 2 m) urwisk. Jezioro Zegrzyńskie ma połączenie z Narwią i Bugiem oraz poprzez Kanał Żerański z Wisłą.

Fotografia nr 2. „Patelnia” Zalewu Zegrzyńskiego.
Źródło: Archiwum PART SA

² Dane na podstawie informacji uzyskanych z Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Warszawie.

Mapa nr 3. Zalew Zegrzyński.

Źródło: www.jeziorozegrzyskie.pl

Zalew pełni kilka rodzajów funkcji:

- Ochronną: powstanie zalewu znacznie zminimalizowało groźby powstawania powodzi w dolnym biegu obu rzek, umożliwiło nawodnienie tysięcy hektarów łąk i słabych gruntów oraz uporządkowało problem gospodarki wodnej na obszarze ponad 13 tysięcy hektarów.
- Retencyjną: zadaniem Zbiornika Zegrzyńskiego jest magazynowanie wody w okresach jej nadmiaru w celu wykorzystania jej w innym okresie.
- Energetyczną: Duże znaczenie dla systemu energetycznego Polski ma hydroelektrownia w Dębem o mocy 20 MW. Jej średnia produkcja roczna to 91 GWh. Elektrownia połączona jest z Krajowym Systemem Elektroenergetycznym pięcioma liniami o napięciu 110 kV.
- Turystyczną: Region zalewu jest największym ośrodkiem turystyki wodnej Warszawy i okolic w związku z licznymi ośrodkami sportów wodnych i dobrze wyposażonym zapleczem turystycznym i paraturystycznym. Ośrodki te zlokalizowane są głównie w miejscowościach: Zegrze, Zegrze Południowe, Zegrzynek, Jachranka, Białobrzegi, Rynia, Serock, Nieporęt. Na wodach zbiornika uprawiane jest żeglarstwo, windsurfing, kajakarstwo, wioślarstwo i sporty motorowodne oraz organizowanych jest wiele imprez. Zimą na zalewie pojawiają się również bojery, iceflyery i iceboardy. W wodach Zalewu występują cenione ryby (w tym endemiczny gatunek - *sapa*), dzięki czemu jest on także wykorzystywany przez wędkarzy.

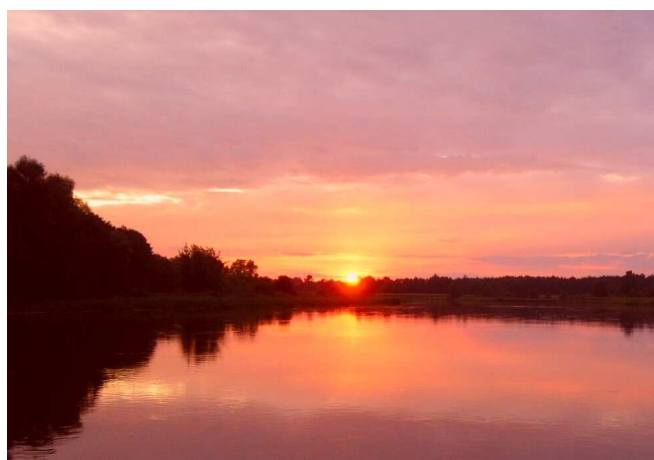
Przebieg Jeziora:

- Km 17 – Kanał Żerański
- Km 34 – Lewy dopływ rz. Rządza

- Km 38 – Lewy dopływ rz. Bug
- Km 41 – Most

Narew

Narew to jedna z głównych rzek Polski i jeden z najważniejszych prawostronnych dopływów Wisły. Płynie od Podlasia na Mazowsze. Od źródeł do ujścia do Wisły w Nowym Dworze Mazowieckim liczy 484 km (z tego w Polsce 448,1 km). Jest to jedyny w Europie i jeden z trzech na świecie przykładów rzeki anastomozującej (płynie siecią rozgałęziających się i łączących się koryt). Jej nazwa pochodzi od słowa "nur" co w języku praindoeuropejskim oznaczało wodę lub rzekę. Średni spadek rzeki to 20 cm/km, a średnia głębokość Narwi wynosi 1,5 m. W projekcie analizie poddany został fragment rzeki na odcinku od Zalewu Zegrzyńskiego do miasta Ostrołęka – odcinek o długości ok. 86 km.

Fotografia nr 3. Narew o zachodzie słońca.

Źródło: Archiwum PART SA

Narew jest typową rzeką nizinną o bardzo niewielkim spadku i łagodnym nurcie. Początek swój bierze we wschodniej części Puszczy Białowieskiej na terenie Białorusi. Na obszarze między Surazem a Rzędzianami, gdzie rzeka meandrując utworzyła ogromne i zarośnięte rozlewiska, w 1996 r. utworzono Narwiański Park Narodowy, często nazywany „Polską Amazonią” – ze względu na wielokierunkowy, bagienny charakter rzeki. Narwiański Park Narodowy stanowi atrakcję na skalę światową. Odcinek Narwi, na którym będzie przebiegał omawiany szlak z okolic Zalewu Zegrzyńskiego do Rybaków płynie jako dość szeroka i płaska rzeka, natomiast od Rybaków do Ostrołęki brzegi rzeki są bardziej urozmaicone, miejscami dość wysokie, piaszczyste, występują liczne łachy i dzikie plaże. Rzeka jest żeglowna (głębokość tranzytowa 80cm) przy stanie wody 60cm na wodowskazie Ostrołęka i stanie wody 147 cm na wodowskazie Zambski Kościelne. Przy niższych stanach wody lokalnie występują przemiały i rafy kamienne, które jednak Zarząd Zlewni Narwi stara się na bieżąco oznaczać i usuwać. Największe tego typu przeszkody występują w okolicach Różana i Ostrołęki na kilometrach od 110 do 158.

Przebieg rzeki Narew na Szlaku Batorego:

- Km 64 – Most w Pułtusk
- Km 74 – Czarny punkt wodny
- Km 75 – Żwirownia Gnojno
- Km 117 – Most w Róźnie, wypożyczalnia kajaków
- Km 144 – Most kolejowy w Ostrołęce

- Km 146 – Port RZGW w Ostrołęce, most
- Km 147 – Most w Ostrołęce
- Km 147 – Restauracja i hotel „Nad Narwią” ** wraz z przystanią w Ostrołęce
- Km 148 – plaża miejska w Ostrołęce
- Km 150 – Elektrownia w Ostrołęce

Tabela nr 2. Zestawienie najważniejszych dopływów Narwi na terenie objętym Szlakiem Batorego.

Nazwa	Gmina	Rodzaj dopływu, umiejscowienie
Rządza	Gmina radzymin	Lewy dopływ Narwi o długości ok. 56 km
Pełta	Pułtusk, Gmina Pułtusk	Prawy dopływ Narwi, w okolicy Pułtuska około 68 km Narwi.
Orzyc	Zambski Kościelne, Gmina Obryte	Prawy dopływ Narwi, w okolicy miejscowości Zambski Kościelne, około 83 km Narwi, wykorzystywany turystycznie do spływów kajakowych.
Wymakracz	Ostrykół Dworski, Gmina Długosiodło	Lewy dopływ Narwi, w okolicy miejscowości Ostrykół Dworski, około 105 km Narwi.
Orz	Brzoze Duże, Gmina Rzewnie	Lewy dopływ Narwi, w okolicy miejscowości Brzoze Duże, około 109 km Narwi, wykorzystywany turystycznie do spływów kajakowych.
Róż	Chełsty, Gmina Różan	Prawy dopływ Narwi, w okolicy miejscowości Chełsty, około 124 km Narwi.
Omulew	Miasto Ostrołęka	Prawy dopływ Narwi o długości 114 km. Uchodzi do niej w południowej części Ostrołęki. Koryto rzeki jest dostatecznie głębokie, miejscami silnie zarośnięte.
Czeczotka	Miasto Ostrołęka	Lewy dopływ Narwi, około 144 km Narwi.
Rozoga	Gmina Lelis	Prawy dopływ Narwi. Rozoga uchodzi do Narwi 7,5 km powyżej Ostrołęki.

Źródło: Opracowanie własne PART SA.

Żeglowność Szlaku

W związku z faktem, iż przebieg Szlaku w województwie mazowieckim pokrywa się z przebiegiem śródlądowych dróg wodnych w Polsce, musi on być spławny. Istnieją jednak przepisy, które dzielą śródlądowe drogi wodne na klasy. Ustalane są one według wielkości statków, jakie mogą być dopuszczone do żeglugi na określonej drodze wodnej, przyjmując jako kryterium określające klasę: największą długość i największą szerokość statku, oraz minimalny prześwit między mostami, rurociągami i innymi urządzeniami krzyżującymi się z drogą wodną. Najniższą klasą drogi wodnej jest klasa Ia, zaś najwyższą – Vb. Śródlądowe drogi wodne klasy Ia, Ib, II i III są drogami wodnymi o znaczeniu regionalnym, natomiast śródlądowe drogi wodne klasy IV, Va i Vb – to drogi wodne o znaczeniu międzynarodowym. Szczegółowe zapisy dotyczące klasyfikacji reguluje rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 maja 2002 roku w sprawie klasyfikacji śródlądowych dróg wodnych (Dz. U. z dn. 18 czerwca 2002 r.). Zgodnie z Załącznikiem I tego Rozporządzenia podział klasowy śródlądowych dróg wodnych obejmujących Szlak im. Króla Stefana Batorego jest następujący:

- Rzeka Narew:
  - od ujścia rzeki Biebrzy do miejscowości Pułtusk – klasa Ia (droga wodna o znaczeniu regionalnym)
  - od miejscowości Pułtusk do stopnia wodnego Dębe wraz z Jeziorem Zegrzyńskim – klasa II (droga wodna o znaczeniu regionalnym)

- Rzeka Wisła na odcinku Szlaku – klasa Ib (droga wodna o znaczeniu regionalnym)

W związku z klasami śródlądowych dróg wodnych określone zostały ich parametry eksploatacyjne, które umieszczone zostały w tabeli poniżej.

Tabela nr 3. Parametry eksploatacyjne śródlądowych dróg wodnych.

l.p	Parametry eksploatacyjne	Klasy:	Wielkości parametrów						
			Ia	Ib	II	III	IV	Va	Vb
1	Minimalne wymiary szlaku żeglownego w rzece	Jedn. miary							
1.1	Szerokość szlaku żeglownego	m	15	20	30	40	40	50	50
1.2	Głębokość tranzytowa	m	1,2	1,6	1,8	1,8	2,8	2,8	2,8
1.3	Promień łuku osi szlaku żeglownego	m	100	200	300	500	650	650	650
2	Minimalne wymiary kanału								
2.1	Szerokość szlaku żeglownego	m	12	18	25	35	40	45	45
2.2	Najmniejsza głębokość wody w kanale	m	1,5	2,0	2,2	2,5	3,5	3,5	3,5
2.3	Promień łuku osi szlaku żeglownego	m	150	250	400	600	650	650	800

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych zawartych w Rozporządzeniu Rady Ministrów z dn. 7 maja 2002 w sprawie klasyfikacji śródlądowych dróg wodnych (Dz. U. z dn. 18 czerwca 2002 r.).

Szczegółowe dane dotyczące parametrów eksploatacyjnych znajdują się w w/w Rozporządzeniu. Ponadto istnieje Zarządzenie Dyrektora Urzędu Żeglugi Śródlądowej w Warszawie, które określa warunki bezpieczeństwa ruchu i postoju statków na śródlądowych drogach wodnych i określa wymiary statków pojedynczych i zestawów. Zgodnie z tym Zarządzeniem (nr 1/2008) z dnia 07.04.2008 roku statki pchane i sprzężone nie mogą przekraczać:

- na rzece Wiśle: $L_{max} = 110,0$ m; $B_{max} = 18,0$ m; $H_{max} = 7,0$ m
- w Śluzie Żerań w km 0,40 Kanału Żerańskiego: $L_{max} = 83,0$ m; $B_{max} = 11,0$ m; H_{max} = nie dotyczy.
- na Kanale Żerańskim: $L_{max} = 85,0$ m; $B_{max} = 11,0$ m; $H_{max} = 5,0$ m
- na Jez. Zegrzyńskim do km. 40,20 rz. Narwi: $L_{max} = 110,0$ m; $B_{max} = 18,0$ m; $H_{max} = 5,8$ m
- na Jez. Zegrzyńskim od km. 40,20 do km. 62,40 rz. Narwi: $L_{max} = 100,0$ m; $B_{max} = 18,0$ m; $H_{max} = 5,8$ m
- na rzece Narwi od km. 248,50 do km. 180,80 (ujście Pisy): $L_{max} = 60,0$ m; $B_{max} = 5,8$ m; $H_{max} = 4,20$ m; $T = 80$ cm
- na rzece Narwi od km. 180,80 do km. 106,80 (m. Burze): $L_{max} = 83,0$ m; $B_{max} = 10,50$ m; $H_{max} = 4,20$ m; $T = 80$ cm
- na rzece Narwi od km. 106,80 do km. 62,40 (m. Pułtusk): $L_{max} = 100,0$ m; $B_{max} = 12,50$ m; $H_{max} = 5,80$ m; $T = 80$ cm

H^{max} – maksymalna wysokość najwyższego elementu statku ponad lustro wody

L^{max} – długość maksymalna

B^{max} – szerokość maksymalna

T – ustalona wartość ograniczenia parametru zanurzenia

Zanurzenie statków zgodne z głębokością tranzytową poszczególnych szlaków żeglownych wg ich klas wynosi wg Zarządzenia:

Wiśła:

- głębokość tranzytowa wymagana w klasie Ib = 160 cm,
- głębokość tranzytowa faktyczna = 100 cm, przy stanie wody 230 cm na wodowskazu warszawskim.

Kanał Żerański:

- głębokość tranzytowa w klasie II wymagana na kanałach = 220 cm,
- głębokość tranzytowa faktyczna = 100 cm.

Narew od ujścia Biebrzy do ujścia Pisy:

- głębokość tranzytowa wymagana w klasie Ia = 120 cm,
- głębokość tranzytowa faktyczna = 100 cm, przy stanie wody 180 cm na wodowskazu w Ostrołęce.

Narew od ujścia Pisy do mostu drogowego w m. Pułtusk:

- głębokość tranzytowa = 100 cm (przy stanie wody 165 cm na wodowskazu w Ostrołęce).

Narew od mostu drogowego w m. Pułtusk do Stopnia Wodnego w Dębem:

- głębokość tranzytowa wymagana w klasie II wymagana na rzekach = 180 cm,
- głębokość tranzytowa = 180 cm.

Parametry zanurzenia statków i zestawów powinny być dostosowane do aktualnych głębokości tranzytowych, podawanych do wiadomości przez właściwą administrację drogi wodnej.

Prędkość statków względem brzegu drogi wodnej nie może przekraczać:

- na Kanale Żerańskim: statki pasażerskie i frachtowe do 8 km/h, statki sportowo – rekreacyjne do 12 km/h,
- na Narwi w km 62,30 do 64,30 – 6 km/h.

Fotografia nr 4. Boja wyznaczająca szlak wodny na drodze wodnej.

Źródło: Archiwum PART SA

Wyżej opisane parametry są w przeważającej części Szlaku nieadekwatne do zastanej rzeczywistości. Z powodu częstych niskich stanów wody, występujących raf oraz nanosów rzecznych, rzeki i jednostki pływające po nich, nie spełniają opisanych w rozporządzeniach i zarządzeniach założeń, a działania zmierzające do poprawy tej sytuacji mogą przynieść odwrotny skutek. Na przykład wysadzenie raf kamiennych na Narwi -

gdzie występuje ich najwięcej, może spowodować dalszy spadek wody w korycie, gdyż przeszkody te są naturalnymi regulatorami jej przepływu. W związku z tym, na większości Szlaku będą mogły poruszać się jednostki pływające o zanurzeniu nie większym niż 45 cm, a przy niskich stanach wody i takie mogą mieć problem z przepływem, dlatego parametry zanurzenia statków powinny być dostosowane do aktualnych głębokości tranzytowych, podawanych do wiadomości przez właściwą administrację drogi wodnej.

Prędkość statków musi być jednak zawsze bezpieczna i uzależniona od istniejących warunków nawigacyjnych i atmosferycznych oraz nie może stwarzać zagrożenia dla innych statków, osób kąpiących się i uczestników imprez na wodzie. Należy pamiętać, że po przekroczeniu stanu wody 670 cm na wodowskazie warszawskim w okresie wystąpienia zjawisk lodowych, administracja drogi wodnej w porozumieniu z Urzędem Żeglugi Śródlądowej w Warszawie zamyka dla ruchu statków szlak żeglowny rzeki Wisły na odcinku objętym Szlakiem.

Obszary prawnie chronione

W obrębie położonego w województwie mazowieckim projektowanego odcinka Szlaku Wodnego im. Króla Stefana Batorego znaczne tereny objęto kilkoma formami ochrony przyrody. Obszary chronione wyznaczono, aby zachować cenne elementy środowiska przyrodniczego i krajobrazu - w tym wiele związanych bezpośrednio z doliną Narwi. W bezpośrednim sąsiedztwie Szlaku znajdują się: rezerваты przyrody, park krajobrazowy, obszary chronionego krajobrazu i liczne pomniki przyrody. Znaczne tereny włączono do sieci ochrony Natura 2000, ponadto cała dolina Narwi uzyskała status międzynarodowego korytarza ekologicznego w sieci ECONET. Elementy te będą miały duże znaczenie przy projektowaniu koncepcji produktowej, a także w kontekście promocji Szlaku i jego kluczowych walorów.

Rezerваты Przyrody

Zgodnie z Ustawą o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r. (Dz.U. nr 92, poz. 880) „Rezerwat przyrody obejmuje obszary zachowane w stanie naturalnym lub mało zmienionym, ekosystem, ostoje i siedliska przyrodnicze, a także siedliska roślin, siedliska zwierząt i siedliska grzybów oraz twory i składniki przyrody nieożywionej, wyróżniające się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, kulturowymi lub walorami krajobrazowymi”.

Na opisywanej części Szlaku znajduje się łącznie 13 rezerwatów przyrody. W większości są to rezerваты florystyczne, udostępnione dla turystów. Największe zagęszczenie rezerwatów dotyczy gmin: Nieporęt i Zegrze (po 3 rezerваты) oraz Wieliszew, Obryte i Zatory (po 2 rezerваты). Pełna lista rezerwatów wraz z ich krótkim opisem znajduje się w poniższej tabeli.

Tabela nr 4. Rezerваты przyrody na mazowieckim odcinku Szlaku Batorego.

Lp.	Gmina / dzielnica	Nazwa rezerwatu	Charakterystyka
1	Dzielnica Śródmieście	-	-
2	Dzielnica Targówek	-	-
3	Dzielnica Żoliborz	-	-
4	Dzielnica Białołęka	Ławice Kiełpińskie	Rezerwat faunistyczny o powierzchni 88,26 ha (w granicach m.st. Warszawy). Ochronie podlegają wyspy i łąchy w korycie

Lp.	Gmina / dzielnica	Nazwa rezerwatu	Charakterystyka
			Wisły będące ostoją ptactwa.
5	Dzielnica Praga Północ	-	-
6	Gmina Nieporęt	Puszcza Słupecka	Rezerwat o powierzchni 160,6 ha chroniący zróżnicowane zbiorowiska leśne i stanowiska rzadkich roślin.
		Łęgi Czarnej Strugi	Rezerwat o powierzchni 39,5 ha chroniący naturalne lasy łęgowe (niektóre drzewa 80 letnie), będący także ostoją zwierząt.
		Wieliszewskie Łęgi	Rezerwat o powierzchni 18,6 ha chroniący zróżnicowane naturalne zbiorowiska roślinne. Występuje w nim ok. 300 gatunków roślin naczyniowych (w tym storczyki).
7	Gmina Wieliszew	Wieliszewskie Łęgi	Opis powyżej
		Kępa Kikolska	Rezerwat projektowany dla ochrony kolonii łęgowej czapli siwej oraz fragmentu naturalnego lasu łęgowego Doliny Narwi: 110 – letniego łęgu wierzbowo – topolowego.
8	Gmina Serock	Zegrze	Rezerwat o powierzchni 64,29 ha. Ochroną objęte zostały drzewostany: starodrzew w wieku 160-180 lat (głównie bór mieszany oraz fragmentarycznie świetliste dąbrowy). Lasy te stanowią pozostałość Puszczy Serockiej.
		Wąwóz Szaniawskiego	Rezerwat o powierzchni 11,5 ha obejmujący starodrzew z przewagą dębów szypułkowych i sosen.
		Jadwisin	Rezerwat przyrody o powierzchni 100,18 ha utworzony został w 1996 roku. W jego skład wchodzi zwarty kompleks leśny starodrzewu i młodszych drzewostanów (las mieszany) oraz teren, na którym znajduje się zabytkowy pałac Radziwiłłów z końca XIX wieku wraz z otaczającym go zabytkowym parkiem.
9	Gmina Radzymin	-	-
10	Gmina Dąbrówka	-	-
11	Gmina Pokrzywnica	Dzierżeńska Kępa	Rezerwat przyrody o powierzchni 1,2 ha, zwany ptasią wyspą. Utworzony został w 1991 roku, położony jest na izolowanej od brzegów wyspie na 43,5 km Narwi. Jest to miejsce łęgowe ptaków wodnych - ochronie podlega ornitofauna.
12	Gmina Pułtusk	-	-
13	Gmina Obryte	Bartnia	Rezerwat o powierzchni 14,6 ha chroniący naturalny drzewostan sosnowy, który jest miejscem łęgowym czapli siwej.
		Popławy	Rezerwat o powierzchni 6,28 ha. Ochroną otoczony został starodrzew sosnowy z bogatym runem leśnym. Środowisko przyrodnicze rezerwatu jest reprezentatywne dla Puszczy Białej.
14	Gmina Zatory	Stawinoga	Rezerwat przyrody o powierzchni 146 ha Ochroną otoczony został drzewostan zajmujący zróżnicowane siedliska oraz stawy, w pobliżu których gniazduje wiele gatunków ptaków.
		Wielgolas	Rezerwat o powierzchni 6,73 ha chroniący las mieszany i starodrzew sosnowy oraz najbogatsze siedliska leśne Puszczy Białej. Rezerwat spełnia funkcje dydaktyczne i turystyczne.
15	Gmina Somianka	-	-
16	Gmina Rząśnik	-	-
17	Gmina Długosiodło	-	-
18	Gmina Szeków	-	-

Lp.	Gmina / dzielnica	Nazwa rezerwatu	Charakterystyka
19	Gmina Rzewnie	-	-
20	Gmina Różan	-	-
21	Gmina Młynarze	-	-
22	Gmina Goworowo	-	-
23	Gmina Rzekuń	-	-
24	Miasto Ostrołęka	-	-
25	Gmina Olszewo-Borki	-	-
26	Gmina Lelis	Olsy Płoszyckie	Rezerwat o powierzchni 140,86 ha. Przedmiotem ochrony w rezerwacie leśnym "Olsy Płoszyckie" są olsy w wieku 70 - 90 lat. Rezerwat jest dobrym obiektem dydaktycznym.

Źródło: Opracowanie własne PART SA na podstawie www.rop.mos.gov.pl oraz stron internetowych gmin objętych projektem.

Parki Krajobrazowe

W myśl Ustawy o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r. (Dz.U. nr 92, poz. 880) „Park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe, w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju”.

Na opisywanym odcinku Szlaku największą atrakcyjnością charakteryzuje się enklawa *Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego* o powierzchni 6 400 ha. Obejmuje ona fragment dorzecza Dolnej Narwi i przebiega przez gminy Pułtusk i Pokrzywnica od miejscowości Pogorzelec i Stawinoga na południu do Gnojna na północy. Celem utworzenia tej enklawy była przede wszystkim ochrona krajobrazu tworzonego przez:

- swobodnie meandrującą rzekę Narew i liczne starorzecza,
- skarpy wysoczyzn okalających Narew i taras nadzalewowy z licznymi wydmy,
- bogactwo szaty roślinnej w tym przede wszystkim zbiorowisk nadrzecznych, będących ostoją wielu gatunków ptaków,
- rolniczy charakter użytkowania ziemi wraz ze specyficzną zabudową wiejską.

Największy walor tego terenu to kontrastowość wielu ekosystemów – od suchych borów sosnowych porastających piaszczyste wydmy po obszary torfowiskowe, lasy łęgowe i łąki na tarasach zalewowych.

Obszary Chronionego Krajobrazu

W myśl Ustawy o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 roku (Dz.U. nr 92, poz. 880) „Obszar chronionego krajobrazu obejmuje tereny chronione ze względu na wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowe ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem lub pełnioną funkcją korytarzy ekologicznych”.

Tereny pięciu gmin leżących bezpośrednio przy Szlaku objęte są ochroną w postaci obszarów chronionego krajobrazu. *Warszawski Obszar Chronionego Krajobrazu* obejmuje swym zasięgiem fragmenty dzielnic Śródmieście, Białoleka i Żoliborz oraz części gmin: Radzymin, Nieporęt, Serock. *Nasielsko-Karniewski Obszar Chronionego Krajobrazu* obejmuje natomiast fragmenty gmin Pokrzywnica i Pułtusk.

Sieć NATURA 2000

Obszar Natura 2000 to specjalna forma ochrony przyrody wdrożona do polskiego prawa dotyczącego ochrony przyrody w 2004 roku. Za obszary Natura 2000 (obszary specjalnej ochrony, specjalne obszary ochrony) uznawane są najistotniejsze tereny dla zachowania zagrożonych lub bardzo rzadkich gatunków roślin, zwierząt oraz cennych siedlisk przyrodniczych.

Początkowy, warszawski odcinek Szlaku znajduje się w granicach obszaru specjalnej ochrony *Dolina Środkowej Wisły PLB 140004*. Charakterystyczny jest tutaj prawy brzeg Wisły, porośnięty bujnymi łęgami. W dolinie Wisły gniazduje około 50 gatunków ptaków wodno-błotnych. Występują tu co najmniej 23 gatunki ptaków ważne w skali europejskiej.

Znaczna część omawianego odcinka Szlaku – od okolic Pułtuska do Ostrołęki – objęta została ochroną w postaci obszaru specjalnej ochrony *PLB 140014 Dolina Dolnej Narwi*. Jest to obszar o znaczeniu międzynarodowym w sieci obszarów chronionych Natura 2000. W ostoi Dolina Dolnej Narwi stwierdzono występowanie co najmniej 35 gatunków ptaków wymienionych w Załączniku I Dyrektywy Ptasiej. Liczebność 4 gatunków spełniają kryteria wyznaczania ostoi ptaków kwalifikujące do międzynarodowych ostoi. 19 z wymienionych gatunków zostało zamieszczonych na liście zagrożonych ptaków w Polskiej czerwonej księdze zwierząt. Dolina jest jedną z najważniejszych w Polsce ostoi rybitwy rzecznej, białoczelnej i czarnej. W Dolinie przystępują do łęgów dubelt i kraska. Na obszarze ostoi znajdowało się również do niedawna jedno z ostatnich krajowych łęgów kulona.

Fotografia nr 5. Wzbijające się do lotu w okolicach Pułtuska, kormorany.
Źródło: Archiwum PART SA

Spore obszary gmin: Obryte, Zatory, Rząśnik i Długosiodło należą do obszaru specjalnej ochrony *PLB 140007 Puszcza Biała*. Duże walory przyrodnicze tej ostoi przejawiają się w bogactwie lasów o nisko przekształconej szacie roślinnej, charakteryzujących się bogatą florą i fauną. Na terenie ostoi występuje co najmniej 29 gatunków ptaków z Załącznika I Dyrektywy Ptasiej oraz 13 gatunków z Polskiej Czerwonej Księgi.

W gminie Dąbrówka wyznaczono obszar specjalnej ochrony *PLH 140008 Krogulec*. Jest to jedyne w województwie mazowieckim, znane, stanowisko strzebli błotnej (gatunek ryby, zapisany w Polskiej Czerwonej Księdze zwierząt jako gatunek silnie zagrożony wyginięciem).

Wzdłuż dopływu Narwi – rzeki Omulew – na terenach gmin Szelków, Lelis i Ostrołęka wyznaczono obszar specjalnej ochrony *PLB 140005 Doliny Omulwi i Płodownicy*. Odnotowano tu stałą obecność przynajmniej 12 gatunków ptaków z Załącznika I Dyrektywy Ptasiej, 6 innych gatunków ptaków migrujących niewymienianych w dyrektywie oraz 8 gatunków ptaków wpisanych do Polskiej Czerwonej Księgi Zwierząt³.

³ Na podstawie: www.mos.gov.pl, www.ine-isd.org.pl

Pomniki Przyrody

W myśl Ustawy o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 roku (Dz.U. nr 92, poz. 880) „Pomnikami przyrody są pojedyncze twory przyrody żywej i nieożywionej lub ich skupiska o szczególnej wartości przyrodniczej, naukowej, kulturowej, historycznej lub krajobrazowej oraz odznaczające się indywidualnymi cechami, wyróżniającymi je wśród innych tworów, okazałych rozmiarów drzewa, krzewy gatunków rodzimych lub obcych, źródła, wodospady, wywierzyśka, skałki, jary, głazy narzutowe oraz jaskinie”.

Na brany pod uwagę obszarze większość pomników przyrody to drzewa (głównie gatunki liściaste), występujące pojedynczo, choć zdarza się też występowanie w grupach lub w formie alei (najczęściej w parkach podworskich). Wykaz pomników przyrody znajdujących się na terenie gmin leżących bezpośrednio przy omawianym odcinku Szlaku przedstawia poniższa tabela.

Tabela nr 5. Pomniki przyrody na mazowieckim odcinku Szlaku Batorego.

Lp.	Gmina / dzielnica	Pomniki przyrody
1	Dzielnica Śródmieście	45 pomników przyrody – drzewa (gatunki liściaste) oraz głazy narzutowe
2	Dzielnica Targówek	<ul style="list-style-type: none"> • 2 dęby szypułkowe na terenie cm. Bródnowskiego • głaz narzutowy - granit różowy (obw. 540 cm, wys. 110 cm) • głaz narzutowy – gnejs różowy (obw. 460 cm, wys. 160 cm)
3	Dzielnica Żoliborz	<ul style="list-style-type: none"> • 8 pomnikowych drzew – gatunki liściaste • 3 pomnikowe głazy narzutowe
4	Dzielnica Białołęka	<ul style="list-style-type: none"> • 37 pomnikowych drzew – głównie gatunki liściaste • 1 głaz narzutowy
5	Dzielnica Praga Północ	-
6	Gmina Nieporęt	19 pomników przyrody, wśród których dominują lipy drobnolistne i sosny zwyczajne
7	Gmina Wieliszew	18 pomnikowych drzew
8	Gmina Serock	<ul style="list-style-type: none"> • dęby, sosny - przy żółtym szlaku serockim • lipy - przy szlaku czerwonym narwiańskim • głazy narzutowe- przy szlaku czerwonym narwiańskim i żółtym serockim • lipy drobnolistne w Łasze • jesiony wyniosłe na grodzisku Barbarka • sosny zwyczajne, dęby szypułkowe, jesiony wyniosłe, lipy drobnolistne w Jadwisinie • głazy narzutowe: granit różowy – rapakiwi, granitoidy szary różnoziarnisty • dęby szypułkowe, lipy drobnolistne, żywotniki zachodnie w Zegrzu • wiśnia ptasia w Dębem • dęby szypułkowe i sosny zwyczajne w Serocku
9	Gmina Radzymin	350 sztuk pomników przyrody i drzew o wymiarach pomnikowych. Dominującym gatunkiem jest dąb szypułkowy, lipa drobnolistna, wiąz szypułkowy, klon srebrzysty i jesion wyniosły.
10	Gmina Dąbrówka	-
11	Gmina Pokrzywnica	<ul style="list-style-type: none"> • Wieś Niestępowo - lipa drobnolistna (obwód pnia – 374 cm, wysokość – 20 m), kasztanowiec biały (obwód pnia – 278 cm, wysokość – 17 m) • Wieś Budy Obrębskie – dąb szypułkowy (obwód pnia 340 cm, wysokość 24 m) • Wieś Gzowo – Aleja Lipowa (189 sztuk)
12	Gmina Pułtusk	<ul style="list-style-type: none"> • Dąb szypułkowy – obw. na wys. 1,3 m 288 cm; wys. ca 21 m. We wsi Ponikiew. • Dąb szypułkowy - obw. na wys. 1,3 m 368 cm; wys. ca 15 m. We wsi Grabowiec • Dąb szypułkowy - obw. na wys. 1,3 m 310cm; wys. ca 19 m. We wsi Szygłówek • Dąb szypułkowy - obw. na wys. 1,3 m 330cm; wys. Ca 20 m. We wsi

Lp.	Gmina / dzielnica	Pomniki przyrody
		Szygłówek <ul style="list-style-type: none"> • Topola czarna - obw. na wys. 1,3 m 390cm; wys. ca 22 m. We wsi Szygłówek
13	Gmina Obryte	<ul style="list-style-type: none"> • w leśnictwie Bartnia: 1 dąb szypułkowy o obwodzie 330 cm, 3 dęby szypułkowe o obwodach: 270, 290, 350 cm, 2 sosny zwyczajne o obwodach: 215 cm i 275 cm • w leśnictwie Wielgolas: 1 dąb szypułkowy o obwodzie 470 cm
14	Gmina Zatory	<ul style="list-style-type: none"> • dęby szypułkowe, klon zwyczajny, jesion wyniosły i cyprysik w Zatorach • dęby szypułkowe na terenie Nadleśnictwa Wielgolas, dąb szypułkowy „Dąb Kopernika” na terenie Nadleśnictwa Zatory • głąz narzutowy – 1 km od Zatorów
15	Gmina Somianka	-
16	Gmina Rząśnik	Dęby w Rogoźnie
17	Gmina Długosiodło	Długosiodło - na terenie przykościelnym rośnie najstarsze i najęźsze drzewo Puszczy Białej. Jest to dąb szypułkowy "Jan" posadzony w 1481 roku.
18	Gmina Szelków	<ul style="list-style-type: none"> • 44 dęby szypułkowe w Magnuszewie • 5 topól białych w Magnuszewie • 2 sosny zwyczajne w Rostkach • 1 lipa drobnolistna w Przeradowie
19	Gmina Rzewnie	43 dęby w wieku 400-500 lat na uroczysku „Święta Rozalia” k/Rzewnia.
20	Gmina Różan	-
21	Gmina Młynarze	-
22	Gmina Goworowo	Najgrubsze drzewo w województwie mazowieckim - topola biała w miejscowości Góry (obwód - 7,55 m, wysokość - ponad 30 m).
23	Gmina Rzekuń	<ul style="list-style-type: none"> • we wsi Dzbenin – głąz narzutowy (granit różowy) tzw. Kamień Batorego • we wsi Czarnowiec – zespół 18 lip drobnolistnych – tzw. „Altana” • we wsi Teodorowo Łomża – 6 dębów szypułkowych • we wsi Czarnowiec – kasztanowiec biały, modrzewie polskie • we wsi Goworki – zespół 48 tzw. „dębów goworskich”, dąb szypułkowy, sosna pospolita • we wsi Susk Stary – 2 wiązy górskie i 3 lipy drobnolistne na terenie parku podworskiego • we wsi Laskowiec – lipa drobnolistna
24	Miasto Ostrołęka	Ostrołęka - grupa dębów szypułkowych.
25	Gmina Olszewo-Borki	-
26	Gmina Lelis	<ul style="list-style-type: none"> • Lipy drobnolistne – we wsi Dąbrówka Jałowiec, we wsi Długi Kąt oraz we wsi Łodziska • 2 dęby szypułkowe – we wsi Łęg Przedmiejski • Brzoza – we wsi Białobiel przy szkole podstawowej i w Leśnictwie Łodziska

Źródło: Opracowanie własne PART SA na podstawie: www.rop.mos.gov.pl oraz ankiet nadesłanych przez Urzędy Gmin.

Walory klimatyczno-uzdrowiskowe

Dolina Dolnej Narwi znajduje się w obrębie wpływu klimatu umiarkowanego Krainy Wielkich Dolin z silnym wpływem klimatu kontynentalnego ze wschodu. Występują tu duże amplitudy temperatur rocznych, nagłe przejścia pór roku oraz stosunkowo małe ilości opadów. Średnia roczna temperatura wynosi 7,4°C, zaś przeciętna ilość opadów 485 - 527 mm. Okres wegetacyjny trwa 185 - 200 dni.

Znajdujący się na Szlaku Zalew Zegrzyński ma znaczny wpływ na klimat położonych nad nim terenów. Bliskość jeziora wpływa na obniżenie temperatur, wzrost wilgotności powietrza i opadów, zwiększenie zachmurzenia oraz częstsze powstawanie mgieł. Otwarta przestrzeń ma bezpośredni wpływ na prędkość wiatrów, a w rejonie zalewu powstają też wiatry lokalne – bryzy.

Czynnikiem znacznie wpływającym na klimat obszaru bezpośrednio sąsiadującego ze Szlakiem jest jego duże zalesienie. Rozległe kompleksy leśne kształtują lokalny mikroklimat, pozytywnie wpływają na oczyszczanie powietrza atmosferycznego z pyłów i dwutlenku węgla. Znaczna powierzchnia zwartego lasu wpływa ponadto na obniżanie prędkości wiatru, a także na dłuższe utrzymywanie się pokrywy śnieżnej, co ma znaczenie w przypadku wiosennych roztopów.

Drzewostany sosnowe i sosnowo-dębowe są dominujące na terenie Puszczy Białej oraz Kurpiowskiej – dużych kompleksów leśnych w gminach położonych bezpośrednio przy Szlaku. Przewaga drzewostanów sosnowych (ok. 2/3 powierzchni w nadleśnictwach obejmujących swym zasięgiem badany odcinek Szlaku) pozytywnie wpływa na zdrowie i samopoczucie człowieka. Drzewa iglaste mają największą wartość bioklimatyczną. Dzięki wydzielanym przez nie olejkom eterycznym mają silne działanie aseptyczne, pobudzają przemianę materii i pozytywnie wpływają na układ oddechowy. Mimo to brak jest w okolicy typowych miejscowości, czy nawet obiektów sanatoryjnych.

Fotografia nr 6. Ciekawy okaz sosny i drzewostan sosnowy na Narwi.

Źródło: Archiwum PART SA

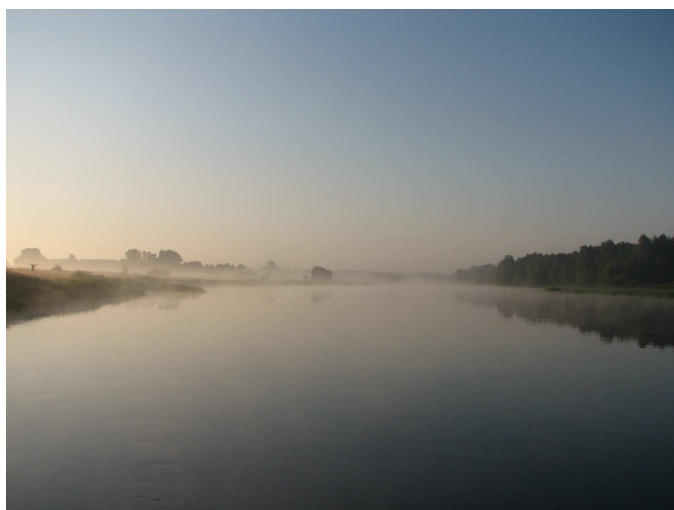
Punkty widokowe

Wzdłuż Szlaku Wodnego im. Króla Stefana Batorego naturalnymi punktami widokowymi są skarpy rzeczne. Ciągąca się na lewym brzegu Wisły Skarpa Warszawska w rejonie Starego Miasta dochodzi do 25 metrów wysokości względnej. Na Narwi skarpy i stoki wysoczyzn znajdują się w okolicy Pokrzywnicy, Pułtuska, Różana. Dogodnymi punktami widokowymi są też: pułtуска wieża dawnego ratusza (ok. 30 metrów) oraz punkt obserwacyjny w Rogoźnie (gmina Rząśnik), a także mosty drogowe.

Inne elementy środowiska przyrodniczego o wysokiej atrakcyjności turystycznej

Według podziału regionalnego Polski prof. Kondrackiego, mazowiecki odcinek Szlaku Stefana Batorego przebiega przez dwa mezoregiony: Kotlinę Warszawską i Dolinę Dolnej Narwi. Sąsiednie jednostki regionalne to: Wysoczyzna Ciechanowska i Równina Kurpiowska (N-W) oraz Dolina Dolnego Bugu i Międzyrzecze Łomżyńskie (S-E).

W obrębie dolin rzecznych (Narwi i jej dopływów) na żyznych siedliskach rozwinęły się lasy mieszane, olsy i łęgi. Na tarasach zalewowych rzek występują typowe zbiorowiska łąkowe. Poza dolinami najczęściej spotykane są siedliska borowe i lasy iglaste. Często na terenach leśnych spotkać też można nieduże torfowiska. Stosunkowo duże zróżnicowanie zbiorowisk roślinnych, w niedużej odległości od koryta Narwi, jest atrakcyjne z punktu widzenia turystyki i edukacji oraz daje możliwości obserwacji charakterystycznych gatunków roślin. Wzdłuż badanego odcinka Szlaku występują ponadto ciekawe przykłady rzeźby akumulacji rzecznej, eolicznej oraz erozji. Liczne wydmy paraboliczne, które znaleźć można na tarasach nadzalewowych, piaszczyste łąchy w korytach rzek, a także strome skarpy brzegowy Wisły i Narwi, porozcinane licznymi wąwozami, są ciekawymi elementami pojawiającymi się w krajobrazie. Duże znaczenie dla turystyki mają także tereny Puszczy Białej i Kurpiowskiej – głównie z uwagi na istniejący w nich mikroklimat.

Fot.ografia nr 7. Poranek na Narwi.

Źródło: Archiwum PART SA

Walory naturalne – podsumowanie

Walory naturalne mają ogromne znaczenie dla tworzenia produktu turystycznego, przede wszystkim z uwagi na fakt, iż od nich w głównej mierze zależą możliwości uprawiania turystyki. W przypadku Szlaku Batorego jest to tym istotniejsze, iż jest to naturalnie istniejący produkt oparty o wody powierzchniowe.

W kontekście projektowania oferty produktowej, należy zwrócić uwagę na następujące elementy związane z atrakcyjnością przyrodniczą analizowanego obszaru:

- Wisła, pomimo iż zajmuje bardzo krótki odcinek Szlaku, stanowi jego bardzo ważny punkt, nie tylko z uwagi na fakt, iż to na Wiśle Szlak bierze swój początek, ale również dlatego, że jest ona królową polskich rzek, łączącą 8 z 16 województw Polski,
- Zalew Zegrzyński jest już obecnie produktem markowym i dobrze znanym, kojarzonym z ciekawą i bogatą ofertą,

- obszary prawnie chronione mogą mieć duże znaczenie dla budowania oferty edukacyjnej oraz niszowej (związanej z obserwacją przyrody); wydaje się, iż kluczowym elementem, nośnym również promocyjnie, winny stać się obszary Natura 2000,
- stosunkowo ważny, przede wszystkim promocyjnie, jest istniejący wzdłuż Szlaku mikroklimat.

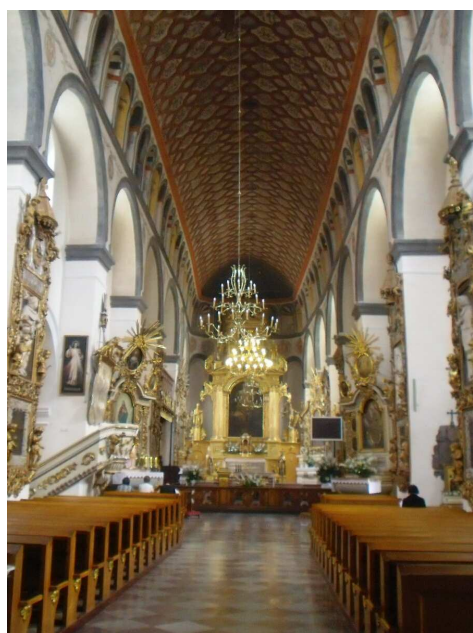
2.2.2. WALORY ANTROPOGENICZNE.

Inwentaryzacja i ocena walorów antropogenicznych dotyczy następujących elementów potencjału turystycznego produktu turystycznego Szlak Stefana Batorego:

- obiekty sakralne,
- zamki, pałace i dworki,
- fortyfikacje i obiekty militarne,
- cmentarze i miejsca pamięci,
- muzea, skanseny, izby pamięci,
- zabytki hydrotechniczne,
- inne walory antropogeniczne o wysokiej atrakcyjności turystycznej.

Obiekty sakralne

Obiekty sakralne stanowią bardzo ważny element dziedzictwa kulturowego województwa mazowieckiego, zwłaszcza w kontekście budowania oferty uzupełniającej. Wiele z nich należy do wyróżniających się elementów kulturowych z uwagi na swoją długą historię – dotyczy to przede wszystkim znanych kościołów warszawskich, stanowiących obowiązkowy punkt zwiedzania stolicy. Niektóre obiekty są zabytkami klasy „0”. Na wyróżnienie zasługuje kościół w Dąbrówce, w którym znajduje się akt urodzenia C. K. Norwida.

Fotografia nr 8. Unikalne sklepienie w Pułtuskiej Kolegiacie.
Źródło: Archiwum PART SA

Wykaz najważniejszych obiektów sakralnych zawiera poniższa tabela. Niektóre z nich zostały wyróżnione z uwagi na unikalny charakter. Mimo, że nie będą one stanowiły kluczowej atrakcji Szlaku, należy jednak zdawać sobie sprawę z ich istnienia i możliwości włączania do budowanej oferty. Ponadto warto zwrócić uwagę na fakt, iż wokół kościołów odbywają się często ważne uroczystości kościelne, które same w sobie mogą stanowić atrakcję turystyczną.

Tabela nr 6. Obiekty sakralne na mazowieckim odcinku Szlaku Batorego.

Lp.	Gmina / dzielnica	Obiekt	Charakterystyka
1	Dzielnica Śródmieście	<ul style="list-style-type: none"> • Katedra p.w. św. Jana • Zespół kościoła p.w. Nawiedzenia NMP • klasztor bazylianów z kościołem p.w. Wniebowzięcia NMP • Kościół p.w. św. Anny • Kościół p.w. św. Jana Bożego • Kościół p.w. św. Jacka • Kościół p.w. św. Franciszka • Kościół Matki Boskiej Łaskawej • Kościół p.w. Przemienienia Pańskiego • Kościół p.w. Wniebowzięcia NMP i św. Józefa Oblubieńca • Kościół klasztorny misjonarzy p.w. św. Krzyża • Kościół p.w. MB Królowej Korony Polskiej • Kościół p.w. św. Kazimierza • Kościół p.w. Opieki św. Józefa 	<p>Ze względu na dużą ilość zabytków tej kategorii wymienione są tylko najważniejsze obiekty sakralne, znajdujące się we względnie bliskiej odległości od Szlaku.</p> <p>Świątynie te reprezentują mnogość stylów architektonicznych. Informacje o poszczególnych obiektach można znaleźć w szeregu publikacji poświęconych zabytkom Warszawy.</p>
2	Dzielnica Targówek	<ul style="list-style-type: none"> • Kościół p.w. Zmartwychwstania Pańskiego • Kościół p.w. Chrystusa Króla • Kościół rektorski p.w. św. Wincentego a Paulo • Kościół p.w. Matki Bożej Różańcowej 	
3	Dzielnica Żoliborz	<ul style="list-style-type: none"> • Klasztor i szkoła Zmartwychwstanek • Kościół pw. Matki Boskiej Królowej Polski • Kościół pw. św. Stanisława Kostki • Kościół pw. Dzieciątka Jezus 	
4	Dzielnica Białołęka	<ul style="list-style-type: none"> • Kościół p.w. św. Jakuba • Kościół p.w. św. Michała Archanioła 	
5	Dzielnica Praga Północ	<ul style="list-style-type: none"> • Mykwa i plac po synagodze • Cerkiew św. Marii Magdaleny • Dom Metropolity • Kościół MB Loretańskiej 	

Lp.	Gmina / dzielnica	Obiekt	Charakterystyka
		<ul style="list-style-type: none"> • Dom Icchaka Deresza Jahrmana • Bazylika Najświętszego Serca Jezusowego • Kapliczki Praskie • Dom Sióstr Loretanek • Katedra św. Floriana i Michała Archanioła • Kościół św. Stanisława 	
6	Gmina Nieporęt	Kościół Niepokalanego Poczęcia NMP w Nieporęcie	Wzniesiony w 1651 r., barokowy kościół z zachowanym portalem z herbem Wazów z XVII w., z fundacji Jana Kazimierza, na szczycie dachu chorągiewka ze wcześniejszego kościoła z literami ICRPS (Jan Kazimierz Król Polski i Szwecji)
		Kapliczka przy ul. Dworcowej w Nieporęcie	b.d.
		Figura św. Jana Chrzciciela	Znajduje się przy brzegu Kanału Żerańskiego
7	Gmina Wieliszew	Kapliczka we wsi Olszewnica Nowa	Przydrożna kapliczka z XIX w.
		Kaplica na cmentarzu parafialnym w Wieliszewie	Klasykistyczna kaplica cmentarna z 1834 r.
8	Gmina Serock	Kościół p.w. Zwiastowania Najświętszej Marii Panny w Serocku	Położony na skarpie, późnogotycki kościół został zbudowany z fundacji ostatnich książąt mazowieckich po 1520 r. Jednonawowy, ze sklepieniem gwiaździstym, dość obszernym, prosto zamkniętym prezbiterium oraz niewysoką wieżą.
		Kościół p.w. św. Antoniego Padewskiego w Woli Kiełpińskiej	Neobarokowy kościół, zbudowany w latach 1895 – 1899, ufundowany przez Jadwigę i Macieja Radziwiłłów. W ołtarzu głównym znajduje się obraz Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny, namalowany przez Ferencza Szoldaties w Rzymie w 1998 r., sprowadzony w intencji księżnej Jadwigi Radziwiłłówny. Kościół wpisany do rejestru zabytków w 1974 r.
		Kościół garnizonowy w Zegrzu	b.d.
9	Gmina Radzymin	Plebania w Radzyminie	Plebania murowana z II połowy XVIII w. z drewnianą, przeszkloną werandą.
		Kolegiata Radzymińska	Kościół klasycystyczny wzniesiony w latach 1779-1780. wg projektu Jana Chrystiana Kamsetzera, architekta króla Stanisława Augusta. Była to budowla murowana, jednonawowa, dekorowana trójkątnym szczytem. Przebudowany i powiększony w latach 1897-1919 wg projektu Konstantego Wojciechowskiego. Trójosiowa fasada zwieńczona jest murkiem ze schodkowym szczytem i umieszczoną na osi kulą z krzyżem. Główne wejście dekorowane jest tokańskimi pilastrami. W kościele zachowało się wiele cennych detali i wyposażenie sprzed wieków. Do najcenniejszych należy ołtarz główny oraz prospekt organowy. Warto zwrócić uwagę na XVIII wieczne obrazy "Św. Roch", "Św. Elżbieta pod krzyżem", "Św. Rodzina z Janem Chrzcicielem", barokowe rzeźby Św. Jana Nepomucena, Św. Kingę i Chrystusa Ukrzyżowanego. W jedną ze ścian wmurowana została po 1911 r. tablica epitafijna poświęcona księciu Edwardowi Lubomirskiemu, dziedzicowi Radzymina. Drugie epitafium neoklasycystyczne wykonane na początku XX w. związane jest z proboszczem tutejszej parafii z księdzem Teofilem

Lp.	Gmina / dzielnica	Obiekt	Charakterystyka
			Kozłowskim. W dniu 25 marca 1992 r. ksiądz Biskup Kazimierz Romaniuk – Ordynariusz Diecezji Warszawsko Praskiej podniósł radzyminską świątynię do godności Kolegiaty.
		Dzwonnica klasycystyczna w Radzyminie	Zbudowana w latach 1779-1780 wg projektu J. Ch. Kamsetzera. Jest to budowla murowana, dwukondygnacyjna, boniowana w części parterowej, przykryta niskim dachem namiotowym z dwoma dzwonami z roku 1781 ufundowane przez księżną Eleonorę Czartoryską.
		Kapliczka na Zjawieniu	Z początku XX w. na Zjawieniu. Zbudowana w stylu zakopiańskim wg projektu Feliksa Michalskiego.
10	Gmina Dąbrówka	Kościół parafialny w Dąbrówce	Projekt kościoła pochodzi z 1875 r., a wybudowany i oddany do użytku został w latach 1903-1905. Znajdują się w nim pamiątkowe tablice fundatorów, szaty liturgiczne z XVII-XVIII w., a w kancelarii parafialnej zachował się także akt urodzenia Cypriana Kamila Norwida.
		Drewniana plebania w Dąbrówce	Powstała w 1898 r. , ganek ozdobiony witrażami.
		Kościół p.w. Św. Tomasza w Dzierżeninie	Parafia erygowana w połowie XIII w. Obecny murowany kościół, projektu architekta Józefa Piusa z 1903 r, neogotycki, bardzo zniszczony w 1944, remontowany z przekształceniami.
11	Gmina Pokrzywnica	Kapliczka przydrożna w Niestępowie	Kapliczka wzniesiona w połowie XIX w.
		Kościół p.w. Matki Boskiej Szkaplerznej w Pokrzywnicy	Parafia erygowana w 1377 r. W czasie II wojny światowej kościół został doszczętnie zniszczony. W 1945 r. ks. Feliks Malinowski wybudował drewniany barak, w którym przez długie lata odprawiano nabożeństwa. Dopiero w 1978 r. ks. Józef Kanicki rozpoczął budowę nowego kościoła. Prace trwały do 1984 r. 7 października 1984 r. bp Bogdan Sikorski konsekrował świątynię. Obecny kościół z 1984 r. jest modernistyczny, o konstrukcji żelbetowej.
12	Gmina Pułtusk	Gotycka Bazylika Kolegiacka Zwiasztowania NMP w Pułtusk	Kolegiata, którą do godności Bazyliki Mniejszej wyniósł w 1975 r. Ojciec Święty Paweł VI pochodzi z 1449 r. Od ponad pięciu stuleci jest drugą w hierarchii - po katedrze płockiej - świątynią w diecezji płockiej. Renesansowa przebudowa kościoła nastąpiła w XVI w. W Bazylice znajduje się piętnaście barokowych ołtarzy bocznych. Godnym podziwu jest także ołtarz główny p.w. Zwiasztowania Najświętszej Marii Pannie. W nawie głównej i prezbiterium znajdują się epitafia sławnych przedstawicieli rodu Żałuskich, ufundowane przez bp. Ludwika Żałuskiego. Oryginalną cechą tych epitafiów są płasko rzeźbione wizerunki zmarłych. Ciekawym elementem wystroju bazyliki jest ambona z około 1720 r. w kształcie łodzi. Na jej koszu znajdują się symbole czterech ewangelistów. Obecnie wyposażenie kolegiaty pochodzi z fundacji bp. Ludwika Bartłomieja Żałuskiego z lat 20- tych XVIII w. Przy Kolegiacie znajduje się Dzwonnica wzniesiona w 1507 r. odbudowana w latach 1786 -87; częściowo zburzona w 1944 r. remontowana w latach 1951 - 62, klasyczna, na rzucie kwadratu, czterokondygnacyjna.
		Kaplica p.w. św. Marii Magdaleny przy rynku w Pułtusk	Pierwotnie kaplica pełniła rolę kościoła parafialnego dla miasta i okolicy aż do chwili zbudowania kolegiaty. Całkowicie zniszczona 1944 r., rekonstruowana w latach 1946-51 obecnie pełni funkcję pierwotnego przeznaczenia,

Lp.	Gmina / dzielnica	Obiekt	Charakterystyka
			czyli jest miejscem kultu, ale także organizowane są w niej wystawy historyczne i malarskie.
		Kościół Świętych Piotra i Pawła w Pułtusk	Kościół pojezuicki, pobenedyktynski. Budowę ukończono w 1570 r. Rozbudowano go w 1583 r., a po kolejnym pożarze miasta w 1646 r. przystąpiono do budowy nowej, obszernej, trójnawowej, do dziś istniejącej świątyni. Prace trwały dość długo: wieże ukończono dopiero w początkach XVIII w.; w 1718 r. odbyła się konserwacja. Kościół spłonął wraz z całym prawie wyposażeniem podczas pożaru miasta w 1875 r., wówczas runęło sklepienie. Kościół odbudowano w latach 1875- 1880. przed pożarem, oprócz barokowego ołtarza głównego, w skład wyposażenia wchodziło 10 ołtarzy bocznych, poświęconych świętym czczonym przez jezuitów i kilkadziesiąt obrazów zdobiących ściany. W 1880 r. dach pokryto blachą, zakupiono dzwony, ołtarze i ławki.
		Kościół św. Krzyża w Pułtusk	Kościół pochodzi z XVI w., późnogotycki z elementami barokowo - klasycznymi. Ufundowany został w latach 1531 - 39. W 1977 r. utworzono parafię Świętego Stanisława Kostki.
		Kościół dawny NP. Marii w Pułtusk	Obecny kościół zbudowany z fundacji Erazma Ciołka w początku XVI w. Wielokrotnie remontowany i przekształcany. W połowie XIX w. zakupiony przez gminę ewangelicką. Od 1986 r. znajduje się tu Archiwum Państwowe miasta st. Warszawy Oddział w Pułtusk, które istnieje od 11 maja 1973 r.
		Kościół Świętego Józefa w Pułtusk	Kościół poreformacki, pochodzi z I połowy XVII w.- wczesnobarokowy ufundowany w 1648 r. Obecne wyposażenie z ciemnego dębu pochodzi z lat 1714- 1777. Pod kościołem i kaplicą znajdują się niedostępne krypty. Do budynku przylegają od południa zabudowania dawnego klasztoru. Dekoracja kaplicy wczesnobarokowa, restaurowana w XIX w. z częściowym zatarciem cech stylowych.
		Kapliczka św. Jana Nepomucena w Starej Wsi	b.d.
13	Gmina Obryte	Kościół parafialny p.w. św. Trójcy z 1850-52 r. w Obrytem	Neogotycki murowany kościół z 1850-1852 r.
		Kościół parafialny p.w. Niepokalanego Poczęcia NMP w Sokołowie Włościańskim	Drewniany kościół z końca 1892 r.
		Dzwonnica w Sokołowie Włościańskim	Wraz z otoczeniem w promieniu 100 m.
		Kościół parafialny p.w. św. Wojciecha w Zambskach Kościelnych	Murowany kościół z 1890 r., odbudowany w 1950 r.
14	Gmina Zatory	Kościół parafialny pod wezwaniem św. Małgorzaty	Zabytkowy, murowany kościół, wzniesiony w latach 1819 - 1821 i przebudowany w latach 1913 - 1914.
		Plebania w Zatorach	Murowany budynek z 1916 r. W rejestrze zabytków od połowy lat 80-tych.
15	Gmina Somianka	Kościół w Popowie Kościelnym	Kościół w stylu neogotyckim wzniesiony w latach 1900 - 1904 wg projektu architekta Józefa Piusa Dziekońskiego, (wpisany do Rejestru Zabytków dnia 07.07.1981 r.). W podziemiach kościoła znajdują się krypty grobowe rodziny

Lp.	Gmina / dzielnica	Obiekt	Charakterystyka
			Skarżyńskich. Obok znajduje się drewniana plebania z 1838 r. oraz dwa budynki gospodarskie murowane z 1905 r.
		Kościół Parafialny z dzwonnica w Barcicach	Drewniany, barokowy kościół. Zabytek klasy "0". Obecny kościół wybudowano w 1758 r. Założenia sakralne w Barcicach wpisano do Rejestru Zabytków w 1962 r. Przed kościołem znajduje się plac otoczony głazami narzutowymi, a w jego centrum stoi zabytkowa kapliczka wykonana z pnia drzewa.
		Kościół w Somiance	Kościół jest o tyle nietypowy, że wcześniej budynek służył jako spichlerz
		Kościół Parafialny pod wezwaniem Serca Jezusowego w Woli Mystkowskiej	Jego budowa rozpoczęła się w bardzo niefortunnym okresie, ponieważ tuż przed II wojną światową, w latach 1935 - 39. W okresie walk wojennych został częściowo zniszczony. Budowę wraz z naprawą ukończono po 1945 r.
		Kapliczka na granicy wsi Zdziebórz i Ulasek	Murowana kapliczka wybudowana w 1939 r. Podobno miała chronić wioski od ataku nieprzyjaciela w czasie drugiej wojny światowej
16	Gmina Rząśnik	Kościół Parafialny p.w. św. Anny w miejscowości Nowy Lubiel	Pochodzi z 1890 r.
		Kościół Drewniany p.w. św. Teresy od Dzieciątka Jezus w miejscowości Porządzie	Drewniany kościół pochodzący z 1927 r.
17	Gmina Długosiodło	Kościół parafialny w Długosiodle z 1912 r.	b.d.
18	Gmina Szeków	Kościół parafialny w Szekowie	Zabytkowe wyposażenie kościoła parafialnego stanowią m.in. obraz barokowy z XVIII w., zabytkowe ornaty, monstrancja i feretron.
19	Gmina Rzewnie	-	-
20	Gmina Różan	Kościół p.w. św. Anny w Róźnie	Kościół murowany p.w. św. Anny ufundowany prawdopodobnie przez Annę, Jagiellonkę, od 1609 r. był kilkakrotnie przebudowywany. W latach 1907-1913 została dokonana ostateczna przebudowa, w wyniku której powstała obecna neogotycka świątynia. W czasie pierwszej i drugiej wojny światowej kościół uległ znacznym zniszczeniom. Odbudowany został w latach 1940-1977.
		Kościół filialny p.w. Trójcy Przenajświętszej w miejscowości Ponikiew Zawady	Pierwsza wzmianka o istnieniu kościoła w tej miejscowości pochodzi z 1514 r. Kilkakrotnie remontowany przetrwał do połowy XVIII w. W 1756 r. z fundacji P. Zawadzkiego wybudowano nową świątynię, którą wojska radzieckie rozebrały w 1944 r. Po wojnie, na starych fundamentach, staraniem ks. prob. Stanisława Puchaczewskiego została zbudowana obecna świątynia.
21	Gmina Młynarze	Zespół Kościoła Parafialnego p.w. św. Stanisława Biskupa Męczennika w Sieluniu	Jest to obiekt murowany, wybudowany po 1805 r., przebudowany w latach 1913-1919 wg projektu Stefana Szyndlera. Kościół został zniszczony w 1944 r. i odbudowany w 1957 r.
22	Gmina Goworowo	Kościół parafialny pod wezwaniem Podwyższenia Krzyża Świętego w Goworowie	Kościół gotycki, wybudowany w latach 1880 – 1887, który stanowi zabytek klasy zerowej.
		Kościół pod wezwaniem Jana Chrzciciela w Kuninie	Neogotycki kościół stanowi zabytek klasy zerowej.
		Kaplica cmentarna w Goworowie	Pochodząca z 1858 r. kaplica stanowi zabytek klasy

Lp.	Gmina / dzielnica	Obiekt	Charakterystyka
			zerowej.
23	Gmina Rzekuń	Kościół parafialny w Rzekuniu p.w. Najświętszego Serca Jezus	Kościół w stylu neogotyckim p.w., wzniesiony w latach 1914-1935, projektu Józefa Dziekońskiego.
		Kaplica cmentarna w Rzekuniu	Murowana kaplica pochodzi z I połowy XIX w. i znajduje się na ul. Kościuszki.
		Kaplica filialna p.w. Św. Antoniego Padewskiego w Rzekuniu	Murowana kaplica pochodzi z lat 1921-1922.
24	Miasto Ostrołęka	Kościół Farny p.w. NMP i św. Mikołaja	Kościół pochodzi z XIV w. Został rozbudowany w latach 1641-1658.
		Zespół Pobernardyński	W skład zespołu wchodzi: kościół św. Antoniego z lat 1666-1696 z polichromią z XVIII w., klasztor z 1660 r. oraz dziedziniec kalwaryjny z lat 1751-1752.
		Kościół p.w. św. Wojciecha	Kościół został wzniesiony w 1890 r. Pierwotnie była to cerkiew prawosławna służąca stacjonującym wojskom rosyjskim.
25	Gmina Olszewo-Borki	Plebania w Nowej Wsi	b.d.
26	Gmina Lelis	Kościół p.w. Św. Anny w Dąbrówce	Drewniany kościół z 1756 r. Obok znajduje się drewniana dzwonnica z 1892 r.
		Kościół p.w. Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Lelisie	Drewniany kościół został przeniesiony do Lelisa w 1989 r. Zbudowany był w końcu XIX w. w miejscowości Nowa Wieś Zachodnia w gminie Olszewo – Borki.
		kapliczki oraz krzyże przydrożne (Szafarnia, Płoszyce, Durlasy, Nasiadki)	b.d.

Źródło: Opracowanie własne PART SA.

Zamki, pałace, dwory, układy urbanistyczne

Zamki, pałace i dwory oraz układy urbanistyczne (w tym staromiejskie rynki) to kolejny charakterystyczny element kulturowego krajobrazu Mazowsza. Często posiadają bogatą historię, związaną ze swoimi właścicielami oraz wydarzeniami, które miały w nich miejsce. Wiele z nich to obiekty obecnie zniszczone i niewykorzystywane w żaden sposób. Są jednak i takie, które zostały zaadaptowane do pełnienia różnych funkcji (stanowią często siedziby szkół, instytucji, etc.), w tym funkcji muzealnych i turystycznych (m.in. Muzeum Kultury Kurpiowskiej w budynku dawnej poczty w Ostrołęce).

Wykaz najważniejszych zamków, pałaców i dworów zawiera poniższa tabela. Najważniejsze z nich (w dużej części zabytki warszawskie) zostały wyróżnione.

Tabela nr 7. Zamki, pałace i dwory na mazowieckiej części Szlaku Batorego.

Lp.	Gmina / dzielnica	Obiekt	Charakterystyka
1	Dzielnica Śródmieście	Zamek Królewski	Zbudowany w XIII w., początkowo jako rezydencja książęca, a od 1526 r. królewska. Z chwilą przeniesienia stolicy z Krakowa do Warszawy Zamek Królewski stał się siedzibą króla oraz władz wykonawczych i

Lp.	Gmina / dzielnica	Obiekt	Charakterystyka
			ustawodawczych. Obrabowany i barbarzyńsko zniszczony w latach 1939-1944, został odbudowany, z wykorzystaniem ocalałych fragmentów architektonicznych, w latach 1971-1984.
		Krakowskie Przedmieście	W czasach średniowiecza prowadził tędy trakt handlowy do Czerska. Na początku powstawały tutaj budowle drewniane, później wraz z rozwojem miasta wzdłuż traktu zaczęły wznosić się szlacheckie dwory i folwarki, a od XVII w. pałace i rezydencje magnackie z ogrodami oraz kościoły z klasztorami. Dziś Krakowskie Przedmieście to reprezentacyjna ulica, przy której zlokalizowane są m.in.: siedziba Prezydenta RP, Uniwersytet Warszawski, Akademia Sztuk Pięknych, liczne zabytkowe kościoły, pomniki i kamienice, Polska Akademia Nauk oraz zabytkowy hotel Le Meridien Bristol.
		Kamienica Prażmowskich	Zbudowana ok. 1660 r. dla lekarza Królewskiego Pasoriusa. Następnie była własnością M. Prażmowskiego, ok. 1770 r. kamienica została przebudowana w stylu rokokowym. Po zniszczeniach wojennych (1944) odbudowana w latach 1948–1949. Obecnie znajduje się tutaj Dom Literatury.
		Pałac Prezydencki	Zbudowany w latach 1643–45 dla hetmana Koniecpolskiego. Od końca XVII w. do 1817 r. był własnością Radziwiłłów. Kilkakrotnie rozbudowywany. Obecna klasycystyczna formę zawdzięcza przebudowie (w latach 1818–19), dokonanej po zakupieniu pałacu przez władze Królestwa Kongresowego. W 1955 r. podpisano tu Układ Warszawski, w 1970 r. układ o normalizacji stosunków z Niemcami, a w 1989 r. prowadzono obrady Okrągłego Stołu. Od 1994 r. jest rezydencją Prezydenta RP.
		Pałac Tyszkiewiczów, Potockich	Zbudowany w latach 1785–1792 w stylu klasycystycznym według projektu J. Ch. Kamsetzera. W latach 1840–1923 stanowił własność Potockich. Mieszkał tu J. U. Niemcewicz. Od 1933 r. mieściła się tutaj Polska Akademia Literatury. Spalony przez Niemców w 1944 r., odbudowany po 1948 r. i oddany na pomieszczenie <i>Muzeum Uniwersyteckiego</i> .
		Pałac Uruskich	Zbudowany w latach 1844–1847 według projektu A. Gołoińskiego. Od 1855 r. własność Czetwertyńskich. Spalony po Powstaniu Warszawskim przez Niemców, odbudowany w latach 1949–1951 dla Wydziału Geografii i Studiów Regionalnych Uniwersytetu Warszawskiego.
		Pałac Kazimierzowski	Zbudowany w 1660 r., jako letnia rezydencja dla Jana Kazimierza. W latach 1765 – 1768 przebudowany na siedzibę Korpusu Kadetów (Szkoła Rycerska), gdzie kształcili się m.in. T. Kościuszko, J. U. Niemcewicz, J. Sowiński. Od 1824 r. siedziba Rektoratu UW.
		Gmach starej Biblioteki Uniwersyteckiej	Biblioteka została założona w 1817 r. Początkowo mieściła się w pałacu Kazimierzowskim. W 1894 r. została przeniesiona do nowo wybudowanego gmachu w stylu neorenesansowym (według projektu A. Jabłońskiego-Jasieńczyka i S. Szyllera). Zbiory wielokrotnie ewakuowano i grabiono. W 1999 r. ponad 2 mln wolumenów (w całej sieci BUW ponad 4 mln) przeniesiono do nowego gmachu na Powiślu.
		Akademia Sztuk Pięknych – Pałac Czapskich – Krasińskich	Pałac powstał w latach 1713–1718. Wielokrotnie przebudowywany, po zniszczeniach wojennych został zrekonstruowany. Przywrócono mu wygląd z XVIII w., zachowując elementy barokowe i klasycystyczne. Obecnie w dawnych oficynach pałacowych znajdują się pracownie m.in. wydziału malarstwa i grafiki. W lewej oficynie Pałacu znajduje się salonik, w którym mieszkała rodzina Chopinów, jego wyposażenie stanowią fortepian, meble z tamtych czasów i fotografie.
		Pałac Staszica	Wzniesiony w latach 1820–23 przez A. Coraziego w stylu późnego klasycyzmu. Uszkodzony i spalony podczas Powstania Warszawskiego został odbudowany w 1949 r. Obecnie Pałac jest siedzibą władz instytutu oraz biblioteki i archiwum Polskiej Akademii Nauk.

Lp.	Gmina / dzielnica	Obiekt	Charakterystyka
		Nowy Świat	Nazwa pojawiła się w połowie XVII w. wraz z nowym osadnictwem tych terenów. W XVIII w. ulica była już zabudowana i wybrukowana. W latach Królestwa Polskiego drewniane domy zostały zastąpione przez dwupiętrowe, murowane klasycystyczne kamienice. W II połowie XIX w. Nowy Świat stał się najruchliwszą ulicą z licznymi sklepami, kawiarenkami i letnimi ogródkami. W czasie wojny ulica została prawie zupełnie zniszczona. Po wojnie częściowo odtworzono fasady dawnych domów, a gdzieś tam zbudowano neutralne stylowo kamienice. Liczne tablice pamiątkowe na domach informują o sławnych mieszkańcach, wśród których byli m.in.: L. Staff (ul. Nowy Świat 60), K. Szymanowski (ul. Nowy Świat 47), J. Tuwim (ul. Nowy Świat 25).
2	Dzielnica Targówek	Willa z parkiem na ul. Siarczanej 6	Zbudowana na pocz. XX w., zespół rezydencjalny dawnego właściciela fabryki chemicznej Scholtze-Kijewski.
		Willa na ul. Tykocińskiej 15	Zbudowana w 1930 r. jako dom własny arch. Bolesława Pietrusińskiego (jeden z projektantów odbudowy Starówki, Barbakanu oraz Kościoła Sakramentek na Nowym Mieście), po 1945r. siedziba PPR, w 1990r. – przedszkole oraz siedziba ZUS, obecnie niezamieszkała. Jest to dwukondygnacyjny obiekt wzniesiony na planie zbliżonym do litery „L” – jest znakomitym przykładem budowli neobarokowej z okresu dwudziestolecia międzywojennego. Na posesji znajduje się zabytkowa ortogonalna marmurowa fontanna.
		Budynek Przychodni Zdrowia na ul. Tykocińskiej 32/34	Wybudowany w 1914 r., z zachowanymi na froncie żelaznymi kołami, które służyły do przywiązywania koni. Przed wojną był siedziba gminy. W pierwszych dniach Powstania Warszawskiego działał tu powstańczy punkt sanitarny II Regionu 6-XXVI Obwodu Armii Krajowej.
		Drewniany dom na ul. Biruty 18	Pozostałość po drewnianej zabudowie; przed II wojną światową cała okolica zabudowana była drewnianymi domami, tzw. „nadświrdżańskimi”. Warszawa, otoczona w czasie zaboru carskiego pasem fortów i umocnień, musiała mieć oczyszczone pole bitwy, stąd jedyną dopuszczalną zabudowę w pasie fortecznym były drewniane i niskie domy, które można było łatwo i szybko wyburzyć.
3	Dzielnica Żoliborz	Układy urbanistyczne wpisane do rejestru zabytków	Żoliborz Historyczny, w tym Kolonia Dziennikarska, Żoliborz Oficerski, Żoliborz WSM.
4	Dzielnica Białołęka	-	-
5	Dzielnica Praga Północ	<ul style="list-style-type: none"> Kamienica Brunów <ul style="list-style-type: none"> Kamienicy Cichockiego Kamienice „Dawid i Goliat” Kamienica Dybicza <ul style="list-style-type: none"> Pałacyk Konopackiego Kamienica Szejna i Tychowskiego Kamienica Sikorskich Kamienica Szmula Kaliny Kamienica przy ul. Żąbkowskiej 12 <ul style="list-style-type: none"> Dom Róży Kwiatkowskiej 	-

Lp.	Gmina / dzielnica	Obiekt	Charakterystyka
		<ul style="list-style-type: none"> Kamieniczka Elżbiety Podbielskiej Budynek PAST-y Kamienice przy ul. Ząbkowskiej 15/23 Kamienica narożna przy ul. Ząbkowskiej i Nieporęckiej Drewniany dom przy ul. Kawęczyńskiej <ul style="list-style-type: none"> Dworek przy Radzywińskiej Budek Urzędu Dzielnicy Praga Północ Drewniany dom przy ul. Środkowej <ul style="list-style-type: none"> Dom Ksawerego Konopackiego Dom Mańkowskich 	
6	Gmina Nieporęt	Budynek starej karczmy w Nieporęcie	Znajduje się przy skrzyżowaniu ul. Szkolnej i ul. Jana Kazimierza.
7	Gmina Wieliszew	Ruiny pałacu we wsi Góra	Pozostałości pałacu w stylu klasycystycznym z XVIII w.
8	Gmina Serock	Napoleoński zajazd pocztowy	Zespół budynków dawnego zajazdu pocztowego przy ulicy Pułtuskiej postawiono w I połowie XIX w., potem zaś przebudowywano w w. XIX i XX. Zajazd składał się z podłużnego korpusu, który łączyły dwie bramy ze skrzydłami bocznymi, skierowanymi prostopadle do ulicy. Tego typu układ charakteryzował budownictwo miast i miasteczek Królestwa Polskiego i nawiązywał do osiowych założeń klasycystycznych. Dziś ów układ jest już zniekształcony (pozostała tylko jedna brama), zachowuje natomiast ogólną zasadę.
		Ruiny dworku Szaniawskiego	Ruiny dworku i zabudowań gospodarczych majątku rodziny Szaniawskich wraz z pozostałością przydworskiej zieleni. Dworek spłonął 16 września 1977 r. Tam właśnie urodził się i przez wiele lat tworzył <i>Jerzy Szaniawski</i> (1886 – 1970).
		Pałac Radziwiłłów w Jadwisinie	Najciekawszy na Mazowszu zachowany przykład tzw. „kostiumu francuskiego”. Pałac wzniesiony został na wysokim brzegu Narwi według projektu F. Arneuf’a w latach 1896 – 1902 dla Macieja i Jadwigi z Krasieńskich Radziwiłłów. Jego zewnętrzny wygląd nawiązuje do budowli francuskiego renesansu. Pałac jest otoczony parkiem i kompleksem leśnym o wysokich walorach przyrodniczych. Po II wojnie światowej budynek zaadaptowano pod ośrodek wypoczynkowy Urzędu Rady Ministrów. Dziś nosi nazwę Ośrodek Szkoleniowo - Wypoczynkowy Kancelarii Prezesa Rady Ministrów.
		Pałac Krasieńskich w Zegrzu	Pałac wzniesiony w końcu XVIII w. Przebudowany i adaptowany na mieszkania i letnią rezydencję komendantów Twierdzy Zegrze. Wokół liczny starodrzew. Obecnie ośrodek wypoczynkowy Polskiej Agencji Prasowej.
		Kasyno oficerskie w Zegrzu	Budynek z 1895 r. Otoczony parkiem krajobrazowym
		Dawny pałac Radziwiłłów w Zegrzu	Pałac wzniesiony w końcu XVIII w. Obecnie ośrodek wypoczynkowy Polskiej Agencji Prasowej.

Lp.	Gmina / dzielnica	Obiekt	Charakterystyka
9	Gmina Radzymin	Szkoła klasycystyczna	Zbudowana w latach 1843-1844 wg projektu Antonio Corazziego dla Instytutu Nauczycieli Elementarnych. Plac pod budynek z dość dużym ogrodem podarował dziedzic Krusenstern, sam zaś wielki dwupiętrowy budynek murowany, zwany przez mieszczan radzyńskich „gmachem” finansowało Ministerstwo Oświaty Królestwa Polskiego. Kamień węgielny został położony 6 lipca 1843 r. a cały gmach szkolny został oddany do użytku we wrześniu 1845 r. Obecnie siedziba II Liceum Ogólnokształcącego.
		Szpital wojskowy	Budynek zaprojektowany przez Henryka Marconiego. Wybudowany został w stylu neoklasycystycznym i oddany do użytku w 1843 r. Wojsko rosyjskie przeznaczyło obiekt na szpital dla chorych żołnierzy. Obecnie w budynku znajduje się siedziba Miejskiego Zakładu Wodociągów, Kanalizacji i Administracji Budynków Komunalnych, Ośrodka Pomocy Społecznej, Urzędu Stanu Cywilnego i Wydziału Budownictwa Starostwa Powiatu Wołomińskiego.
		Szkoła elementarna i przytułek dla ubogich	Fundacja księżnej Eleonory Czartoryskiej założona przez proboszcza radzyńskiego ks. Kazimierza Narbutta w 1779 r. Przytułek był pierwszym w mieście obiektem o charakterze dobroczynnym. Obecnie w budynku znajduje się siedziba Towarzystwa Przyjaciół Radzyna, Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej Obwód „Rajski Ptak” oraz koła Polskiego Związku Wędkarskiego.
10	Gmina Dąbrówka	Pałac w Ślężanach	Pałac powstał około 1880 r. Architektonicznie wyróżnia się umiejętnym połączeniem różnych stylów, czyli stylem eklektycznym. Neoklasycyzm przeplata się tu z neobarokiem. Kompleks pałacowo – parkowy zajmuje ponad dwa hektary. Całość usytuowana się na nadbużańskiej skarpie. Obiekt nie jest udostępniony zwiedzającym. Aktualny właściciel, Bank PKO BP SA, zorganizował tu Dom Konferencyjny.
		Pałacyk w Jaktorach – Chajętach	Powstał u schyłku XVII w. Dzięki staraniom prywatnych właścicieli został odnowiony, za co ministerstwo kultury i sztuki przyznało nagrodę.
11	Gmina Pokrzywnica	Ok. 50 budynków mieszkalnych i gospodarskich w Gzowie i Koziegłowach	Zabudowania powstałe na początku XX w. Wpisane do rejestru zabytków są pozostałościami osad wczesnośredniowiecznych.
		Podworski park w Niestępowie, zespoły podworskie w Dzbanicach, Gzowie, Łępicach, Łosewie, Łubienicy, Obrębku, Olbrachcicach, Pobyłkowie Nowym i Pokrzywnicy	b.d.
12	Gmina Pułtusk	Wieża dawnego ratusza w Pułtusku	Wieża gotycko-renesansowa. W dolnych partiach budowla zbudowana w pocz. XV w., z elementami z pierwszej połowy XVI w. podniesiona o cztery kondygnacje podczas przebudowy w pocz. XVII w.
		Rynek w Pułtusku	Najdłuższy, brukowany rynek w Europie (400 metrów długości), na którym znajduje się Ratusz - obecna siedziba władz miasta. Całość otaczają kamieniczki z XVIII i XIX w.
		Zamek Biskupów Płockich w Pułtusku	Historia zamku w Pułtusku sięga XV w. W I połowie XVI w. nastąpiła rozbudowa zamku w stylu renesansowym. W 1530 na zamku założona została pierwsza na Mazowszu drukarnia. Zamek uległ poważnym zniszczeniom podczas potopu i drugiej wojny północnej. Po odbudowie uzyskał barokowy wystrój. Podczas insurekcji kościuszkowskiej i wojen napoleońskich ponownie uszkodzony. Odnowiony, jednak już w roku 1841 częściowo strawiony przez pożar. Następnie zamek przestał być siedzibą

Lp.	Gmina / dzielnica	Obiekt	Charakterystyka
			biskupów, wielokrotnie zmieniając swoje przeznaczenie. W 1989, po trwającej 15 lat odbudowie, przeznaczony został na Dom Polonii. Obecnie Dom Polonii to zespół hotelowo-rekreacyjny usytuowany Obok działalności hotelarskiej prowadzony jest tam także Ośrodek Dokumentacji Wychodźstwa Polskiego.
		Kamienica w Pułtusk (Rynek 27)	Na kamienicy wisi tablica informująca, iż w latach 1854 - 64 mieszkał w niej Wiktor Gomulicki.
		Kamienica w Pułtusk	Tablica informująca o słynnym lokatorze - Napoleonie, który w 1806 r. mieszkał w niej przez kilka dni.
13	Gmina Obryte	-	-
14	Gmina Zatory	Dom w Ciskach	Drewniany
		Dom w Dębinach	Drewniany, z 1920 r.
		Dwór w Gładczynie	Neoklasytyczny, murowany dwór wzniesiono w latach 1897-1900 na miejscu drewnianego. Wokół resztki parku krajobrazowego według projektu Stefana Celichowskiego. Dwór i park wpisane są do rejestru zabytków od 1978 r.
		Wieś Holendry	Wieś założona w końcu XVII w. przez uchodźców z Fryzji prześladowanych tam za przekonania religijne. Dziś serce turystyczne gminy Zatory.
		Lutobrok Folwark	Znajdują się tu liczne okazy tradycyjnej architektury z początku XX w.
		Pałac i Park w Zatorach	Obiekty są w rejestrze od roku 1962, a zespół folwarczny dopiero od 1992. Barokowo-klasycystyczny pałac został wzniesiony na rzucie litery „L” w latach 1739-1801. Zespół budynków otoczony jest parkiem krajobrazowym z początku XIX w.
		Domy kurpiowskie oraz budynek szkoły z początku XX w. w Zatorach	Reprezentują typowe budownictwo kurpiowskie.
		Zabudowa miejscowości Pniewo Kolonia, Topolnica, Wólka Zatorska	Są to przykłady tradycyjnej architektury drewnianej.
15	Gmina Somianka	Pałac z oficyną oraz murowana stajnia w Popowie	Neogotycki pałac ze stajnią pochodzą z XVIII w. Wokół pałacu znajduje się Park Krajobrazowy z 2 ćwierćwiecza XIX w. Oba zabytki są we władaniu Ośrodka Doskonalenia Kadr Służby Więziennej.
		Dom Młynarza w Jankach	Drewniany budynek z ok. 1920 r. Remontowany w latach sześćdziesiątych XX w.
		Pozostałość Zespołu Dworskiego, oficyna murowana z I połowy XIX w., oraz park Krajobrazowy z XIX w. w Jankach	Właściciel dworku remontuje go, a park zagospodarowuje. Powstaje tam szereg zarybionych stawów (całość wpisana do Rejestru Zabytków dn. 08.07.1986 r.).
		Dom nr 22 w Barcicach	Drewniany dom z 1918 r. - własność Tadeusza Rakowskiego. Jest dobrze zachowanym przykładem zdobnictwa domów w kulturze kurpiowskiej. Zachowały się ozdoby umieszczone pod dachem i pod oknami, także pięknie zdobiony ganek.
		Dom nr 9 w Jasieńcu	Drewniany dom własność Stanisława Dylaka z połowy XVIII r. przeniesiony na obecne miejsce w 1956 r.
		Zespół dworski w Somiance	Murowany zespół dworski z 1833 r. W 1945 r. budynek adaptowano na szkołę podstawową. Wokół na zboczu skarpy znajduje się park z XIX w. W

Lp.	Gmina / dzielnica	Obiekt	Charakterystyka
			roku 1995 został sprzedany prywatnym właścicielom. W obecnej chwili pałac jest odrestaurowany na wzór dziewiętnastowiecznych budowli.
		Dom w stylu dworskim w Somiance	Dom wybudowany dla zarządcy majątku Franciszka Wróbla. Stanowi przykład typowej dobrze zachowanej oficyny dworskiej. Zachowany tradycyjny rozkład pomieszczeń oraz kształt architektoniczny obiektu decyduje o jego walorach kulturowych i historycznych.
		Założenie pałacowo - parkowe w Kręgach	Pałac został wybudowany w latach 1820 - 1830. Obok pałacu znajduje się murowana stajnia z I połowy XIX w., Park wokół pałacu jest przykładem parku krajobrazowego z XIX w. Jak wynika z dokumentów zaprojektował go Stefan Rogowicz.
		Zespół Dworski w miejscowości Stary Mystków	W zespole znajdują się dwa drewniane budynki dworskie. Pierwszy z 1898 r., a drugi z lat 1924 - 1925. W pobliżu znajduje się drewniany czworak z początku XX w., oraz murowany spichlerz z kamienia ciosanego z lat 1925 - 1930. Wokół pozostałości Parku Krajobrazowego z II połowy XIX w., który łączy się z Puszcą Białą.
		Wieś Zdziebórz	Wieś w której zachowało się kilka starych drewnianych chałup. Najstarszy z domów to dom własności Jana Króla z 1910 r., przeniesiony na obecne miejsce w 1931 r. Bardzo dobrze zachowany jest też dom własności Józefa Króla z 1914 r. Pozostałe, to domy z lat 1939 - 1948. Jest to o tyle zaskakujące, że są to lata II Wojny Światowej. Wieś zachowała bardzo dużo kultury kurpiowskiej.
		Zagroda w miejscowości Ulasek	W zagrodzie znajduje się drewniany dom z 1912 r. oraz drewniana obora - rzadkość wśród takich zabytków.
16	Gmina Rząśnik	-	-
17	Gmina Długosiodło	Park dworski Kabaty	b.d.
18	Gmina Szelków	Dwór w Nowym Szelkowie	Drewniany dwór wraz z parkiem krajobrazowym.
		Dwór w Dzierżanowie	Murowany dwór wraz z murowanym spichlerzem pochodzą z końca XIX w.
		Dwór w Ciepeliowie	Dwór murowany
		Zespół budynków dawnej poczty konnej w miejscowości Stary Szelków	Zabudowania pochodzą z 1800 r.
		Zespół Drogomistrzówki w Szelkowie z	Otoczony pozostałościami parku krajobrazowego, położony na skarpie nad Orzycem w Starym Szelkowie.
		Dwór w miejscowości Nowy Szelków	Drewniany dwór drobnoszlachecki z połowy XIX w., wpisany do rejestru zabytków pod numerem 275.
		Zabudowania chłopskie gminy Szelków	Chaty, budynki charakterystyczne dla stylu kurpiowskiego.
19	Gmina Rzewnie	-	-
20	Gmina Różan	Domy mieszkalne w Różanie	Pięć murowanych domów z początku XX w., znajdujących się na ulicy Kilińskiego, Sienkiewicza i na Rynku.
		Domy we wsi Załuzie	Siedem drewnianych domów mieszkalnych pochodzących z przełomu XIX/XX w.
21	Gmina Młynarze	Domy we wsiach: Sadykierz, Rupin, Strzemieczne - Oleksy	Mieszkalne domy drewniane

Lp.	Gmina / dzielnica	Obiekt	Charakterystyka
22	Gmina Goworowo	Pałac w Brzeźnie	Klasycystyczny pałac pochodzi z 1900 r. Zaprojektowany został przez Leandra Marconiego.
		Pałac w Szczawinie	Klasycystyczny pałac pochodzący z 1830r., autorstwa architekta Adama Idzikowskiego, otoczony parkiem zaprojektowanym przez wybitnego architekta zieleni Waleriana Kronenberga.
23	Gmina Rzekuń	Dwór w miejscowości Susk Stary	Dwór pochodzi z połowy XIX w.
		Budynki we wsiach Borawe, Czarnów, Daniszewo, Ołdaki, Rozwory, Rzekuń, Susk Stary	Drewniane budynki (domy mieszkalne, obory, stodoły, spichlerze) z początków XX w.
		Dwór w Teodorowie	Drewniany dwór pochodzi z XIX w.
		Domy we wsi Zabiele	Drewniany dom nr 20 pochodzi z ok. 1920 r, a murowany dom nr 66 z roku 1918.
24	Miasto Ostrołęka	Ratusz	Klasycystyczny ratusz został wzniesiony w 1824 r. Był zniszczony w 1915 r. i odbudowany w 1924 r.
		Budynek dawnej poczty	W budynku z I połowy XIX w., w którym obecnie mieści się <i>Muzeum Kultury Kurpiowskiej</i> , najprawdopodobniej kwaterował Napoleon.
		Stare Miasto i deptak śródmiejski (m.in. ulica Głowackiego)	Zabudowa ostrołęckiej starówki pochodzi z XIX i XX w.
25	Gmina Olszewo-Borki	Dworek w miejscowości Przysań	Drewniany dworek pochodzi z 1928 r. położony nad rzeką Omulew. Wraz z 2-hektarowym parkiem sadzonym jeszcze ręką samego Antoniego de Burbone. Obecnie w budynku mieści się Szkoła Podstawowa.
		Budynki w miejscowościach: Chojniki, Grabowo, Kordowo Przysań, Rataje, Rżaniec, Wyszel oraz Żerań Duży.	Budynki mieszkalne i gospodarskie powstałe pod koniec XIX i na początku XX w.
26	Gmina Lelis	Chałupy kurpiowskie	Przykłady drewnianej architektury ludowej

Źródło: Opracowanie własne PART SA.

Fortyfikacje i obiekty militarne

Bogata historia obszaru projektowego znajduje odzwierciedlenie w istniejących na jego terenie obiektach militarnych. Na wyróżnienie zasługują tutaj: warszawski Barbakan i Cytadela oraz forty jednej z największych i najlepiej zachowanych twierdz w Polsce i w Europie - polskiego trójkąta Warszawskiego Rejonu Fortecznego - Twierdzy Modlin, Zegrze i Warszawa, które wzniesiono w XIX wieku. Największa z nich – Modlin jest międzynarodowym pomnikiem architektury obronnej, który tworzy wielokrotnie rozbudowywany zespół umocnień zawierający w sobie elementy fortyfikacji francuskiej, rosyjskiej i polskiej. Niestety, obiekty te jako atrakcje turystyczne są wykorzystywane w różnym stopniu (warszawski Barbakan lub Cytadela są często odwiedzane przez turystów, zaś np. bunkry w Janówku przez pasjonatów wspinaczki skałkowej). Istotnym problemem jest postępująca ich dewastacja większości obiektów.

Wykaz najważniejszych obiektów militarnych znajduje się w poniższej tabeli.

Tabela nr 8. Fortyfikacje i obiekty militarne na mazowieckim odcinku Szlaku Batorego.

Lp.	Gmina / dzielnica	Obiekt	Charakterystyka
1	Dzielnica Śródmieście	Barbakan	Wzniesiony około 1548 r. w pasie warszawskich murów obronnych na przejściu ze Starego do Nowego Miasta. Projektantem budowli był architekt Jan Baptysta Wenecjanin. Wraz z pobliską Bramą Łazienną i Basztą Prochową tworzył tzw. Bramę Zakroczymską. Jest on prawie w całości rekonstrukcją powojenną, jednak z wykorzystaniem oryginalnych fundamentów i elementów murów. Rekonstrukcję wykonano na podstawie rycin z XVI w.
2	Dzielnica Targówek	Fort Śliwickiego (Jasińskiego)	Jeden z fortów Cytadeli Aleksandrowskiej, stanowiącej trzon Twierdzy Warszawa. Fort nazwę swą zawdzięcza por. Śliwickiemu, rannemu podczas powstania listopadowego i pochowanemu na terenie fortu - jego nagrobek zachował się do okresu międzywojennego.
3	Dzielnica Żoliborz	Cytadela Warszawska wraz z murami, bramami i umocnieniami oraz budynkami poklasztorowymi i fortem Sokolnickiego	Twierdza rosyjska zbudowana na rozkaz cara Mikołaja I w Warszawie, po upadku powstania listopadowego, z zamiarem kontroli nad miastem, będącym ośrodkiem polskiego ruchu niepodległościowego. Pełniła także rolę więzienia śledczego (X Pawilon) oraz miejsca straceń działaczy narodowych i rewolucjonistów. Obecnie na Cytadeli mieści się Dowództwo Wojsk Lądowych i 3 batalion zabezpieczenia Dowództwa Wojsk Lądowych, w skład którego wchodzi Kompania Reprezentacyjna Wojsk Lądowych. W okresie powojennym wyburzono dwie z trzech kaponier twierdzy.
4	Dzielnica Białołęka	-	-
5	Dzielnica Praga Północ	Fort Śliwickiego	Fort Śliwickiego został zbudowany w latach 1835-1836, najwcześniej ze wszystkich fortów otaczających Cytadelę, będąc jej przedmościem.
6	Gmina Nieporęt	Fort w Benjaminowie	Fort został wybudowany przez Rosjan na przełomie XIX i XX w., jako fort łączący Twierdzę Zegrze z Twierdzą Warszawa.
7	Gmina Wieliszew	Grupa forteczna Janówek	Usytuowany w pobliżu wsi Janówek, porośnięty lasem zespół trzech rozległych fortów, który wchodził w skład umocnień Twierdzy Modlin. Powstawał w latach 1883 - 1888 (obiekt ceglano-ziemny) i 1912 - 1915 (obiekty żelbetonowe).
8	Gmina Serock	Twierdza w Zegrzu	Fort w Zegrzu należał do zewnętrznego pierścienia umocnień twierdzy Modlin i choć nie został uznany za obiekt zabytkowy, to jednak może być traktowany jako budowla obronna charakterystyczna dla pewnego okresu historycznego. Twierdza została zbudowana przez władze carskie około 1890 r. Składa się z dwóch betonowych fortów (Karlińskiego i Ordonu) połączonych ze sobą wałem ziemnym. Z tyłu fortów wybudowano trzy potężne prochownie, zachowane w swej pierwotnej postaci do dnia dzisiejszego.
		Fort w Dębem	Zbudowany został około 1905 r. Fort w Dębem był uzupełnieniem carskiej linii obronnej Zegrze – Modlin.
		Kasyno oficerskie w Zegrzu	Wzniesiony po roku 1895 neoklasycystyczny budynek z salą lustrzaną. Dawniej odbywały się tu słynne w okolicach bale podchorążych z Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Łączności. Kasyno otoczone jest parkiem krajobrazowym.
9	Gmina Radzymin	-	-
10	Gmina Dąbrówka	-	-
11	Gmina Pokrzywnica	-	-
12	Gmina Pułtusk	Fort „Kacice” Fort „Nowe Lipniki”	Forty wzniesione przez Rosjan około 1888 r. tworzące rosyjskie przedmoście Pułtuska (blokujące dostęp do mostów na Narwi).

Lp.	Gmina / dzielnica	Obiekt	Charakterystyka
13	Gmina Obryte	-	-
14	Gmina Zatory	-	-
15	Gmina Somianka	-	-
16	Gmina Rząśnik	-	-
17	Gmina Długosiodło	-	-
18	Gmina Szekłów	-	-
19	Gmina Rzewnie	-	-
20	Gmina Różan	Twierdza Różan	<ul style="list-style-type: none"> • Zespół fortyfikacji wzniesiony przez Rosję w Róźnie w pierwszych latach XX w. • Fort I z 1912 r. znajduje się na ul. Polnej 43. Obecnie Fort jest własnością powiatu. • Fort II z 1912 r. mieści się na ul. Przemysłowej. Obecnie zakład produkcyjny. • Fort III znajduje się na ul. Przemysłowej. • Fort IV znajduje się na ul. Królowej Bony.
21	Gmina Młynarze	-	-
22	Gmina Goworowo	-	-
23	Gmina Rzekuń	-	-
24	Miasto Ostrołęka	Forty gen. Józefa Bema	Zespół budynków pokoszarowych, pochodzących z drugiej połowy XIX w.
25	Gmina Olszewo-Borki	-	-
26	Gmina Lelis	-	-

Źródło: Opracowanie własne PART SA.

Cmentarze i miejsca pamięci

Cmentarze i miejsca pamięci dowodzą bogatej historii obszaru projektowego. Większość z nich związana jest z tragicznymi wydarzeniami II wojny światowej. Niektóre z nich to stare, zabytkowe cmentarze, które stanowią ważny element historii poszczególnych miasteczek.

Wykaz najważniejszych cmentarzy i obiektów pamięci znajduje się w poniższej tabeli, niektóre z nich zostały wyróżnione.

Tabela nr 9. Najważniejsze cmentarze i miejsca pamięci na mazowieckim odcinku Szlaku Batorego.

Lp.	Gmina / dzielnica	Obiekt	Charakterystyka
1	Dzielnica Śródmieście	Pomnik Małego Powstańca	Pomnik na ulicy Podwale, przy Murach Obronnych. Upamiętnia on najmłodszych uczestników powstania warszawskiego w 1944 roku. Został zaprojektowany przez Jerzego Jarnuszkiewicza.
		Grób Nieznanego Żołnierza w Warszawie	Grób-pomnik na placu marszałka Józefa Piłsudskiego w Warszawie. Ideą warszawskiego Grobu Nieznanego Żołnierza jest uczczenie pamięci poległych w walce o niepodległość.
		Pomnik Bohaterów Getta	Poświęcony bohaterom getta warszawskiego na miejscu pierwszego starcia bojówek żydowskich z hitlerowcami w czasie powstania w getcie w 1943.
		Pawiak	Nieistniejące już więzienie zbudowane przez Rosjan w Warszawie (na terenie dzisiejszego osiedla Muranów) w latach 1829-1835. Miejsce kaźni Polaków w czasie okupacji hitlerowskiej.
2	Dzielnica Targówek	Pomnik Cudu nad Wisłą	Ufundowany przez mieszkańców w 1925 r., zdewastowany po wojnie przez UB, został odtworzony w 1995 r. W tym miejscu pozostawiono przedwojenny fragment ulicy z polnymi kamieniami i torami tramwajowymi.
		Nagrobek Michała Walemburga z 1708 r. na ul. Malborskiej.	Kamienna kolumna na cokole z inskrypcją, zwieńczona krzyżem, pozostałość po cmentarzu epidemicznym, w czasie wielkiej epidemii dżumy. Jest najstarszym nagrobkiem na terenie Warszawy
		Cmentarz Bródnowski	Największy cmentarz w Warszawie - założony w 1884 r. na terenach należących do Szpitala Św. Ducha, poświęcony został 20 listopada przez arcybiskupa i metropolitę warszawskiego Wincentego Popiela. Obecnie cmentarz zajmuje powierzchnię 114 hektarów, a obwód murów liczy 5 km. Na cmentarzu pochowanych jest ok. 1,2 mln osób (pod względem liczby pochowanych jest jednym z największych cmentarzy w Europie). W 1939 r. mur cmentarza stał się szańcem obronnym – walczyła tutaj m.in. 20 Dywizja Piechoty WP. Stał się również miejscem pochówku zamordowanych w więzieniu na Al. Szucha Polaków. 2 sierpnia 1944 r. w czasie II Wojny Światowej na Bródnie odbywały się liczne pochówki żołnierzy podziemia, zamordowanych osób cywilnych oraz poległych w czasie wojny i ekshumowanych w 1945 r. z ulic Warszawy. Zostały wydzielone kwatery: 114W – zbiorowa mogiła 350 żołnierzy poległych we wrześniu 1939r., 33 C – groby działaczy w żołnierzy O.W.P.P.S. poległych w Powstaniu Warszawskim, 35D – zbiorowa mogiła żołnierzy AK i wiele innych. W latach 1939 – 1956 podczas cmentarzu skrycie grzebano zwłoki rozstrzelanych i pomordowanych w więzieniach żołnierzy i działaczy podziemia (kw. 45N). Na Cmentarzu Bródnowskim pochowani są m.in. Roman Dmowski, Mieczysław Fogg, Tony Halik.
		Cmentarz Żydowski	Cmentarz założony w 1780 r., najstarszy cmentarz żydowski w Warszawie, o powierzchni ok. 5 ha, 30 tys. grobów, ok. 3000 macew dochowało się do czasów obecnych. Pochówki odbywały się aż do wybuchu II wojny światowej, w czasie której Niemcy zdewastowali cmentarz oraz wycieli cenne starodrzewy (macewy wykorzystali do wyłożenia dróg i lotnisk). W 1947 r. odbyło się uroczyste założenie do wspólnej mogiły szczątków Żydów, ekshumowanych w różnych częściach Warszawy. Po wojnie cmentarz niszczał, stanowił źródło pozyskiwania surowca do prac kamieniarskich i budowlanych. W latach 80-tych XX w. z inicjatywy Fundacji Nissenbaumów teren nekropoli został częściowo uporządkowany i ogrodzony, prace renowacyjne nie zostały jednak doprowadzone do końca.
		Cmentarz choleryczny	Znajdował się między nasypami kolejowymi (w pobliżu Ronda Żaba) i służył do grzebania zmarłych w czasie powtarzających się epidemii cholery. Zlikwidowano go w 1908 r., podczas budowy węzła kolejowego, a dla uczczenia pochowanych wzniesiono symboliczną mogiłę ogrodzoną murem z czerwonej cegły; po środku znajdował się kopiec, a na nim głaz z krzyżem oraz napisem. Do dziś zachował się ceglany mur zdobiony motywami krzyża.

Lp.	Gmina / dzielnica	Obiekt	Charakterystyka
		Inne	<ul style="list-style-type: none"> Pomnik harcerzy „Sokół” walczących w I wojnie światowej <ul style="list-style-type: none"> Tablica pamięci walk 20 Dywizji Piechoty WP <ul style="list-style-type: none"> Pomnik Bitwy Warszawskiej 1920 Głaz poświęcony pamięci żołnierzy, uczestników walk o wolność i niepodległość <ul style="list-style-type: none"> Tablica upamiętniająca miejsce szkolenia podchorążych AK Tablica pamięci poległych i zmarłych harcerzy z 51 WDH Pomnik pamięci kolejarzy węzła kolejowego Warszawa-Praga <ul style="list-style-type: none"> Miejsce martyrologii mieszkańców Targówka Monolit upamiętniający miejsce zamordowania przez okupanta sześciuset Żydów <ul style="list-style-type: none"> Monolit pamięci powieszonych dziesięciu więźniów z Pawiaka <ul style="list-style-type: none"> Pomnik upamiętniający ofiary egzekucji publicznej Monolity w miejscach rozstrzelania Polaków <ul style="list-style-type: none"> Pomnik „Reduta Bródnowska” Tablica upamiętniająca akcje powstańcze żołnierzy 632. i 641 Zgrupowania Obwodu AK Praga <ul style="list-style-type: none"> Symboliczna mogiła rozstrzelanych Powstańców Tablica pamięci żołnierzy II Regionu Obwodu AK Praga Tablica upamiętniająca punkt sanitarny II Rejonu Obwodu AK Praga
3	Dzielnica Żoliborz	Pomniki i tablice związane z walkami na Żoliborzu w okresie II Wojny Światowej.	b.d.
		„Brama straceń”	Wschodnia brama Cytadeli Warszawskiej, przy której w czasach zaborów wykonywane były egzekucje polskich działaczy niepodległościowych. W pobliżu grzebano pomordowanych - obecnie się tam cmentarz.
4	Dzielnica Białołęka	Głaz kamienny z żelaznym krzyżem	Głaz dla upamiętnienia bitwy i utrwalenia czynu żołnierzy Wojska Polskiego w Powstaniu Listopadowym, ustawiony w pobliżu Kanału Żerańskiego
		Cmentarz grzebalny przy ul. Mehoffera dla parafii Tarchomin	Cmentarz powstał w ostatnich latach XVIII w. lub na początku XIX w. Najstarszy zapis o tym cmentarzu pochodzi dopiero z 1830 r. Tak jak i na innych cmentarzach warszawskich znajdują się mogiły z lat wojny. Z mnogości pochówków żołnierskich 1939 i 1945 pozostały tylko nieliczne groby żołnierskie, podczas gdy inne zostały ekshumowane na cmentarz komunalny Powązki i na Wolę. W środkowej części cmentarza znajduje się mogiła zbiorowa z krzyżami żołnierzy AK, którzy polegli dnia 21 września 1944 r. w Kampinosie, w czasie krwawego starcia z Niemcami pod wsią Polesie Nowe. Spoczywają tu żołnierze z 2 batalionu 5,6 i 7 kompanii ze zgrupowania „Marianowo” VII Obwodu AK „Obroża”.
5	Dzielnica Praga Północ	Grób Rozalii Zamoyskiej	Nagrobek stanowi pamiątkę pochodzącą z czasów przed powstaniem dzielnicy Nowa Praga.
		Grób Rocha Kowalskiego	Grób Rocha Kowalskiego herbu Korab – bohatera powieści <i>Potop</i> Henryka Sienkiewicza.
		Cmentarz Kamionkowski	Jest to jedna z najstarszych nekropolii w Polsce. Obecnie liczy ok. 50 wykonanych z piaskowca nagrobków z połowy XIX wieku. Najstarszy zachowany pochodzi z roku 1827.
6	Gmina Nieporęt	Cmentarz we wsi Michałów - Grabina	Ponieniecki cmentarz (nie wpisany do rejestru zabytków)

Lp.	Gmina / dzielnica	Obiekt	Charakterystyka
		Cmentarz parafialny w Nieporęcie	b.d.
		Cmentarz Jeńców Armii Radzieckiej w Białobrzegach	b.d.
7	Gmina Wieliszew	Cmentarz pamiątkowy w Wieliszewie	Pozostałości rosyjskiego cmentarza wojskowego Twierdzy Zegrze z przełomu XIX i XX w., użytkowanego później także cywilnie.
8	Gmina Serock	Cmentarz rzymskokatolicki	Z II poł. XIX w. w Woli Kiełpińskiej
		Cmentarz rzymskokatolicki	Znajduje się w Serocku.
9	Gmina Radzymin	Cmentarz Żołnierzy Polskich	Cmentarz, który odwiedził 13 czerwca 1999 r. Ojciec Święty Jan Paweł II. Znajdują się tu zbiorowe mogiły żołnierzy polskich poległych w bitwie pod Radzyminem w sierpniu 1920 r., bratnia mogiła 127 żołnierzy polskich 1939 r. oraz groby żołnierzy organizacji konspiracyjnych z lat wojny 1939 - 1944. Kaplica cmentarna z obrazem Matki Boskiej Ostrobramskiej, pamiątkowymi tablicami i urnami z ziemią z Katynia oraz z cmentarzy żołnierzy polskich 1920 r. w Grodnie, Nowogródku i Wołkowysku. Na bramie cmentarnej i mogiłach tablice poświęcone żołnierzom pułków walczących o Radzymin
		Cmentarz Parafialny	Na cmentarzu znajdują się : kuta brama z I połowy XVIII w., zabytkowe pomniki nagrobne, z których najokazalszym pomnikiem jest grobowiec z 1855 r. oficera wojsk rosyjskich francuskiego pochodzenia - Aleksandra Trussona.
		Droga Golgoty Narodu Polskiego	Upamiętnienie czynu żołnierzy polskich w 1920 r. i wotum dziękczynne dla Ojca Świętego za jego dar wizyty w Radzyminie. Przy Drodze Golgoty Narodu Polskiego ustawione są repliki Krzyży Virtuti Militari, upamiętniające pułki Wojska Polskiego, mieszkańców Radzymina i wybitnych dowódców związanych z bitwą o Radzymin w pamiętnym sierpniu 1920 r. Są też krzyże upamiętniające Żołnierzy Łączności, przy budynku centrali telefonicznej oraz Mieszkańców Radzymina, którzy w dniach walki o swoje miasto, wykazali bohaterską postawę. Wizyta Jana Pawła II w Radzyminie w 1999 r. była wielkim zadośćuczynieniem dla żołnierzy z 1920 r. i dla mieszkańców Radzymina za okres poniżenia, jaki doznali w czasach komunistycznych dlatego członkowie Towarzystwa Przyjaciół Radzymina i Społecznego Komitetu Upamiętnienia Bitwy o Radzymin w 1920 r. postanowili, aby budowana Droga Golgoty Narodu Polskiego była Wotum Dziękczynnym dla Ojca Świętego za jego dar wizyty w Radzyminie.
10	Gmina Dąbrówka	Cmentarz w Dąbrówce	Na cmentarzu parafialnym znajdują się groby z połowy XIX w., w których spoczywają księża tutejszej parafii i właściciele okolicznych wsi - Guzowatki, Ślężan, Małopola. Jest również symboliczny grób Matki Norwida – Ludwika Zdzieborskiej.
11	Gmina Pokrzywnica	Cmentarze rzymskokatolickie w Dzierżenie i Pokrzywnicy	Pochodzą z XIX w.
		Grób Nieznanego Żołnierza w Zaborzu	b.d.
12	Gmina Pułtusk	Cmentarz w Pułtusku	Katolicki cmentarz z grobowcami z XIX, w przy kościele św. Krzyża
		Pomnik pomordowanych	Znajduje się przy ul. Nowy Rynek w Pułtusku.

Lp.	Gmina / dzielnica	Obiekt	Charakterystyka
		podczas publicznej egzekucji 17 grudnia 1942 r.	
		Tablica pamiątkowa na budynku siedziby gestapo w Pułtusk	Znajduje się na budynku przy Al. Wojska polskiego.
		Cmentarz - Mauzoleum poległych żołnierzy Armii Radzieckiej	Znajduje się przy trasie Pułtusk- Ostrołęka.
		Pomnik pomordowanych w 1920 r. w Pułtusk, na tzw. I cmentarzu	Znajduje się przy ul. Kościuszki.
		„Pomnik Żołnierzom Września” w Pułtusk	Upamiętnia odwagę żołnierzy, którzy zatrzymali we wrześniu 1939 r. nacierające na Pułtusk oddziały hitlerowskie – przy moście im. Obrońców Pułtuska
13	Gmina Obryte	-	-
14	Gmina Zatory	Cmentarz w Pniewie	Cmentarz grzebalny z nagrobkami z XIX w., w tym nagrobek Wiktora Modzelewskiego (zm. 1907), właściciela Gładczyna, piaskowcowy z krzyżem na cokole. Nagrobki Józefa Radzickiego, Antoniny i Piotra Modzelewskich - z II poł. XIX w. Drzewostan na cmentarzu rzymsko-katolickim wpisany jest do rejestru zabytków.
		Cmentarz w Zatorach	Na cmentarzu znajduje się wykonany z piaskowca w kształcie sarkofagu nagrobek Radziwiłłów. Obok zbiorowy Grób Nieznanego Żołnierza. Jest też cmentarz żołnierzy niemieckich poległych w czasie I wojny światowej.
15	Gmina Somianka	Zabytkowy cmentarz parafialny w Barcicach	Na cmentarzu tym jest wiele starych grobów. Wśród nich Nagrobek Wiktora Deplewskiego z 1910 r. Jest też wspólna mogiła rozstrzelanych przez hitlerowców mieszkańców Barcic we wrześniu 1944 r.
		Cmentarzu parafialny w Woli Mystkowskiej	Znajduje się tu grób Ludwika Meliona z 1924 r. oraz drewniany krzyż z I połowy XX w. (wpisane do Rejestru Zabytków dn. 30.01.1986 r.).
		Pomnik ku czci lotnika polskiego - Stefana Okrzei	Pomnik znajduje się przy drodze Krajowej Wyszków – Wierzbica. Stefan Okrzeja to lotnik polski, którego hitlerowcy zestrzelili w czasie II Wojny Światowej. Pomnik ma kształt śmigła samolotu.
16	Gmina Rząśnik	Pomnik w miejscowości Porządzie	Poświęcony powstańcom listopadowym.
		Mogiła w miejscowości Porządzie	Zbiorowa mogiła z czasów II wojny (m.in. Tadeusza „Zośki” Zawadzkiego - komendanta Szarych Szeregów, który poległ w Sieczkach).
		Cmentarz w Woli Mystkowskiej	Z I Wojny Światowej.
		Pomnik poświęcony „Polskiemu	Postawiony z okazji X Rocznicy Odzyskania Niepodległości przez gminę Wyszków.

Lp.	Gmina / dzielnica	Obiekt	Charakterystyka
		Niezanemu Żołnierzowi” w Rzęśniku	
		Cmentarz w miejscowości Lubiel Nowy	Cmentarz powstał w XIX w. Znajdują się tam groby żołnierzy września 1939 r. oraz załogi samolotu Karaś strąconego nad Drozdowem.
17	Gmina Długosiodło	Mogiły w miejscowości Pecynka	Mogiła poległych w bitwie w 1944 r. i mogiła 14 partyzantów AK, którzy zostali rozstrzelani przez Niemców 31 sierpnia 1944 r. oraz pomnik.
		Pamiątkowa płyta w hołdzie zamordowanym przez hitlerowców mieszkańcom Małaszka	31 sierpnia 1944 r., w dniu starcia pod Pecynką, odbyła się egzekucja w Małaszku, gdzie rozstrzelano co najmniej 30 osób ludności cywilnej. W hołdzie zamordowanym przez hitlerowców mieszkańcom Małaszka, społeczeństwo gminy Długosiodło ufundowało pamiątkową płytę.
		Mogiła pomnikowy głaz - miejsce mordu 448 osób w czasie II W. Ś we wsi Lipniak Majorat	Miejscem największej zbrodni ludobójstwa we wsi polskiej jest Lipniak Majorat. 2 września 1944 r. wycofujące się oddziały Wehrmachtu rozstrzelały w Lipniaku Majoracie 448 osób, w tym dużą grupę matek z dziećmi i starców. Miejsce mordu upamiętnia pomnikowy głaz. Na cokole obiektu znajduje się napis przypominający zbrodnię hitlerowską. Za nim znajduje się 16 betonowych krzyży zgrupowanych w czterech kwadratach.
		Tablica upamiętniająca miejsce śmierci Tadeusza „Zośki” Zawadzkiego w Sieczychach	Tadeusz „Zośka” Zawadzki zginął tu w nocy z 20 na 21 sierpnia 1943 r. biorąc udział w akcji warszawskich Grup Szturmowych Szarych Szeregów na strażnicę niemiecką.
18	Gmina Szelków	Cmentarz parafialny w miejscowości Szelków	Cmentarz z pomnikami w kształcie obelisków wpisany do rejestru zabytków pod numerem 219 są to: grób rodzinny Zielińskich z 1877 r., liczne groby z końca XIX w., grób zbiorowy żołnierzy z lat 1920 – 1946 oraz grób z okresu II Wojny Światowej.
19	Gmina Rzewnie	-	-
20	Gmina Różan	Cmentarz parafialny rzymskokatolicki	Powstanie cmentarza datowane jest na XVIII/XIX w. Na cmentarzu znajdują się: kaplica grobowa rodziny Kossakowskich datowana na 1880 r., nagrobek rodziny Gromadzkich – anioł z 1896 r. oraz mogiły: mogiła zbiorowa poświęcona mieszkańcom Różana wymordowanych przez bolszewików w 1920 r. i mogiły wojenne poświęcone poległym żołnierzom w obronie ojczyzny.
		Pomnik „Żołnierz września” w Różanie	Pomnik poświęcony obrońcom ojczyzny wrzesień 1939 r. powstał w 1991 r.
		Obelisk kamienny "Ku czci poległym w obronie ojczyzny we wrześniu 1939 roku"	Obelisk poświęcony poległym w obronie ojczyzny wrzesień 1939 r.
		Kamień pamiątkowy	W parku postawiony dla oddania hołdu żołnierzom Armii Krajowej
		Czołg postawiony przy straży pożarnej	Widnieje na nim dedykacja: "Chwała bohaterom Wojska Polskiego i Armii Radzieckiej poległym w walce z niemieckim faszyzmem za wolność Ziemi Różańskiej".

Lp.	Gmina / dzielnica	Obiekt	Charakterystyka
		Cmentarz Żołnierzy z I Wojny Światowej w miejscowości Kaszewiec	b.d.
		Mogiła "Nieznany Żołnierz Polski" W miejscowości Kaszewiec	Mogiła poświęcona jest żołnierzowi w obronie ojczyzny wrzesień 1939 r. Znajduje się przy trasie Ciechanów-Ostrów Mazowiecka.
21	Gmina Młynarze	Cmentarz parafialny w Sieluniu	Rzymskokatolicki cmentarz, na którym znajduje się mogiła ofiar II Wojny Światowej.
		Obelisk ku czci rozstrzelanych pierwszych ofiar września 1939 r. w Młynarzach	b.d.
		Pomnik upamiętniający potyczkę pod Młynarzami w 1831 r. w Młynarzach	b.d.
22	Gmina Goworowo	-	-
23	Gmina Rzekuń	Cmentarz parafialny w Rzekuniu	Rzymskokatolicki
24	Miasto Ostrołęka	Mauzoleum powstania listopadowego upamiętniające bitwę pod Ostrołęką	Budowla-pomnik na terenie fortu, otoczona fosą, wykorzystywana do przedstawień plenerowych i części inscenizacji "Bitwy pod Ostrołęką".
		Pomnik-mogiła Czwartaków (4 Pułku Piechoty) w Ostrołęce	b.d.
25	Gmina Olszewo-Borki	-	-
26	Gmina Lelis	Cmentarze wojenne w miejscowościach Szkwa i Kurpiowskie	b.d.

Źródło: Opracowanie własne PART SA.

Muzea, skanseny, izby pamięci

Znaczenie muzeów, skansenów i izb pamięci dla budowania oferty turystycznej jest bardzo duże. Stanowią one bardzo ważny element atrakcyjności kulturalnej każdego obszaru, przyciągają turystów, nierzadko stanowią motyw podróży.

Wykaz najważniejszych tego typu obiektów zawiera poniższa tabela.

Tabela nr 10. Muzea, skanseny i izby pamięci na mazowieckim odcinku Szlaku Batorego.

Lp.	Gmina / dzielnica	Obiekt	Charakterystyka
1	Dzielnica Śródmieście	Muzeum Narodowe	Muzeum Narodowe prezentuje przykłady sztuki od antyku do współczesności, m.in. wazy greckie, mumie egipskie, freski z Faras, rzeźby i ołtarze średniowieczne, malarstwo polskie i europejskie oraz sztukę zdobniczą.
		Muzeum Wojska Polskiego	Muzeum powstało w 1920 r. Bogate zbiory obejmują militaria - broń, uzbrojenie obronne, umundurowanie, sztandary, odznaczenia, sprzęt wojskowy, sztukę, archiwalia, bibliotekę specjalistyczną.
2	Dzielnica Targówek	Galeria „Kondratowicza 20”	Galeria znajduje się w ratuszu Dzielnicy przy ul. Kondratowicza 20. Organizowane są w niej różnorodne wystawy: malarstwa, fotografii, edukacyjne (poświęcone rocznicom narodowym, historycznym i ważnym wydarzeniom) połączone z wykładami, projekcjami filmów.
3	Dzielnica Żoliborz	Muzeum – X Pawilon Cytadeli Warszawskiej	Muzeum X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej to jedno z najważniejszych muzeów martyrologicznych na ziemiach polskich. Zlokalizowane na terenie twierdzy zbudowanej przez cara Mikołaja I w latach 1832-1834 po stłumieniu powstania listopadowego.
		Muzeum Sportu	Znajduje się w kompleksie Centrum Olimpijskiego
4	Dzielnica Białołęka	-	-
5	Dzielnica Praga Północ	Muzeum Warszawskiej Pragi	Muzeum Warszawskiej Pragi jest oddziałem Muzeum Historycznego m.st. Warszawy i jedną z nielicznych placówek muzealnych związanych z określonym rejonem miasta. Jest obrazem dziedzictwa kulturowego tego rejonu i przyczyniającym się do przywrócenia Pradze należnej rangi.
6	Gmina Nieporęt	-	-
7	Gmina Wieliszew	-	-
8	Gmina Serock	-	-
9	Gmina Radzymin	-	-
10	Gmina Dąbrówka	Skansen w Kuligowie	Twórcą miejsca jest Wojciech Urmanowski. Pierwsze obiekty zostały przeniesione do Kuligowa w 2000 r. Obecnie obejrzeć możemy przydrożną kuźnię, wiejską chatę, spichlerz, stodołę, oborę, dworek drobnoszlachecki oraz wozownię. Przy budynkach stoją okazałe rzeźby Marka Gołaszewskiego z Marek – samouka, który sporych rozmiarów dzieła wykonuje w drewnie za pomocą piły spalinowej.
11	Gmina Pokrzywnica	-	-
12	Gmina Pułtusk	Muzeum Regionalne w Pułtusku	Zdecydowana większość zbiorów Muzeum związana jest z historią Pułtuska. Są to przede wszystkim zabytki pochodzące z wykopalisk archeologicznych, ale także różnego rodzaju dokumenty i mapy. Najcenniejszą i największą

Lp.	Gmina / dzielnica	Obiekt	Charakterystyka
			kolekcją w muzeum są zabytki archeologiczne pozyskane w czasie wykopalisk w latach 1978-1989 na Wzgórzu Zamkowym. Zbiór liczy około 6 tysięcy eksponatów.
13	Gmina Obryte	-	-
14	Gmina Zatory	Izba Kurpiowska	Prowadzone są tu m.in. warsztaty z rzemiosła ludowego (haft, wyduszki, wycinanki), warsztaty dla dzieci oraz innego rodzaju zajęcia związane z promocją twórczości ludowej.
15	Gmina Somianka	-	-
16	Gmina Rząśnik	-	-
17	Gmina Długosiodło	-	-
18	Gmina Szelków	-	-
19	Gmina Rzewnie	-	-
20	Gmina Różan	-	-
21	Gmina Młynarze	-	-
22	Gmina Goworowo	-	-
23	Gmina Rzekuń	-	-
24	Miasto Ostrołęka	Muzeum Kultury Kurpiowskiej w Ostrołęce	Muzeum mieści się w budynku z 1928 r. przy Pl. Bema 8
		Galeria Ostrołęka	Galeria mieści się przy Pl. Bema 14 w dawnej kamienicy kupieckiej. W ramach Ostrołęckiego Centrum Kultury prowadzi działalność edukacyjną, oświatową, kulturalną i społeczną.
		Izba pamięci 5 Pułku Ułanów Zaslawskich	Mieści się w ZSZ nr 2 Ostrołęka-Wojciechowie.
25	Gmina Olszewo-Borki	-	-
26	Gmina Lelis	Ośrodek Etnograficzny w Lelisie	Utworzony w 1997 r. ośrodek, zawiera liczne eksponaty, prezentuje codzienne życie ludności Puszczy Kurpiowskiej.

Źródło: Opracowanie własne PART SA.

Zabytki techniczne i hydrotechniczne

Zabytki techniczne i hydrotechniczne nie stanowią charakterystycznego elementu krajobrazu kulturowego mazowieckiego odcinka Szlaku Batorego. Są to przede wszystkim młyny wodne i spichlerze, które nie są w żaden sposób wykorzystywane turystycznie. Z punktu widzenia budowania oferty Szlaku będą ich znaczenie jest marginalne.

Tabela nr 11. Zabytki techniczne i hydrotechniczne mazowieckiego odcinka Szlaku Batorego.

Lp.	Gmina / dzielnica	Obiekt	Charakterystyka
1	Dzielnicą Śródmieście	Most Poniatowskiego	Most o ośmiu przęsłach stalowych, wsparty na kamiennych filarach otwarto 6 stycznia 1914 roku.
		Elektrownia Powiśle	Elektrownia uruchomiona w 1904 w Warszawie na Powiślu, została zamknięta na początku lat 90. XX wieku.
2	Dzielnicą Targówek	Budynek PKP ul. Radzywińska	b.d.
3	Dzielnicą Żoliborz	-	-
4	Dzielnicą Białołęka	-	-
5	Dzielnicą Praga Północ	<ul style="list-style-type: none"> • Warszawska Wytwórnia Wódek „Koneser” • Zajeżdźnia tramwajowa • Dawna Fabryka Listew • Budynek Dawnego Młyna • Fabryka Trzciny • Komora wodna • Dawna zajeżdźnia tramwajowa • Ulica Szwedzka • Fabryka maszyn i kamieni młyńskich Oskara Hartwiga i Gustawa Łagiewskiego • Fabryka Wedla • Fabryka Cukrów i Czekolady Fromboli • Port Praski • Waga miejska • Wodociąg praski 	-
6	Gmina Nieporęt	-	-
7	Gmina Wieliszew	-	-
8	Gmina Serock	Cegielnia	Pozostałości cegielni w Wierzbicy – w prywatnym posiadaniu.
9	Gmina Radzymin	-	-
10	Gmina Dąbrówka	-	-
11	Gmina Pokrzywnica	-	-
12	Gmina Pułtusk	-	-
13	Gmina Obryte	-	-
14	Gmina Zatory	Wiatrak w miejscowości Cieńsza	Drewniany wiatrak holenderski z końca XIX w., wpisany do rejestru zabytków.
		Spichlerz w miejscowości Ciski	Drewniany spichlerz z 1930 r.
		Dwa wiatraki w Lemanach	Drewniane wiatraki z początku XX w.
15	Gmina Somianka	Wiatrak Koźlak w Suwinie	Obecnie młyn elektryczny - własność R. Rogalinskiego. Jest to drewniana budowla postawiona w 1880 r. W 1930 r. został przeniesiony na obecne miejsce z miejscowości Wielątki Rosochate, a następnie przebudowany i adaptowany na młyn elektryczny w 1954 r. Został wpisany

Lp.	Gmina / dzielnica	Obiekt	Charakterystyka
			do Rejestru Zabytków dn. 12.10.1981 r.
16	Gmina Rząśnik	-	-
17	Gmina Długosiodło	-	-
18	Gmina Szelków	-	-
19	Gmina Rzewnie	-	-
20	Gmina Różan	-	-
21	Gmina Młynarze	Młyny w Młynarzach i Gierwatach	Młyny z lat trzydziestych XX w.
		Spichlerz w Rupinie	b.d.
22	Gmina Goworowo	Młyn w Wólce Kunińskiej	Drewniany młyn wodny usytuowany przy stopniu wodnym na rzece Orz.
23	Gmina Rzekuń	-	-
24	Miasto Ostrołęka	-	-
25	Gmina Olszewo-Borki	-	-
26	Gmina Lelis	-	-

Źródło: Opracowanie własne PART SA.

Inne walory antropogeniczne o wysokiej atrakcyjności turystycznej

Do innych walorów antropogenicznych mazowieckiego odcinka Szlaku Batorego można zaliczyć liczne pomniki, grodziska i stanowiska archeologiczne. Wykaz najważniejszych tego typu obiektów zawiera poniższa tabela.

Tabela nr 12. Inne walory antropogeniczne na mazowieckim odcinku Szlaku Batorego.

Lp.	Gmina / dzielnica	Obiekt	Charakterystyka
1	Dzielnica Śródmieście	Kolumna Króla Zygmunta III Wazy	Najstarszy świecki pomnik w Warszawie, wzniesiony w 1644 r. przez króla Władysława IV na cześć ojca – Króla Zygmunta III Wazy, który przeniósł stolicę Polski z Krakowa do Warszawy. Twórcą posągu jest C. Molli. W 1944 r. kolumna została zniszczona. Odbudowana po wojnie w 1949 r. (wysokość pomnika - 22 m).
		Pomnik Adama Mickiewicza	Pomnik dłuta C. Godebskiego. Pomnik najwybitniejszego polskiego poety doby romantyzmu został odsłonięty w stulecie jego urodzin, w 1898 r. W 1942 r. hitlerowcy wywieźli pomnik do Hamburga, skąd po wojnie sprowadzono jego części (głowę i fragment torsu). Zrekonstruowany pomnik odsłonięto w 1950 r.
		Pomnik księcia Józefa Poniatowskiego	Dzieło dłuta B. Thorvaldsena wykonane w 1832 r. W 1834 r. car Rosji specjalnym rozkazem zabronił postawienia pomnika i kazał go przewieźć do twierdzy w Modlinie. Później car podarował pomnik generałowi Iwanowi Paskiewiczowi, który przewiózł go do swojej rezydencji w Homlu. Pomnik wrócił do

Lp.	Gmina / dzielnica	Obiekt	Charakterystyka
			Polski w 1922 r. Jednak w czasie ostatniej wojny uległ całkowitemu zniszczeniu. Nowy odlew, wykonany na podstawie modelu, podarowali Warszawie mieszkańcy Kopenhagi.
		Pomnik Bolesława Prusa	Wykonany wg projektu A. Kamińskiej-Łapińskiej, odsłonięty w styczniu 1977 r.
		Pomnik prymasa Stefana Wyszyńskiego	Pomnik prymasa Polski w latach 1948–1981, nazywanego – ze względu na zasługi dla Polski i polskiego kościoła katolickiego – Prymasem 1000-lecia.
		Pomnik Mikołaja Kopernika	Powstał z inicjatywy S. Staszica, odsłonięty w 1830 r. przez J. U. Niemcewicza. Posąg o wysokości 2,8 m wykonał B. Thorvaldsen. W czasie okupacji Niemcy zasłonili polską inskrypcję płytą z napisami niemieckimi, którą w akcji sabotażowej zdjął żołnierz Szarych Szeregów Aleksy Dawidowski. W 1944 r. pomnik przeznaczono na złom i wywieziono do Nysy, jednak cudem ocalał i po naprawieniu uszkodzeń wrócił na dawne miejsce. Oprócz warszawskiego, istnieją dwa identyczne pomniki Kopernika odlane z tego samego modelu - w Montrealu i Chicago.
		Pomniki Syrenki Warszawskiej (Rynek Starego Miasta i Powiśle)	Warszawska Syrenka to symbol Warszawy, a także element herbu miasta Warszawy. Pomnik na Ryнку Starego Miasta został wykonany przez Konstantego Hegla. W 2008 r. oryginał rzeźby przeniesiono do Muzeum Historycznego m. st. Warszawy, jego miejsce zastąpiła kopia. Pomnik na Powiślu został wykonany ze spiżu i postawiony w kwietniu 1939 r. Do rzeźby Ludwika Nitschowej pozowała Krystyna Krahelska.
		Centrum Nauki Kopernik	Z racji swojego położenia (tuż nad Wisłą) bardzo ważny element na Szlaku. W powstającym właśnie Centrum Nauki Kopernik znajdują się setki interaktywnych urządzeń, na których dzieci, młodzież i dorośli będą przeprowadzać doświadczenia wyjaśniające, jak funkcjonuje świat. Centrum Nauki Kopernik jest instytucją kultury. To wspólna inicjatywa Miasta st. Warszawy, Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz Ministerstwa Edukacji Narodowej.
2	Dzielnica Targówek	Grodzisko na Bródnie z przylegającą do niego osadą	Jest jedynym zachowanym i w znacznym stopniu przebadanym wczesnośredniowiecznym zespołem osadniczym, współczesnym początkom Państwa Polskiego, zlokalizowanym na terenie Warszawy. Zostało odkryte na początku XX w. W 1947 r. kompleks osadniczy włączono do Programu Komitetu Badań nad Początkami państwa Polskiego. Badania archeologiczne prowadzono niewielkimi przerwami od 1949r. do 2001 r., w ich wyniku odsłonięto obszar ponad 16 tys. m ² . Władze samorządowe podjęły działania na rzecz popularyzacji grodziska – umocniono i zabezpieczono wał ziemny, utworzono ścieżkę edukacyjną, opracowano wystawę przedstawiającą wyniki badań archeologicznych i makietę grodu oraz osady, która jest eksponowana w Ratuszu Dzielnicy, planowane jest stworzenie na terenie Łasku Bródnowskiego Warszawskiego parku Archeologicznego „Grodzisko na Bródnie”, w ramach którego wykonane zostały rekonstrukcje drewnianych bram oraz stanowisk archeologicznych. Projekt przewiduje rozwinięcie dotychczasowej bazy rekreacyjnej oraz zbudowanie pawilonu edukacyjno-wystawienniczego o charakterze europejskich

Lp.	Gmina / dzielnica	Obiekt	Charakterystyka
			„visitor center”.
		Park Rzeźby w Parku Bródnowskim	Powstał w 2009 r. z inicjatywy Pawła Althamera i władz dzielnicy przy współpracy Muzeum Sztuki Nowoczesnej. Tworzą go rzeźby znanych artystów polskich i zagranicznych – Pawła Althamera (projekt „Raj” urządzonej w zakątku parkowym obsadzonym różnymi roślinami – drzewami, krzewami i kwiatami), Moniki Sosnowskiej (rzeźba „Kula” – stalowa strefa o średnicy 4 m, której powłokę stanowią kraty, nawiązujące do estetyki krat okiennych w mieszkaniach i sklepach sąsiadujących z parkiem), Olafura Eliassona („Lodowcowy kalejdoskop” ukryty w ziemi zasilany światłem diodowym, mieniąca się kryształami kompozycja świetlna), Rirkrita Tiravaniji (Tea House – domek do picia herbaty, mobilna struktura architektoniczna do samodzielnego użytkowania przez mieszkańców). Planowany jest dalszy rozwój Parku Rzeźby w kolejnych latach.
3	Dzielnica Żoliborz	„Dziewczyna z dzbanem”	Fontanna z rzeźbą wykonaną z brązu w 1936 r., ustawiona w Parku Żeromskiego.
4	Dzielnica Białołęka	-	-
5	Dzielnica Praga Północ	<ul style="list-style-type: none"> • Atelier Rzeźby • Centrum edukacji Artystycznej Ślad • Dom Kultury Praga • Fabryka Trzciny Centrum Artystyczne • Galeria Fabs • Galeria Klimy Boheńskiej • Galeria Konferencyjna • Galeria Luksfera • Galeria N’69 • Galeria Stefan Sztybelowski • Galeria Sztuki Dawnej i Nowej „Stara Praga” • Galeria sztuki współczesnej „Praska” <ul style="list-style-type: none"> • Inżynierska 3 • Kamienica artystyczna • Klitka, Atelier Fotograficzne, Galeria, Cafe • Nizio Design International Studio & Galery • Pracownia Sztuk Pięknych – Jacek Schmidt – Galeria Autorska <ul style="list-style-type: none"> • Sklep i Galeria Szuflada • Bazar Różyckiego • Centrum Kultury Wietnamskiej 	-
6	Gmina Nieporęt	-	-
7	Gmina Wieliszew	Stanowisko archeologiczne we wsi Krubin	Stanowisko ze śladami osadnictwa od 3 tysiąclecia p.n.e. do IV w. n.e. i wczesnośredniowiecznego.

Lp.	Gmina / dzielnica	Obiekt	Charakterystyka
8	Gmina Serock	Grodzisko Barbarka	Grodzisko powstałe w pobliżu ujścia Bugu w XI w. na prawym, wysokim brzegu Narwi. W wyniku badań odnaleziono na jego terenie dużą ilość fragmentów ceramicznych, kości zwierzęcych i szczątków ryb oraz ponad 200 zabytków archeologicznych, dających nam ogólny wgląd w życie, które wiodli tu mieszkańcy tej ziemi, aż do XVII w.
9	Gmina Radzymin	Pomnik Tadeusza Kościuszki	Odsłonięty 3 maja 1920 r.
		Pomnik Wincentego Witosa	Wzniesiony na pamiątkę jego pobytu na linii frontu Bitwy pod Radzyminem w 1920 r.
		Pomnik św. Jana Nepomucena	Z II połowy XVIII w.
		Pomnik Cypriana Kamila Norwida	Kamień poświęcony poecie ziemi radzyńskiej.
10	Gmina Dąbrówka	Pomnik Tadeusza Kościuszki w Dąbrówce	Odsłonięty w 1918 r. Inicjatorem budowy i głównym fundatorem był Bolesław Jeziorański.
11	Gmina Pokrzywnica	-	-
12	Gmina Pułtusk	-	-
13	Gmina Obryte	Ślady osady starożytnej w Zambskach Kościelnych	b.d.
14	Gmina Zatory	Cmentarzysko w Lemanach	Prastare cmentarzysko ludzkie sprzed 2000 lat, gdzie znajduje się ponad 100 grobów ciałopalnych, z których większość to groby jamowe. W grobach znaleziono broń, ozdoby i narzędzia. Cmentarzysko jest wpisane do rejestru zabytków
15	Gmina Somianka	-	-
16	Gmina Rząśnik	Cmentarzysko i ślady osady z okresu wpływów rzymskich w miejscowości Stary Lubiel	b.d.
17	Gmina Długosiodło	Pomnik „Tadeusz Kościuszko na koniu” w Długosiodle	Pomnik z brązu ufundowany w 1977 r. przez mieszkańców Długosiodła.
		Pomnik z popiersiem Tadeusza Kościuszki w Długosiodle	Pomnik ufundowany w setną rocznicę śmierci.
18	Gmina Szelków	Osada w Przeradowie	Stanowisko archeologiczne
		Cmentarzysko w Przeradowie	Stanowisko archeologiczne
		Bogato wyposażone groby w Magnuszewie Małym,	Stanowisko archeologiczne
		Wczesnośredniowieczny kompleks osadniczy w miejscowości Osiedle Bazar	Stanowisko archeologiczne
		Cmentarzysko szkieletowe w miejscowości Osiedle Bazar	Stanowisko archeologiczne
19	Gmina Rzewnie	-	-
20	Gmina Różan	-	-
21	Gmina Młynarze	-	-
22	Gmina Goworowo	-	-

Lp.	Gmina / dzielnica	Obiekt	Charakterystyka
23	Gmina Rzekuń	Krąg kamienny w Czarnowcu	Krąg kamienny kultury przeworskiej z okresu wpływów rzymskich.
24	Miasto Ostrołęka	Grodzisko wczesnośredniowieczne	Gródek obronny pochodzący prawdopodobnie z XII lub końca XI w.
		Pomnik gen. Józefa Bema	Pomnik bohatera bitwy powstania listopadowego, jaka rozegrała się pod Ostrołęką 26 maja 1831 r.
		Pomnik szarży artylerii	b.d.
25	Gmina Olszewo-Borki	Stanowiska archeologiczne	Stanowiska, zlokalizowane głównie w dolinach Narwi i Omulwi powstały od połowy XIII do początku XV w.
26	Gmina Lelis	-	-

Źródło: Opracowanie własne PART SA.

2.2.3. ŻYCIE KULTURALNE.

Inwentaryzacja i ocena życia kulturalnego dotyczy następujących elementów potencjału turystycznego produktu turystycznego Szlak Stefana Batorego:

- oferta kulturalna obszaru,
- działalność instytucji i organizacji zajmujących się animacją życia społeczności lokalnej,
- lokalne media.

Jest to niezwykle istotny element diagnozy strategicznej, ponieważ pozwala na określenie podmiotów wdrażających strategię i przypisanie im zadań.

Obszar objęty audytem stanowi kolebkę dwóch kultur – *kultury mazowieckiej i kurpiowskiej* (w okolicach gminy Nowogród). Kultura Mazowska wytworzyła się dzięki przenikaniu wielu tradycji. Region był tygłem, w którym spotykali się przedstawiciele różnych wizji, prądów i narodowości. Dziś jednak kultura ta niemal nie istnieje, ale pozostało po niej wiele oryginalnych miejsc dziedzictwa materialnego. Obraz warunków życia dawnych mazowieckich wsi próbują przywołać skanseny znajdujące się poza obszarem badań – w Radomiu, Sierpcu oraz w Kampinosie, eksponując przykłady zarówno regionalnego budownictwa, narzędzi, jak i przedmiotów codziennego użytku. W karczmach, działających w skansenach można skosztować regionalnych potraw staropolskiej kuchni. Liczącą się kolekcję ludowej zabudowy z regionu siedleckiego udało się zgromadzić w prywatnym Muzeum Architektury Drewnianej Regionu Siedleckiego, a w dworcu w Petrykozach znajdują się wspaniałe przykłady sztuki ludowej. Dawne ludowe tradycje Mazowska pielęgnują dzisiaj nieliczne ludowe zespoły muzyczne działające szczególnie silnie w regionie południowo – wschodnim województwa, a więc na terenach nie objętych projektem.

Zdecydowanie bardziej żywa jest kultura kurpiowska, której stolicą jest Ostrołęka. Znajduje się tam Muzeum Kultury Kurpiowskiej, w którego zbiorach można podziwiać liczącą ponad 700 egzemplarzy kolekcję wycinanek z Puszczy Białej i Zielonej, bursztyny oraz sprzęty gospodarcze. Muzeum to organizuje ponadto warsztaty etnograficzne pt. „Ginące zawody”, w których bierze udział kilka tysięcy osób. W powiecie ostrołęckim organizowane jest także coroczne „Miodobranie kurpiowskie”. Jednym z głównych ośrodków

Kurpiowszczyzny jest również gmina Zbójna, w której zachowuje i pielęgnuje lokalne tradycje. Można tu spotkać ludowe tkaczki, rzeźbiarzy, kowali, bursztyniarzy, czy wycinankarki. Wiosną i w ostatnią niedzielę września co roku odbywają się w Zbojnej imprezy ludowe, podczas których prezentowany jest kurpiowski śpiew, taniec, gadki i teatr obrzędowy. Cechą charakterystyczną regionu są stare przydrożne kapliczki, których w gminie Zbójna jest najwięcej na całych Kurpiach. W niedalekim sąsiedztwie Szlaku w Kadzidle (powiat ostrołęcki) – jednym z głównych ośrodków tradycyjnej kultury kurpiowskiej – zachowała się w doskonałym stanie kurpiowska zagroda, w której zgromadzono liczne przykłady ludowej twórczości kurpiowskiej. To jeden z najprężniej działających na Mazowszu ośrodków kultury regionalnej, słynny z pieczołowicie chronionej tradycji, dawnych zwyczajów i wierzeń. Niemniejsze zainteresowanie budzi coroczny wielkanocny konkurs palm we wsi Łyse (gmina Łyse, powiat ostrołęcki), których wysokość osiąga niekiedy nawet kilkanaście metrów. Kultura kurpiowska to nie tylko obyczaje i obrzędy ludowe, stroje, ale to także gwara oraz sztuka kulinarna. Specjalnością lokalnej kuchni jest rejbak – ziemniaczany placek z wędzonką, kiełbasą i cebulą. Swoją niepowtarzalny smak ma piwo kozicowe, również wywodzące swój rodowód z Kurpi. Napój ten to wywar z suszonego chmielu, miodu i zmielonych jagód jałowca. Bogactwo kulinarne regionu uzupełniają potrawy z drobiu, bigos czy dziczyzna.

Upowszechnić unikatową kulturę Kurpiowszczyzny stara się kilka organizacji działających na tym terenie. Organizują one imprezy, wydają publikacje oraz prowadzą kampanie promocyjne. Szczególną rolę w tym zakresie pełni wspomniane Muzeum Kultury Kurpiowskiej w Ostrołęce, a także Stowarzyszenie Rozwoju Turystyki i Rekreacji w Ostrołęce, Kurpiowska Organizacja Turystyczna oraz Stowarzyszenie Przyjaciół Ziemi Kurpiowskiej „Puszcza”. Współpraca na tym polu łączy dziś trzy województwa – mazowieckie, podlaskie oraz warmińskie – mazurskie – zgodnie z historycznym zasięgiem Kurpiowszczyzny. Najciekawsze imprezy bazujące na kulturze Kurpi to:

- Wesele Kurpiowskie – odbywa się w trzecią niedzielę czerwca w kilku miejscach. Uczestnicy imprezy stają się gośćmi weselnymi, mogą kosztować potraw regionalnych, spróbować sił w tańcach. Częścią wesela jest „Ogólnopolski Przegląd Obrzędowych Zespołów Weselnych”.
- Zwyczaj wykonywania palm kurpiowskich – znacznych rozmiarów palmy dekoruje się i wykonuje specjalną techniką, a następnie wyrusza się z nimi na procesję. Niedziela Palmowa na Kurpiach jest wielką atrakcją turystyczną. W trakcie święta można obejrzeć zarówno procesję, jak i okolicznościowe wystawy włącznie z wystawą najpiękniejszych palm, występy zespołów folklorystycznych.

W trakcie imprez czynne są kiermasze sztuki ludowej, wydawnictw. Można także spróbować potraw kuchni regionalnej.

Województwo mazowieckie z uwagi na uwarunkowania historyczne obfituje w imprezy i wydarzenia związane z bitwami, jakie rozegrały się na jego terenie. W części objętej audytem organizowane są cieszące się wielką popularnością *inscenizacje potyczek, pokazy i turnieje rycerskie*, w których udział biorą bractwa rycerskie, w tym Pułtuskie Bractwo Rycerskie oraz bractwa kurkowe. Najbardziej widowiskowe są: Turniej Rycerski i Weekend z Napoleonem - w Pułtusku, Bitwa pod Ostrołęką, inscenizacja bitwy warszawskiej z 1920 r. w Ossowie. Większość wydarzeń koncentruje się wokół epoki napoleońskiej, ale ważną atrakcją turystyczną jest inscenizacja „Cudu nad Wisłą” - bitwy, która to powstrzymała wojska bolszewickie przed atakiem na Europę. W niedalekim sąsiedztwie Szlaku, na terenie twierdzy Modlin, utworzono Park Militarny, w którym również odbywają się rekonstrukcje bitew i walk, jednak tym razem z okresu II Wojny Światowej, a także organizowane są militarne giełdy.

Kulturę polskiej wsi reprezentuje *Zespół Ludowy Pieśni i Tańca „Mazowsze”*, którego repertuar obejmuje tańce i pieśni mazowieckie, góralskie, rzeszowskie, kaszubskie i warmińskie i opiera się na autentycznych tekstach i melodiach ludowych.

Ofertę kulturową województwa mazowieckiego z terenu objętego audytem cechuje duża liczba inicjatyw lokalnych związanych z miastami i ośrodkami wiejskimi. Animatorami życia kulturalnego na

analizowanym obszarze są m.in. domy i ośrodki kultury. Skupiają one lokalnych artystów, zespoły pieśni i tańca oraz grupy teatralne. Prowadzą także zajęcia w sekcjach tematycznych m.in. plastycznych, muzycznych, teatralnych, rękodzielniczych. Instytucje kulturalne są również organizatorami lub współorganizatorami lokalnych i ogólnopolskich imprez.

Fotografia nr 9. Tablica informująca mieszkańców Serocka o imprezach i wydarzeniach związanych z turystyką wodną.

Źródło: Archiwum PART SA

Tabele poniżej przedstawiają najważniejszą ofertę kulturalną miast i gmin, planowane projekty kulturowych produktów turystycznych w województwie oraz wymieniają najprężniej działające instytucje i organizacje zajmujące się animacją życia społeczności lokalnej na obszarze objętym projektem.

Tabela nr 13. Zestawienie najważniejszych wydarzeń z oferty kulturalno-sportowej gmin wchodzących w skład obszaru Szlaku Batorego.

Lp.	Gmina/Miasto	Oferta
	Wydarzenia ogólne	<ul style="list-style-type: none"> • Światowy Dzień Ziemi • Światowe Dni Wody
1	Warszawa (rozpatrzone dzielnice z terenu Szlaku)	<ul style="list-style-type: none"> • Święto Wisły • Festiwal Przemian • Wianki • Piknik olimpijski • Maraton Warszawski • Białotęckie Dożynki • Biesiady Białotęckie • Festiwal Teatrów Amatorskich „Garderoba Białotęki” • Dni Żoliborza • Dni Targówka • Turniej Rycerski o Szablę Króla Zygmunta III Wazy • Festiwal Folkloru • Warszawski Tydzień Żeglarski • Warszawski Maraton Kajakowy • Maraton Kajakowy Mazowsza „Narew” • Rejsy wycieczkowe

Lp.	Gmina/Miasto	Oferta
	Wydarzenia ogólne	<ul style="list-style-type: none"> • Światowy Dzień Ziemi • Światowe Dni Wody
		<ul style="list-style-type: none"> • Kino Most • Jarmark Floriański • Praskie spotkania z kulturą
2	Gmina Nieporęt	<ul style="list-style-type: none"> • Święto Gminy Nieporęt • Urodziny Sołtysa – rodzinny festyn w Józefowie • Święto Ziemniaka – gminne dożynki, organizowane w Stanisławowie Pierwszym • Rocznica uchwalenia Konstytucji 3-maja • Rocznica Bitwy Warszawskiej 1920r. • Obchody Święta Niepodległości
3	Gmina Wieliszew	<ul style="list-style-type: none"> • Festiwal Pieśni i Tańców Polskich • Wieliszewski Bieg Jesieni
4	Gmina Serock	<ul style="list-style-type: none"> • Wianki • Koncert galowy Międzynarodowych Spotkań Folklorystycznych KUPALNOCKA • Piknik rodzinny • Przegląd Piosenki Wojska Polskiego • Obchody Święta Wojska Polskiego i festyn w Zegrzu • Koncert Orkiestr Dętych • Zakończenie wakacji na plaży miejskiej • Święto Darów Ziemi – Wola Kiełpińska • Obchody Święta Odzyskania Niepodległości • Mikołajki i „zapalenie” choinki na rynku miejskim • Spotkania Wigilijne • Obchody Święta Patrona Serocka św. Wojciecha
5	Gmina Radzymin	<ul style="list-style-type: none"> • Cud Nad Wisłą! - Odbicie Radzymina z rąk bolszewików 15 sierpnia w dniu Wniebowzięcia NMP • Międzynarodowy Półmaraton Uliczny • Międzynarodowy Wyścig Kolarski • Ogólnopolski Turniej Brydżowy • Mazowiecki Konkurs Sygnalistów i Muzyki Myśliwskiej • Mistrzostwa Mazowsza w Karate Kyokushin • Zakładowy Halowy Turniej Piłki Nożnej • Imprezy patriotyczne związane z rocznicami uchwalenia Konstytucji 3 Maja i Odzyskania Niepodległości • Międzyszkolne turnieje sportowe
6	Gmina Dąbrówka	<ul style="list-style-type: none"> • Przegląd Programów Świąteczno - Noworocznych, • Festyny letnie: Noc świętojańska, Dożynki, Folklor w krainie Bugu i inne. • Uroczystości o charakterze narodowym i chrześcijańskim związane m.in. z uchwaleniem Konstytucji 3 Maja, Odzyskaniem Niepodległości, uroczystości upamiętniające rocznice rzutów dla Polski Podziemnej na placówkę odbiorczą „Imbryk” pod Kołakowem. • Powiatowy Konkurs Poetycki „Cyprian Norwid - Poeta Naszej Ziemi” • Powiatowy Plener Malarstwa „Wspomnienie miejsc dzieciństwa Cypriana Norwida”.
7	Gmina Pokrzywnica	<ul style="list-style-type: none"> • Dożynki w Pokrzywnicy

Lp.	Gmina/Miasto	Oferta
	Wydarzenia ogólne	<ul style="list-style-type: none"> • Światowy Dzień Ziemi • Światowe Dni Wody
		• Festyn „Stół Darów Ziemi Między Bugiem a Narwią”
8	Gmina Pułtusk	<ul style="list-style-type: none"> • Jarmark Średniowieczny w sobotę po Bożym Ciele • Wianki • Dni Patrona Pułtuska św. Mateusza • Inscenizacja Bitwy pod Pułtuskim • Ogólnopolski Festiwal Teatrów Studenckich „ATENA” i Juwenalia • Mazowiecki Turniej Rycerski • Napoleon w Pułtusku (wybory Pani Walewskiej, Bal Napoleoński) • Pułtуска Majówka
9	Gmina Obryte	<ul style="list-style-type: none"> • Jarmark Kurpiowski • Niedziela Palmowa – konkurs na rodzinną palmę wielkanocną
10	Gmina Zatory	-
11	Gmina Somianka	<ul style="list-style-type: none"> • Dożynki gminne • Gminny Festyn z okazji Dnia Dziecka • Gminne Obchody Konstytucji 3 Maja • Cykl imprez promujących stare zwyczaje i obrzędy
12	Gmina Rząśnik	<ul style="list-style-type: none"> • Konkurs Piosenki Żołnierskiej i Patriotycznej • Jubileuszowy Przegląd kolęd i Pastorałek
13	Gmina Długosiodło	<ul style="list-style-type: none"> • Festyn "Powitanie Lata" • Dni Długosiodła • Plener malarski, Mistrzostwa Polski Dziennikarzy i Aktorów w Grzybobraniu • Odpust parafialny na św. Rocha • "Bieg Gwiazdzysty" związany z miejscami pamięci narodowej gminy • Gminne rozgrywki sportowe dla dzieci, młodzieży i dorosłych (m.in. tenis stołowy, piłka nożna, siatkówka)
14	Gmina Szelków	<ul style="list-style-type: none"> • Niedziele na wsi • Rodzinny Dzień Dziecka • Święto Strażaka • Uroczystość Konstytucji 3 maja • Mazowieckie Koncerty Organowe w Szelkowie
15	Gmina Rzewnie	• Mazowieckie Koncerty Organowe w Rzewniu
16	Gmina Różan	-
17	Gmina Młynarze	• Pożegnanie Lata w Sieluniu
18	Gmina Goworowo	<ul style="list-style-type: none"> • Festiwal Piosenki Religijnej • Przegląd Zespołów Muzycznych • Wojewódzki Przegląd Legend Mazowsza
19	Gmina Rzekuń	-
20	Miasto Ostrołęka	<ul style="list-style-type: none"> • Dni Ostrołęki • Ogólnopolskie Spotkania z Piosenką Kabaretową. • Widowisko „Bitwa pod Ostrołęką” • Ogólnopolski Festiwal Filmów Amatorskich „Filmowe Zwierciadła” • Ostrołęcka Jesień Teatralna • Przegląd Małych Form Teatralnych "Igła"

Lp.	Gmina/Miasto	Oferta
	Wydarzenia ogólne	<ul style="list-style-type: none"> • Światowy Dzień Ziemi • Światowe Dni Wody
		<ul style="list-style-type: none"> • Ogólnopolskie spotkania ze sztuką ludową „Łornaria” • Ogólnopolski Konkurs Tańców Polskich "Kurpiowskie Dwojaki"
21	Gmina Olszewo – Borki	<ul style="list-style-type: none"> • Gminny Festiwal Piosenki Dziecięcej - Antonie • Dożynki Parafialno - Gminne • Kurpiowski Rodzinny Rajd Rowerowy • Rajd Chłopski • Spływ kajakowy "Pisa - Narew" • Otwarcie Sezonu Turystycznego • Konkurs Najpiękniejsza posesja Gminy Olszewo-Borki 2009 • Konkurs fotograficzny Gmina Olszewo-Borki w obiektywie • Turniej Dzikich Drużyn w piłkę nożną • Turniej Rodzinny
22	Gmina Lelis	<ul style="list-style-type: none"> • Dożynki na Kurpiach • Kurpiowskie Granie • Darcie pierza

Źródło: Opracowanie własne PART SA na podstawie ankiet przesłanych przez urzędy gmin i oficjalnych stron internetowych gmin.

Tabela nr 14. Najważniejsze projekty kulturowych produktów turystycznych województwa mazowieckiego powstające w obrębie Szlaku Batorego.

Lp.	Nazwa produktu	Charakterystyka
1	Cud nad Wisłą	<p>Produkt opiera się na wykorzystaniu naturalnych walorów turystycznych takich jak: Jezioro Zegrzyńskie oraz rzeka Rządza oraz walorów antropogenicznych - miejsc historycznych związanych z bitwą warszawską.</p> <p>Jego podstawowym celem jest przygotowanie i wdrożenie atrakcyjnej oferty prezentującej potencjał miejsc związanych z Bitwą Warszawską 1920., upowszechnienie i promocja wiedzy na temat bitwy.</p> <p>Koordynatorem projektu jest Lokalna Organizacja Turystyczna „Cud Nad Wisłą”</p>
2	Szlak Książąt Mazowieckich	Mazowiecka Regionalna Organizacja Turystyczna
3	Familia Królewska – Saga Czartoryskich i Poniatowskich	Wycieczka szlakiem dziejów Czartoryskich i Poniatowskich. Na jej drodze leży również Zamek Królewski.
4	Feniks Warszawski Stare Miasto w Warszawie – dziedzictwo światowe	Produkt obejmujący różne aspekty zwiedzania starego miasta, prezentację odbudowy, zwiedzanie wnętrza, piwnic itp. Wpisanej na listę UNESCO Starówki.
5	Trakt Królewski	Opiera się on na wybitnych walorach kulturowych najważniejszej historycznej osi Warszawy – Traktu Królewskiego. Elementem Szlaku obejmującym interesujący obszar jest plac Zamkowy, Stare i Nowe Miasto.
6	Sarmacja Polska	Celem produktu jest stworzenie stałej atrakcji Warszawy o unikatowym charakterze. Będzie to ekspozycja chodząca w skład oferty turystycznej Traktu Królewskiego. Jej I część będzie mieściła się w Zamku Królewskim i ukazywać będzie kulturę polityczną pierwszej Rzeczypospolitej, tradycje demokracji szlacheckiej.
7	Warszawska Praga Trzech Kultur	Obszarowy produkt turystyczny składający się z sieci subproduktów (szlaków, miejsc i wydarzeń) na terenie dzielnic Praga Północ, Południe, Targówek i

Lp.	Nazwa produktu	Charakterystyka
		Wawer.
8	Kraśińscy – Rycerze, twórcy, patrioci: najprzedniejszy ród Mazowsza	Szlakiem obiektów i miejsc związanych z rodziną Kraśińskich, w tym Zegrze dawny majątek Kraśińskich
9	Nadbużańska Podróż Artystyczna	Produkt zakłada połączenie w szlak tematyczny miejsc związanych z polskimi przedstawicielami świata literatury i muzyki. Miejsca owe związane będą z trzema różnymi motywami. Obszar terytorialny rozwoju produktu na terenie Szlaku to gmina Dąbrówka – powiązana z osobą Cypriana Kamila Norwida.
10	Skarbiec Mazowiecki	Produkt obejmuje swoim zasięgiem całe województwo mazowieckie. Skupia zespół oznakowanych szlaków turystycznych które łączą cenne obiekty sakralne historycznego Mazowsza. Zakłada udostępnianie turystom zwiedzanie świątyń.
11	Pułtusk – Gród na Rubieżach	Wykorzystanie wszechobecných walorów turystycznych miasta Pułtusk, skoordynowanie działań i zorganizowanie atrakcyjnego pakietu turystycznego wraz z jego atrakcyjną promocją.
12	Szlak Napoleoński	Szlak tematyczny łączący miejsca bitew epoki napoleońskiej w które wchodzi również Ostrołęka i Pułtusk.
13	Szlak Powstania Listopadowego	Szlak tematyczny łączący miejsca bitew powstania listopadowego, w które wchodzi m.in. dzielnica Białoleka
14	Osada Kurpiowska	Projekt dotyczy odtworzenia tradycyjnej osady kurpiowskiej
15	Pierścień Kurpiowski	Obszarowy produkt turystyczny wykorzystujący oryginalne cechy regionu kurpiowskiego, walory krajobrazowe i tradycje z zakresu kultury i folkloru kurpiowskiego.

Źródło: Opracowanie własne PART SA na podstawie opracowania „Program Rozwoju Produktów Turystyki Aktywnej i Kulturowej w Województwie Mazowieckim” październik 2008.

Tabela nr 15. Zestawienie najprężniej działających instytucji i organizacji zajmujących się animacją życia społeczności lokalnej gmin wchodzących w skład obszaru Szlaku Batorego.

Lp.	Gmina/Miasto	Oferta
1	Warszawa (rozpatrzone dzielnice przylegające do Szlaku)	<ul style="list-style-type: none"> • Pełnomocnik Prezydenta m. Warszawy do spraw Zagospodarowania Lewego Brzegu Wisły • Towarzystwo KIM • Festiwal Przemiany • Zamek Królewski i Arkady Kubickiego • Stołeczne Centrum Edukacji Kulturalnej Stara Prochoffnia • Białoleki Ośrodek Kultury • Biblioteka Publiczna w dz. Białoleka • Dom Kultury „Świt” na Targówku • Dom Kultury „Zacisze” na Targówku • Biblioteka Publiczna na Targówku • Fabryka Trzciny • Dom Kultury Praga • La Playa – Plaża na Wybrzeżu Helkim
2	Gmina Nieporęt	<ul style="list-style-type: none"> • Gminny Ośrodek Kultury w Nieporęcie • Filia Gminnego Ośrodka Kultury w Beniaminowie • Filia Gminnego Ośrodka Kultury w Kątach Węgierskich • Filia Gminnego Ośrodka Kultury w Stanisławowie Drugim

Lp.	Gmina/Miasto	Oferta
		<ul style="list-style-type: none"> • Ludowy Klub Sportowy „Rotavia” • Uczniowski Klub Sportowy „Dębina” • Uczniowski Klub Sportowy "Banaszek Sport" • Uczniowski Klub Sportowy "Pilawa" przy SP w Nieporęcie • Związek gmin Zalewu Zegrzyńskiego • Port Jachtowy Nieporęt Emper Yacht
3	Gmina Wieliszew	<ul style="list-style-type: none"> • Stowarzyszenie wspierania kultury i folkloru polskiego • Ośrodek kultury w Wieliszewie
4	Gmina Serock	<ul style="list-style-type: none"> • Ośrodek Kultury oraz Ośrodek Sportu i Rekreacji Miasta i Gminy Serock • Koło PTTK w Woli Kiełpińskiej • Koła Gospodyń Wiejskich • Stowarzyszenia Miłośników wsi Skubanka, Nowa Wieś
5	Gmina Radzymin	<ul style="list-style-type: none"> • Miejska sala koncertowa • Radzyńska orkiestra dęta • Międzyszkolny Klub Sportowy "Karate Kyokushin" • Klub łuczniczy "Rokis" Radzymin • Klub sportowy „Fanaberia” • Radzyński Klub Sportowy "Mazur" • Klub Piłkarski "Rządza Załubice" • Klub Jeździecki "Hippica Polonia" • Towarzystwo Przyjaciół Radzymina • Partnerstwo Zalewu Zegrzyńskiego • Zespół gmin Zalewu Zegrzyńskiego
6	Gmina Dąbrowka	<ul style="list-style-type: none"> • Gminne Centrum Kultury. Dąbrowka, • Gminna Liga Piłkarska, • Dąbroweckie Stowarzyszenie „Ścieżkami Norwida”
7	Gmina Pokrzywnica	<ul style="list-style-type: none"> • GKS Pokrzywnica • OSP w Pokrzywnicy • Koło Gospodyń Wiejskich w Pokrzywnicy • Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Zielone Mosty Narwi”
8	Gmina Pułtusk	<ul style="list-style-type: none"> • Miejskie Centrum Kultury i Sztuki w Pułtusk • Kino „NAREW” • Galeria Sztuki „4 Strony Świata” • Dom Polonii w Pułtusk • Muzeum Regionalne w Pułtusk • Pułtуска Biblioteka Publiczna im. Joachima Lelewela • Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji
9	Gmina Obryte	<ul style="list-style-type: none"> • Wiejski Dom Kultury • Stowarzyszenie Na Rzecz Rozwoju Gminy Obryte OBRITENSIS
10	Gmina Zatory	<ul style="list-style-type: none"> • Stowarzyszenie „Puszcza Biała-moja mała ojczyzna"
11	Gmina Somianka	<ul style="list-style-type: none"> • Gminny Ośrodek Kultury • Biblioteka publiczna i 3 filie • 6 świetlic wiejskich
12	Gmina Rząśnik	<ul style="list-style-type: none"> • Wiejski klub sportowy
13	Gmina Długosiodło	<ul style="list-style-type: none"> • Centrum Informacji, Kultury, Sportu i Rekreacji • Gminna Biblioteka Publiczna. • Fundacja Kultury "Homo Homini"

Lp.	Gmina/Miasto	Oferta
14	Gmina Szelków	<ul style="list-style-type: none"> Gminny Ośrodek Kultury w Szelkowie Koło Łowieckie „URSUS”, Koło Łowieckie „PONOWA” Koło Łowieckie „ORZYC”
15	Gmina Rzewnie	<ul style="list-style-type: none"> Związek Gmin Ziemi Makowskiej
16	Gmina Różan	<ul style="list-style-type: none"> Gminny Ośrodek Upowszechniania Kultury Gminny Ośrodek Upowszechniania Kultury im. J. Piłsudskiego
17	Gmina Młynarze	<ul style="list-style-type: none"> OSP w Sieluniu
18	Gmina Goworowo	-
19	Gmina Rzekuń	-
20	Miasto Ostrołęka	<ul style="list-style-type: none"> Ostrołęckie Centrum Kultury Ośrodek Folkloru i Tańca "Galeria Ostrołęka". Klub "Oczko Przegląd Kino "Jantar oraz – corocznie w grudniu. Muzeum Kultury Kurpiowskiej Miejska Biblioteka Publiczna im. W. Gomułickiego Zespół Pieśni i Tańca "Kurpie"
21	Gmina Olszewo – Borki	<ul style="list-style-type: none"> Klub sportowy ULKS – ATHLETIC - NOWA WIEŚ Stowarzyszenie RAZEM ŁATWIEJ Biblioteki, placówki Ochotniczej Straży Pożarnej i obiekty sakralne, a częściowo i szkoły, organizują imprezy okolicznościowe i zawody sportowe
22	Gmina Lelis	<ul style="list-style-type: none"> Ludowy Zespół Sportowy ŁĘG z siedzibą w Łęgu Przedmiejskim Gminny Ośrodek Kulturalno-Oświatowy w Lelisie

Źródło: Opracowanie własne PART SA na podstawie ankiet przesłanych przez urzędy gmin i oficjalnych stron internetowych gmin.

Lokalne media

Media lokalne to instytucje, które dążą do przekazywania informacji z danego regionu. Odbiorcami takich wiadomości jest społeczeństwo lokalne. Jeżeli chodzi o ich zasięg, to pod względem geograficznym – terytorialnym obejmuje on w większości granice gminy, a pod względem społecznym – jej mieszkańców. Zasadnicze funkcje w przebiegu komunikacji medialnej odgrywają różnorodne sposoby, formy i środki komunikowania, zarówno w wymiarze interpersonalnym, jak i publicznym. Media lokalne to w tej perspektywie jeden z kluczowych czynników budowania więzi i tożsamości wspólnot lokalnych, ponieważ przekazują odbiorcom opinie, poglądy, uczucia współmieszkańców, wywołując w nich większą ciekawość odnośnie otoczenia społeczno-kulturowego. Sytuacja ta sprzyja lepszemu, a więc również głębszemu zrozumieniu miejscowych wydarzeń, zjawisk i procesów.

Tak naprawdę w Polsce terminem „media lokalne” określa się zarówno media regionalne, które nadają na obszarze kilku województw, jak również media wojewódzkie, powiatowe (zwane makroregionalnymi) oraz media sublokalne. W audycie większą uwagę poświęcono tym ostatnim – wydawanym w gminach i miastach, gdyż to one, poprzez swoje funkcje, kreują gminną rzeczywistość. Ich rolą jest informowanie, wspieranie lokalnej kultury, przekazywanie i interpretowanie zdarzeń, kontrola władz lokalnych, promowanie inicjatyw

lokalnych, a także integracja środowiska lokalnego. Wynika to z potrzeb i oczekiwań odbiorców – czytelników, widzów, słuchaczy, a także właścicieli mediów, nadrzędnych środków decyzyjnych, zespołów redakcyjnych.

Największy zasięg oddziaływania mają media warszawskie, zarówno z uwagi na ich ilość, jak i stopień dotarcia do odbiorców. Dzienniki, takie jak *Życie Warszawy*, *Tygodnik Mazowiecki* czy *Gazeta Wyborcza* Warszawa docierają codziennie do tysięcy czytelników, a programy TVP Warszawa, TVN Warszawa są oglądane przez ogromną ilość widzów.

Poza stolicą, na obszarze objętym projektem tylko dwa miasta posiadają lokalną telewizję, przy czym w obu przypadkach jest to telewizja internetowa. Są to Ostrołęka i Pułtusk. Jakość informacji zawartych na tych stronach jest dosyć słaba. Relacjonują one niemal tylko i wyłącznie duże lokalne wydarzenia oraz nadają filmy promocyjne. Tradycyjna telewizja lokalna dla małych społeczności nie jest możliwa ze względów ekonomicznych.

Podobna sytuacja dotyczy radia, które rozwija się tylko w Ostrołęce. Powstały tu trzy lokalne stacje: Radio OKO - Obecnie nadające na częstotliwości 88,5 MHz z nadajnika w Ostrołęce i obejmujące miejscowości takie jak: Łomża, Zambrów, Przasnysz, Ostrów Mazowiecka, Maków Mazowiecki oraz Ostrołęka; Diecezjalne Radio Nadzieja 103,6 FM – nadaje informacje lokalne z regionu diecezji łomżyńskiej oraz z kraju i świata; Ostrołęcki oddział Radia Dla Ciebie – nadające na częstotliwości 100,8 MHz mające zasięg obejmujący najbliższe powiaty przy mieście Ostrołęka.

Jeżeli chodzi o wydawnictwa lokalne, to występują one w niewielu gminach i pełnią funkcję informacyjną z dominującą tematyką regionalną adresowaną do wszystkich grup wiekowych i zawodowych. Często są to druki czarno-białe, bez dodatków tematycznych, rozprowadzane na terenie gminy lub miasta. Poruszają podstawowe płaszczyzny funkcjonowania układów lokalnych: polityczne, gospodarcze, społeczne oraz kulturowe. Swoją gazetę lokalną posiada:

- Gmina Pułtusk - Pułtуска Gazeta Powiatowa, Tygodnik Pułtuski, Nasze Miasto,
- Gmina Różan – Świerszcz Różański,
- Miasto Ostrołęka - "Tygodnik Ostrołęcki", "Rozmaitości Ostrołęckie", "Kurier Ostrołęcki", "Gazeta Współczesna" - oddział w Ostrołęce, "Narew Extra Tygodnik",
- Gmina Lelis - „Wieści gminne” – biuletyn gminy Lelis, bezpłatny dwumiesięcznik.

Lokalne pisma są bardzo często czytane przez mieszkańców, ponieważ część ich jest rozdawana, a nie sprzedawana (utrzymując się głównie z reklam). Lokalne gazety są tańsze, a ponadto traktują o sprawach, które na co dzień dotyczą ich czytelników. Wydawcy tych pism podkreślają, że w lokalnej gazecie dziennikarz nie mogąc być anonimowy musi być wiarygodny, bo działa w swoim własnym otoczeniu, a więc także w swoim – jako mieszkańca - interesie.

Kwestie dotyczące Szlaku Batorego poruszane są często w prasie fachowej. Ma ona mniejsze znaczenie jeżeli chodzi o dotarcie do mieszkańców obszaru projektowego. Pełni jednak niezwykle istotną rolę dla osób zainteresowanych inwestowaniem w rozwój infrastruktury Szlaku, hobbystów-wodniaków, a także samorządów lokalnych. Do najważniejszych tytułów należy tutaj zaliczyć: czasopismo „Gospodarka Wodna”, czasopismo żeglarskie „H2O”, „jachting”, „Sternik”, „Żagle”.

Poruszając kwestie mediów, nie należy pominąć znaczenia portali internetowych. Szlak Batorego obecnie nie posiada swojej strony internetowej, która stanowiłaby najważniejsze i największe źródło informacji o nim, bazę danych zarówno dla turystów, jak i osób zainteresowanych zaangażowaniem się w rozwój Szlaku. Podobnie, jak w przypadkach prasy, kwestie dotyczące Szlaku poruszane są najczęściej na portalach specjalistycznych. Do najważniejszych należą:

Portale organizacji ogólnopolskich:

www.pttk.pl – strona główna Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego

www.ktkaj.pttk.pl – strona Komisji Turystyki Kajakowej Zarządu Głównego PTTK

www.kdp.pttk.pl – strona Komisji Działalności Podwodnej ZG PTTK

<http://katalog.pttk.pl> – katalog stron turystycznych PTTK

www.polskieszlakiwodne.pl – najnowszy portal o polskich szlakach wodnych, którego partnerem jest m.in. Centrum Turystyki Wodnej PTTK

www.pya.org.pl – strona główna Polskiego Związku Żeglarskiego

www.lmir.pl – strona Ligi Morskiej i Riecznej

www.pzmwinw.pl – strona Polskiego Związku Motorowodniaków i Narciarstwa Wodnego

www.wodniacy.zhp.org.pl – strona stworzona dla harcerzy wodniaków oraz zainteresowanych wodniactwem

www.wopr.pl – strona Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego

www.pot.gov.pl – strona Polskiej Organizacji Turystycznej

www.kzgw.gov.pl – strona Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej

www.jawisla.pl – strona Fundacji "Ja Wisła", działającej na rzecz ochrony naturalnego biegu Królowej Polskich Rzek

www.tvp.pl/tvpinfo – strona TVP Info, jednego z laureatów IV edycji Nagrody Przyjaznego Brzegu

Czasopisma wodniackie:

www.zagle.com.pl – strona miesięcznika "Żagle", magazynu sportów wodnych (informacje z zakresu żeglarstwa i jachtingu)

www.wioslo.pl – strona magazynu kajakowego "Wiosło"

www.jachting.pl – strona magazynu "Jachting", czyli wszystko dla żeglarzy

www.port21.pl – strona magazynu wodniackiego Port21.pl (kolejna "kopalnia wiedzy" o żeglarstwie oraz sklep internetowy)

www.wodniacy.pl

Portale turystyczne regionów:

www.kanaly.info – obszerna strona o żegludze śródlądowej: szlaki wodne Polski, Niemiec i Holandii, mapy szlaków, a także szereg artykułów i porad dla wodniaków

www.turystyka.mazovia.pl – portal promujący turystykę (nie tylko wodną) na Mazowszu: szlaki turystyczne, atrakcje regionu, kalendarium imprez oraz garść informacji praktycznych

www.wisla.turystyka.pl – prywatna strona poświęcona żeglowaniu po Wiśle: mapy, opisy i wiele innych przydatnych dla wiślanego żeglarza informacji

www.biebrza.com – strona o Bagnach Biebrzańskich: oferta turystyczna, przyroda, galeria zdjęć, baza noclegowa

<http://www.wrotapodlasia.pl/pl/> - portal województwa podlaskiego

Inne portale o tematyce wodnej:

<http://www.zeglarstwo.pl/> - portal żeglarski

<http://www.sailnews.pl/> - portal żeglarski

<http://www.zegluj.net/> - portal żeglarski

www.nawodzie.com – największa baza danych o firmach i usługach sportów wodnych

www.zagle.pl – jachty, czartery, locje, media i imprezy, szanty oraz różnego rodzaju wydarzenia żeglarskie

www.sail-ho.pl – portal żeglarski Sail-ho!: sklep internetowy, wiadomości wodniackie oraz liczne galerie zdjęć

www.floos.pl – portal żegluga śródlądowej: artykuły, informator prawny oraz infrastruktura

www.zegluga.wroclaw.pl – żegluga śródlądowa wczoraj, dziś, jutro

www.zagle.bajo.pl – prywatna strona z mnóstwem cennych wskazówek i mini-kursów, przede wszystkim dla początkujących żeglarzy, ale również "wilki morskie" z wieloletnim stażem; zawiera szanty i piosenki żeglarskie do pobrania (jako pliki MID i MP3)

www.jacht.pl – kolejny portal powstały z myślą o żeglarzach: rejsy, artykuły, ogłoszenia, itd.

www.bakista.pl – dom wysyłkowy dla żeglarzy

www.pogodynka.pl – serwis pogodowy IMGW, ważny dla wszystkich żeglujących

www.wedkomania.pl – coś dla wszystkich miłośników wędkarstwa: porady i triki, imprezy wędkarskie, towarzystwa i kluby, regulamin PZW oraz zaproszenia na imprezy

Walory antropogeniczne - podsumowanie

Walory antropogeniczne analizowanego obszaru tworzą rzeczywisty produkt Szlaku. Decydują one w równej mierze co elementy przyrodnicze o atrakcyjności regionu. Z punktu widzenia walorów antropogenicznych Szlaku Batorego największe znaczenie mają:

- Duża ilość zabytków Warszawy,
- Motywy historyczno-militarne, generujące atrakcje na Szlaku np.: Cytadela, Twierdza Różan, rekonstrukcja bitwy pułtuskiej, Fort w Ostrołęce,
- Ważne dla promocji Szlaku cykliczne imprezy kulturalne w regionie,
- Koncentryczne rozmieszczenie atrakcji na Szlaku. W kontekście całej długości Szlaku niedostateczna infrastruktura paraturystyczna tuż przy nim (poza nielicznymi wyjątkami).

2.3. INWENTARYZACJA I OCENA STANU ZAGOSPODAROWANIA

2.3.1. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA SZLAKU.

Infrastruktura techniczna szlaku⁴ stanowi jego najważniejszy element. Bez niej bowiem nie jest możliwe jego turystyczne wykorzystanie. Ma ona również ogromne znaczenie z punktu widzenia bezpieczeństwa turystów. Co również ważne, zagospodarowanie szlaku wodnego pozwala na jego wykorzystywanie zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju, czyli przede wszystkim w sposób, który minimalizuje ingerencję w środowisko naturalne i nie niszczy środowiska przyrodniczego, które jest podstawowym walorem tego rodzaju produktów turystycznych.

Infrastruktura techniczna szlaku składa się z następujących elementów:

- porty rzeczne, stacje i przystanie,
- stacje tankowania,
- stacje odprowadzania odpadów,
- wypożyczalnie sprzętu wodnego, w tym czartery łodzi.

Fotografia nr 10. Cumowanie „na dziko”. Narw.

Źródło: Archiwum PART SA

Na mazowieckim odcinku Szlaku Batorego (z pominięciem Zalewu Zegrzyńskiego) brak jest niemalże obiektów o kompletnej infrastrukturze umożliwiającej obsługę turystów. Istnieją one tylko na rzece Narwi – w Ostrołęce i Puławach. Prawidłowe funkcjonowanie Szlaku Batorego oraz jego pełne udostępnienie dla ruchu turystycznego wymaga wobec powyższego podjęcia szeregu działań infrastrukturalnych. Niektóre samorządy posiadają w swoich planach realizację inwestycji na Szlaku. Informacje na ten temat znajdują się w poświęconym dokumentom strategicznym.

⁴ Poprzez pojęcie „infrastruktura techniczna szlaku” autorzy mają na myśli urządzenia i obiekty świadczące niezbędne i podstawowe usługi dla obsługi dróg wodnych wchodzących w skład Szlaku.

Tabele poniżej zestawiają istniejącą bazę dla rozwoju turystyki wodnej na terenie objętym projektem.

Tabela nr 16. Zestawienie portów, przystani i stanic wodnych na mazowieckiej części Szlaku Batorego.

Lp.	Nazwa, adres	Zagospodarowanie turystyczne, infrastruktura	Lokalizacja
1	Port Żerański	Największy port na Szlaku. Ma długość 700 i szerokość 70 m oraz przeładunkowe nabrzeża. Port składa się z kilku basenów. Jest tu basen-zimowisko dla statków, o powierzchni 5,7 ha. Nie jest wykorzystywany turystycznie. Docelowo wydzielone baseny Portu Żerań mają pełnić rolę głównego portu na Szlaku im. Króla Stefana Batorego. W porcie znajduje się również stocznia remontowa z pochylnią do obsługi statków.	Wisła Warszawska / Kanał Żerański
2	Popowo	b.d.	Jezioro Zegrzyńskie / Bug Gmina Somianka
3	Port Jachtowy Nieporęt	Na 8,2 ha znajduje się port na 160 jachtów z pełną infrastrukturą (dźwig, slip, wodna stacja benzynowa, warsztat, myjnia, tawerna, bankomat, szkolenia żeglarskie i motorowodne oraz teren parkowy, na którym znajdują się dwie restauracje, pole campingowe oraz plaża. Na plaży beach bar, strzeżone kąpielisko i baza windsurfingowa.	Jezioro Zegrzyńskie, Gmina Nieporęt
4	Port 500 Zegrze Południowe	System pomostów pływających, pełne zaplecze gastronomiczne, konferencyjne i hotelowe.	Jezioro Zegrzyńskie, Gmina Nieporęt
5	Ośrodek Wypoczynkowy Sportów Wodnych - "Port Pilawa" Białobrzegi	Port jachtowy jest dobrze osłonięty, dysponuje też dodatkowymi pomostami cumowniczymi od strony przyległej zatoki. W sumie miejsc wystarczy dla 145 jachtów. Dla osób "z zewnątrz" cumowanie przez dwie doby traktowane jest jako gościnne, czyli bezpłatne. W porcie znajduje się slip w postaci pochylni z elektryczną wyciągarką. Korzystanie z toalet wliczone jest w cenę cumowania, za symboliczną opłatą można też skorzystać z gorącego prysznica. Na miejscu jest serwis silników jachtowych, zarówno stacjonarnych jak i zaburtowych, można też korzystać z pomocy pracowników portu w drobnych naprawach jachtowych. Istnieje możliwość zakupu drobnego osprzętu żeglarskiego, części i olejów do silników.	Jezioro Zegrzyńskie, Gmina Nieporęt
6	Przystań SHANTA w Zegrzu Południowym	b.d.	Jezioro Zegrzyńskie, Gmina Nieporęt
7	Warszawskie Towarzystwo Wioślarskie Zegrze Południowe	Port jest dużym, głębokim akwenem wodnym osłoniętym solidnym falochronem. Posiada magazyn na sprzęt i drogę wewnętrzną, parking, pomosty pływające i kontenery sanitarne. W sezonie letnim stacjonuje w "Marinie" ponad 200 jednostek pływających klubowych i prywatnych. Stacjonują tu również jachty należące do członków Sekcji Turystyki Żeglarskiej naszego Towarzystwa. Program działalności WTW przewiduje, że "Marina" będzie ogólnodostępnym portem jachtowym, bazą do uprawiania sportów i turystyki wodnej oraz szkolenia żeglarskiego. Będzie tu można wypożyczyć łódzie żaglowe i wiosłowe, a także pozostawić jachty na zimowanie. Na razie dalszy rozwój portu jest ograniczony krótkoterminowymi umowami dzierżawy terenu, co uniemożliwia większe inwestycje.	Jezioro Zegrzyńskie, Gmina Nieporęt
8	Ośrodek Sportów Wodnych AZS Śródowno	b.d.	Jezioro Zegrzyńskie, Gmina Nieporęt

Lp.	Nazwa, adres	Zagospodarowanie turystyczne, infrastruktura	Lokalizacja
	Warszawa +port w Zegrzu Południowym nad Zalewem Zegrzyńskim		
9	Port TKKF Wodnik ul. Zegrzyńska Nieporęt	Obszar 3,8 ha z dwoma basenami portowymi, plażą, terenami rekreacyjnymi i budynkiem klubowym.	Jezioro Zegrzyńskie, Gmina Nieporęt
10	Przystań żeglarska "Klub Wodny Nord" nad Zalewem Zegrzyńskim,	b.d.	Jezioro Zegrzyńskie, Gmina Wieliszew
11	Port Wojskowego Klubu Sportowego Zegrze Zegrze	Posiada basen, dwie keje i budynek hangarowy.	Jezioro Zegrzyńskie, Gmina Serock
12	Marina Polskiej Agencji Prasowej SA w Zegrzu	b.d.	Jezioro Zegrzyńskie, Gmina Serock
13	Przystań i parking nadrzeczny przy plaży miejskiej w Serocku	Molo z pływającym pomostem, przy którym bezpłatnie cumują łódki (kilka miejsc). W weekendy z Warszawy z przystani przy Zamku Królewskim dopływa tu tramwaj wodny, który żegluje po wodach Zalewu Zegrzyńskiego.	Jezioro Zegrzyńskie, Gmina Serock
14	Zegrze –parking i stanica wędkarska PZW	b.d.	Jezioro Zegrzyńskie, Gmina Serock
15	Przystań i parking Yacht Clubu Polski Warszawa Jadwisin	b.d.	Jezioro Zegrzyńskie Gmina Serock
16	Przystań przy Hotelu Warszawianka w Jachrance	b.d.	Jezioro Zegrzyńskie Gmina Serock
17	Przystań wodna Ośrodek wypoczynkowy Gzowo	W budowie jest 50 miejsc dla łodzi i żaglówek.	Narew, Gmina Pokrzywnica
18	Przystań wodna w Pułtusk	Docelowo zespół rekreacyjno – turystyczny z keją, nabrzeżami portowymi, budynkiem portu. Dzisiaj teren zapuszczony i zaniedbany.	Narew, Miasto Pułtusk
19	Prywatna przystań wodna w Pułtusk	Należąca do Domu Polonii przystań dla floty hotelu.	Narew, Miasto Pułtusk

Lp.	Nazwa, adres	Zagospodarowanie turystyczne, infrastruktura	Lokalizacja
20	Przystań w Ostrołęce	Miejsca do cumowania przy tzw. kei miejskiej; niedaleko – stacja benzynowa i restauracja.	Narew, Miasto Ostrołęka na 147 km
21	Port w Ostrołęce	Basen RZGW	Narew, Miasto Ostrołęka

b.d. – brak danych

Źródło: Opracowanie własne PART SA na podstawie ankiet przesłanych przez urzędy gmin i oficjalnych stron internetowych gmin.

Tabela nr 17. Zestawienie największych wypożyczalni sprzętu wodnego, czarterów jachtów i łodzi motorowych oraz ośrodków szkoleń wodnych na mazowieckim odcinku Szlaku Batorego.

Lp.	Nazwa, adres	Oferta	Lokalizacja
1	Wypożyczalnia kajaków w Warszawie na Kępie Potockiej. Warszawa - Żoliborz, ul. Gwiazdista Baza: ul. Płochocińska 104	Wypożyczalnia kajaków	Wiśła Dzielnica Żoliborz
2	Wypożyczalnia Sprzętu wodnego 2 wieże Warszawa	kajaki wraz z osprzętem. wycieczki	Wiśła, Dzielnica Białołęka
3	Port Jachtowy Nieporęt dawny Emper Yacht Al. Wojska Polskiego 3 05-126 Nieporęt	<ul style="list-style-type: none"> Kajaki Łodzie wiosłowe Przejażdżki na "bananie" Rowery górskie Sprzęt do gry w tenisa stołowego Piłki do gry w siatkówkę i koszykówkę Windsurfing Wypożyczalnia Czynna od maja w każdą sobotę i niedzielę, w lipcu i sierpniu codziennie: od 10.00 do ostatniego klienta. Dysponuje sprzętem do nauki dla początkujących oraz bardziej zaawansowanych. Czarter jachtów Przejażdżki 5-6 osobowa motorówka ze sternikiem Jedyna na zalewie wypożyczalnia bojerów 	Jezioro Zegrzyńskie Gmina Nieporęt
4	Nowoczesne centrum sportów wodnych „Zegrze Sailing Center” <ul style="list-style-type: none"> Na terenie Hotelu 500 Zegrze Południowe 	<ul style="list-style-type: none"> Czartery jachtów, szkolenia żeglarskie i motorowodne, uczelniane kluby żeglarskie, żeglarskie zajęcia W-F Organizacja regat żeglarskich połączonych z imprezą integracyjną Kurs na patent sternika motorowodnego, starszego sternika motorowodnego Plaża (nieodpłatna), molo, wypożyczalnia rowerów, restauracja, grill, jazda konna, parking 	Jezioro Zegrzyńskie Gmina Nieporęt
5	Szkoła Katamaranów Roberta Wilczyńskiego	<ul style="list-style-type: none"> Wypożyczalnia katamaranów 	Jezioro Zegrzyńskie

Lp.	Nazwa, adres	Oferta	Lokalizacja
	Zegrze Sailing Center ul. Warszawska 31a, 05-130 Zegrze Południowe • Na terenie Hotelu 500	<ul style="list-style-type: none"> Szkolenia żeglarskie na katamaranach Sprzedaż ubiorów i akcesoriów żeglarskich Kameralny parking dla jachtów sportowych 	Gmina Nieporęt
6	SKŻ Politechniki Warszawskiej	Czarter „Omeg” na Zalewie Zegrzyńskim	Jezioro Zegrzyńskie
7	Akademia Nautica • Zegrze Południowe, Siedziba główna: 02-956 Warszawa ul. Lentza 35	<ul style="list-style-type: none"> Szkolenia na patent żeglarza, sternika, sternika lodowego Czartery jachtów na Zalewie Zegrzyńskim 	Jezioro Zegrzyńskie Gmina Nieporęt
8	Marina, Ośrodek Sportów Wodnych AZS ul. Warszawska, Zegrze Półd	Wypożyczalnia żaglówek typu Omega i kajaków	Jezioro Zegrzyńskie Gmina Nieporęt
9	Międzyszkolny Ośrodek Sportowy nr 2, ul. Warszawska 21.Zegrze Półd	Wypożyczalnia żaglówek typu Omega	Jezioro Zegrzyńskie Gmina Nieporęt
10	Windsurfing Qlub Adres: korespondencyjny: 03-680 Warszawa, ul. Szmaragdowa 3 Zalew Zegrzyński - dzika plaża, Nieporęt	<ul style="list-style-type: none"> Szkoła windsurfingowa Windhunters pod patronatem Wojciecha Brzozowskiego pięciokrotnego mistrza świata w windsurfingu. Wypożyczalnia: sprzętu windsurfingowego, kajaków, leżaków; parking 	Jezioro Zegrzyńskie Gmina Nieporęt
11	NaStatku.pl Zegrze Południowe	Plaża strzeżona; wypożyczalnia: łodzi, kajaków, rowerów wodnych; barek; sklepy: z artykułami plażowymi, wędkarskimi, żeglarskimi	Jezioro Zegrzyńskie Gmina Nieporęt
12	TKKF Wodnik – Nieporęt, ul. Zegrzyńska 10	Plaża; przystań sprzętu wodnego; wypożyczalnia rowerów wodnych; możliwość wyczerbowania jachtu ze sternikiem; boiska do koszykówki i siatkówki; siłownia i sauna; parking	Jezioro Zegrzyńskie Gmina Nieporęt
13	Wypożyczalnia portu jachtowego Nieporęt ul. Wojska Polskiego 3	Plaża; pełen zakres usług portowych; wypożyczalnia: sprzętu windsurfingowego, łodzi, kajaków, katamaranów, skuterów wodnych, jet-ski, nart wodnych; stacja paliw; parking	Jezioro Zegrzyńskie Gmina Nieporęt
14	Wojskowy Klub Sportowy ul. Groszkowskiego 8 Zegrze Północne	Czartery jachtów, kusy motorowodne, patenty	Jezioro Zegrzyńskie Gmina Nieporęt
15	Ośrodek Wypoczynkowy Sportów Wodnych - "Port Piława" ul. Wojska Polskiego 49, 05-127 Białobrzegi	Możliwość wyczerbowania Omeg, Orionów i Gig. Turyści nie posiadający uprawnień żeglarskich mogą skorzystać z przejażdżki po jeziorze łodzią motorową ze sternikiem lub wypożyczyć deskę windsurfingową.	Jezioro Zegrzyńskie Gmina Nieporęt
16	Mobilna Wypożyczalnia Kajaków Sławomir Bańbura, Topolina 18 Wieliszew	Wypożyczalnia kajaków	Jezioro Zegrzyńskie Gmina Wieliszew
17	Wypożyczalnia kajaków i rowerów wodnych, plaża gminna, OSiR Serock	Sporty Wodne (kajaki, żagle, windsurfing) – zajęcia z instruktorem	Jezioro Zegrzyńskie Gmina Serock
18	Wypożyczalnia przy klubie WAT i Wojskowego Klubu Sportowego Zegrze	b.d.	Jezioro Zegrzyńskie Gmina Serock

Lp.	Nazwa, adres	Oferta	Lokalizacja
19	Wypożyczalnia przy ośrodku PAP	b.d.	Jezioro Zegrzyńskie Gmina Serock
20	Wypożyczalnia na terenie jacht klubu w Jadwisinie	b.d.	Jezioro Zegrzyńskie Gmina Serock
21	Dom Polonii ul.Szkolna 11 Pułtusk	Wypożyczalnia kajaków, rowerów wodnych, gondoli	Narew Miasto Pułtusk
22	Wypożyczalnia kajaków Grzegorz Śniadowski	Wypożyczalnia kajaków	Narew Miasto Pułtusk
23	Wypożyczalnia Kajaków Keja Stare Miasto 41, 06-100 Pułtusk	Wypożyczalnia kajaków	Narew Miasto Pułtusk
24	Wypożyczalnia kajaków „Agrokajaki Różan” Różan	Wypożyczalnia i dzierżawa sprzętu rekreacyjnego i sportowego	Narew Gmina Różan
25	WOPR ul. Padlewskiego 51c/28 07-410 Ostrołęka	Kursy na stopnie WOPR oraz patenty motorowodne	Narew, Miasto Ostrołęka

Źródło: Opracowanie własne PART SA na podstawie ankiet przesłanych przez urzędy gmin i oficjalnych stron internetowych gmin.

Tabela nr 18. Zestawienie najbliższych stacji benzynowych przy Szlaku.

Lp.	Lokalizacja	Nazwa, adres
1	Dzielnica Śródmieście	PKN Orlen Nowy Zjazd, 00-301 Warszawa
2	Dzielnica Śródmieście	PKN Orlen Juliana Bartoszewicza 2, 00-337 Warszawa
3	Dzielnica Targówek	Statoil Poland Radzyńska 96, 03-512 Warszawa
4	Dzielnica Targówek	Shell Polska Jacka Odrowąża 7 03-310 Warszawa 22 814 75 68
5	Dzielnica Żoliborz	Neste Polska Aleja Armii Krajowej 10, 01-783 Warszawa
6	Dzielnica Żoliborz	Lotos Paliwa Gwiazdzista 19 01-651 Warszawa 22 639 27 60
7	Dzielnica Białołęka	BP Polska Modlińska 29, 03-199 Warszawa
8	Dzielnica Białołęka	Carrefour Białołęka Stacja Benzynowa Światowida 18, 03-144 Warszawa
9	Gmina Nieporęt	PKN Orlen Nieporęt Nawodna stacja paliw PKN Orlen w Porcie Jachtowym Nieporęt w Nieporęcie Czynna od maja do początku października
10	Gmina Wieliszew	Stacja Benzynowa ul. Fabryczna Łajski

Lp.	Lokalizacja	Nazwa, adres
11	Gmina Wieliszew	Stacja Benzynowa Janówek
12	Gmina Radzymin	Stacja Paliw "ORLEN" Emilianów 05-250 Radzymin tel/fax: (022) 786-67-95
13	Gmina Radzymin	Shell Polska" Sp. z o.o. 05-250 Słupno Al. Jana Pawła II 9 tel/fax: (022) 763-14-16
14	Gmina Dąbrówka (przy drodze krajowej nr 8, ok. 7 km od szlaku)	A & M. Stacja paliw, 02-252 Karpin
15	Gmina Obryte (ok. 4 km od szlaku)	Stacja paliw w Obrytem
16	Gmina Zatory (przy drodze nr 618) stacja PKN Orlen (ok. 5 km od szlaku)	PKN Orlen Pniewo
17	Gmina Somianka przy drodze krajowej nr 8 – ok. 6 km od szlaku	Stacja Paliw w Hucie Podgórnej
18	Gmina Rząśnik (<1 km od szlaku)	Stacja Paliw w Nowym Lubielu
19	Gmina Szelków ok. 6 km od Narwi (ok. 1 km od rzeki Orzyc), przy drodze nr 61	Szelków
20	Gmina Szelków przy drodze krajowej nr 61 Warszawa – Augustów,	PHU „SAP” Wierzbowsky we wsi Orzyc
21	Gmina Szelków przy drodze powiatowej nr 28362 Maków Maz. – Szelków,	PKN „ORLEN” na Bazarze
22	Gmina Rzewnie przy drodze nr 61, ok. 12 km od szlaku	Miejscowość Łaś
23	Gmina Różan	Polski Koncern Naftowy Orlen S.A. Stacja paliw nr 798, ul. Warszawska 42 Różan (nad Narwią)
24	Gmina Różan	"Bestpol" Przedsiębiorstwo Handlowe Stacja Paliw Dyszobaba
25	Gmina Młynarze	Miejscowość Młynarze
26	Gmina Młynarze	Miejscowość Sadykierz 24h
27	Gmina Ostrołęka ok. 147 km Narwi	Stacja benzynowa – niedaleko przystani wodnej w Ostrołęce

Źródło: Opracowanie własne PART SA na podstawie ankiet przesłanych przez urzędy gmin i oficjalnych stron internetowych gmin.

Należy pamiętać, że nie wszystkie pomosty, keje i nabrzeża na przystaniach i w portach są w dobrym stanie. Wytyczne ich wyglądu i wyposażenia znajdują się w Zarządzeniu Nr. 1/2008 z dn. 07.04.2008 r. w sprawie szczegółowych warunków bezpieczeństwa ruchu i postoju statków na śródlądowych drogach wodnych. Według tego dokumentu, powinny być one wystarczająco oświetlone w porze nocnej oraz wyposażone we właściwą liczbę urządzeń cumowniczych, który będzie umożliwiała prawidłowe i łatwe cumowanie, odbojnice chroniące burtę, sprzęt ratunkowy (bosaki i koła ratunkowe z linką – rzutką, sprawne technicznie i umożliwiające ich natychmiastowe użycie), ratowniczą linkę chwytakową (wzdłuż pomostu – jeśli głębokość wody przy pomoście jest większa niż 1 m), drabinkę umożliwiającą wyjście z wody oraz łódź ratunkową z pełnym wyposażeniem. Ponadto na przystani statków sportowo – rekreacyjnych, o ile jest to możliwe pod opieką bosmana portu lub bosmana przystaniowego, powinien znajdować się regulamin portu lub przystani, dziennik portowy lub przystaniowy z rejestrem wyjść i wejść statków, dziennik zawierający codzienny wpis sytuacji pogodowej, stanu wody na rzekach, prognozy pogody, zbiór aktualnych przepisów regulujących uprawianie żeglugi, a także apteczka oraz gaśnica przeciwpożarowa.

2.3.2. INFRASTRUKTURA TURYSTYCZNA.

Infrastruktura turystyczna to dwa bardzo ważne elementy produktu turystycznego, czyli baza noclegowa i gastronomiczna. Biorąc pod uwagę możliwości wypoczynku na Szlaku Batorego, kluczową rolę w tym kontekście odgrywają nie tylko ich ilość i jakość, ale również dostępność (odległość od rzeki, a także możliwość pozostawienia jednostki pływającej na rzece).

Baza noclegowa

Istniejąca baza noclegowa stanowi niezbędny element zagospodarowania turystycznego i ma kluczowe znaczenie dla rozwoju turystyki na danym obszarze. Odpowiedni standard i różnorodność obiektów noclegowych ze zróżnicowanymi cenami jest kluczowym elementem w procesie podejmowania decyzji o wyborze miejsca pobytu zarówno krótkiego, jak i dłuższego. Obiekty bazy noclegowej występujące na terenie objętym projektem zakwalifikowano do następujących kategorii: hotele, motele, pensjonaty, zajazdy, kempingi i pola namiotowe, schroniska, gospodarstwa agroturystyczne, pokoje gościnne oraz ośrodki (szkoleniowe, wypoczynkowe, etc.). Ich wykaz zawiera poniższa tabela. Dane umieszczone w tabeli pochodzą z różnych źródeł, co wpłynęło na zróżnicowany stopień szczegółowości tych informacji.

Fotografia nr 11. Ośrodek
wczasowy w okolicach Zalewu
Zegrzyńskiego.
Źródło: Archiwum PART SA

Tabela nr 19. Baza noclegowa na mazowieckim odcinku Szlaku Batorego.

Lp.	Gmina / dzielnica	Rodzaj	Nazwa i dane teleadresowe	Opis
1	Warszawa (dzielnice objęte projektem)	W Warszawie istnieje duża baza noclegowa (z powodu ilości obiektów nie wyszczególniona w audycie), w szczególności jeżeli chodzi o obiekty o wyższym standardzie. Brakuje jednak miejsc o niewygórowanych cenach – hosteli, pensjonatów, które turystom uprawiającym turystykę wodną w pełni wystarczą. Ponadto obiekty noclegowe znajdują się w pewnej odległości od rzeki, co utrudnia przemieszczanie się z łódki/ kajaka.		
2	Gmina Nieporęt	Hotele	Ośrodek wypoczynkowy i Hotel "Mazowsze" ul. Wojska Polskiego Białobrzegi 0 22 774 87 19	b. d.
			„Hotel 500” ul. Warszawska 31a Zegrze Południowe 0 22 774 66 66, 774 22 44 www.hotel500.com.pl	Liczba pokoi: 134 Liczba miejsc: 271 Pokoje: 1, 2-osobowe, rodzinne, apartamenty W każdym pokoju jest łazienka, TV Sat i telefon, internet (łączy modemowe).
		Zajazdy	Zajazd „Ross” ul. Jana Kazimierza 2G 0 22 774 82 99, 0-500 027 106 www.zajazdross.pl	Liczba pokoi: 14 Liczba miejsc: 26 Pokoje: 1, 2-osobowe
		Ośrodek wypoczynkowy	Wojskowy Dom Wypoczynkowy w Ryni Rynia Białobrzegi, 0 22 768 01 66, 688 28 50 (52), www.wdwrynia.pl	Pokoje: 1, 2, 3-osobowe, domki 2,3-osobowe, apartamenty Liczba miejsc: 330 (197 sezonowych i 133 całorocznych)
			Pokoje gościnne, "Bar Nad Zalewem" ul. Główna 17 Rynia	Liczba pokoi: 4 Pokoje: 2, 3-osobowe z łazienką i telewizorem Ogólnodostępna gastronomia, parking dla gości, dostęp do jeziora.

Strategia rozwoju produktu turystycznego Szlak Wodny Króla Stefana Batorego

			Tel.: 507-035-474	Możliwość wynajęcia całego obiektu na imprezy okolicznościowe. Oferta dla firm i osób prywatnych.
			Ośrodek Wypoczynkowy Sportów Wodnych - "Port Pilawa" ul. Wojska Polskiego 49 Białobrzegi Tel.: 0 22 772 33 10 0 22 774 87 16 www.port-pilawa.strona.pl	Oferta: miejsca portowe (jachty żaglowe i motorowe), wodowanie i slipowanie łodzi, wypożyczalnia sprzętu wodnego, rejsy wycieczkowe tramwajem wodnym po Zalewie Zegrzyńskim, bar, smażalnia ryb, ogródki rekreacyjne z placem zabaw dla dzieci, mini zwierzyńiec (zwierzęta nie tylko domowe)
			Ośrodek Wypoczynkowy "Allianz" ul. Główna 1 Rynia 0 22 774 87 92, 772 53 00 www.zalew.com.pl	Pokoje: 1, 2-osobowe, apartamenty Ośrodek oferuje wynajęcie sal szkoleniowych, a także szereg rozrywek takich jak: sauna, siłownię, wynajęcie rowerów górskich. Położony jest nad Zalewem Zegrzyńskim.
		Ośrodki szkoleniowo-konferencyjne	Ośrodek Szkoleniowy IRSS w Białobrzegach ul. Wczasowa 15 A Białobrzegi 0 22 774-32-35 www.irss.and.pl	Liczba pokoi: 71 Pokoje: 2-osobowe
			Ośrodek Rekreacyjno-Konferencyjny "Promenada - Rynia" ul. Spacerowa 35 Białobrzegi 0 22 768 04 25, 774 87 24 www.promenadacountry.pl	Liczba pokoi: 69 Liczba miejsc: 146 Pokoje: 1, 2-osobowe, apartamenty
			Centrum Kształcenia Kadr Skarbowości Ministerstwa Finansów	Liczba miejsc: 58 Obiekt całoroczny
			Pensjonat	
			Pensjonat "Marina Diana" ul. Wczasowa 24	Liczba pokoi: 19 Oferta: profesjonalnie wyposażone sale konferencyjne, restaurację z wybornym menu,

Strategia rozwoju produktu turystycznego Szlak Wodny Króla Stefana Batorego

			Białobrzegi 0 22 768 01 41 www.marinadiana.com	ogród letni nad wodą, port MARINA DIANIA Water Jet Club, przystań, plaża
			Pensjonat "Malibu" ul. Warszawska 16a Zegrze Południowe, Tel.: 0-501-065-275	b.d.
			Pensjonat „U Marii” ul. Wczasowa 14 Białobrzegi Tel.: 0 22 774 82 66 pensjonat@e-pensjonat.pl www.e-pensjonat.pl	Pokoje: 1, 2, 3-osobowe, domek: 2 pokoje 3-osobowe Wszystkie pokoje posiadają: telewizor, radio, nowoczesne łazienki, kuchnię z pełnym wyposażeniem, zadaszony taras drewniany z grillem.
			Pensjonat „U Bożeny” Ul. Wczasowa 14a Białobrzegi	Liczba miejsc: 16
			„Twins Bed&Breakfast” ul. Jana Kazimierza 4A Stanisławów Pierwszy Tel.: 0 22 772 31 71 Fax: 0 22 772 31 71 www.pensjonat.waw.pl	Pokoje: 1, 2, 3-osobowe
		Gospodarstwo agroturystyczne	„Ranczo Bena” ul. Brukowa 16 Stanisławów Pierwszy Tel.: 0 22 793 33 89 Fax. 0 22 799 55 23 0 513 94 94 94 email: magdafusiak@wp.pl www.ranchobena.pl	Liczba miejsc: 20 Pokoje: 2, 3, 4-osobowe

		Schronisko	Port Jachtowy „Nieporęt” Hostel „Mysz” i Hostel „Kot” ul. Wojska Polskiego 3 Nieporęt Tel.: 0 22 772 50 00 Fax: 0 22 772 50 00 info@portnieporet.pl www.portnieporet.pl	Liczba miejsc: 80 Pokoje: 3, 4, 5-osobowe
3	Gmina Wieliszew	Hotele	„Sienkiewicz” ul. Wspólna 25 Komornica Tel.: 0 22 782 33 88 Fax: 0 22 782 33 88 hotelsienkiewicz@oit.pl www.hotelsienkiewicz.oit.pl	Liczba miejsc: 22 Liczba pokoi: 9 Wszystkie pokoje z pełnym węzłem sanitarnym, TV. Obiekt przystosowany jest do organizacji szkoleń, konferencji, bankietów, imprez okolicznościowych.
			„Turystyczny” Modlińska 1 Tel.: 0 22 782 23 77	b.d.
4	Gmina Serock	Hotel	„Złoty Lin” Wierzbica 9 Serock Tel.: 0 22 782 7108 0 22 782 66 33; 0 22 782 74 73 fax: 0 22 782 66 33	Standard: *** Pokoje: 1-, 2- osobowe , apartamenty Liczba miejsc: 30
			„Warszawianka” tel.: 0 66 427 30 15 Jachranka	Standard: **** Pokoje: 1, 2- osobowe , apartamenty Liczba miejsc: 332
			Hotele KORONA Sp. Z O.O. Hotel WINDSOR PARKHOTEL (****)	Obiekt całoroczny Liczba miejsc: 200

Strategia rozwoju produktu turystycznego Szlak Wodny Króla Stefana Batorego

			Jachranka 75 05-140 Serock Tel. 022 782 87 87 Www.Hotelkorona.Pl	
			Pan Tadeusz ul. Czesława Miłosza Serock tel.: 0 66 427 30 15	Standard: *** Pokoje: 2-osobowe , apartamenty Liczba miejsc: 100
		Pensjonaty	Pensjonat Na Skarpie ul. Na Skarpie, Wierzbica tel.: 0 66 427 30 15	Pokoje: 2, 3-osobowe Liczba miejsc: 9
		Gospodarstwa agroturystyczne	Artur Baranowski ul. Jutrzenki 14 Stasi Las www.gniazdoo.pl	b.d.
			Jolanta i Tadeusz Małkiewicz Marynino 49 tel. 0 22 783 481 345	Liczba pokoi: 2 Liczba miejsc: 5 wspólny węzeł sanitarny do dyspozycji kuchnia, wyżywienie we własnym zakresie
			Jadwiga Tyska Zabłocie 29 tel. 0 22 782 72 07 0 501 772 811	Liczba pokoi: 4 Liczba miejsc: wspólny węzeł sanitarny, kuchnia do dyspozycji, wyżywienie do uzgodnienia
			Regina Rataj ul. Wyszowska 13 Łacha tel. 0 22 782 75 24 696 356 911	Liczba pokoi: 5 Liczba miejsc: 12 do dyspozycji kuchnia i wspólny salon, wyżywienie do uzgodnienia, imprezy okolicznościowe
			Małgorzata i Andrzej Szuba	Liczba pokoi: 5

Strategia rozwoju produktu turystycznego Szlak Wodny Króla Stefana Batorego

			Serock ul. Warszawska 44 Tel.: 0 22 782 62 02	Liczb miejsc: 10 Obiekt całoroczny
			Leszek Szałkow ul. Tusińska 46A Gąsiorowo tel. 0 22 793 10 63 0 886 642 160 www.nadlakami.pl	Liczba pokoi: 5 Liczba miejsc: 15 basen, sauna, nauka jazdy konnej, wyżywienie
			Maria Chrzanowska ul. Szkolna 9 Jadwisin tel. 0 22 782 66 04 0 500 899 203	Liczba pokoi: 3 Liczba miejsc: 10 kuchnia do dyspozycji, wyżywienie we własnym zakresie
			Małgorzata Zuch Stanisławowo 19 B tel. 0 888 987 795	Liczba pokoi: 2 Liczba miejsc: 6
		Ośrodki szkoleniowo- konferencyjne	“Windsor Palace Hotel & Conference Centre” Jachranka 75 0 22 782 87 87 jachranka@windsorhotel.pl www.windsor.hotelekorona.pl	Pokoje: 1, 2 - osobowe , apartamenty Liczba miejsc: 106
			Ośrodek Wypoczynkowy COKPRM Jadwisin tel.: 0 22 782-75-08; 0 22 782-65-41 fax: 022 782-67-31	pokoje: 1, 2, 3 - osobowe , apartamenty liczba miejsc: 60
			Centrum Szkoleniowo – Konferencyjne CSK Jachranka 73 Tel.: 0 22 768 11 08 Fax: 0 22 768 79 10	Pokoje: 1, 2, 3 - osobowe, apartamenty Liczba miejsc: 99

		Centrum Konferencyjno – Szkoleniowe Przedsiębiorstwa Zarządzania Nieruchomościami ul. Wyzwolenia 61 Tel.: 0 22 782 62 83 Fax: 0 22 782 61 61	Pokoje: 1, 2- osobowe, apartamenty Liczba miejsc: 82
		Centralny Ośrodek Doskonalenia Kadr OŚiGW Dębe tel.: 0 22 774 20 61 0 22 774 20 62 0 22 774 35 14 fax: 0 22 774 35 14	pokoje: 1, 2, 3 - osobowe , apartamenty liczba miejsc: 240
		„Geovita” Centrum Szkoleń i Konferencji ul. Ogrodowa 31 Jadwisin tel.: 0 22 782 74 74 kom: 0 695 377 715 fax: 0 22 782 63 48	pokoje: 1, 2, 3, 4 - osobowe , apartamenty liczba miejsc: 110
		Centrum Konferencyjno-Szkoleniowe Przedsiębiorstwa Zarządzania Nieruchomościami ul. Wyzwolenia 61 05-140 Serock tel. 22 782 62 83 22 782 71 37 fax 22 782 61 61 www.cksserock.pl cks.recepcja@pzn.com.pl	Obiekt całoroczny Liczba miejsc: 82
		Ośrodek Szkoleniowo-Wypoczynkowy Exploris ul. Wyzwolenia 57 05-140 Serock tel. 22 782 83 60 fax 22 782 85 16	Obiekt całoroczny Liczba miejsc: 185

			www.exploris.pl serock@exploris.pl	
			Ośrodek Szkoleniowo-Wypoczynkowy Narew Banku PKO BP S.A. ul. Pułtуска 132 tel. 22 782 71 20 fax 22 782 75 25 www.narew.pkobp.pl osw.narew@pkobp.pl	Obiekt całoroczny (dostęp ograniczony) Liczba miejsc: 68
			Centralny Ośrodek Doskonalenia Kadr Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej Dębe 15B 05-140 Serock tel. 22 774 20 61 22 774 20 62 www.codkos.pl biuro@codkos.pl	Obiekt całoroczny (dostęp ograniczony) Liczba miejsc: 238
			Centralny Ośrodek Doskonalenia Kadr Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej Dębe 15B 05-140 Serock tel. 22 774 20 61 22 774 20 62 www.codkos.pl biuro@codkos.pl	Obiekt całoroczny (dostęp ograniczony) Liczba miejsc: 238
			Ośrodek Szkoleniowo-Konferencyjny CSK Spółka z o.o. Jachranka 73 05-140 Serock tel. 22 768 11 08 fax 22 768 79 10 www.csk-jachranka.pl biuro@csk-jachranka.pl	Część miejsc sezonowa Liczba miejsc: 116
			Ośrodek szkoleniowy Polskie Koleje Państwowe S.A. CENTRALA Jachranka 74	Obiekt całoroczny Liczba miejsc: 80

			05-140 Serock tel. 22 774 04 73	
			Ośrodek Szkoleniowo-Wypoczynkowy ZETOM Jachranka 76A 05-140 Serock tel. 22 768 11 92 22 768 11 93 www.jachranka-zetom.pl repcja@zetom.pl	Obiekt całoroczny Liczba miejsc: 112
			Centrum Edukacji Statystycznej GUS Jachranka 81 05-140 Serock tel. 22 768 13 94 22 768 13 96 www.stat.gov/jachranka/index.htm jachranka-szkolenia@stat.gov.pl	Obiekt całoroczny Liczba miejsc: 118
			Centrum Szkoleniowo - Wypoczynkowe Przedsiębiorstwo Obsługi Cudzoziemców "Dipservice Lipowy Przylądek" ul. Mazowieicka 75 Łacha 05-140 Serock tel. 22 782 72 64 fax 22 782 71 33 www.lipowy-przyladek.pl lipowy-przyladek@dipservice.pl	Obiekt całoroczny Liczba miejsc: 70
			Ośrodek Szkoleniowo-Wypoczynkowy Polskiej Agencji Prasowej S.A. ul. Groszkowskiego 3 05-131 Zegrze tel. 22 774 29 24 22 793 12 75 22 688 35 17 www.pap.pl/zegrze zegrze@pap.com.pl	Obiekt całoroczny Liczba miejsc: 52
			Ośrodek Szkoleniowy Wojskowej Akademii	Obiekt całoroczny

			Technicznej ul. Groszkowskiego 2 05-131 Zegrze tel. 22 688 32 65 www.wat.edu.pl/0007/0006b.php zagle_zegrze@wat.edu.pl	Liczba miejsc: 45
			Ośrodek Szkoleniowo-Wypoczynkowy Akademii Obrony Narodowej ul. Groszkowskiego 22 05-131 Zegrze tel. 22 688 23 96 22 688 35 35	Obiekt całoroczny W sezonie 28 miejsc
			Centrum Konferencyjno-Instytut Rozwoju Biznesu Ul. Wyzwolenia 61 05-140 Serock Tel. 022 782 78 87 Fax 022 782 73 91 www.irb.pl repcja@irb.pl	Obiekt Całoroczny (dostęp ograniczony) Liczba miejsc - 110
		Schroniska	Dom Wycieczkowy PTTK ul. Szaniawskiego 1 Jadwisin Tel: 0 22 782 73 02	b.d.
		Kempingi + pole namiotowe	„Lipowy Przylądek” ul. Mazowiecka 75 Łacha tel.: 0 22 782 72 64 fax: 0 22 782 71 33	pokoje: 2 - osobowe liczba miejsc: 80
			Pokoje Gościnne „Elżbieta” ul. Warszawska 35, tel.: 0 22 782 79 67 kom: 0 601 514 708	pokoje: 2-osobowe , domki, apartamenty liczba miejsc: 10

Strategia rozwoju produktu turystycznego Szlak Wodny Króla Stefana Batorego

			fax: 0 22 782 79 67	
5	Gmina Radzymin	Zajazdy	"Kalwados" Al. Jana Pawła II 23 Słupno Kom.: 0 506 317 709 www.zajazdkalwados.waw.pl info@zajazdkalwados.waw.pl	Liczba pokoi: 13 Pokoje: 1, 2, 3, 4, 5 - osobowe Każdy pokój wyposażony jest w wygodne łóżka, duże łazienki z prysznicem lub narożną wanną, szafę wnękową oraz telewizor
		Motele	"Europa" ul. Pólko 4 Nadma tel.: 0 22 781 35 35	Liczba miejsc: 35 Pokoje: 1, 2, 3-osobowe
			"Duet" Emilianów 31 tel./fax: 0 22 786-68-31; 786-73-36 tel/fax: 0 22 786 74 63 www.duetsj.com.pl info@centrum-duet.com.pl	Liczba pokoi: 9 Liczba miejsc: 16 Pokoje: 1, 2-osobowe
6	Gmina Dąbrówka	Ośrodki szkoleniowo-konferencyjne	Dom konferencyjny PKO BP S.A. ul. Parkowa 1 Ślężany Tel.: 0 29 757 94 50	b.d.
7	Gmina Pokrzywnica	-	-	b.d.
8	Gmina Pułtusk	Hotele	"Dom Polonii" ul. Rynek 39 tel. 0 23 692-90-00 , 692-50-85 fax. 0 23 692-05-24 www.dompolonii.pultusk.pl info@dompolonii.pultusk.pl	Zamek: Standard: *** Liczba miejsc: 101 Liczba pokoi: 56 Pokoje: 1, 2-osobowe, apartamenty Na Podzamczu: Standard: **

Strategia rozwoju produktu turystycznego Szlak Wodny Króla Stefana Batorego

				<p>Kasztel ** i Stanica Wodna **.</p> <p>Liczba miejsc: 52</p> <p>Liczba pokoi: 36</p> <p>Pokoje: 1, 2-osobowe</p> <p>Ponadto na terenie parku zamkowego usytuowany jest wolnostojący Domek Ogrodnika z dwoma 2-osobowymi pokojami w amfiladzie, kominkiem i łazienką, a także 2-osobowy, dwupokojowy Apartament Myśliwiecki w zabytkowym budynku o historycznej nazwie Psiarnia.</p>
			<p>Hotel "Baltazar"</p> <p>ul. Baltazara 41</p> <p>Tel.: 0 23 692-04-75</p> <p>fax.: 023 692-04-77</p> <p>www.hotel-baltazar.com.pl</p>	<p>Standard: **</p> <p>Liczba miejsc: 32</p> <p>Pokoje: 2, 3, 4-osobowe, apartamenty</p>
			<p>Hotel "Zalewski"</p> <p>ul. Jana Pawła II 19</p> <p>Tel.: 0 23 692-05-23</p> <p>fax. 0 23 692 50-08</p> <p>www.zalewski.risp.pl</p> <p>zalewski@risp.pl</p>	<p>Standard: **</p> <p>Liczba miejsc: 52</p> <p>Pokoje: 1, 2-osobowe</p>
			<p>Hotel "Wiatrak"</p> <p>Boby 10</p> <p>Tel.: 0 23 692 08 06</p>	<p>Liczba miejsc: 20</p> <p>Pokoje: 1, 2, 3, 4-osobowe</p>
			<p>Milord Restauracja i Hotel - standard ***</p> <p>Kleszewo 43,</p> <p>06 – 100 Pułtusk</p> <p>Tel. 0 23 692 06 05, 602 752 164</p> <p>www.milord.net.pl</p>	<p>Apartamenty i pokoje 1, 2, 3 lub 4 osobowe</p> <p>Wszystkie apartamenty i pokoje wyposażone są w: łazienkę z natryskiem lub wanną, umywalką, TV, telefon, internet, parking strzeżony</p>
		Ośrodki wypoczynkowe	<p>Ośrodek Zalewski</p> <p>Grabówiec</p> <p>Tel.: 0 22 813 29 53</p> <p>Kom.: 516 190 939</p>	<p>Liczba miejsc: 56</p> <p>W 14 domkach znajdują się 2 pokoje 2-osobowe, kuchnia wyposażona w lodówkę, kuchenkę i umywalkę oraz łazienka z WC i prysznicem</p>

Strategia rozwoju produktu turystycznego Szlak Wodny Króla Stefana Batorego

			osrodekzalewski@wp.pl www.osrodekzalewski.pl	
		Schroniska	Hostel „Tanie Noclegi” ul. Marii Skłodowskiej – Curie Tel.: 0 23 692 82 21 Fax: 0 23 692 27 77 www.ilpro.republika.pl hostel@ilpro.fc.pl	Liczba pokoi: 10 Pokoje: 1, 2, 3-osobowe Wszystkie pokoje wyposażone są w łazienkę (prysznic, umywalka i WC).
			"Tanie Noclegi" ul. Nadwodna 8 Tel.: 0 23 692 34 92	5 pokoi (14 osób), TV, łącze internetowe
		Kempingi	Baza biwakowa Poptawy Pułtusk 06-102, tel. 0 23 692 14 75,	
9	Gmina Obryte	Kempingi	Baza biwakowa Poptawy Ul. Tartaczna Obryte Tel.: 0 23 692 14 75 poplawy@sh.org.pl	Domki dla 50 osób + namioty
10	Gmina Zatory	Gospodarstwa agroturystyczne	Stajnia "Nasza Szkapa" Ewa i Konrad Sieńkowscy Lutobrok Folwark Pniewo Tel.: 0 22 810 58 65 0 29 596 02 67 Kom.: 0 506 061 431 obozyjezdzieckie@op.pl www.obozyjezdzieckie.republika.pl	Pokoje: 2, 3, 4- osobowe ze wspólnymi lub indywidualnymi łazienkami
11	Gmina Somianka	Gospodarstwa agroturystyczne	"Dom nad Wierzbami" Gospodarstwo Agroturystyczne Barbara Polak	Liczba pokoi: 5 Pokoje: 2, 3-osobowe Do dyspozycji gości 2 łazienki na piętrze i 1 łazienka na parterze.

Strategia rozwoju produktu turystycznego Szlak Wodny Króla Stefana Batorego

			Jackowo Dolne 11A Tel.: 0 29 596 02 81 Kom.: 0 607 633 380 www.domnadwierzdami.pl b.polak@plenery-gardens.pl	TVSat w salonie na parterze (na życzenie telewizor w pokoju).
			Specjalistyczne gospodarstwo rolne „Hodowla koni” Beaty i Rafała Gajewskich Popowo Parcele Tel.: 0 22 793 22 46	Organizuje naukę jazdy konnej, przejażdżki bryczką, kuligi. Czynne cały rok
		Ośrodki wypoczynkowe	Ośrodek Wypoczynkowy Warszawskiego Przedsiębiorstwa Budownictwa Ogólnego „Dźwigar” Huta Podgórna Tel.: 0 29 742 16 97	Ośrodek położony w kompleksie leśnym, 1200 m od drogi krajowej Wierzbica - Wyszków. Czynny w sezonie letnim od maja do września.
			Ośrodek wypoczynkowy „Rekreacja” Kępa Barcicka Tel.: 0 29 741 87 66	Ośrodek położony w kompleksie leśnym, 100 m od rzeki Bug, 3 km od wsi Somianka. Czynny w sezonie letnim od maja do września.
		Ośrodki szkoleniowo-konferencyjne	Ośrodek Doskonalenia Kadr Służby Więziennej Popowo Parcele Tel.: 0 22 782 71 62	Ośrodek położony w odległości 100 m od rzeki Bug. Znajduje się tu przystań z wypożyczalnią sprzętu pływackiego. Możliwość gry w tenisa, mini golfa, piłkę siatkową i nożną. Funkcjonuje siłownia, wypożyczalnia rowerów, plac zabaw i basen dla dzieci oraz sauna. Ośrodek czynny cały rok.
12	Gmina Rząśnik	Gospodarstwa agroturystyczne	Gospodarstwo Agroturystyczne Mieczysław Dziubeła Wincentowo 10 Tel.: 0 29 741 98 10 kom.: 0 507 167 068	Dom letniskowy, wyposażony w sypialnie, urządzenia sanitarne, kuchnię, salę zabaw, posiłków, kominkiem oraz powozami, którymi można zwiedzać okolicę. W zależności od potrzeb wyżywienie można zamówić w gospodarstwie lub organizować we własnym zakresie z możliwością zakupów zdrowych i ekologicznych produktów żywnościowych.
13	Gmina Długosiodło	-	-	-
14	Gmina Szelków	Gospodarstwa agroturystyczne	Gospodarstwo Agroturystyczne, Adamska Maria Makowica Tel.: 0 29 71 71 435	Baza żywieniowa i noclegowa na 15 miejsc. Kwatery przygotowane do przyjmowania pojedynczych gości jak i grup wycieczkowych. Możliwość odpłatnej jazdy konnej.

Strategia rozwoju produktu turystycznego Szlak Wodny Króla Stefana Batorego

		Ośrodki szkoleniowo-konferencyjne	Dom Rekolekcyjny dla młodzieży Diecezji Łomżyńskiej Stary Szelków Tel.: 0 29 71 76 065	Obiekt usytuowany na skarpie nad rzeką Orzyc 60 miejsc noclegowych
15	Gmina Rzewnie	Gospodarstwa agroturystyczne	Gospodarstwo agroturystyczne „Bindużka” Teresa i Paweł Olejnik Bindużka 52 Tel.: 0 22 654 67 07 Kom.: 0 502 033 816 www.olejnik.com.pl galeraiolejnik@neostarda.pl	Dom parterowy z zagospodarowanym poddaszem z możliwością wynajęcia całego pensjonatu lub pojedynczego pokoju. W miesiącach lipiec - wrzesień do wynajęcia pensjonat 10 - osobowy lub 4-osobowy. Wszystko na wysokim standardzie. Atrakcje: Jazdy konne (nauka dla początkujących z trenerem) w terenie, hipoterapia, rowery, grzyby. Wystawa obrazów polskich malarzy - "PEJZAŻ POLSKI" wraz z możliwością zakupu.
16	Gmina Różan	Hotele	Soin E. Chełstowski T. S.C. Hotel ul. Ostrowska 18 Tel.: 0 29 766 90 65	b.d.
		Ośrodek wypoczynkowy	"Florian" Ośrodek Wczasowy Kaszewiec 1 Tel.: 0 29 766 93 67	Liczba pokoi: 8 Liczba miejsc: 10 Pokoje: 1, 2, 3, 4-osobowe, domki, apartamenty
		Gospodarstwo agroturystyczne	"Agrobobry" Agroturystyczne Gospodarstwo Chełsty 54a www.agrobobry.republika.pl	4 pokoje Pokoje: 4 pokoje 2, 3, 4-osobowe z balkonami, łazienka. Na parterze do wyłącznej dyspozycji gości kuchnia letnia, druga łazienka, prysznic, salon, taras oraz zagospodarowana rekreacyjnie duża ogrodzona działka.
17	Gmina Młynarze	-	-	-
18	Gmina Goworowo	Gospodarstwa agroturystyczne	Agroturystyka Stepnowscy Elżbieta i Waldemar Jemieliste Pasieki Tel.: 0 29 764 20 46 Kom.: 505 093 773	Liczba pokoi: 2 Liczba miejsc: 7 Łóżka wyposażone w sienniki ze słomą, ponadto jest możliwość spania na sianie na świeżym powietrzu. Dodatkowo: prysznic na świeżym powietrzu.
			Agroturystyka Krystyna Manowska, Marcin Manowski Kunin 54	Liczba miejsc : 11 Liczba pokoi: 4

			Tel.: 0 606 277 202	
			Agroturystyka, Choszczyk Tomasz Szarłat 19a Tel.: 0 29 596 78 01 Kom.: 0 606 341 535	b.d.
19	Gmina Rzekuń	Hotele	Hotel Pracowniczy „Wela” ul. Miła Kom.: 664 273 015	Pokoje: 3, 4- osobowe Liczba miejsc: 23
			„Zielony Zakątek” Suski Stary 10 Tel.: 0 29 764 32 55 Kom.: 0 607 09 23 95 Fax: 0 29 764 32 55 www.zielonyzakatek.net biuro@zielonyzakatek.net	Standard: *** Pokoje: 1, 2, 3-osobowe , apartamenty Liczba miejsc: 30
		Gospodarstwo agroturystyczne	„Dom Letni Nad Rzeką” ul. Nad Rzeką Dzbenin Tel.: 0 66 427 30 10	Pokoje: 2-osobowe Liczba miejsc: 6 Do dyspozycji gości: taras, boisko, miejsce na ognisko, plac zabaw dla dzieci, możliwość wypożyczenia kajaków.
			Gospodarstwo agroturystyczne "U Gadomskich" Jadwiga i Eugeniusz Gadomscy Przytuły Stare Kol.26 Kom.: 0 517 686 227 agro.g@wp.pl	Do dyspozycji gości dom drewniany, a w nim 3 pokoje, jadalnia, łazienka, WC, grill, ognisko, siatkówka i inne atrakcje. Możliwość przyjazdu ze swoimi zwierzętami.
20	Miasto Ostrołęka	Hotele	„Relaks” Ul. Szpitalna 15 Tel.: 0 29 760 44 40	Liczba miejsc: 50 Pokoje: 1, 2-osobowe
			„Inter Hotel” Partyzantów 1	Liczba miejsc noclegowych: 50 Liczba pokoi: 30

Strategia rozwoju produktu turystycznego Szlak Wodny Króla Stefana Batorego

			Tel.: 0 29 769 10 12 repcja@interhotel.pl www.interhotel.pl	Pokoje: 1, 2-osobowe Pokoje wyposażone w TV, radio, telefon, lodówkę oraz łazienkę z kabiną prysznicową.
			Hotel Miejskiego Ośrodka Sportu i Rekreacji Ul. Witosa 1 Tel.: 0 29 760 68 89 do 92, 0 29 760 69 45	Liczba pokoi: 26 Pokoje: 1, 2-osobowe, apartament
			Hotel „Energetyk” ul. I Armii Wojska Polskiego 30 Wojciechowice Tel.: 0 29 769 11 81 Fax: 0 29 766 26 06	Pokoje: 1, 2, 3-osobowe, apartamenty
			Hotel „Nad Narwią” ul. Szpitalna 15	Liczba miejsc: 18 Pokoje: 1 i 2-osobowe Wszystkie pokoje z łazienkami; restauracja, barek, parking
		Pokoje gościnne	Pokoje w Internacie przy Liceum Ogólnokształcącym ul. Traugutta 1 Tel.: 0 29 760 44 71	Liczba miejsc: 160 Pokoje: 4-osobowe
			Pokoje gościnne Samodzielnego Zespołu Publicznych Zakładów Opieki Zdrowotnej im. dr Józefa Psarskiego Al. Jana Pawła II 120 Tel.: 0 29 760 58 62	Pokoje: 1, 2, 3-osobowe
21	Gmina Olszewo-Borki	Gospodarstwa agroturystyczne	Urszula i Waldemar Spychalscy Przystań 5 Nowa Wieś Zachodnia Tel.: 0 29 760 68 75 029 760 25 64 Fax: 029 760 68 75	Pokoje: 2, 3 osobowe Liczba miejsc: 10

			Gospodarstwo agroturystyczne Elżbiety Żebrowskiej Żebry Żabin 156 Tel.: 0 29 764 83 15	b.d.
			„Ryby” Leszek Białobrzewski Białobrzeg Bliższy 7a Tel.: 0 29 764 83 15	b.d.
			Gospodarstwo agroturystyczne Tomasza Lenkiewicza Koronowo 14c Tel.: 0 29 767 64 15	b.d.
			Gospodarstwo Agroturystyczne Grzegorza Niewiarowskiego Białobrzegi Bliższy 4 Tel.: 029 764 49 76	b.d.
		Ośrodek wypoczynkowy	Dworek Burbonów Przystań	Obiekt może służyć w sezonie wakacyjnym jako znakomita baza noclegowa, obiekt kolonijny lub jako pole namiotowo-biwakowe.
22	Gmina Lelis	Gospodarstwa agroturystyczne	„Zagroda Leśna” Łęg Starościński 128, www.zagrodalesna.pl	Liczba miejsc noclegowych: 8 Pokoje: 2-osobowe Zagroda leśna położona jest 10 km od centrum Ostrołęki i stanowi wspianą propozycję dla ludzi chcących odpocząć od pracy i miejskiego szumu
			Adam i Janina Murach Płoszyce 52 Tel.: 0 29 761 71 97 www.ploszyce.prv.pl	Liczba pokoi: 8 Pokoje: 2-osobowe z kuchnią i łazienką, 2-osobowe, 4-osobowe Liczba miejsc: 20 Gospodarstwo oferuje: kuchnię z częścią jadalną i łazienką; grill w altance z kamienia wraz z kominkiem, plac zabaw dla dzieci, przejażdzy konne bryczką i zwiedzanie okolicy, jazda konna w siodle, możliwość łowienia ryb, możliwość wypożyczenia rowerów, możliwość ulepiania bądź zakupu wyrobów glinianych.
			"Zacisze" Helena Bednarczyk	Liczba miejsc : 10 Ilość pokoi: 5

Strategia rozwoju produktu turystycznego Szlak Wodny Króla Stefana Batorego

			Dąbrówka 54 Tel.: 0 29 761 71 70	Czynne od maja do października Oferuje spacer po wyciszonych akwenach leśnych, zbiór runa leśnego (jagody, grzyby), spożywanie artykułów rolnych, grillowanie, korzystanie z siatkówki, rowerów, możliwość obserwacji zachowań zwierząt i ptaków leśnych.
			Bekisz Danuta ul. Przemysłowa 6 Tel.: 0 29 761 18 19	b.d.
			"Kurpianka" Teresa Szymczyk ul. Szkolna 101 Tel.: 0 29 761 10 52 Kom.: 600 555 061	Ilość miejsc: 7 Liczba pokoi: 3 Pokoje 2, 3-osobowe Czynne cały rok. Do dyspozycji gości: pokój dzienny, salon i łazienka.
			Zofia Deptuła Gąski 32 Tel.: 029 761 71 28	b.d.
			Anna Szewczyk Szafarczyska 23 Tel.: 0 29 761 18 38	Liczba miejsc noclegowych: 5 Liczba pokoi: 2
			Dąbkowska Jadwiga Lelis 97a Tel.: 0 29 761 17 22	Liczba miejsc: 5 Liczba pokoi: 2
			Gospodarstwo Agroturystyczne -Krystyna Żebrowska Lelis 109 Tel.: 029 761 17 07	Liczba miejsc noclegowych: 8 Liczba pokoi: 3
			Zajazd „Jagienka” ul. Słoneczna 14 Tel.: 0 29 761 18 53 Kom.: 0 502 623 089 biuro@jagienka.pl www.jagienka.pl	Liczba miejsc: 35 Liczba pokoi: 11 Pokoje: 1, 2, 3, 4-osobowe W ofercie: sauna, hydromasaże, bar

Źródło: Opracowanie własne PART SA na podstawie ankiet przesłanych przez urzędy gmin i oficjalnych stron internetowych gmin.

Jak widać w powyższej tabeli, ilość obiektów noclegowych na terenie gmin objętych projektem jest stosunkowo duża. Z punktu widzenia rozwoju Szlaku ważne jest ich zagęszczenie i koncentracja, a także kategoria. W związku z powyższym w kolejnej tabeli znajduje się zestawienie bazy noclegowej w podziale na gminy i poszczególne rodzaje obiektów noclegowych.

Tabela nr 20. Zestawienie ilościowe i jakościowe bazy noclegowej na terenie Szlaku w województwie mazowieckim.

Lp.	Gmina / dzielnica	Rodzaj obiektu noclegowego									
		Hotele	Motele	Pens.	O. Wyp.	O. sz-k	Schr.	Z.	G. agro.	P. gośc.	Kemp.
5	Gmina Nieporęt	2	-	4	4	2	1	1	1	-	-
6	Gmina Wieliszew	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
7	Gmina Serock	4	-	1	-	20	1	-	8	-	2
8	Gmina Radzymin	-	2	-	-	-	-	1	-	-	-
9	Gmina Dąbrówka	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
10	Gmina Pokrzywnica	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
11	Gmina Pułtusk	5	-	-	1	-	3	-	-	-	1
12	Gmina Obryte	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
13	Gmina Zatory	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
14	Gmina Somianka	-	-	-	2	1	-	-	2	-	-
15	Gmina Rząśnik	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
16	Gmina Długosiodło	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
17	Gmina Szelków	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-
18	Gmina Rzewnie	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
19	Gmina Różan	1	-	-	1	-	-	-	1	-	-
20	Gmina Młynarze	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
21	Gmina Goworowo	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-
22	Gmina Rzekuń	2	-	-	-	-	-	-	2	-	-
23	Miasto Ostrołęka	5	-	-	-	-	-	-	-	2	-
24	Gmina Olszewo-Borki	-	-	-	1	-	-	-	5	-	-
25	Gmina Lelis	-	-	-	-	-	-	-	10	-	-
RAZEM		21	2	5	9	25	5	2	34	2	4

Pens.-pensjonaty, *O.Wyp.* – ośrodki wypoczynkowe, *O. sz-k.* – ośrodki szkoleniowo – konferencyjne, *Schr.* – schroniska, *Z* – Zajazdy, *G. agro.* – gospodarstwa agroturystyczne, *P. gośc.* – pokoje gościnne, *Kemp.* – kempingi.

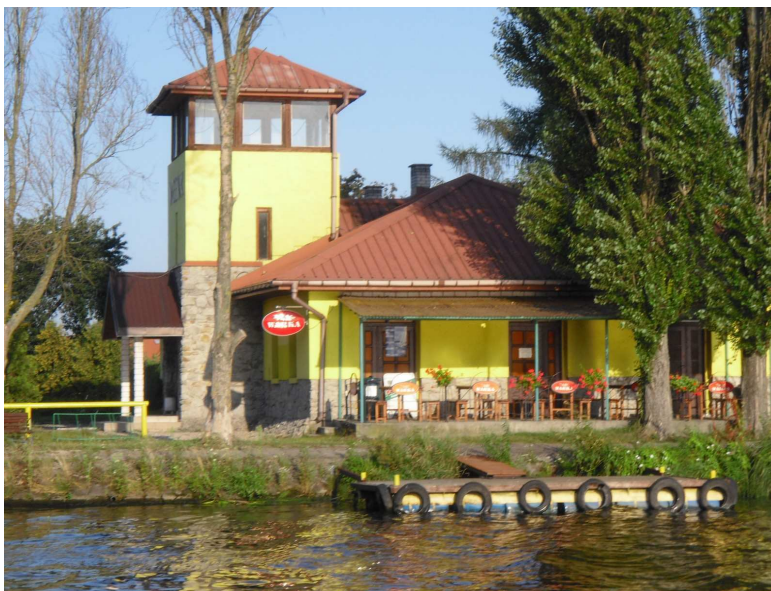
Źródło: Opracowanie własne PART SA.

Z zestawienia wynika, iż ilość podmiotów, które oferują usługi noclegowe w pobliżu Szlaku nie jest zadowalająca. Szczególnie w bliskiej odległości od rzeki brak jest noclegowej oferty turystycznej przygotowanej z myślą o turystach wodnych. Również jakość usług nie jest jeszcze w pełni dostosowana do potrzeb osób, które odwiedzają te miejsca. Hotele znajdują się przeważnie w większych ośrodkach miejskich - Puławsku i Ostrołęce. Brakuje miejsc o dobrym standardzie dla większej ilości osób - takich jak pensjonatów czy ośrodków wypoczynkowych. Z pewnością w gminach leżących w bezpośrednim sąsiedztwie Jeziora Zegrzyńskiego istnieje większa ilość ośrodków wypoczynkowych czy kempingów, jednak wielu oferentów nie posiada swojej strony internetowej, brak jest oznaczenia widocznego „z wody”, a oferta nie jest rozpowszechniana za pomocą drogi elektronicznej czy poprzez zwykłe przewodniki o miejscu. To wszystko bardzo utrudnia zebranie informacji na temat tutejszej bazy noclegowej, a turystom podróżowanie Szlakiem Batorego.

Baza noclegowa musi zostać bezwzględnie dostosowana do potrzeb turystów wodnych, przede wszystkim w kontekście jej lokalizacji (zaraz przy Szlaku) oraz jakości i zakresu oferowanych usług. Najlepszym wyjściem, które wyeliminowałoby wszelkie problemy z infrastrukturą Szlaku, nie tylko z bazą noclegową, jest zagospodarowanie nadbrzeży w miejsca obsługi turystów wodnych, które w swojej ofercie posiadać będą nie tylko miejsca noclegowe, ale również gastronomię, stację tankowania czy punkty zrzutu nieczystości.

Baza gastronomiczna

Baza gastronomiczna jest drugim, oprócz bazy noclegowej, podstawowym elementem zagospodarowania turystycznego. Jej znaczenie w procesie kształtowania produktu turystycznego oraz planowania intensyfikacji ruchu turystycznego jest bardzo duże. Dobry standard i smaczne menu obiektów gastronomicznych bezpośrednio wpływają na zadowolenie turystów i opinię na temat odwiedzanego obszaru.

Fotografia nr 12. Jedno z niewielu miejsc na szlaku, przystosowanych do obsługi turysty „wodnego”. Wejście do Kanału Żerańskiego.
Źródło: Archiwum PART SA

Spis obiektów gastronomicznych z uwzględnieniem ich kategorii znajduje się w tabeli poniżej. Dane umieszczone w tabeli pochodzą z różnych źródeł, co wpłynęło na zróżnicowany stopień szczegółowości tych informacji.

Obiekty bazy gastronomicznej występujące w województwie podlaskim zakwalifikowano do następujących kategorii: restauracje, karczmy, kuchnia regionalna, pizzerie, kawiarnie, bary.

Tabela nr 21. Baza gastronomiczna na mazowieckim odcinku Szlaku Batorego.

Lp.	Gmina / dzielnica	Rodzaj	Nazwa i dane teleadresowe
1	Warszawa	W dzielnicach objętych projektem istnieje wiele lokali gastronomicznych o zróżnicowanym standardzie, a w szczególności restauracji i kawiarni (z powodu ich ilości, nie wymienionych w audycie), jednak zdecydowana większość mieści się w pewnej odległości od rzeki.	
2	Gmina Nieporęt	Restauracje, karczmy, kuchnia regionalna Ilość – 5	Karczma "Klepisko" ul. Zegrzyńska 10 a Tel.: 0 22 793 40 62, www.klepisko.com.pl

			Restauracja „Dolce Vita” ul. Rynek 1 A, Głogi ul. Wczasowa 42 a Tel.: 0 22 793 40 87
			Waldemar Kaczyński "Obiady Domowe" ul. Husarii 8 www.obiady.com
			Restauracja "Zagłobianka" Plac Wolności
			Restauracja "Helios" ul. Warszawska 12 Zegrze Południowe
		Kawiarnie Ilość – 1	"Szanta Cafe" ul. Warszawska 31 Zegrze Południowe
3	Gmina Wieliszew	Restauracje Ilość – 2	Restauracja hotelu „Sienkiewicz” ul. Wspólna 25 Komornica Tel.: 0 22 782 33 88
			P.U.G. Anna Piwowska Ul. Kościelna 2 Łąjski
		Bary Ilość – 1	„Przy Kominku” Ul. Grzybowa 23 Łąjski Tel.: 0 22 784 40 97
		Kawiarnie Ilość – 1	„Anusz Cafe” Ul. Krótka 4 Tel.: 0 22 782 26 47
4	Gmina Serock	Restauracje Ilość – 8	Restauracja „Chłopska Zemsta” Ul. Pułtуска 110
			Zajazd „Pod Żłotym Okoniem” Ul. Warszawska 49
			„Bosman” Rynek 13 Tel.: 0 22 782 67 69
			„Avanti” Ul. Kościuszki 16
			Restauracja Hotelu „Windsor” Jachranka 75 Tel.: 0 22 782 87 87 Fax: 0 22 782 87 88 jachranka@windsorhotel.pl www.windsor.hotelekorona.pl

			Restauracja „ZŁOTY LIN” Wierzbica 9 05-140 Serock tel. (0-22) 782 71 08, 782 74 73 website: www.zlotylin.pl e-mail: zlotylin@zlotylin.pl
			Chata Góralska - restauracja Jachranka 77, 05-140 SEROCK tel. (0-22) 768 90 00 fax (0-22) 768 92 85 e-mail: hotel@warszawianka.pl web site: www.warszawianka.pl
			Restauracja "Pan Tadeusz" ul. Czesława Miłosza 20 05-140 Serock tel. 022 782 99 00 fax. 022 782 99 01 e-mail: marketing@hotelpantadeusz.pl www.hotelpantadeusz.pl
			„Złoty Lin” Wierzbica 9
		Bary Ilość –16	Bar Uniwersalny Mała Gastronomia Włodzimierz Lipnicki Ul. Pułtуска 35a
			„Krystyna” Ul. Chrobrego 10
			Efez Kebab Ul 11 listopada Serock
			Bar Yacht Club – sezonowo Ul. Radziwiłła 2 05-140 Serock
			„T&T” Tadeusz Hechłacz Ul. Pułtуска
			BAR "POD KOTWICĄ" Serock, ul. Rybaki 19 A
			KEBAB AZMIR Wierzbica ul. Na Skarpie 24
			Lokal gastronomiczny CAFE BAR Teren portu WKS Zegrze Ul. Groszkowskiego 8
			BAR "KEBAB" Serock, ul. Pułtуска 4
			BAR GASTRONOMICZNY "JAGA" Łacha, ul. Sosnowa 3
			BAR GASTRONOMICZNY „POD PALMAMI” Serock, ul. Pułtуска 35 A
			SMAŻALNIA RYB Ośrodek Rybacki Wierzbica 10

			"GRILL BAR HUZAR" Kania Nowa 3B
			BAR "PRZYDROŻNY" Wierzbica 10 B
			BAR GROTA Jadwisin, ul. Szaniawskiego 29
			Grill Bar ul. Drewnowskiego - Zegrze (nad wodą)
		Zajazdy Ilość – 1	Zajazd Pod Złotym Okonem ul. Warszawska 49 05-140 Serock tel. 782 69 59
		Kawiarnie Ilość – 5	Kawiarnia WM ul. Wyzwolenia 61 Serock
			Kawiarnia w Ośrodku PAP w Zegrzu ul. Groszkowskiego 3
			Kawiarnia w ośrodku GEOVITA Jadwisin ul. Ogrodowa 31
			Kawiarnia w ośrodku Narew Ul. Pułtуска 132
			Kawiarnia w Instytucie Rozwoju Biznesu Ul. Wyzwolenia 63 Serock
		Pizzerie Ilość – 1	Pizzeria Diablica Pułtуска 50 Serock
5	Gmina Radzymin	Bary Ilość – 3	"Varsovia" ul. Traugutta 1 Tel.: 0 22 786 50 77
			"Malerki" ul. Konstytucji 3 Maja 3 Tel.: 0 22 786 52 86
			"Pod Sosnami" Emilianów 21 Tel.: 0 22 786 68 89
6	Gmina Dąbrówka	-	-
7	Gmina Pokrzywnica	-	-
8	Gmina Pułtusk	Restauracje, karczmy, zajazdy Ilość - 10	„Dom Polonii” ul. Rynek 39 Tel.: 0 23 692 90 00 www.dompolonii.pl
			Karczma "Wieka Lipa" Lipa k. Pułtуска Tel.: 0 23 692 09 75

			„San Armando” ul. Warszawska 27 Tel.: 0 23 692 80 83 sanarmando@neostrada.pl san-armando.com
			Zajazd „Kaskada” ul. Kościuszki 76 Tel.: 0 23 692 60 38
			Restauracja „Baltazar” Grill-Chata ul. Baltazara 39 Tel.: 0 23 692 04 75 Fax : 0 23 692 04 77 www.hotel-baltazar.com.pl recepca@hotel-baltazar.com.pl
			Restauracja Hotelu „Wiatrak” Boby k. Pułtusk Tel.: 0 23 691 08 06
			Ośrodek „Grabówiec” Restauracja Grabówiec Kom.: 0 512 390 373
			Milord Restauracja i Hotel Kleszewo 43, 06 – 100 Pułtusk, Tel. 0 23 692 06 05, www.milord.net.pl
			Restauracja Hotelu „Zalewski” ul. Jana Pawła II 19
			„Dragon” Ul. Kościuszki 100, 06-100 Pułtusk tel. 0 79 4095901
		Bary i Puby Ilość – 14	„Żaczek” Ul. Rynek 46/48, Tel.: 0 23 692 58 28
			„Okruszek” ul. Rynek 16 Tel.: 0 23 692 36 50
			„Krokiecik” ul. Świętojańska 10 Kom.: 0 601 191 247
			"U Niedźwiadków" ul. Mickiewicza 24 Tel.: 0 23 692 20 02
			Kebab „Mac-Jack” ul. Świętojańska 14
			„Poster” ul. Kolejowa 5 Kom.: 0 513 047 016

			„Kabarety” ul. Daszyńskiego 28/30H Kom.: 0 519 764 016
			„Kamienica” Aleja Polonii Kom.: 0 695 263 104
			Cafe & Bar Akwarium ul. Burmistrza Śniegockiego 3 (budynek pływalni) tel. 695 263 104
			„Magdalenka” ul. Rynek 33/35, 06-100 Pułtusk tel. 509722838
			Kebab Turecki Ul. Kościuszki 39; 06-100 Pułtusk tel. 880698800
			„Suschi Dor” ul. Kościuszki 67; 06-100 Pułtusk tel. 512003120
			Bar „Quyet Thang” ul. Kościuszki 20/22; 06-100 Pułtusk tel. 889306789
			Bar „O.K. Chicken” Ul, Al.Wojska Polskiego5 06-100 Pułtusk tel. 602741609
		Pizzerie Ilość – 4	„Royal” ul. Daszyńskiego 72 Tel.: 0 23 692 53 43
			„Mammamia” ul. Kolejowa 6 Tel.: 0 23 692 26 26
			„Da Grasso” ul. Tysiąclecia 19 A Tel.:0 23 684 12 65
			Pizzeria „Agos” ul. Szkolna 7 Tel.: 0 23 692 58 57
		Kawiarnie Ilość - 3	Cukiernia K.Wrońska Ul. Rynek 10 06-100 Pułtusk
			Cukiernia „Ptyś” Ul. Rynek 5 06-100 Pułtusk tel. 0602574637
			Kawiarnia Ratuszowa ul. Rynek 34 06 – 100 Pułtusk tel. 0791811824
9	Gmina Obryte	-	-
10	Gmina Zatory	-	-

11	Gmina Somianka	-	-
12	Gmina Rząśnik	-	-
13	Gmina Długosiodło	-	-
14	Gmina Szelków	Restauracje, karczmy Ilość – 2	Gospoda „Pazibroda” Chrzanowo Tel.: 0 29 71 71 788
			Karczma „Pod Lipą” Chrzanowo 47 Kom.: 0 602 582 352
			Zakład Gastronomiczno– Hotelowy „OAZA” Makowica Tel.: 0 29 71 73 435
		Bary Ilość – 2	„Smakosz” Laski Tel.: 0 29 71 76 255
			Bar – B.J. Wierzbowsky Sp. Jawna Stacja Paliw Orzyc Tel.: 0 29 717 61 32
15	Gmina Rzewnie	-	-
16	Gmina Różan	Restauracje, karczmy, zajazdy Ilość – 2	"Mała Gastronomia" Halina Reczek ul. Wileńska 4 Tel.: 0 29 766 90 52
			"Rycerski" Zajazd ul. Warszawska 27 Tel.: 0 29 766 90 43 Fax. 0 29 766 90 43
		Kawiarnie Ilość – 1	"Baryłka" ul. Lwowska 25 Tel.: 0 29 766 94 21
17	Gmina Młynarze	-	-
18	Gmina Goworowo	Restauracje Ilość – 1	Restauracja „Mariola” Rynek 4 Goworowo Tel.: 0 29 767 85 32 Fax: 0 29 767 85 32
		Bary Ilość – 2	„Klub nr 1.” Danuta Pszczółkowska Ostrołęcka 8 Tel.: 0 29 761 41 26
			„Antaiek” Dudziec J. Ul. ks. Dulczewskiego 14 Tel.: 0 29 761 41 85

19	Gmina Rzekuń	Restauracje Ilość – 1	Restauracja Hotelu „Zielony Zakątek” Susk Stary 10 Tel.: 0 29 764 32 55 Kom.: 0 607 092 395 Fax: 0 29 764 32 55 www.zielonyzakatek.net biuro@zielonyzakatek.net
		Bary Ilość – 2	„Kuznia Smaku” Michał Wilczewski, Mariusz Jankowski Ul. Kościuszki 77 Tel.: 514 644 688
20	Miasto Ostrołęka	Restauracje, karczmy Ilość – 11	Karczma Kurpiowska „Ostoja” ul. Stacha Konwy 3 Tel.: 0 29 760 26 25 www.ostoja.info.pl
			Restauracja „Leśna” ul. Stacha Konwy 30
			Karczma „Pod Klonami” ul. Obozowa 4 Tel.: 0 29 760 80 60
			Restauracja „Kasyno” ul. Bogusławskiego 3 Tel.: 0 29 764 29 27
			Restauracja „Kugiel” ul. Bursztynowa 1 Tel.: 0 29 760 36 98
			Bar Restauracja „Orange” ul. Prądyńskiego 4 Tel.: 0 29 764 40 98 www.orange.up.pl
			Restauracja „Titanic” ul. Wioślarska 2 Tel.: 0 29 760 48 73
			Restauracja „Elba” ul. Kilińskiego 17 Tel.: 0 29 764 49 02
			Restauracja „Kiss” ul. Hallera 13 Tel.: 0 29 766 66 55
			Restauracja „Marco Polo” ul. Prądyńskiego 4/2 lok. 4 i 5 Tel.: 0 29 764 56 33 www.marcopolo.ostroleka.pl
			Restauracja „Zabytkowa” ul. Głowackiego 42 Tel.: 0 29 764 49 28

		Bary Ilość – 21	„Beer Bar Avalon” ul. Głowackiego 44 Tel.: 0 29 764 26 31
			„Retro Cafe” ul. Kilińskiego 34 Tel.: 0 29 801 95 22
			„Staromiejski” ul. Głowackiego 18 Tel.: 0 29 764 66 76
			Cafe Bar „Trzy Gwiazdki” ul. Kościuszki 8 Tel.: 0 29 764 33 99
			„InterBar” ul. Kopernika 15 Tel.: 0 29 764 57 75
			Drink bar „Pod Kasztanem” ul. Goździkowa 32 Tel.: 0 29 760 36 86
			„Speed” ul. Prądzyńskiego 4, piętro I Tel.: 0 29 764 30 61
			"Kamilek" A. Gołębiewska Ul. Kopernika 15
			"Pod Żółtą Rybką" Ul. Żeromskiego 110
			"Waldi" W. Broniek Pomian 1
			"Konsumy" Przedsiębiorstwo Gastronomiczno - Handlowe Ul. Bogusławskiego 4
			"Dla Ciebie" Bar "Społem" Pss Ul. I Armii Wojska Polskiego 26
			Mała Gastronomia M. Galara Ul. Jaracza 4A/25
			"Tani Bar" Ośrodek Pomocy Społecznej Ul. Kilińskiego 2A
			"Kebab" S.C. Mała Gastronomia B. Cieśluk I D. Bagiński Ul. Kopernika 6
			Bar Restauracyjny „Kugiel” K. Kurpiewska Ul. Prądzyńskiego 4/29 Ul. Gorbatowa 15/1/29

			Mała Gastronomia-Bar E. Pochmara Ul. Żeromskiego 110
			"Trzy Koła" A. Kamiński Ul. Gomulickiego 18/2
			Bar Przydrożny G. Niedziółka Ul. Warszawska 17
			"Dworek" R. I R. Krukowscy Traugutta 14
			„Cafe Bravo” ul. Gorbatowa 5c/1 Tel.: 0 29 764 64 39 ul. Bogusławskiego 11 Tel.: 0 29 764 60 50
		Pizzerie Ilość – 3	Bar Pizza ul. Kilińskiego 2 Tel.: 0 29 764 20 24
			Pizzeria „Diavolo” ul. Kopernika 7/25 Tel.: 0 29 761 20 25
			Pizza “Mr. Jones” ul. Hallera 15 Tel. 0 29 760 02 34
21	Gmina Olszewo – Borki	Restauracje Ilość – 2	Milek Krzysztof Usługi Gastronomiczne ul. Warszawska 17 B Kom.: 0 697 868 278
			„Leśna” ul. Stacha Konwy 30 Zabrodzie Tel.: 0 29 760 45 34
22	Gmina Lelis	Restauracje, Zajazdy Ilość – 2	„Jagienka” ul. Słoneczna 14 Tel.: 0 29 761 18 53 Kom.: 0 502 623 089 biuro@jagienka.pl www.jagienka.pl
			"Borowik" Zajazd ul. Łódziska 1A Tel.: 0 29 760 52 31
		Kawiarnie Ilość – 1	Kawiarnia - Laskowski Zygmunt Szafarczyska 5 Tel.: 0 29 761 18 57

		Bary Ilość – 4	"Borowik" Szwendrowy Most 1 Tel.: 0 29 760 52 31
			"Kurpś" ul. Słoneczna 17
			"Kacperek" ul. Sportowa 1a
			„Kacperek” Wieremiejczyk T. Sportowa 1A

Źródło: Opracowanie własne PART SA.

Tabela nr 22. Zestawienie ilościowe i jakościowe bazy gastronomicznej (z wyłączeniem Warszawy) na terenie Szlaku w województwie mazowieckim.

Lp.	Gmina / dzielnica	Restauracje	Bary	Kawiarnie	Pizzerie
2	Gmina Nieporęt	5	-	1	-
3	Gmina Wieliszew	2	1	1	-
4	Gmina Serock	9	16	5	1
5	Gmina Radzymin	-	3	-	-
6	Gmina Dąbrówka	-	-	-	-
7	Gmina Pokrzywnica	-	-	-	-
8	Gmina Pułtusk	10	14	3	4
9	Gmina Obryte	-	-	-	-
10	Gmina Zatory	-	-	-	-
11	Gmina Somianka	-	-	-	-
12	Gmina Rząśnik	-	-	-	-
13	Gmina Długosiodło	-	-	-	-
14	Gmina Szelków	3	2	-	-
15	Gmina Rzewnie	-	-	-	-
16	Gmina Różan	2	-	1	-
17	Gmina Młynarze	-	-	-	-
18	Gmina Goworowo	1	2	-	-
19	Gmina Rzekuń	1	1	-	-
20	Miasto Ostrołęka	11	21	3	-
21	Gmina Olszewo-Borki	2	-	-	-
22	Gmina Lelis	2	4	1	-
RAZEM		48	62	15	5

Źródło: Opracowanie własne PART SA.

Z zestawienia wynika, że aż 9 z 21 gmin na Szlaku nie posiada własnej oferty gastronomicznej. Ponadto, gdyby od istniejącej oferty oddzielić Serock, Pułtusk i Ostrołękę, okaże się że pozostałe 19 gmin oferuje tylko 18 restauracji, 13 barów i 4 kawiarnie. Dane te dowodzą tylko, że na obszarze objętym Szlakiem praktycznie nie istnieje baza gastronomiczna. Z obserwacji terenowych wynika punkty które oferują wyżywienie, najczęściej ograniczają się do tzw. małej gastronomii. Niestety często też nie spełniają standardów dobrej jakości usług.

2.3.3. INFRASTRUKTURA PARATURYSTYCZNA.

Infrastruktura paraturystyczna ma bardzo ważne znaczenie z punktu widzenia możliwości uprawiania turystyki kombinowanej (połączenia wypoczynku na wodzie z innymi formami turystyki), a także odgrywa dużą rolę w przypadku, gdy zawodzi pogoda. Składają się na nią przede wszystkim:

- szlaki turystyczne (piesze, rowerowe, konne),
- obiekty sportowo-rekreacyjne.

Szlaki turystyczne

Obszar biorący udział w opracowaniu jest średnio zasobny w szlaki turystyczne. Rejonami skupiającymi znakowane trasy turystyczne są Zalew Zegrzyński, Puszcza Biała i Puszcza Kurpiowska. Istnieje tam sieć szlaków pieszych PTTK łączących miejsca ciekawe przyrodniczo i związane z historią regionu. W ostatnich latach jednostki samorządowe oznakowały trasy rowerowe, a także ścieżki dydaktyczne. Część szlaków pieszych, w zależności od rodzaju podłoża, może być użytkowana też przez rowerzystów, co stwarza możliwości wyznaczania wielu alternatywnych tras wycieczek. Szlaki dla turystyki konnej, która staje się coraz bardziej popularna w regionie, mają raczej charakter tras nieoficjalnych – proponowanych przez właścicieli łolanych stadnin.

Fotografia nr 13. Oznakowanie szlaku rowerowego w gminie Serock.
Źródło: Archiwum PART SA

Przez obszar położony bezpośrednio przy Szlaku Batorego wytyczony został długodystansowy szlak rowerowy VeloMazowia - Trasa Narwiańska. Prowadzi on z Warszawy wzdłuż Kanału Żerańskiego do Nieporętu, potem przez Zegrze i Jadwisin do Serocka, Pułtuska i dalej wschodnim brzegiem Narwi do Ostrołęki. Następnie trasa prowadzi brzegiem zachodnim w kierunku Nowogrodu. Taką samą trasą przebiega planowany odcinek trasy Eurovelo R-11 w granicach Mazowsza. Tego typu długodystansowy szlak rowerowy staje się niejako dopełnieniem Szlaku Wodnego im. Króla Stefana Batorego.

Sieć pozostałych tras turystycznych przebiegających w okolicy Szlaku przedstawia poniższa tabela.

Tabela nr 23. Szlaki turystyczne na obszarze projektowym.

Lp.	Gmina / dzielnica	Rodzaj szlaku	Charakterystyka
1	Dzielnica Śródmieście	Szlaki rowerowe	Niebieski szlak rowerowy biegnący lewym nadbrzeżem Wisły
2	Dzielnica Targówek	Szlaki rowerowe	Ścieżki rowerowe wzdłuż ulic Kondratowicza, Budowlanej i Rembielińskiej. Całkowita długość – 4 km
3	Dzielnica Żoliborz	Szlaki rowerowe	„Nadwiślańska Ścieżka Rowerowa” „Podkarpowa Ścieżka Rowerowa”
4	Dzielnica Białołęka	Szlaki rowerowe	Ścieżki rowerowe wzdłuż ulic: Marywilska, Białołęka, Modlińska, Światowida, Milenijna, Ćmielowska, Świedrska, Myśliborska, Światowida, Topolowa, Strumykowa, Stefanika. Całkowita długość – 26,97 km
5	Dzielnica Praga Północ	-	-
6	Gmina Nieporęt	Szlaki piesze	Czerwony szlak (MZ-5070-c) tzw. obwodnica warszawska – długość w granicach Gminy Nieporęt – 19,00 km Niebieski szlak (MZ-5066-n) - długość w granicach Gminy Nieporęt – 8,0 km Żółty szlak (MZ-5067-y) - długość w granicach Gminy Nieporęt - 9,0 km Zielony szlak (MZ-5073-z) - długość w granicach Gminy Nieporęt – 10 km
		Szlaki rowerowe	Niebieski szlak rowerowy - Trasa Liwecka (VM-L) – wzdłuż wschodniego brzegu zalewu; Rynia – Białostrzegi; długość 7,9 km Żółty szlak nieporęcki (L05) – przez całą gminę – długość 40,7 km Czerwony szlak narwiański – w granicach gminy jego długość wynosi 9 km Zielony południowy szlak rowerowy (L-06) – przez całą gminę – długość 33,5 km
7	Gmina Wieliszew	Szlaki piesze	Niebieski szlak (WA-1459-n) Nieporęt – Choszczówka Czerwony szlak (WA-1420-c) Warszawa – Modlin
8	Gmina Serock	Szlaki piesze	Żółty szlak (MZ-5061-y) - Zegrzynek - Serock - Poddębe - całkowita długość - 24,8 km
		Szlaki rowerowe	Szlak serocki – żółty – o długości 35,5 km, czas przejazdu ok. 2 h i 10 min, przy prędkości ok. 20 km/h

Lp.	Gmina / dzielnica	Rodzaj szlaku	Charakterystyka
			<p>Szlak pułtusk – czarny – o długości 18,5 km, czas przejazdu ok. 55 min przy prędkości ok. 20 km/h</p> <p>Szlak wschodni – niebieski – o długości 17,1 km, czas przejazdu ok. 50 minut przy prędkości ok. 20 km/h</p>
9	Gmina Radzymin	Szlaki piesze	<p>Czerwony szlak (MZ-5070-c) tzw. obwodnica warszawska – całkowita długość - 190,5 km</p> <p>Zielony szlak (MZ-5073-z) – Sieraków – Zielonka - całkowita długość - 38,2 km</p>
		Szlaki rowerowe	<p>Radzyński Szlaki Rowerowe Bitwy Warszawskiej 1920 roku:</p> <ul style="list-style-type: none"> - turystyczny szlak rowerowy na I linię obrony Warszawy im. mjr. S. Waltera - turystyczny szlak rowerowy na II linię obrony Warszawy im. kpt. S. Pogonowskiego
10	Gmina Dąbrówka	-	-
11	Gmina Pokrzywnica	-	-
12	Gmina Pułtusk	Szlaki piesze	<p>Czerwony szlak (MZ-262-c) – Pułtusk – Sadowne Węgrowskie - całkowita długość – 109 km</p> <p>Żółty szlak (MZ-5023-y) – Pułtusk – Zatory - całkowita długość – 15,8 km</p> <p>Zielony szlak (MZ-5024-z) – Pułtusk – Dalekie PKP - całkowita długość – 60,9 km</p> <p>Ścieżka przyrodniczo – dydaktyczna „Nasz las”. Nadleśnictwo Popławy ok. 3 km od Pułtuska</p>
		Szlaki rowerowe	<p>Szlak Bobra: Pułtusk – Kleszewo – Cmentarz Wojenny – Pułtusk (długość szlaku – 6,7 km)</p> <p>Szlak Pełty: Pułtusk – Olszak – Białowieża – Zakręt – Trzciniec – Głodowo – Przemiarowo – Chmielewo – Boby – Gnojno – Chmielewo – Lipa – Olszak – Pułtusk (długość szlaku – 45,6 km)</p> <p>Szlak Puszczański: Pułtusk – Popławy – Grabówiec – Stara Wieś – Ośrodek Wypoczynkowy – Pułtusk; (długość szlaku – 13,5 km)</p> <p>Szlak Zielony: Pułtusk – Płocochowo – Lipniki – Gromin – Moszyn – Pułtusk</p>

Lp.	Gmina / dzielnica	Rodzaj szlaku	Charakterystyka
			(długość szlaku – 22 km)
13	Gmina Obryte	Szlaki piesze	<p>Zielony szlak (MZ-5024-z) – Pułtusk – Dalekie (płn cz. Gminy; w Zambskich Kościelnych tuż przy Narwi) - całkowita długość – 60,9 km</p> <p>Czerwony Szlak (MZ-262) – Pułtusk – Sadowne Węgrowskie (centralna. cz. Gminy) - całkowita długość – 109,2 km</p> <p>Główny Szlak Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego im. Teofila Lenartowicza</p>
14	Gmina Zatory	Szlaki piesze	<p>Niebieski szlak (MZ-5021) – Popowo kościele – Lipniak-Majorat (przez centralną cz. Gminy)</p> <p>Żółty szlak (MZ-5023) – Pułtusk – Zatory (płn-wsch cz. Gminy)</p> <p>Czerwony Szlak (MZ-262) – Pułtusk – Sadowne Węgrowskie (półn. cz. Gminy)</p>
15	Gmina Somianka	Szlaki piesze	<p>Czarny szlak – Janki - Jackowo Górne – Barcice – Jasieniec - Somianka Parcele – Somianka – Michalin - Kręgi – długość 15 km</p> <p>Niebieski szlak – Wielęcin - Huta Podgórna - Popowo Parcele - Popowo Kościelne – Janki - Jackowo Dolne – Barcice - Kępa Barcicka - Lasy Państwowe Somianka – długość 15 km</p>
		Szlaki rowerowe	<p>Czerwony szlak – Kręgi – Michalin – Somianka - Somianka Parcele - Jasieniec – Barcice - Kępa Barcicka - Lasy Państwowe Somianka – długość 18 km</p> <p>Zielony szlak - Lasy Państwowe Somianka – Somianka - Somianka Parcele – Jasieniec - Lasy Państwowe Somianka - długość 15 km</p> <p>Niebieski szlak (ptasi) - Somianka Parcele - Stare Płudy – Wielęcin - Huta Podgórna - Popowo Parcele - Popowo Kościelne - Janki- Jackowo Dolne – Barcice - Somianka Parcele - długość 30 km</p> <p>Żółty szlak (polny) - Somianka- Płudy Stare – Suwin – Ulasek – Zdziebórz – Skorki - Wypychy Stare - Stary Mystkówiec - Wielątki Rosochate - Wola Mystkowska - Kozłowo Stare – Ostrowy - Wólka Somiankowska – Kręgi – Michalin - Somianka - długość 32 km</p>
		Szlaki konne	Zielony szlak - Popowo Parcele - Popowo Kościelne – Janki - Jackowo Górne –

Lp.	Gmina / dzielnica	Rodzaj szlaku	Charakterystyka
			Barcice - Kępa Barcicka - Lasy Państwowe Somianka - długość 17 km
16	Gmina Rząśnik	Szlaki piesze	Niebieski szlak (MZ-5021-n) – Popowo Kościelne – Lipniak-Majorat (przez centralną cz. Gminy) Zielony szlak (MZ-5024-z) – Pułtusk – Dalekie (płn cz. Gminy; od Rogoźna do Nowego Lubieła tuż przy Narwi) Czerwony Szlak (MZ-262-c) – Pułtusk – Sadowne Węgrowskie (półn. cz. Gminy)
		Szlaki rowerowe	Szlak Powstańców Styczniowych (46 km) - Stara Wieś - Porządzie - Wincentowo - Nowy Lubiel - Bielino – Rząśnik Szlak łukowy (6,5 km) - Porządzie – Pulwy - Wincentowo
17	Gmina Długosiodło	Szlaki piesze	Niebieski szlak (MZ 5021) – Popowo Kościelne – Lipniak-Majorat (przez centralną cz. Gminy) Żółty szlak (MZ5026) – Leśniczówka Tuchlin – Przetycz PKP (przez centralną cz. Gminy)
		Szlaki pozostałe	Gminna ścieżka ekologiczna
18	Gmina Szelków	-	-
19	Gmina Rzewnie	-	-
20	Gmina Różan	-	-
21	Gmina Młynarze	-	-
22	Gmina Goworowo	-	-
23	Gmina Rzekuń	-	-
24	Miasto Ostrołęka	-	-
25	Gmina Olszewo-Borki	-	-
26	Gmina Lelis	Szlaki pozostałe	Ścieżka dydaktyczno - badawcza (dł. 4 km) znajdująca się na terenie Leśnictwa Płoszyce, wzdłuż rezerwatu "Olsy Płoszyckie"

Źródło: Opracowanie własne PART SA.

Na analizowanym w opracowaniu obszarze funkcjonują szlaki wodne wykorzystywane turystycznie. Najważniejsze z nich to:

Wisła – Kanał Żerański – Zalew Zegrzyński - Narew

Ten fragment Szlaku Batorego jest od dawna wykorzystywany turystycznie. Wisła i Kanał Żerański oferują przede wszystkim turystykę rekreacyjną – rejsy statkami wycieczkowymi itp., zaś Zalew Zegrzyński jest praktycznie centrum turystyki i sportów wodnych w okolicach Warszawy. Istotną rolę turystyczną odgrywa Narew (oraz Pisa) – jako łącznik wodny Wisły i Zalewu Zegrzyńskiego z Wielkimi Jeziorami Mazurskimi. Narew jest też ciekawa pod względem spływów kajakowych, jednak większych wrażeń dostarczą na niej atrakcje

związane z płynięciem dużą rzeką, niż widoczne krajobrazy. W korycie występują liczne łachy, a także małe wysepki o dużych wartościach przyrodniczych.

Bug

Bug, wpływający do Narwi na wysokości Zalewu Zegrzyńskiego, jest rzeką atrakcyjną dla doświadczonych kajakarzy. Uroku rzece dodają liczne meandry i starorzecza, piaszczyste łachy, a także wysokie w wielu miejscach skarpy.

Omulew

Omulew (dopływ Narwi) jest spławna dla kajakarzy od jez. Omulew. Spływ tą rzeką powinien być łatwy nawet dla początkujących. W dolinie rzeki występuje dużo bobrów - efekty ich działalności (powalone drzewa) miejscami mogą być utrudnieniem w poruszaniu się kajakiem.

Orzyc

Rzeka Orzyc (dopływ Narwi) jest spławna dla kajaków. Czasem na trasie występują przeszkody np. powalone drzewa, korzenie, zwisające nisko nad wodą konary. Atrakcyjny odcinek rzeki znajduje się w okolicach Starego Szelkowa, gdzie Orzyc płynie w głębokim wąwozie, a drzewa tworzą nad korytem tak szczelną zasłonę, że w niektórych miejscach nie widać nieba.

Obiekty sportowo-rekreacyjne

Obiekty sportowo-rekreacyjne spełniają ważną alternatywną funkcję na obszarach atrakcyjnych pod względem turystyki. Wśród obiektów tego typu wyróżnić można kompleksy sportowe (boiska, pływalnie, siłownie itp.), hale sportowe, obiekty specjalistyczne (np. stadniny, skate-parki), tereny rekreacyjne (w tym zaprojektowane z uwzględnieniem konkretnego użytkowania np. paintballu) oraz miejsca przeznaczone do organizacji imprez masowych. Zestawienie obiektów sportowo-rekreacyjnych przedstawia poniższa tabela.

Tabela nr 24. Obiekty sportowo-rekreacyjne na mazowieckim odcinku Szlaku Batorego.

Lp.	Gmina / dzielnica	Rodzaj obiektu	Charakterystyka
1-5	Dzielnica Śródmieście	Na terenie wymienionych dzielnic Warszawy, tak jak i w całej stolicy, występuje duża ilość obiektów sportowo-rekreacyjnych. Z uwagi jednak na specyficzny charakter budowanego produktu oraz specyfikę samej Warszawy jako początku Szlaku, nie wydaje się, by większość mogła odgrywać znaczącą rolę w rozwoju produktu. Wyjątkiem jest obiekt sportowo-rekreacyjny 2 wieże, w którego ofercie znajduje się – najdłuższa na Mazowszu tyrolka - 200 m nad Kanałem Żerańskim – najwyższa w Warszawie ścianka wspinaczkowa – most linowy na wysokości 25 metrów nad ziemią – pierwsza w Polsce sztuczna ściana lodowa otwarta w sezonie zimowym – pierwsza w Warszawie wypożyczalnia kajaków na Kanale Żerańskim – klubokawiarnia w sercu cementowego silosa	
	Dzielnica Targówek		
	Dzielnica Żoliborz		
	Dzielnica Białołęka		
	Dzielnica Praga Północ		
6	Gmina Nieporęt	Ludowy Klub Sportowy Rotavia Nieporęt (Plac Wolności 6 (klub); Białostrzegi (stadion))	Stadion – pojemność: 1 500 miejsc Boisko: 107 m x 69 m

Lp.	Gmina / dzielnica	Rodzaj obiektu	Charakterystyka
		W 2009 r. rozpoczęto budowę krytej pływalni w Stanisławowie I.	b.d.
		Plaże i kąpieliska w Ryni, Białobrzegach, Nieporęcie, Zegrzu Południowym	Otwarte w okresie wakacyjnym
7	Gmina Wieliszew	-	-
8	Gmina Serock	Ośrodek Sportu i Rekreacji w Serocku ul. Pułtуска 47 05-140 Serock	Boiska do piłki ręcznej, siatkowej, koszykówki, plac zabaw
		Ośrodek Wypoczynku Letniego w Jadwisinie ul. Szkolna 46 05-140 Serock	b.d.
9	Gmina Radzymin	Radzyński Ośrodek Kultury i Sportu Al. Jana Pawła II 20 05-250 Radzymin	b.d.
		Klub Jeździecki Hippica Polonia ul. Spokojna 1B 05-250 Słupno	<ul style="list-style-type: none"> • Hipodrom o wymiarach 40m x 80m (podłoże piaszczyste) • Rozprężalnia o wymiarach 55m x 30m • Kryta ujeżdżalnia o wymiarach 30m x 50m • Miejsce dla publiczności zawodów oraz na catering (gorące posiłki i napoje) • Pastwiska i wybiegi dla koni • Drewniana stajnia z 14 boksami • Teren do rozstawienia boksów składanych na czas zawodów • Komplet przeszkód treningowych, przeszkód na zawody, cavaletti, płotki do czworoboku • Czworobok 20m x 40m • Malowniczy teren trawiasty, leśny i stawy rybne
		Klub Sportowy ROKIS Radzymin Al. Jana Pawła II 20 00-250 Radzymin	b.d.
10	Gmina Dąbrówka	Hala sportowa w Józefowie Ul. Kościelna 2a 05-254 Dąbrówka	b.d.
11	Gmina Pokrzywnica	Hala Sportowa w Dzierżeniu 06 - 114 Pokrzywnica Tel.: 0 23 691 04 27	b.d.
12	Gmina Pułtusk	Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji w Pułtusku ul. Daszyńskiego 17 A 06-100 Pułtusk	Boiska, pływalnia, zarządca m.in. plaży miejskiej i przystani

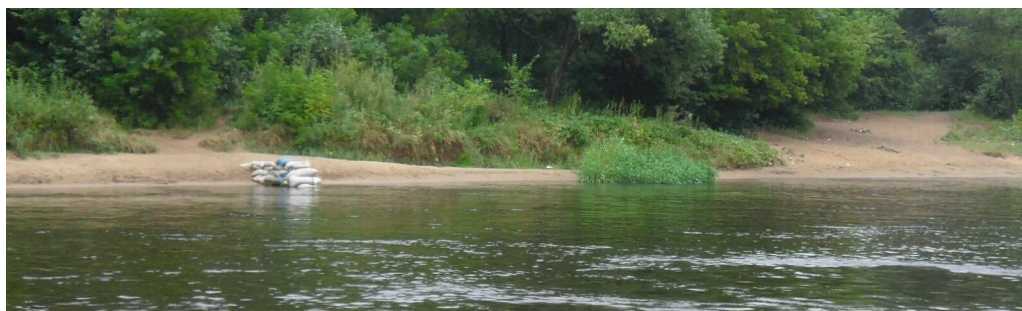

Lp.	Gmina / dzielnica	Rodzaj obiektu	Charakterystyka
		Stadion Miejski ul. Daszyńskiego 17 Pułtusk	Korty tenisowe, boisko do gry w piłkę nożną, boisko do gry w koszykówkę, można skorzystać z pomocy trenerów
		Strzelnica kryta Al. Wojska Polskiego 50 Pułtusk	posiada trzy stanowiska strzeleckie. Jest przeznaczona do strzelania na odległościach 10 i pistoletów i karabinów pneumatycznych.
		Kryta Pływalnia w Pułtusku ul. Burmistrza Stanisława Śniegockiego 3, 06-100 Pułtusk Tel. 0 23 692 81	29 (informacja: na pływalni znajdują się: niecka sportowa 25x12,50 m, brodzik 12,50x6 m, niecka rekreacyjna ze zjeżdżalnią 64 m, rwąca rzeka, bicz wodne i gejzery. Ponadto jacuzzi, sauna, solarium, kawiarnia i sklepik sportowy.)
		Stadnina Koni w Chmielewie tel. 0 23 692 08 74	wypożycza konie oraz prowadzi lekcje jazdy konnej.
13	Gmina Obryte	-	-
14	Gmina Zatory	Stajnia „Nasza Szkap” Ewa i Konrad Sieńkowscy Lutobrok Folwark 07-214 Pniewo	Stajnia, 13 boksów dla zwierząt
15	Gmina Somianka	-	-
16	Gmina Rząśnik	Wiejski Klub Sportowy Rząśnik ul. Jesionowa 3 07-205 Rząśnik	Wiejski Stadion Sportowy Pojemność: 3000 miejsc Boisko: 90m x 45m
17	Gmina Długosiodło	Gminne Centrum Informacji, Kultury, Sportu i Rekreacji ul. Mickiewicza 15 07-210 Długosiodło	Stadion z boiskami do piłki nożnej, siatkówki, koszykówki, salę gimnastyczną. Również inne miejscowości są podobnie wyposażone - Stare Bosewo, Dalekie, Blochy.
18	Gmina Szelków	-	-
19	Gmina Rzewnie	-	-
20	Gmina Różan	-	-
21	Gmina Młynarze	-	-
22	Gmina Goworowo	Gminny Ośrodek Kultury, Sportu i Rekreacji w Goworowie ul. Szkolna 10 07-440 Goworowo	b.d.
		Tereny rekreacyjne w Szarłacie u ujścia rzeki Orz do rzeki Narew.	b.d.
23	Gmina Rzekuń	Park rozrywki „Knieja” w Ławach	Tereny rekreacyjne, tor paintballowy
24	Miasto Ostrołęka	Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji Ul. Witosa 07-410 Ostrołęka	Hala widowiskowo-sportowa, kryta pływalnia, korty tenisowe, a także stadion na ponad 2500 miejsc siedzących

Lp.	Gmina / dzielnica	Rodzaj obiektu	Charakterystyka
25	Gmina Olszewo-Borki	-	-
26	Gmina Lelis	-	-

Źródło: Opracowanie własne PART SA.

Na omawianym w opracowaniu obszarze niewątpliwie największa baza obiektów tego typu znajduje się w Warszawie, ale jak zaznaczono to w tabeli, nie będą one odgrywały znaczącej roli w rozwoju produktu. Na pozostałej części Szlaku w kilku gminach (i większych miastach) funkcjonują ogólnodostępne ośrodki sportu i rekreacji. W mniejszych miejscowościach znajdują się stadiony i boiska gminne, gdzie często odbywają się też lokalne imprezy plenerowe. Wiele nowoczesnych hal sportowych budowanych jest przy placówkach oświatowych i są one też z reguły dostępne dla lokalnej społeczności. W gminach objętych opracowaniem w najbliższych latach planowana jest budowa boisk typu Orlik-2012. Obiekty sportowe znajdują się zwykle w miejscowościach oddalonych od Szlaku, w bezpośredniej bliskości rzeki znaleźć się mogą miejsca rekreacyjne przygotowane przez właścicieli gospodarstw agroturystycznych, a i tych nie jest za wiele.

Fotografia nr 14. Dzika plaża na Narwi powyżej Pułtuska. Takie miejsca dowodzą potrzeby inwestycji turystycznych nad wodą.

Źródło: Archiwum PART SA

2.3.4. USŁUGI ZWIĄZANE Z TURYSTYKĄ.

Analiza usług związanych z turystyką jest niczym innym jak analizą dostępności oferty związanej ze Szlakiem Batorego. Pokazuje ona przede wszystkim stopień skomercjalizowania produktu – Szlaku Batorego, a także kompleksowość produktu. Do najważniejszych kategorii usług zaliczyć można:

- wypożyczalnie sprzętu turystycznego,
- organizatorzy turystyki,
- sklepy ze sprzętem turystycznym.

Wypożyczalnia sprzętu turystycznego

Możliwość wypożyczenia sprzętu turystycznego (nie związanego z turystyką wodną) nie jest mocną stroną gmin leżących przy Szlaku. Najłatwiej wypożyczyć można rowery (często są one dostępne bezpłatnie dla gości gospodarstw agroturystycznych), jednak typowych wypożyczalni rowerów jest stosunkowo niewiele, mimo dużego potencjału regionu dla turystyki rowerowej. W rejonie Zalewu Zegrzyńskiego oferowane są ponadto skutery i quady oraz drobny sprzęt rekreacyjny. Ofertę wypożyczalni sprzętu przedstawia tabela.

Tabela nr 25. Wypożyczalnia sprzętu turystycznego na obszarze projektowym w województwie mazowieckim.

Lp.	Gmina/ dzielnica	Rodzaj obiektu	Rodzaj oferowanego sprzętu
1-4	Dzielnica Śródmieście	Istnieje szereg wypożyczalni sprzętu sportowo-turystycznego związanego z różnymi turystyki i rekreacji.	<ul style="list-style-type: none"> Rowery holenderskie, miejskie i dziecięce Skutery Sprzęt rekreacyjny Inny specjalistyczny sprzęt do różnych dziedzin sportu
	Dzielnica Targówek		
	Dzielnica Żoliborz		
	Dzielnica Białołęka		
5	Gmina Nieporęt	Port Jachtowy Nieporęt Ul. Wojska Polskiego 3 05-126 Nieporęt	<ul style="list-style-type: none"> Rowery Sprzęt sportowo-rekreacyjny (piłki, akcesoria do golfa)
6	Gmina Wieliszew	b.d.	b.d.
7	Gmina Serock	Wypożyczalnia skuterów i quadów Dosin 59 05-140 Serock	<ul style="list-style-type: none"> Skutery Quady
		Hotel 500 ul. Warszawska 31a 05-130 Zegrze Południowe	Rowery górskie
8	Gmina Radzymin	b.d.	b.d.
9	Gmina Dąbrowka	b.d.	b.d.
10	Gmina Pokrzywnica	b.d.	b.d.
11	Gmina Pułtusk	Hotel Baltazar ul. Baltazar 41 06-100 Pułtusk	Rowery
		Baza biwakowa Popławy ul. Tartaczna 06-102 Pułtusk	Rowery
		Dom Poloni	Rowery i małe jednostki pływające
12	Gmina Obryte	b.d.	b.d.
13	Gmina Zatory	b.d.	b.d.
14	Gmina Somianka	Wypożyczalnia rowerów (w budynku Gminnego Ośrodka Kultury)	Rowery
15	Gmina Rząśnik	b.d.	b.d.
16	Gmina Długosiodło	b.d.	b.d.

Lp.	Gmina/ dzielnica	Rodzaj obiektu	Rodzaj oferowanego sprzętu
17	Gmina Szelków	b.d.	b.d.
18	Gmina Rzewnie	b.d.	b.d.
19	Gmina Różan	b.d.	b.d.
20	Gmina Młynarze	b.d.	b.d.
21	Gmina Goworowo	Agroturystyka Kunin 54 07 - 440 Goworowo	Rowery
22	Gmina Rzekuń	b.d.	b.d.
23	Miasto Ostrołęka	b.d.	b.d.
24	Gmina Olszewo-Borki	b.d.	b.d.
25	Gmina Lelis	b.d.	b.d.

Źródło: Opracowanie własne PART SA.

Organizatorzy turystyki

Na mazowieckim odcinku Szlaku niewątpliwie centrum usług turystycznych stanowi Warszawa. Znaleźć tu można liczne biura turystyczne oferujące program zwiedzania Warszawy i wycieczki po Mazowszu, a także skorzystać z usług kilkudziesięciu licencjonowanych przewodników po mieście. W Warszawie ma siedzibę również wiele firm organizujących imprezy turystyczne na obszarze projektowanego Szlaku Batorego (np. nad Zalewem Zegrzyńskim). Drugim rejonem skupiającym przedsiębiorców z branży turystycznej są gminy położone nad Zalewem Zegrzyńskim – oferują one głównie imprezy związane z turystyką wodną. Lokalnymi punktami świadczącymi usługi turystyczne są też miasta Pułtusk i Ostrołęka, gdzie istnieją biura organizujące wycieczki po najbliższym regionie. W wielu gospodarstwach agroturystycznych w gminach leżących przy Szlaku również można się spotkać z propozycjami zorganizowania czasu wolnego – ofertami jazdy konnej, kuligów czy biesiad. Zestawienie organizatorów turystyki znajduje się w poniższej tabeli.

Tabela nr 26. Organizatorzy turystyki na obszarze projektowym w województwie mazowieckim.

Lp.	Gmina/ dzielnica	Firma	Oferta
1-4	Dzielnica Śródmieście	Biura podróży, agencje turystyczne, stowarzyszenia, indywidualni przewodnicy Bardzo prężnie działające Stowarzyszenie KIM	Zwiedzanie Warszawy, tzw. gry miejskie, wycieczki regionalne
	Dzielnica Targówek		
	Dzielnica Żoliborz		
	Dzielnica Białołęka		
5	Gmina Nieporęt	Gminy: Nieporęt, Wieliszew, Serock	Rejsy turystyczne statkiem po Zalewie Zegrzyńskim (oferta sezonowa)
		EVENT IMPRESSION ul. Strużańska 152 05-126 Nieporęt	<ul style="list-style-type: none"> • Imprezy paintballowe • Quady • Imprezy integracyjne • Team building

Lp.	Gmina/ dzielnica	Firma	Oferta
			<ul style="list-style-type: none"> • Eventy • Imprezy plenerowe, konferencje, pikniki
6	Gmina Wieliszew	Gminy: Nieporęt, Wieliszew, Serock	Rejsy turystyczne statkiem po Zalewie Zegrzyńskim (oferta sezonowa)
		Stowarzyszenie „Zalew Zegrzyński” Serock ul. Retmańska 47	Rejsy po Zalewie Zegrzyńskim
		Armator Marcin Jurkowski, właściciel statku „Zefir”	Rejsy po Zalewie Zegrzyńskim
		Centrum Szkoleń i Rekreacji ul. Kościuszki 2 05-140 Serock	<ul style="list-style-type: none"> • Loty na spadochronie ciągniętym za motorówką • Pływanie motorówkami ze sternikiem • Pływanie na nartach wodnych • „Banan” ciągnięty za motorówką • Regaty łodzi żaglowych • Nurkowanie w basenie • Rejsy statkiem i jachtem żaglowo motorowym po Zalewie Zegrzyńskim
8	Gmina Radzymin	-	-
9	Gmina Dąbrówka	-	-
10	Gmina Pokrzywnica	-	-
11	Gmina Pułtusk	Hotel "Dom Polonii" ul. Rynek 39 06-100 Pułtusk	<ul style="list-style-type: none"> • Wycieczki gondolami po Narwi • Jazda quadami • Wycieczki konne • Kuligi • Ogniska, biesiady • Zwiedzanie miasta z przewodnikiem
		Hotel Wiatrak	<ul style="list-style-type: none"> • przeloty motolotnią, • zawody paintballowe, • przejazd quadami, • przepływ gondolami, • zwiedzanie miasta z przewodnikiem
		„KEJA” ul. Stare Miasto 41 06-100 Pułtusk	• Organizacja spływów kajakowych (Narew, Orzyc, Wkra, Liwiec)
		Hotel Zalewski	<ul style="list-style-type: none"> • wycieczki rowerowe, • przepływ gondolami, • przejazdy konno • przejazdy brydżkami, • zwiedzanie miasta z przewodnikiem
12	Gmina Obryte	-	-
13	Gmina Zatory	Stajnia "Nasza Szkapa" Ewa i Konrad Sierńkowscy Lutobrok Folwark 07-214 Pniewo	<ul style="list-style-type: none"> • Jazda konna • Kuligi
14	Gmina Somianka	-	-
15	Gmina Rząśnik	-	-

Lp.	Gmina/ dzielnica	Firma	Oferta
16	Gmina Długosiodło	-	-
17	Gmina Szeków	Pensjonat "Bobrowy Dwór" Smrock – Dwór 16A 06-220 Szeków	<ul style="list-style-type: none"> • Spływy kajakowe okolicznymi rzekami (Narew, Orzyc, Wkra, Omulew, Bug, Liwiec) • Quady, paintball, survival • Wycieczki rowerowe po okolicy • Wędkowanie na prywatnym, specjalnym łowisku pstrągowym • Wycieczki terenowe
18	Gmina Rzewnie	-	-
19	Gmina Różan	-	-
20	Gmina Młynarze	-	-
21	Gmina Goworowo	-	-
22	Gmina Rzekuń	-	-
23	Miasto Ostrołęka	Biuro Podróży ATEST ul. Bogusławskiego 18 07-410 Ostrołęka	Wycieczki po regionie Zwiedzanie miasta z przewodnikiem
		Biuro Podróży "SOŚNINY" ul. Bogusławskiego 32 07-410 Ostrołęka,	Wycieczki po regionie
24	Gmina Olszewo-Borki	-	-
25	Gmina Lelis	-	-

Źródło: Opracowanie własne PART SA.

Sklepy ze sprzętem turystycznym

W Warszawie znajduje się spora ilość dobrze wyposażonych sklepów turystycznych, rowerowych i sportowych, oferujących specjalistyczny sprzęt uznanych producentów. Na dalszym odcinku Szlaku sklepy sportowo-turystyczne znajdują się w większych miastach – jak Pułtusk lub Ostrołęka, jednak może w nich nie być takiego asortymentu, jak w Warszawie.

Tabela nr 27. Sklepy ze sprzętem turystycznym na mazowieckim odcinku Szlaku.

Lp.	Gmina/ dzielnica	Sklepy turystyczne
1-5	Dzielnica Śródmieście	Liczne sklepy turystyczne, żeglarskie, rowerowe i inne
	Dzielnica Targówek	
	Dzielnica Żoliborz	
	Dzielnica Białołęka	
	Dzielnica Praga Północ	

Lp.	Gmina/ dzielnica	Sklepy turystyczne
6	Gmina Nieporęt	-
7	Gmina Wieliszew	-
8	Gmina Serock	-
9	Gmina Radzymin	-
10	Gmina Dąbrówka	-
11	Gmina Pokrzywnica	-
12	Gmina Pułtusk	Sklep sportowy ul. 3-go Maja 4d 06-100 Pułtusk
		Naprawa rowerów - Sprzedaż części rowerowych ul. Daszyńskiego 24 06-100 Pułtusk
		Zenit Sport Rynek 13 06-100 Pułtusk
13	Gmina Obryte	-
14	Gmina Zatory	-
15	Gmina Somianka	-
16	Gmina Rząśnik	-
17	Gmina Długosiodło	-
18	Gmina Szelków	-
19	Gmina Rzewnie	-
20	Gmina Różan	-
21	Gmina Młynarze	-
22	Gmina Goworowo	-
23	Gmina Rzekuń	-
24	Miasto Ostrołęka	Kross Sklep Rowerowy ul. Gołębia 3 07-400 Ostrołęka
		ARKUS - skutery, quady, rowery ul. Zawadzkiego 8 ul. Kilińskiego 33 07-410 Ostrołęka
		Salon rowerowo-sportowy ul. Gołębia 3 Ostrołęka
		Art. sportowe ul. Kościuszki 6 Ostrołęka
25	Gmina Olszewo-Borki	-
26	Gmina Lelis	-

Źródło: Opracowanie własne PART SA.

2.3.5. INFORMACJA TURYSTYCZNA.

Informacja turystyczna związana bezpośrednio ze Szlakiem Batorego to nic innego, jak punkty informacji turystycznej (jednostki świadczące usługi informacji turystycznej) oraz oznakowanie szlaku (nie tylko w kontekście jego wyznaczenia w terenie, ale również tablic informacyjnych zawierających informacje na temat danego odcinka Szlaku i jego najważniejszych walorów).

Większość jednostek informacji turystycznej znajdujących się na obszarze Szlaku podlega władzom samorządowym szczebla lokalnego, bądź jest prowadzonych przez organizacje pozarządowe lub podmioty prywatne. Są to głównie lokalne centra informacji turystycznej (powiatowe, gminne, miejskie) bądź tzw. punkty it (gdzie udzielanie informacji jest zadaniem dodatkowym). Do pierwszej kategorii należą 4 jednostki, w tym:

1. Gminne Centrum Informacji w Pułtusk – położone w bardzo dogodnym miejscu na Placu Teatralnym, przy głównej ulicy wjazdowej do miasta, na parterze. Oznaczone tablicą z symbolem „i”. Otwarte 7 dni w tygodniu w godzinach 10-18. Posiada duże pomieszczenie do obsługi turystów, płatne i bezpłatne materiały o wysokiej zawartości merytorycznej oraz dysponuje dwoma samoobsługowymi stanowiskami komputerowymi z dostępem do Internetu. Jego pracownicy są przyjaźnie nastawieni do turystów i posiadają wystarczającą wiedzę udzielając informacji również w obcych językach. Poza działalnością podstawową punkt prowadzi także sprzedaż pamiątek, map i przewodników.
2. Punkt Informacji Turystycznej „Trakt Królewski” w Warszawie – zlokalizowany w Centrum Warszawy na jednej z najbardziej reprezentacyjnych ulic stolicy – Trakcie Królewskim, gdzie codziennie przewija się duża liczba turystów. Niestety słabo dostępny dla zmotoryzowanych (ulica zamknięta dla ruchu – tylko autobusy i taksówki) oraz niepełnosprawnych. Oznakowany w sposób czytelny kasetonem z literką „i” i napisem na szybie „Warszawska Informacja Turystyczna”, również w języku angielskim. Punkt otwarty jest 7 dni w tygodniu w godzinach 8-20 (w okresie jesienno-zimowym do 18). Składa się z jednego pomieszczenia w którym mieści się zarówno strefa obsługi oraz obszar samoobsługi. Znajdują się tu różne materiały dostarczające kompleksowych informacji – płatne i bezpłatne, można zakupić pamiątki i gadżety. Pracownicy punktu mają serdeczny stosunek do turystów i są dobrymi specjalistami.
3. Warszawskie Centrum Informacji Turystycznej – znajduje się w doskonałym punkcie naprzeciwko Zamku Królewskiego na Placu Zamkowym w Warszawie. Jest stosunkowo dobrze dostępne dla osób niepełnosprawnych i dobrze widoczne (oznakowanie stanowi baner i literka „i”). Centrum otwarte jest 7 dni w tygodniu w godzinach 9-18 (w weekend od 10). Całość składa się z dwóch pomieszczeń. W pierwszym jest sklepik z pamiątkami, w drugim także kantor. Materiały promocyjne zawierające pełny zakres potrzebnych informacji umieszczone są na ladzie oraz na stojakach. Pracownicy są bardzo życzliwi względem turystów i chętnie udzielają wyczerpujących informacji. Ich wiedza wynika z doświadczenia, ale jest też wspomagana informacjami z Internetu. Jednostka ta poza działalnością informacyjną i sprzedażą gadżetów, prowadzi również bank ofert turystycznych, usługi przewodnickie, sprzedaż biletów autokarowych, miejsc noclegowych, wynajem autokarów, sprzedaż biletów na eventy i wydarzenia kulturalne, wydaje publikacje materiałów promocyjnych oraz produkuje promocyjne filmy.
4. Archidiecezjalne Centrum Informacji w Warszawie – prowadzone przez Centrum Duszpasterstwa Archidiecezji Warszawskiej punkt znajduje się blisko centrum Starego Miasta – na ul. Miodowej. Kilka schodków prowadzących do wnętrza jest jednak przeszkodą dla niepełnosprawnych. Centrum

oznakowane jest banerem z literami „it” i jest dobrze widoczne. Jest otwarte od poniedziałku do soboty w godzinach 9-18 (w soboty do 15). Punkt zajmuje dużą część sklepu z dewocjonaliami. Jest wyposażony w komputer z dostępem do Internetu oraz wiele materiałów promocyjnych o dużej zawartości merytorycznej. Jego pracownicy z przyjemnością udzielają potrzebnych informacji i są bardzo otwarci. Posiadają szeroką wiedzę o atrakcjach turystycznych i aktualnych wydarzeniach.

Niemal każde z lokalnych centrów posiada ponadto własną stronę internetową, jednak prezentują one przeciętną jakość wizualną i użytkową, a także brakuje w nich rozwiązań dla osób niepełnosprawnych. Nie są one ze sobą połączone, a więc nie istnieje wymiana informacji, ich weryfikacja i gromadzenie, pomiędzy jednostkami.

Jednostki świadczące usługi informacji turystycznej poza podstawową działalnością to:

1. Punkt Informacji Turystycznej Kurpiowskiej Lokalnej Organizacji Turystycznej w Ostrołęce – Punkt jest dodatkową działalnością znajdującego się na ul. Bogusławskiego – biura podróży. Pracownicy biura niechętnie jednak udzielają jakichkolwiek informacji, a punkt nie jest oznakowany. Niewiele jest tu również materiałów promocyjnych dotyczących miasta czy regionu.
2. Punkt Informacji Turystycznej w Muzeum Regionalnym w Pułtusku – znajdujący się w wieży ratuszowej na rynku punkt leży w bezpośrednim sąsiedztwie najważniejszych zabytków miasta. Pomieszczenie dzieli wspólnie z Muzeum Regionalnym, wobec czego brak jest obszaru samoobsługi. Materiały promocyjne w bardzo dużej ilości – znajdują się na półkach.
3. Sezonowy punkt informacji turystycznej w Warszawie – Informację w kilku językach można uzyskać w zlokalizowanym na Placu Zamkowym, Letnim Posterunku Warszawskiej Straży Miejskiej. Udziela jej pracownik Stołecznego Bura Turystyki. Punkt udostępnia średnią ilość materiałów promocyjnych i jest czynny w okresie letnim.
4. Punkt informacji turystycznej ‘to tu’ zlokalizowany na Pradze przy ul. Ząbkowskiej 36.

Utworzenie punktu informacji turystycznej planowane jest również w miejscowości Serock.

Na terenie gmin należących do Szlaku nie istnieją żadne narzędzia dostępności zewnętrznej – typu infokiosk, które zapewniają dostęp do informacji w czasie zamknięcia punktu informacji turystycznej.

Warto pamiętać, że materiały informacyjne przeznaczone dla turysty wodnego są specyficzne - powinny zawierać informacje żeglugowe (np. wysokości, szerokości mostów, godziny pracy osób obsługujących śluzy, telefony kontaktowe etc.), być dostosowane do warunków w jakich będą używane - najlepiej zalaminowane bądź w specjalnych okładkach. Do tej pory nie istnieje żaden przewodnik do turystyki wodnej dedykowany Szlakowi, jest natomiast kilka wydawnictw, które opisują te jego odcinki, które są najczęściej odwiedzane przez turystów.

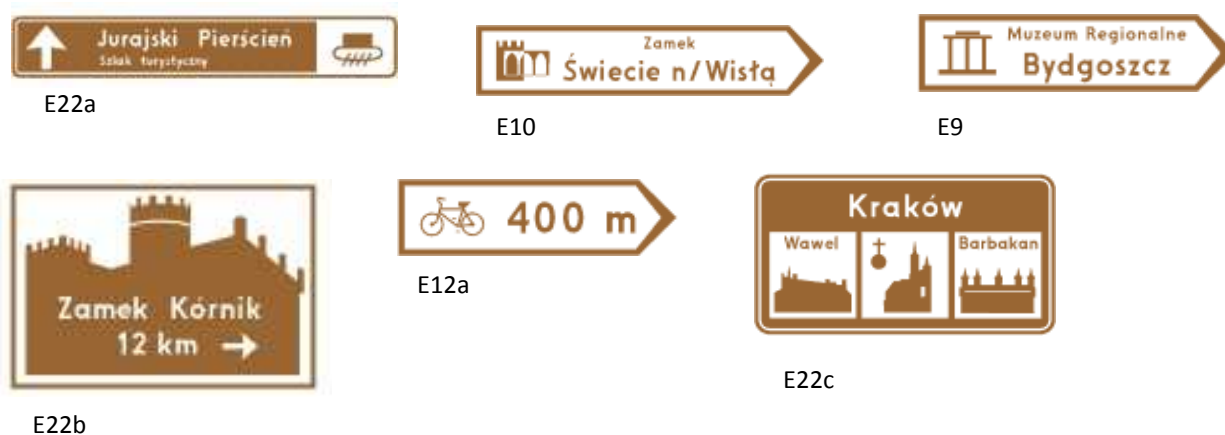
Informacja turystyczna to nie tylko informacja. Zajmuje się ona także całym zespołem działań umożliwiających przemieszczanie się turystów po regionie, zapewnia im lepszą orientację w terenie, stanowi pomoc w pełnym poznaniu walorów turystyczno – krajoobrazowych. Na infrastrukturę oznakowań na terenie objętym audytem składają się oznakowania Szlaku, miejsc i atrakcji turystycznych. Stan oznakowania w powiatach województwa mazowieckiego położonych na analizowanym obszarze pokazuje tabela 28.

Tabela nr 28. Stan oznakowania turystycznego w Warszawie i w powiatach województwa mazowieckiego należących do Szlaku.

Lp.	Powiaty	Charakterystyka oznakowania
1	Warszawa	W Warszawie utworzono nowy, obejmujący obszar całego miasta Miejski System Informacji opisujący strukturę miejską. Jest on nowoczesny i czytelny. Opatrzony piktogramami. Bazuje na kolorach niebieskim, czerwonym, białym i brązowym (ten ostatni w obszarze strefy staromiejskiej i Traktu Królewskiego). W mieście znajdują się specjalne tablice informacyjne z planami okolicy i najważniejszymi obiektami, a także naścienne moduły informacyjne.
2	Powiat Legionowski	Na terenie powiatu znajduje się ponad 350 km oznakowanych ścieżek rowerowych. Umieszczone przy drogach krajowych znaki typu E-22c są zgodne z Rozporządzeniem Ministra Infrastruktury w sprawie szczegółowych warunków technicznych dla sygnałów i znaków drogowych oraz urządzeń bezpieczeństwa ruchu drogowego i warunków ich umieszczania na drogach. Poza drogami publicznymi są one również zgodne z Instrukcją Znakowania Szlaków Turystycznych PTTK. W mieście Serock oznakowanie miejsc i atrakcji nie jest zgodne z symboliką E-22c, E-22b (rys x.)
3	Powiat Wołomiński	Znaki turystyczne typu E nie występują przy drogach na terenie powiatu
4	Powiat Pułtowski	Z informacji przekazanych przez Dyrektora Zarządu Dróg Powiatowych w Pułtuskach wynika, że przy drogach powiatowych przebiegających na terenie powiatu nie ma oznakowań turystycznych typu E
5	Powiat Wyszkowski	Przy drogach powiatowych powiatu wyszkowskiego nie występuje tego typu oznakowanie
6	Powiat Makowski	Przy drogach powiatowych nie występuje tego typu oznakowanie
7	Powiat Ostrołęcki	Na terenie powiatu nie funkcjonuje oznakowanie dróg publicznych oraz atrakcji turystycznych wg symboliki turystycznej typu E

Źródło: Opracowanie własne PART SA na podstawie informacji uzyskanych ze Starostw Powiatowych, Urzędów Miast i Powiatowych Zarządów Dróg.

Rysunek nr 1. Wybrane znaki turystyczne typu E.

Źródło: <http://www.v10.pl/prawo/Znaki,drogowe,kierunku,i,miejscowosci,118.html>

Gminy i powiaty nie zawsze dbają o standaryzację oznakowania. W województwie mazowieckim brak jest jednolitego systemu oznakowania, nie jest on jednorodny, a jego stan i ilość jest niewystarczająca. Słabo

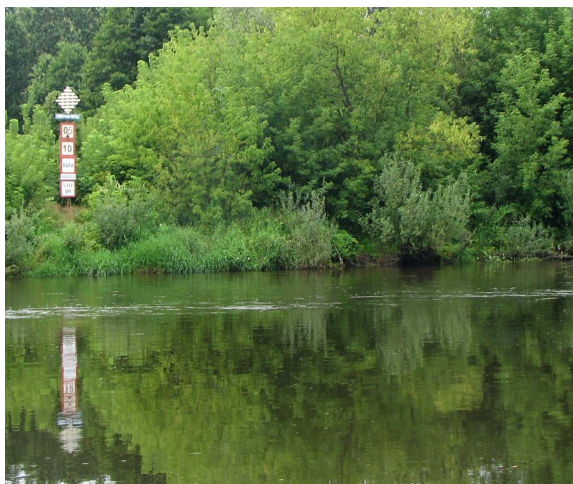
funkcjonuje oznakowanie miejsc i atrakcji turystycznymi znakami drogowymi. Często taki stan jest wynikiem braku środków finansowych na tego typu przedsięwzięcie. Utrudnia to turystom dotarcie do najciekawszych miejsc w regionie. W części powiatów planuje się jednak w najbliższym czasie ustawienie znaków przy drogach krajowych, wojewódzkich i powiatowych.

Fotografia nr 15. Oznakowanie turystyczne gminy Długosiodło.

Źródło: Archiwum PART SA

Sam Szlak im. Króla Stefana Batorego nie jest jeszcze oznakowany turystycznie, jednak na ciekach wodnych wchodzących w jego skład istnieje oznakowanie wodne – w tym tzw. kilometraż, pokazujący odległość co kilometr. Stan i ilość tablic w obrębie mazowieckiego odcinka szlaku jest zadowalająca.

Fotografie nr 16 i 17. Oznakowanie wodne na rzece Narew.

Źródło: Archiwum PART SA

Przy tworzeniu oznakowania turystycznego Szlaku ważna jest jego jednolitość i czytelność dla wszystkich jego użytkowników. Najlepiej zastosować w tym przypadku ogólnoturystyczne znaki turystyki wodnej i znaki żeglugowe. Oznakowanie to powinno być dostosowane zarówno dla kajakarzy jak i większych jednostek pływających, a więc zawierać specjalistyczną informację wodną. Ponadto oznaczenia w terenie powinny być kompatybilne ze znakami stosowanymi przez wydawnictwa oraz serwisy internetowe.

Dla turystów wodnych niezbędne są :

- znaki związane z bezpieczeństwem, widoczne z wody - zakazu i nakazu, ustawiane w nurcie wody, na brzegach, mostach itd.
- znaki informacyjne widoczne z wody, podające kilometraż szlaku, odległości od stanic kajakowych i przystani, sluz, przenosek kajakowych itp.
- informacje w miejscach zatrzymania się stanicach kajakowych, pomostach, przystaniach, marinach i portach.

Na przystaniach, w portach przy śluzach powinny również istnieć tablice informacyjne na których winny istnieć wiadomości zawierające opis miejscowej infrastruktury na potrzeby wodniaków i ogólnoturystyczne, plan przystani lub miejscowości, map całego szlaku wodnego i/lub jego fragmentu.

Obok walorów informacyjnych równie ważny jest materiał z których tablice są wykonywane, ich maksymalnie bezpieczna lokalizacja, impregnacja przed malunkami spayem – i regularna konserwacja⁵.

Stan zagospodarowania – podsumowanie

Stan zagospodarowania turystycznego odgrywa bezpośrednią rolę w atrakcyjności regionu. Wpływa na zadowolenie przyjezdnych jak też odgrywa dużą rolę w życiu społeczności lokalnej (m.in. tworząc miejsca pracy). Oceniając stopień zagospodarowania turystycznego potencjalni odwiedzający decydują się na przyjazd, bądź też na późniejsze ponowne powroty. Najbardziej istotnymi kwestiami pod względem zagospodarowania badanego obszaru są:

- Rozwinięta sieć usługowa w Warszawie (hotele, restauracje, specjalistyczne sklepy),
- Istniejąca oferta rekreacyjno-sportowa Zalewu Zegrzyńskiego,
- Koncentryczne zagospodarowanie Szlaku,
- W kontekście całej długości Szlaku niedostateczna infrastruktura paraturystyczna tuż przy nim (poza nielicznymi wyjątkami).

2.4. OCENA STANU ŚRODOWISKA NATURALNEGO.

2.4.1. SPOSOBY OCHRONY OBSZARU PROJEKTOWEGO.

Zgodnie z art. 6 Ustawy o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r. formami ochrony przyrody są: 1) parki narodowe; 2) rezerваты przyrody; 3) parki krajobrazowe; 4) obszary chronionego krajobrazu; 5) obszary Natura 2000; 6) pomniki przyrody; 7) stanowiska dokumentacyjne; 8) użytki ekologiczne; 9) zespoły przyrodniczo-krajobrazowe; 10) ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów.

Sposób ochrony obszaru projektowego omówiono w podziale na obszary Natura 2000 oraz występujące w nich najważniejsze formy ochrony przyrody: parki narodowe, rezerваты przyrody, parki

⁵ Na podstawie <http://ktz.pttk.pl/ctw/znakowanie.htm>

krajobrazowe oraz obszary chronionego krajobrazu. Następnie scharakteryzowano poszczególne typy obszarów, wskazując również obowiązujące w nich zakazy.

Tabela nr 29. Zestawienie obszarów Natura 2000 na obszarze projektowym (woj. mazowieckie) wraz ze statusem ochronnym.

Nazwa obszaru	Ogólna charakterystyka obszaru	Status ochronny
DOLINA DOLNEJ NARWI (Kod: PLB140014, OSO) Powierzchnia (ha): 25906	Obszar leży na Nizinie Północnomazowieckiej pomiędzy Łomżą a Pułtuskim - długości nurtu rzeki wynosi ok.140 km, a szerokość doliny zmienia się w zakresie 1,5-7 km. Niemal na całym odcinku rzeka silnie meandruje. Brzegi rzeki są generalnie strome, szerokość nurtu wynosi 80-100 m, występują tu wypłylenia i łachy, liczne są starorzecza. W dolinie występują zadrzewienia wierzbowe i olchowe oraz niewielkie połacie borów sosnowych. Obszary leśne są poprzerplątane terenami otwartymi, na których dominują pastwiska.	Występują następujące formy ochrony: Rezerwat Przyrody: Rycerski Kierz (43,5 ha) Park Krajobrazowy: Nadbużański (74000,0 ha) Łomżyński P.K. Doliny Narwi Obszar Chronionego Krajobrazu: Nasielsko-Karniewski Równiana Kurpiowska i Dolina Dolnej Narwi
PUSZCZA BIAŁA (Kod: PLB140007, OSO) Powierzchnia (ha): 83779	Obszar stanowi jeden z największych kompleksów leśnych na Mazowszu, usytuowany między Bugiem a Narwią. Najważniejszymi rzekami przepływającymi przez te lasy są: Brok, Struga, Truchetka, Turka and Wymarkacz - dopływy Narwi i Bugu. Lasy w postaci kilka kompleksów, o różnym zwarcie, pokrywają większość obszaru ostoi. Obecnie posiadają one jedynie znaczenie gospodarcze. Teren zdominowany jest przez suche siedliska porośnięte sośninami w średnim wieku, a lokalnie występują drzewostany dębowo-grabowe, jesionowo-olszowe i olszowe. Niektóre fragmenty zbiorowisk leśnych mają zachowany prawie naturalny charakter. Na obszarze ostoi w dolinach potoków występują również łąki i zarośla wierzbowe oraz dwa małe kompleksy stawów rybnych.	Występują następujące formy ochrony: Rezerwat Przyrody: Bartnia (14,6 ha) Popławy (6,3 ha) Wielgolas (6,7 ha) Park Krajobrazowy: Nadbużański (57769,0 ha)
DOLINY OMULWI I PŁODOWNICY (Kod: PLB140005, OSO) Powierzchnia (ha): 34386	Obszar obejmuje doliny rzek Omulew i Płodownica, przecinających Równinę Kurpiowską, region położony w południowej części sandru mazurskiego. W dolinach rzek zachowały się rozległe, największe w regionie, torfowiska niskie. Prace melioracyjne prowadzone w tych dolinach nie były tak intensywne, jak w innych dolinach kurpiowskich, dzięki czemu zachowały się tu naturalne tereny zalewowe. W dolnym odcinku Omulwi występują dobrze zachowane stare łąki. Znaczną część dolin zajmują łąki o ekstensywnym sposobie użytkowania.	Występują następujące formy ochrony: Rezerwat Przyrody: Bartnia (14,6 ha) Popławy (6,3 ha) Wielgolas (6,7 ha) Park Krajobrazowy: Nadbużański (57769,0 ha)
KROGULEC (Kod: PLH140008, SOO) Powierzchnia (ha): 113	Obszar obejmuje dwa niewielkie zbiorniki wodne położone w odległości około 2 km od wsi Dąbrówka. Jednym z nich jest naturalne, płytkie jezioro dystroficzne o nazwie Krogulec. Jest ono silnie porośnięte makrofitami wynurzonymi oraz o liściach pływających i otoczone lasem sosnowym. Brzegi jeziora porasta brzezina bagienna. Drugim zbiornikiem jest Glinianka, niewielki zbiornik będący pozostałością niegdyś rozległego wyrobiska, z którego eksploatowano glinę na potrzeby pobliskiej cegielni. Obecnie wyrobisko jest bardzo wypłycone i niemal całkowicie porośnięte gęstą roślinnością szuwarową. Pozostała powierzchnia odkrytego lustra wody jest bardzo mała.	Obszar nie chroniony; projektowany użytek ekologiczny.

Źródło: www.mos.gov.pl, www.natura2000.org.pl

OBSZARY NATURA 2000

Obszar Natura 2000 to specjalna forma ochrony przyrody wdrożona do polskiego prawa dotyczącego ochrony przyrody w 2004 r. Podstawą prawną tworzenia sieci Natura 2000 jest Dyrektywa Rady 79/409/EWG z dnia 2 kwietnia 1979 roku w sprawie ochrony dzikich ptaków i dyrektywa Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 roku w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory, które zostały transponowane do polskiego prawa, głównie do Ustawy o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r..

Sieć Natura 2000 tworzą dwa typy obszarów: obszary specjalnej ochrony ptaków (OSO) oraz specjalne obszary ochrony siedlisk (SOO). Za obszary Natura 2000 uznawane są najistotniejsze tereny dla zachowania zagrożonych lub bardzo rzadkich gatunków roślin, zwierząt oraz cennych siedlisk przyrodniczych. Zgodnie z art. 33 Ustawy o ochronie przyrody, na obszarze Natura 2000 zabronione jest podejmowanie działań mogących w istotny sposób pogorszyć stan siedlisk przyrodniczych oraz siedlisk gatunków roślin i zwierząt, a także w istotny sposób wpłynąć negatywnie na gatunki chronione na tym obszarze. Tym niemniej, jeżeli przemawiają za tym konieczne wymogi nadrzędnego interesu publicznego, w tym wymogi o charakterze społecznym lub gospodarczym i wobec braku rozwiązań alternatywnych, właściwy miejscowo wojewoda może zezwolić na realizację planu lub przedsięwzięcia, które mogą mieć negatywny wpływ na siedliska przyrodnicze oraz gatunki roślin i zwierząt, dla których ochrony został wyznaczony obszar Natura 2000, zapewniając wykonanie kompensacji przyrodniczej niezbędnej do zapewnienia spójności i właściwego funkcjonowania sieci obszarów Natura 2000.

Przedsięwzięcie o potencjalnym bezpośrednim lub pośrednim wpływie na stan obszaru Natura 2000 podlega ocenie na podstawie ustawy – Prawo Ochrony Środowiska pod względem jego wpływu na siedliska przyrodnicze oraz gatunki roślin i zwierząt chronione na tym obszarze. Ocenie takiej nie podlega przedsięwzięcie bezpośrednio związane z ochroną obszaru Natura 2000. Zgodnie z art. 36 na obszarach Natura 2000 nie podlega ograniczeniu działalność związana z utrzymaniem urządzeń i obiektów służących bezpieczeństwu przeciwpowodziowemu oraz działalność gospodarcza, rolna, leśna, łowiecka i rybacka oraz amatorski połów ryb, jeżeli nie zagrażają one zachowaniu siedlisk przyrodniczych oraz siedlisk roślin lub zwierząt ani nie wpływają w sposób istotny negatywnie na gatunki roślin i zwierząt chronionych na obszarze Natura 2000.

REZERWATY PRZYRODY

Rezerwat przyrody obejmuje obszary zachowane w stanie naturalnym lub mało zmienionym, ekosystemy, ostoje i siedliska przyrodnicze, a także siedliska roślin, siedliska zwierząt i siedliska grzybów oraz twory i składniki przyrody nieożywionej, wyróżniające się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, kulturowymi lub walorami krajobrazowymi. (art. 13 Ustawy o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r.).

Zgodnie z ustawą w rezerwach przyrody zabrania się:

- 1) budowy lub rozbudowy obiektów budowlanych i urządzeń technicznych, z wyjątkiem obiektów i urządzeń służących celom parku narodowego albo rezerwatu przyrody;
- 2) rybactwa, z wyjątkiem obszarów ustalonych w planie ochrony albo w zadaniach ochronnych;
- 3) chwytania lub zabijania dziko występujących zwierząt, zbierania lub niszczenia jaj, postaci młodocianych i form rozwojowych zwierząt, umyślnego płoszenia zwierząt kręgowych, zbierania poroży, niszczenia nor, gniazd, legowisk i innych schronień zwierząt oraz ich miejsc rozrodu;
- 4) polowania, z wyjątkiem obszarów wyznaczonych w planie ochrony lub zadaniach ochronnych ustanowionych dla rezerwatu przyrody;
- 5) pozyskiwania, niszczenia lub umyślnego uszkodzenia roślin oraz grzybów;

- 6) użytkowania, niszczenia, umyślnego uszkodzania, zanieczyszczania i dokonywania zmian obiektów przyrodniczych, obszarów oraz zasobów, tworów i składników przyrody;
- 7) zmiany stosunków wodnych, regulacji rzek i potoków, jeżeli zmiany te nie służą ochronie przyrody;
- 8) pozyskiwania skał, w tym torfu, oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt, minerałów i bursztynu;
- 9) niszczenia gleby lub zmiany przeznaczenia i użytkowania gruntów;
- 10) palenia ognisk i wyrobów tytoniowych oraz używania źródeł światła o otwartym płomieniu, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych przez dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody - przez organ uznający obszar za rezerwat przyrody;
- 11) prowadzenia działalności wytwórczej, handlowej i rolniczej, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych w planie ochrony;
- 12) stosowania chemicznych i biologicznych środków ochrony roślin i nawozów;
- 13) zbioru dziko występujących roślin i grzybów oraz ich części, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych przez dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody - przez organ uznający obszar za rezerwat przyrody;
- 14) amatorskiego połowu ryb, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych w planie ochrony lub zadaniach ochronnych;
- 15) ruchu pieszego, rowerowego, narciarskiego i jazdy konnej wierzchem, z wyjątkiem szlaków i tras narciarskich wyznaczonych przez dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody - przez organ uznający obszar za rezerwat przyrody;
- 16) wprowadzania psów na obszary objęte ochroną ścisłą i czynną, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych w planie ochrony oraz psów pasterskich wprowadzanych na obszary objęte ochroną czynną, na których plan ochrony albo zadania ochronne dopuszczają wypas;
- 17) wspinaczki, eksploracji jaskiń lub zbiorników wodnych, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych przez dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody - przez organ uznający obszar za rezerwat przyrody;
- 18) ruchu pojazdów poza drogami publicznymi oraz poza drogami położonymi na nieruchomościach będących w trwałym zarządzie parku narodowego, wskazanymi przez dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody - przez organ uznający obszar za rezerwat przyrody;
- 19) umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną przyrody, udostępnianiem parku albo rezerwatu przyrody, edukacją ekologiczną, z wyjątkiem znaków drogowych i innych znaków związanych z ochroną bezpieczeństwa i porządku powszechnego;
- 20) zakłócania ciszy;
- 21) używania łodzi motorowych i innego sprzętu motorowego, uprawiania sportów wodnych i motorowych, pływania i żeglowania, z wyjątkiem akwenów lub szlaków wyznaczonych przez dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody - przez organ uznający obszar za rezerwat przyrody;
- 22) wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu;
- 23) biwakowania, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych przez dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody - przez organ uznający obszar za rezerwat przyrody;
- 24) prowadzenia badań naukowych - w parku narodowym bez zgody dyrektora parku, a w rezerwacie przyrody - bez zgody organu uznającego obszar za
- 25) wprowadzania gatunków roślin, zwierząt lub grzybów, bez zgody ministra właściwego do spraw środowiska;
- 26) wprowadzania organizmów genetycznie zmodyfikowanych;
- 27) organizacji imprez rekreacyjno-sportowych - w parku narodowym bez zgody dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody bez zgody organu uznającego obszar za rezerwat przyrody.

2. Zakazy, o których mowa w ust. 1, nie dotyczą:

- 1) wykonywania zadań wynikających z planu ochrony lub zadań ochronnych;
- 2) likwidacji nagłych zagrożeń oraz wykonywania czynności nieujętych w planie ochrony lub zadaniach ochronnych, za zgodą organu ustanawiającego plan ochrony lub zadania ochronne;
- 3) prowadzenia akcji ratowniczej oraz działań związanych z bezpieczeństwem publicznym;
- 4) wykonywania zadań z zakresu obronności kraju w przypadku zagrożenia bezpieczeństwa państwa;

- 5) obszarów objętych ochroną krajobrazową w trakcie ich gospodarczego wykorzystywania przez jednostki organizacyjne, osoby prawne lub fizyczne oraz wykonywania prawa własności, zgodnie z przepisami Kodeksu cywilnego.

OBSZAR CHRONIONEGO KRAJOBRAZU

Obszar chronionego krajobrazu obejmuje tereny chronione ze względu na wyróżniający się krajobraz o różnicowanych ekosystemach, wartościowe ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem lub pełnioną funkcją korytarzy ekologicznych. Zgodnie z art. 24 Ustawy o ochronie przyrody na obszarze chronionego krajobrazu mogą być wprowadzone następujące zakazy:

- 1) zabijania dziko występujących zwierząt, niszczenia ich nor, legowisk, innych schronień i miejsc rozrodu oraz tarlisk, złożonej ikry, z wyjątkiem amatorskiego połowu ryb oraz wykonywania czynności związanych z racjonalną gospodarką rolną, leśną, rybacką i łowiecką;
- 2) realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko w rozumieniu art. 51 Ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo Ochrony Środowiska;
- 3) likwidowania i niszczenia zadrzewień śródpolnych, przydrożnych i nad- wodnych, jeżeli nie wynikają one z potrzeby ochrony przeciwpowodziowej i zapewnienia bezpieczeństwa ruchu drogowego lub wodnego lub budowy, odbudowy, utrzymania, remontów lub naprawy urządzeń wodnych;
- 4) wydobywania do celów gospodarczych skał, w tym torfu, oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt, a także minerałów i bursztynu;
- 5) wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu, z wyjątkiem prac związanych z zabezpieczeniem przeciwsztormowym, przeciwpowodziowym lub przeciwsuwiskowym lub utrzymaniem, budową, odbudową, naprawą lub remontem urządzeń wodnych;
- 6) dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli służą innym celom niż ochrona przyrody lub zrównoważone wykorzystanie użytków rolnych i leśnych oraz racjonalna gospodarka wodna lub rybacka;
- 7) likwidowania naturalnych zbiorników wodnych, starorzeczy i obszarów wodno-błotnych;
- 8) lokalizowania obiektów budowlanych w pasie szerokości 100 m od linii brzegów rzek, jezior i innych zbiorników wodnych, z wyjątkiem urządzeń wodnych oraz obiektów służących prowadzeniu racjonalnej gospodarki rolnej, leśnej lub rybackiej;
- 9) lokalizowania obiektów budowlanych w pasie szerokości 200 m od linii brzegów klifowych oraz w pasie technicznym brzegu morskiego.

Zakazy, o których mowa powyżej, nie dotyczą:

- 1) wykonywania zadań na rzecz obronności kraju i bezpieczeństwa państwa;
- 2) prowadzenia akcji ratowniczej oraz działań związanych z bezpieczeństwem powszechnym;
- 3) realizacji inwestycji celu publicznego.

PARK KRAJOBRAZOWY

Park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju. Na mocy art. 17 Ustawy o ochronie przyrody w parku krajobrazowym mogą być wprowadzone następujące zakazy:

- 1) realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko w rozumieniu art. 51 Ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo Ochrony Środowiska (Dz. U. nr 62, poz. 627, ze zm.);
- 2) umyślnego zabijania dziko występujących zwierząt, niszczenia ich nor, legowisk, innych schronień i miejsc rozrodu oraz tarlisk
- 3) i złożonej ikry, z wyjątkiem amatorskiego połowu ryb oraz wykonywania czynności w ramach racjonalnej gospodarki rolnej, leśnej, rybackiej i łowieckiej;
- 4) likwidowania i niszczenia zadrzewień śródpolnych, przydrożnych i nadwodnych, jeżeli nie wynikają z potrzeby ochrony przeciwpowodziowej lub zapewnienia bezpieczeństwa ruchu drogowego lub wodnego lub budowy, odbudowy, utrzymania, remontów lub naprawy urządzeń wodnych;

- 5) pozyskiwania do celów gospodarczych skał, w tym torfu, oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt, a także minerałów i bursztynu;
- 6) wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu, z wyjątkiem prac związanych z zabezpieczeniem przeciwsztormowym, przeciwpowodziowym lub przeciwoświsiskowym lub budową, odbudową, utrzymaniem, remontem lub naprawą urządzeń wodnych;
- 7) dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli zmiany te nie służą ochronie przyrody lub racjonalnej gospodarce rolnej, leśnej, wodnej lub rybackiej;
- 8) budowania nowych obiektów budowlanych w pasie szerokości 100 m od linii brzegów rzek, jezior i innych zbiorników wodnych, z wyjątkiem obiektów służących turystyce wodnej, gospodarce wodnej lub rybackiej;
- 9) lokalizowania obiektów budowlanych w pasie szerokości 200 m od krawędzi brzegów klifowych oraz w pasie technicznym brzegu morskiego;
- 10) likwidowania, zasypywania i przekształcania zbiorników wodnych, starorzeczy oraz obszarów wodno-błotnych;
- 11) wylewania gnojowicy, z wyjątkiem nawożenia własnych gruntów rolnych;
- 12) prowadzenia chowu i hodowli zwierząt metodą bezściółkową;
- 13) utrzymywania otwartych rowów ściekowych i zbiorników ściekowych;
- 14) organizowania rajdów motorowych i samochodowych;
- 15) używania łodzi motorowych i innego sprzętu motorowego na otwartych zbiornikach wodnych.

Zakazy, o których mowa w powyżej, nie dotyczą:

- 1) wykonywania zadań wynikających z planu ochrony;
- 2) wykonywania zadań na rzecz obronności kraju i bezpieczeństwa państwa;
- 3) prowadzenia akcji ratowniczej oraz działań związanych
- 4) z bezpieczeństwem powszechnym;
- 5) realizacji inwestycji celu publicznego w rozumieniu art. 2 pkt. 5 Ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. nr 80, poz. 717 oraz z 2004 r. nr 6, poz. 41).

UŻYTKI EKOLOGICZNE

Użytkami ekologicznymi są zasługujące na ochronę pozostałości ekosystemów, mających znaczenie dla zachowania różnorodności biologicznej – naturalne zbiorniki wodne, śródpolne i śródleśne oczka wodne”, kępy drzew i krzewów, bagna, torfowiska, wydmy, płaty nieużytkowanej roślinności, starorzecza, wychodnie skalne, skarpy, kamienie, siedliska przyrodnicze oraz stanowiska rzadkich lub chronionych gatunków roślin, zwierząt i grzybów, ich ostoje oraz miejsca rozmnażania lub miejsca sezonowego przebywania.”

Zgodnie z art. 45 Ustawy o ochronie przyrody w stosunku do pomnika przyrody, stanowiska dokumentacyjnego, użytku ekologicznego lub zespołu przyrodniczo-krajobrazowego mogą być wprowadzone następujące zakazy:

- 1) niszczenia, uszkodzenia lub przekształcania obiektu lub obszaru;
- 2) wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu, z wyjątkiem prac związanych z zabezpieczeniem przeciwsztormowym lub przeciwpowodziowym albo budową, odbudową, utrzymywaniem, remontem lub naprawą urządzeń wodnych;
- 3) uszkodzenia i zanieczyszczania gleby;
- 4) dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli zmiany te nie służą ochronie przyrody albo racjonalnej gospodarce rolnej, leśnej, wodnej lub rybackiej;
- 5) likwidowania, zasypywania i przekształcania naturalnych zbiorników wodnych, starorzeczy oraz obszarów wodno-błotnych;
- 6) wylewania gnojowicy, z wyjątkiem nawożenia użytkowanych gruntów rolnych;
- 7) zmiany sposobu użytkowania ziemi;
- 8) wydobywania do celów gospodarczych skał, w tym torfu, oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt, a także minerałów i bursztynu;

- 9) umyślnego zabijania dziko występujących zwierząt, niszczenia nor, legowisk zwierzęcych oraz tarlisk i złożonej ikry, z wyjątkiem amatorskiego połowu ryb oraz wykonywania czynności związanych z racjonalną gospodarką rolną, leśną, rybacką i łowiecką;
- 10) zbioru, niszczenia, uszkodzenia roślin i grzybów na obszarach użytków ekologicznych, utworzonych w celu ochrony stanowisk, siedlisk lub ostoi roślin i grzybów chronionych;
- 11) umieszczania tablic reklamowych.

Zakazy, o których mowa powyżej, nie dotyczą:

- 1) prac wykonywanych na potrzeby ochrony przyrody po uzgodnieniu z organem ustanawiającym daną formę ochrony przyrody;
- 2) realizacji inwestycji celu publicznego po uzgodnieniu z organem ustanawiającym daną formę ochrony przyrody;
- 3) zadań z zakresu obronności kraju w przypadku zagrożenia bezpieczeństwa
- 4) likwidowania nagłych zagrożeń bezpieczeństwa powszechnego i prowadzenia akcji ratowniczych.

2.4.2. JEDNOSTKI UPRAWNIONE DO OCHRONY ŚRODOWISKA NATURALNEGO NA SZLAKU WODNYM.

Ministrem właściwym do spraw gospodarki wodnej jest Minister Środowiska. Ogólny zakres działania Ministra właściwego do spraw gospodarki wodnej jest zawarty w artykule 11 Ustawy z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej. Zakres ten obejmuje sprawy:

- 1) kształtowania, ochrony i racjonalnego wykorzystywania zasobów wodnych;
- 2) utrzymania śródlądowych wód powierzchniowych, stanowiących własność Skarbu Państwa wraz z infrastrukturą techniczną związaną z tymi wodami, obejmującą budowle oraz urządzenia wodne;
- 3) budowy, modernizacji oraz utrzymania śródlądowych dróg wodnych;
- 4) ochrony przeciwpowodziowej, w tym budowy, modernizacji oraz utrzymania urządzeń wodnych zabezpieczających przed powodzią oraz koordynacji przedsięwzięć służących osłonie i ochronie przeciwpowodziowej państwa;
- 5) funkcjonowania państwowej służby hydrologiczno-meteorologicznej i państwowej służby hydrogeologicznej, z wyłączeniem zagadnień monitoringu jakości wód podziemnych;
- 6) współpracy międzynarodowej na wodach granicznych w zakresie zadań należących do działu.

Minister właściwy do spraw gospodarki wodnej na obszarze projektowanego Szlaku Batorego sprawuje nadzór nad działalnością Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Warszawie, który jest odpowiedzialny za gospodarowanie wodami regionów wodnych Środkowej Wisły, Jarft, Niemna, Łyny i Węgorapy oraz regionu wodnego Świeżej.

W realizacji zadań wynikających z kompetencji Ministra właściwego ds. gospodarki wodnej na obszarach dorzeczy uczestniczą właściwi terenowo Dyrektorzy Regionalnych Zarządów Gospodarki Wodnej.

Zgodnie z Ustawą o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r. organami ochrony przyrody są (art. 91):

- 1) minister właściwy do spraw środowiska;
- 2) wojewoda;
- 3) starosta;
- 4) wójt, burmistrz albo prezydent miasta.

Organami opiniodawczo-doradczymi w zakresie ochrony przyrody są (art. 95 ustawy o ochronie przyrody):

- 1) Państwowa Rada Ochrony Przyrody, działająca przy ministrze właściwym do spraw środowiska;
- 2) wojewódzka rada ochrony przyrody, działająca przy wojewodzie;
- 3) rada naukowa parku narodowego, działająca przy dyrektorze parku narodowego;
- 4) rada parku krajobrazowego lub rada zespołu parków krajobrazowych, działająca przy dyrektorze parku krajobrazowego lub dyrektorze zespołu parków krajobrazowych.

Tabela nr 30. Zestawienie jednostek uprawnionych do ochrony środowiska naturalnego na poziomie regionalnym (województwo mazowieckie)

<p>• Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Warszawie</p> <p>Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska (RDOŚ) jest państwową jednostką budżetową działającą na obszarze określonego województwa.</p> <p>Do zadań RDOŚ należy m.in.:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) wydawanie decyzji administracyjnej ustalającej warunki prowadzenia robót polegających na regulacji wód oraz budowie wałów przeciwpowodziowych, także robót melioracyjnych, oraz innych robót ziemnych zmieniających stosunki wodne na terenach o szczególnych wartościach przyrodniczych; 2) prowadzenie spraw związanych z opiniowaniem w zakresie ochrony środowiska, następujących dokumentów, opracowywanych przez organy administracji: <ul style="list-style-type: none"> - studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, - miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, - strategii rozwoju regionalnego, - projektów polityk, strategii, planów lub programów w dziedzinie przemysłu, energetyki, transportu, telekomunikacji, gospodarki wodnej, gospodarki odpadami, leśnictwa, rolnictwa, rybołówstwa, turystyki i wykorzystywania terenu, wyznaczających ramy dla późniejszej realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko - projektów polityk, strategii, planów lub programów, jeżeli ich realizacja może znacząco oddziaływać na obszar Natura 2000;   3) nakładanie, w drodze decyzji administracyjnej, na podmiot korzystający ze środowiska prowadzący działalność stwarzającą ryzyko szkody w środowisku, która jest przyczyną bezpośredniego zagrożenia szkodą w środowisku lub szkody w środowisku, obowiązku prowadzenia pomiarów zawartości substancji w glebie, ziemi lub wodzie; <p>Dodatkowe informacje: strona internetowa (RDOŚ w Warszawie), http://warszawa.rdos.gov.pl</p>
<p>• Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Warszawie</p> <p>Wojewódzki Inspektorat działa w ramach zespolonej administracji rządowej i obejmuje swoim zasięgiem teren województwa. Wojewódzki Inspektor wykonuje w imieniu Wojewody zadania i kompetencje Inspekcji Ochrony Środowiska, określone w Ustawie z dnia 20 lipca 1991 roku o Inspekcji Ochrony Środowiska (Dz. U. z 2007r. Nr 44, poz. 287z późn.zm.) i przepisach odrębnych. Do zadań WIOŚ należy m.in.:</p> <p>Do zadań Wojewódzkiego Inspektoratu należy m.in.:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) prowadzenie spraw związanych z kontrolą przestrzegania przepisów o ochronie środowiska i racjonalnym użytkowaniu zasobów przyrody; 2) udział w postępowaniu dotyczącym lokalizacji inwestycji oraz udział w przekazywaniu do użytku obiektów lub instalacji realizowanych jako przedsięwzięcie mogące znacząco oddziaływać na środowisko; 3) współdziałanie w zakresie ochrony środowiska z innymi organami kontrolnymi, organami ścigania i wymiaru sprawiedliwości oraz organami administracji państwowej i rządowej, samorządu terytorialnego i obrony cywilnej, a także organizacjami społecznymi; 4) organizowanie i koordynowanie państwowego monitoringu środowiska, prowadzenie badań jakości środowiska, obserwacji i oceny jego stanu oraz zachodzących w nim zmian na obszarze województwa; 5) inicjowanie działań tworzących warunki zapobiegania poważnym awariom oraz usuwania ich skutków i przywracania środowiska do stanu właściwego; 6) kontrola przestrzegania przepisów dotyczących warunków stosowania i przechowywania nawozów oraz środków wspomagających uprawę roślin; <p>Dodatkowe informacje: strona internetowa (WIOŚ w Warszawie), www.wios.warszawa.pl</p>
<p>• Wojewódzka Rada Ochrony Przyrody w Warszawie</p> <p>Do zadań Wojewódzkiej Rady Ochrony przyrody należy w szczególności:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ocena realizacji zadań w zakresie ochrony przyrody; 2) opiniowanie projektów aktów prawnych w zakresie ochrony przyrody wydawanych przez wojewodę; 3) przedstawianie wniosków i opinii w sprawach ochrony przyrody; 4) opiniowanie planów rozwoju i strategii wojewódzkich w zakresie ochrony przyrody.
<p>• Rada naukowa parku krajobrazowego</p> <p>Do zadań rady parku krajobrazowego lub rady zespołu parków krajobrazowych należy w szczególności:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ocena stanu zasobów, tworów i składników przyrody, wartości kulturowych oraz ustaleń programów ochrony przyrody;

<p>2) opiniowanie projektu planu ochrony;</p> <p>3) ocena realizacji ustaleń planu ochrony i innych zadań z zakresu ochrony przyrody;</p> <p>4) opiniowanie i ocena realizacji projektów i programów działalności parku krajobrazowego lub zespołu parków krajobrazowych w zakresie ochrony przyrody, edukacji, turystyki i rekreacji.</p>
<p>• Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Warszawie</p> <p>Podlega Ministerstwu Środowiska i jest organem administracji rządowej niezespolonej. W imieniu ministra właściwego dla spraw gospodarki wodnej zarządza zasobami wodnymi oraz pełni funkcję inwestora w zakresie gospodarki wodnej oraz występuje jako strona w sprawach sądowych.</p> <p>Obszar administrowany przez RZGW w Warszawie podzielony jest na 5 jednostek nadzorowanych przez Zarządy Zlewni w tym przez Zarząd Zlewni Dębe i Zarząd Zlewni Wisły mazowieckiej z siedzibą w Warszawie. W Zarządzie Zlewni Dębe istotne dla Szlaku są jednostki:</p> <p>Nadzór Wodny Dębe w miejscowości Pułtusk</p> <p>Nadzór Wodny Ostrołęka w mieście Ostrołęka</p> <p>Do zadań Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej należy w szczególności:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) opracowywanie warunków korzystania z wód regionu wodnego oraz sporządzanie identyfikacji znaczących oddziaływań antropogenicznych i ocen ich wpływu na stan wód powierzchniowych i podziemnych, w regionie wodnym; 2) sporządzanie i prowadzenie wykazów obszarów chronionych na podstawie przepisów ustawy oraz przepisów odrębnych; 3) planowanie przedsięwzięć związanych z odbudową ekosystemów zdegradowanych przez eksploatację zasobów wodnych; <p>Dodatkowe informacje: strona internetowa, http://www.rzgw.warszawa.pl/</p>
<p>• Las Państwowy – Nadleśnictwo</p> <p>Nadleśnictwo jest podstawową, samodzielną jednostką organizacyjną Lasów Państwowych. Nadleśniczy wykonuje zarząd lasami, gruntami i innymi nieruchomościami, stanowiącymi zasoby Lasów Państwowych. Nadleśniczy w szczególności dokonuje bieżącej oceny stanu lasów nadleśnictwa i podejmuje działania zmierzające do ich ochrony oraz prawidłowego zagospodarowania.</p>

Źródło: www.mos.gov.pl, www.lp.gov.pl, www.rzgw.warszawa.pl, www.wios.warszawa.pl, www.warszawa.rdos.gov.pl

2.4.3. ZAGROŻENIA ŚRODOWISKA NATURALNEGO.

Obszar objęty projektowanym Szlakiem Batorego charakteryzuje się zróżnicowanym poziomem zagospodarowania i zurbanizowania. Stan ten powoduje w konsekwencji zróżnicowanie wpływu działalności człowieka na środowisko we wszystkich praktycznie obszarach działalności gospodarczej.

Największą koncentrację przemysłu na terenach przyległych do Szlaku w województwie mazowieckim stanowi Warszawski okręg przemysłowy (przemysł metalowy i maszynowy) oraz okręg wokół Ostrołęki z przemysłem energetycznym, celulozowo-papierniczym oraz przemysłem spożywczym.

Ze względu na jakość i gleb i produktywność ziemi tereny rolnicze przylegające do szlaku charakteryzują się niższymi wskaźnikami produktywności w porównaniu do innych krajów UE. Znacząco niższe jest również zużycie nawozów mineralnych i środków ochrony roślin. Głównymi uprawami są zboża.

Główne zagrożenia środowiska naturalnego na Szlaku Batorego wiążą się z niezadowalającym stanem wód. W województwie mazowieckim ogólny stan rzeki Narew określany jest jako zły (dane Monitoringu rzek w 2008 r. prowadzonym przez WIOŚ w Warszawie na podstawie badań rzeki w punktach pomiarowo-kontrolnych).

Źródła zanieczyszczeń wód powierzchniowych możemy podzielić na punktowe i obszarowe. Źródła obszarowe to przede wszystkim spływy powierzchniowe z pól, z których wymywane są cząstki gleby z materią organiczną, resztki nawozów mineralnych. Źródła punktowe to wszelkiego rodzaju odprowadzenia (zrzuty) z oczyszczalni ścieków czy wody odprowadzane z zakładów przemysłowych i terenów zurbanizowanych.

Na zły stan wody w gminach leżących na szlaku Batorego największy wpływ mają zestawione poniżej czynniki:

- Wykorzystywanie w gospodarce rolnej nawozów sztucznych do nawożenia upraw skutkujące zanieczyszczeniem gleby, wody gruntowej oraz pogorszeniem stanu wód rzecznych,
- Wiele miejscowości nie ma systemu odprowadzania ścieków lub gospodarstwa domowe nie są podłączone do kanalizacji, co może prowadzić do sytuacji, gdzie nieczystości są wylwane na pola bądź do wód – prowadząc do powstania zagrożenia środowiska przyrodniczego,
- Poważnym problemem są ścieki z gospodarstw rolnych, które często gromadzone są w zbiornikach, najczęściej nieszczelnych, z których nieczystości mogą przedostać się do wód powierzchniowych lub do ziemi,
- Zaśmiecanie koryta rzeki. Nieuporządkowany system gospodarki odpadami w wielu gminach. Obecność wysypisk (w tym „dzikich”) niespełniających wymagań dotyczących składowisk odpadów.

Fotografia nr 18. Jednym z zagrożeń zanieczyszczenia wód są również dzikie wysypiska śmieci tworzone przez turystów. Kanał Żerański.
Źródło: Archiwum PART SA

Przeciwdziałania degradacji środowiska naturalnego:

- Należy wybudować kanalizację lub na terenach o niższej gęstości zabudowań należy rozważyć budowę przydomowych lub osiedlowych oczyszczalni ścieków, które umożliwią powrót oczyszczonej wody z powrotem do gruntu, skąd została pobrana,
- Należy prowadzić kontrolę stosowania nawozów mineralnych i środków ochrony roślin,
- Należy budować nowe, szczelne zbiorniki na ścieki w gospodarstwach rolnych (lub modernizować istniejące budowle),
- Należy wdrożyć zintegrowany system gospodarki odpadami uwzględniający selektywną zbiórkę odpadów.

2.5. OCENA DOSTĘPNOŚCI KOMUNIKACYJNEJ.

Dostępność komunikacyjna określa stopień łatwości, z jakim można dostać się do danego miejsca. Jest to istotny czynnik wpływający bezpośrednio na jego atrakcyjność i konkurencyjność. Im większa dostępność, tym większe potencjalne warunki do rozwoju turystyki w regionie, gdyż rozbudowana sieć dróg, dobre połączenia kolejowe oraz autobusowe zapewniają łatwiejszy dostęp do danego miejsca szerokiemu gronu potencjalnych odbiorców oferty turystycznej.

W związku z rozwojem gospodarczym kraju wzrasta liczba kupowanych samochodów. Dziś jest to najczęściej wykorzystywany środek transportu zarówno jeżeli chodzi o wyjazdy krótko, jak i długoterminowe. Taki stan rzeczy umożliwia turystom organizowanie samodzielnych, a więc wykorzystujących własny środek transportu, wyjazdów. Szczęgólnego znaczenia nabiera też sieć połączeń drogowych w regionach *stricte* turystycznych, gdzie słabo rozwinięty jest transport publiczny - drogowy i kolejowy.

Fotografia nr 19. Ważnym z perspektywy turystyki wodnej jest dobre oznakowanie mostów. Kanał Żerański.

Źródło: Archiwum PART SA

Transport drogowy

Najważniejsze znaczenie dla turystyki, jeżeli chodzi o komunikację drogową posiadają drogi krajowe i wojewódzkie znajdujące się na terenie badanego obszaru i łączące go z innymi, kluczowymi regionami w kraju. Na opisywanym obszarze najważniejszymi szlakami komunikacyjnymi są:

- Droga krajowa nr 61 – cała jej długość na obszarze dwóch województw – mazowieckiego i podlaskiego to ok. 257 km. Razem z drogą krajową nr 8 łączy ona Warszawę z Augustowem. W niedalekim czasie planuje się jej zmodernizowanie i utworzenie obwodnic Sierocka i Pułtusza. Trasa ta biegnie niemalże równolegle do Szlaku,
- Droga krajowa nr 62 – przecinająca Szlak na wysokości miejscowości Sierock i biegnąca ze Strzelna do Siemiatycz,
- Droga krajowa nr 60 – przebiegająca przez miejscowość Różan, łącząca Łęczycę z Ostrowią Mazowiecką,
- Droga krajowa nr 53 – łączy Olsztyn z Ostrołęką,
- Droga wojewódzka nr 631 - łącząca stolicę (przebiegając wzdłuż centrum Warszawy) z Nowym Dworem Mazowieckim, na terenie Szlaku biegnie przez gminy Nieporęt i Wieliszew,

- Droga wojewódzka nr 633 - ma długość 14 km. Przebiega wzdłuż Szlaku łącząc Warszawę z Jeziorem Zegrzyńskim,
- Droga wojewódzka nr 618 - łączy Wyszaków z Gołyminem-Ośrodek przebiegając przez Pułtusk. Ma ok. 45 km,
- Droga wojewódzka nr 619 – biegnie z Nasielska do Pułtuska. Ma ok. 22 km,
- Droga wojewódzka nr 544 – prowadzi z Brodnicy do Ostrołęki i ma 165 km,
- Droga wojewódzka nr 627 – łączy Ostrołękę z powiatem sokołowskim. Biegnie na długości 97 km.

Geometria sieci dróg w stosunku do Szlaku układa się korzystnie. Do głównej osi – drogi krajowej nr 61 – dochodzą tzw. „ości” – pozostałe drogi krajowe i wojewódzkie, tworząc tzw. rybi szkielet. Takie rozmieszczenie zapewnia połączenie regionu z krajowym układem drogowym oraz połączenia międzyregionalne. Drogi „ości” przecinają „kręgosłup” w najbardziej kluczowych dla Szlaku miejscowościach – Warszawa, Nieporęt, Serock, Pułtusk, Różan, Ostrołęka. Niestety pod względem przepustowości drogi te nie są przystosowane do obecnych warunków i potrzeb coraz większej liczby kierowców, szczególnie w okolicach stolicy.

Dostępność połączeń drogowych PKS na terenie Szlaku istnieje, ale nie jest wystarczająca. Przystanki znajdują się we wszystkich miastach powiatowych oraz miejscowościach turystycznych nad Zalewem Zegrzyńskim, ale ilość połączeń nadal nie jest zadowalająca. Z Warszawy i Ostrołęki realizowane są również połączenia do innych większych miast Polski oraz międzynarodowe.

Transport kolejowy

Przez obszar Szlaku Wodnego im. Króla Stefana Batorego linia kolejowa przebiega jedynie w dwóch miejscach – prowadzi przez Warszawę oraz przez Ostrołękę. Dworzec Centralny w Warszawie oferuje połączenia międzynarodowe, krajowe i regionalne i jest największym dworcem w kraju. Przy Szlaku przebiega ponadto linia kolejowa nr 29, która łączy miejscowość Tłuszcz z Ostrołęką. Obecnie jednak część połączeń jest likwidowanych, ze względu na ich nierentowność, w związku z czym rola transportu kolejowego zmniejsza się.

Transport lotniczy

W okolicy Szlaku położony jest największy port lotniczy w Polsce – Międzynarodowy Port Lotniczy im. Fryderyka Chopina – Okęcie, w Warszawie. Stąd odbywają się loty do większości krajów europejskich i części pozaeuropejskich oraz realizowane są połączenia krajowe. Znaczenie transportu lotniczego rośnie. W 2007 roku łączna liczba pasażerów obsłużonych na Okęciu wyniosła 9 268 476 osób, w 2008 było to 9 460 606 osób. W 2009 roku założenia muszą zostać zweryfikowane z powodu panującego światowego kryzysu. Pierwsza połowa to tylko 2 962 860 obsłużonych osób, ale obserwuje się tendencje wzrostowe.

Należy sobie jednak zdać sprawę, iż z punktu widzenia rozwoju Szlaku, transport lotniczy będzie miał znaczenie marginalne.

2.6. ANALIZA DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH.

Najważniejszymi w kontekście budowania produktu turystycznego „Szlak wodny im. Króla Stefana Batorego” dokumentami o charakterze strategicznym są te, w których istnieją zapisy dotyczące dróg wodnych poczynając od ich definicji, po plany i inwestycje na obszarze, przez który przebiega Szlak. Zgodnie z nimi:

W Polsce długość dróg wodnych obejmująca rzeki uznane za śródlądowe drogi wodne i kanały wynosi ponad 3 800 km. Drogi wodne eksploatowane przez żeglugę mają długość 2 700 km. W celach turystycznych wykorzystuje się dzisiaj Kanał Notecki, Bydgoski, Żerański, Elbląski i Augustowski. Zarządzanie śródlądowymi drogami wodnymi (budowa, rozwój i utrzymanie) pozostaje w gestii resortu środowiska, natomiast kreowanie polityki transportu wodnego – w resorcie infrastruktury.

Według art. 9 ust. 1 pkt 18 Ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo wodne (Dz. U. nr 115, poz. 1229 z późniejszymi zmianami) – śródlądowe drogi wodne to śródlądowe drogi powierzchniowe, na których z uwagi na warunki hydrologiczne oraz istniejące urządzenia wodne, możliwy jest przewóz osób i towarów statkami żeglugi śródlądowej. Na Szlaku tworzą je:

- Rzeka żeglowna - naturalna droga wodna uznana za żeglowną,
- Jezioro żeglowne - naturalny zbiornik wodny nie mający bezpośredniego połączenia wód z morzem, uznany za żeglowny,
- Kanał żeglowny - droga wodna zbudowana w pierwszym rzędzie dla żeglugi. Jest to budowla hydrotechniczna powstała poza korytem rzeki,

Śródlądowe drogi wodne dzielą się na klasy. Określa się je biorąc pod uwagę takie czynniki jak: 1) maksymalne parametry statków, jakie mogą być dopuszczone do żeglugi oraz 2) wielkość minimalnego prześwitu pod mostami, rurociągami i innymi urządzeniami krzyżującymi się z drogą wodną⁶. Przy określaniu parametrów statków bierze się pod uwagę także głębokość tranzytową – najmniejszą głębokość szlaku żeglownego określonego odcinka drogi wodnej.

Zgodnie z Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 10 grudnia 2002 r. w sprawie śródlądowych dróg wodnych (DZ.U. Nr 210, poz. 1786) wodami śródlądowymi żeglownymi, czyli śródlądowymi drogami wodnymi na terenie Szlaku są:

- Rzeka Wisła – od ujścia Kanału Łączańskiego w miejscowości Skawina do ujścia Wisły do Zatoki Gdańskiej (w obszarze projektowym od Zamku Królewskiego do Kanału Żerańskiego),
- Kanał Żerański – na całej swojej długości,
- Rzeka Narew – od ujścia rzeki Biebrzy do ujścia do rzeki Wisły, wraz z Jeziorem Zegrzyńskim,
- Rzeka Biebrza – od ujścia Kanału Augustowskiego do ujścia do rzeki Narwi,
- Kanał Augustowski – od połączenia z rzeką Biebrzą do granicy Państwa, wraz z jeziorami które łączy.

Ponadto na odcinku Szlaku obejmującym województwo mazowieckie posiada on połączenie z drogą wodną, jaką jest rzeka Bug od ujścia rzeki Muchawiec do ujścia rzeki Narwi. Wody te (z wyjątkiem Biebrzy w rejonie Biebrzańskiego Parku Narodowego) administrowane są przez Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej z siedzibą w Warszawie.

⁶ http://www.stat.gov.pl/gus/definicje_PLK_HTML.htm?id=POJ-3254.htm

Dokumenty krajowe

Strategia Gospodarki Wodnej 2005 roku

Dokument przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 13 września 2005 roku obejmuje realizację zapisów w latach 2005-2020. Określa on podstawowe kierunki i zasady, które mają zapewnić realizację idei trwałego i zrównoważonego rozwoju w gospodarowaniu wodami.

Jednym z celów Strategii jest **zaspokojenie uzasadnionych potrzeb wodnych ludności** i gospodarki przy poszanowaniu zasad zrównoważonego rozwoju użytkowania wód oraz osiągnięcie i utrzymanie dobrego stanu wód, a w szczególności ekosystemów wodnych i od wód zależnych. W związku z realizacją celu pierwszego w dokumencie znalazły się zapisy działań ważnych pod kątem turystycznym, takich jak:

- zwiększenie zasobów dyspozycyjnych poprzez dokończenie budowy **wielozadaniowych** zbiorników retencyjnych,
- rozwój małej retencji wodnej oraz budowa nowych zbiorników retencyjnych o znaczeniu ponadregionalnym tam, gdzie ich **funkcje społeczne** i gospodarcze będą uzasadniały wysokość nakładów; poprawę jakości wody w kąpieliskach,
- **utrzymanie i modernizację istniejących dróg wodnych, zwłaszcza o charakterze turystycznym z uwzględnieniem obiektów wpisanych do rejestru zabytków.**

W związku z realizacją celu drugiego określono działania, które ważne są również z punktu widzenia rozwoju turystyki i są to:

- **opracowanie planów gospodarowania wodami** na obszarach dorzecza Wisły i Odry,
- **realizacja programu wodno – środowiskowego kraju,**
- utworzenie programów **monitoringu wód powierzchniowych i podziemnych** w obszarach dorzeczy,
- realizacja przedsięwzięć służących **wypełnianiu przepisów Dyrektyw 92/43/EWG** dot. ochrony przyrody, 85/337/EWG dot. ocen oddziaływania na środowisko, 96/82/WE dot. dużych katastrof (...).

W dokumencie wskazane zostało również finansowanie działań poprzez fundusze Unii Europejskiej, fundusze ekologiczne, fundusze celowe, kredyty bankowe, środki publiczne, środki własne, środki własne przedsiębiorstw i rolników.

Kierunki Rozwoju Żeglugi Śródlądowej w Polsce: założenia do strategii na lata 2007 – 2013

Dokument uzasadnia konieczność zwiększenia uwagi na transport śródlądowy, który jest jedną z najtańszych, a jednocześnie najbardziej przyjaznych środowisku i najbezpieczniejszych gałęzi transportu. Jest to alternatywa, która w istotny sposób może „zmniejszyć kongestię na drogach, zwłaszcza w zatłoczonych rejonach zapleczy portów morskich (...) ponieważ drogi wodne dysponują znacznymi rezerwami przepustowości”. Założenia do strategii wskazują także na wiele barier i ograniczeń w rozwoju transportu wodnego śródlądowego i podają sposoby ich pokonania. Pozytywne zmiany tendencji powinny polegać przede wszystkim na wdrażaniu technologii przewozu, które pozwolą na włączenie się żeglugi w obsługę nowych ładunków i relacji przewozowych, takich jak rozwój przewozów kombinowanych, przewozów przybrzeżnych „short sea shipping” (sss), rozwoju przewozów morsko – rzecznych, budowie centrów logistycznych w portach rzecznych, a to wszystko także w kontekście szeroko pojętej turystyki. W dokumencie podkreśla się, że turystyczne przewozy pasażerskie są istotnym elementem oferty turystycznej, mogą przyczynić się do złagodzenia problemów komunikacyjnych miast, a w niektórych rejonach stać się szansą na złagodzenie problemów dotyczących przewozów regionalnych. Jednocześnie rozwój turystyki wodnej może przyczynić do

większej dbałości o stan dróg wodnych nie eksploatowanych przez statki handlowe, większej dbałości o środowisko – tereny, na których odbywają się tego typu rejsy, muszą odznaczać się wyjątkowymi walorami zarówno pod względem szaty roślinnej, ukształtowania terenu, jak i utrzymania i zadbania i czystość, a jednocześnie dostosowania do wymagań turystów. Opracowanie zwraca też uwagę na dokument pt. „Zintegrowany Europejski Program Działań na Rzecz Żeglugi Śródlądowej – wieloletni program działania mającego na celu wzmocnienie żeglugi śródlądowej NAIADES „Navigation And Inland Waterway Action and Development in Europe” (Nawigacja Śródlądowa: Działania i Rozwój w Europie). Podkreślona też zostaje obecna, niekorzystna pozycja transportu wodnego w programach rozwoju transportu w Polsce, a także jej wpływ na rozwój transportu wodno-śródlądowego. Ponadto wskazane są techniczne i organizacyjno – prawne czynniki ograniczające rozwój takich przewozów. Na koniec autorzy opracowania określają sposoby umacniania pozycji transportu wodnego śródlądowego w Polsce jako elementu zrównoważonego rozwoju transportu.

Według Założeń do Strategii, głównym celem zasadniczego dokumentu będzie przełamanie dotychczasowych nieprawidłowości w rozwoju tej gałęzi, stworzenie wiarygodnych podstaw budowania nowoczesnej gałęzi transportu zdolnej w określonych sferach zastosowania konkurować z innymi gałęziami i wspierać proces zrównoważonego rozwoju transportu, a tym samym - dostosowanie naszej polityki transportowej w zakresie rozwoju transportu wodnego śródlądowego do tendencji unijnych. Sposobami osiągnięcia tego celu powinny być:

- Stworzenie wiarygodnych perspektyw rozwoju tej gałęzi transportu, które są warunkiem angażowania się armatorów w inwestycje niezbędne dla stworzenia konkurencyjnej nowoczesnej oferty,
- Opracowanie programu rozwoju infrastruktury śródlądowych dróg wodnych ze wskazaniem inwestycji priorytetowych,
- Opracowanie, zgodnie z tendencjami unijnymi, spójnego programu promocji żeglugi śródlądowej jako nowoczesnej i przyjaznej dla środowiska gałęzi transportu i jego realizację,
- Włączenie transportu wodnego śródlądowego do wszystkich programów umożliwiających włączenie tej gałęzi w nowe sfery zastosowania, jej unowocześnienie poprzez rozwój inteligentnych systemów transportowych, rozwój infrastruktury drogowej i punktowej oraz dostęp tej gałęzi do środków unijnych,
- Wykorzystanie wszystkich stosowanych w UE instrumentów wspierania transportu wodnego śródlądowego jako gałęzi pozwalającej na zmniejszenie kosztów zewnętrznych transportu.

Strategia rozwoju turystyki na lata 2007 -2013

Projekt Strategii Rozwoju Turystyki na lata 2007 – 2013 zakłada, że nowoczesny, konkurencyjny i wysokiej jakości produkt turystyczny będzie magnesem przyciągającym zarówno krajowych jak i zagranicznych turystów. Dokument oparto o zasadę zrównoważonego rozwoju. Wyznacza on główne kierunki rozwoju polskiej turystyki w postaci obszarów priorytetowych, do których należą: produkt turystyczny, zasoby ludzkie, marketing i przestrzeń turystyczna. W zakresie produktu turystycznego zaleca się operacje wyznaczające kierunek kształtowania konkurencyjnych produktów turystycznych oraz rozwój nowych produktów i wiodących typów turystyki. Ponadto pisze się o inwestycjach w infrastrukturę turystyczną, ich integracji i ofercie turystycznej regionów. Wskazuje się też na działania, które mają na celu rozwój przedsiębiorczości i działalności organizacji w dziedzinie turystyki. Dla Szlaku ważny jest rozdział dotyczący kształtowania przestrzeni turystycznej, w którym mowa jest o ukierunkowaniu działań dotyczących rozwoju turystyki tak, by zachować i podnosić wartość przestrzeni i zwiększyć dostępność turystyczną regionu poprzez rozwój transportu.

Dokumenty regionalne na poziomie województwa

Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020. Aktualizacja

Dokument, który uchwalony został na posiedzeniu Sejmiku Województwa Mazowieckiego w dniu 29 maja 2006 roku, zakłada jego realizację na lata 2006-2020. Tematem opracowania są cele i działania określone przez województwo, by stać się najbardziej gospodarczo rozwiniętym rejonem w Polsce. W dokumencie określono działania takie jak budowa społeczeństwa informacyjnego i poprawa jakości życia mieszkańców, zwiększenie konkurencyjności regionu w układzie międzynarodowym, poprawa spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej regionu w warunkach zróżnicowanego rozwoju. W opracowaniu nie ma bezpośrednich odniesień do turystyki wodnej.

Program ochrony środowiska województwa mazowieckiego na lata 2007–2010 z uwzględnieniem perspektywy do 2014 roku

Dokument zatwierdził w dniu 19 lutego 2007 roku Sejmik Wojewódzki, a realizacja jego zapisów dotyczy lat 2007–2010, z perspektywą do 2014 roku. Wdraża on cele polityki ekologicznej na szczeblu województwa. Wskazuje m.in. na kierunki działań mających na celu poprawę środowiska, ochronę przyrody, wzrost świadomości ekologicznej, zrównoważone wykorzystanie wody, rozwój proekologicznych form działalności gospodarczej. Działania przewidziane do realizacji w Programie dotyczą m. in.: osiągnięcia dobrego stanu wód powierzchniowych poprzez dążenie do poprawy jakości wód i ochrony zasobów, efektywnego i racjonalnego wykorzystywania zasobów wodnych oraz poprawy zarządzania wodami poprzez opracowanie i realizację na obszarze województwa programu działań i planu gospodarowania wodami środkowej Wisły zgodnie z prawem wodnym i Ramową Dyrektywą Wodną.

Program małej retencji dla województwa mazowieckiego

Realizacja projektu z dnia 27 lipca 2007 roku planowana jest do 2015 roku. Opisuje on dyspozycyjność zasobów wód powierzchniowych, niski stopień ich retencji oraz znaczne zanieczyszczenie, a także zanik ekosystemów mokradłowych i łąkowych. Do ochrony przeciwpożarowej zawartej w programie zalicza się ochronę walorów przyrodniczych oraz renaturyzację przekształconych odcinków rzek i terenów zalewowych. Działaniem przewidywanym do realizacji jest m.in. budowa nowych i modernizacja istniejących zbiorników wodnych, obiektów piętrzących oraz progów i zastawek.

Program rozwoju produktów turystyki aktywnej i kulturowej

Jest to strategiczny dokument prezentujący flagowe produkty turystyczne województwa mazowieckiego wraz z koncepcją ich funkcjonowania. Opisano w nim narzędzia kreacji produktów turystycznych, wykonano analizę i inwentaryzację istniejących produktów turystycznych, a także określono korelacje pomiędzy marką Mazowsza i strategią promocji a produktami turystycznymi regionu, koncepcją rozwoju flagowych produktów turystycznych województwa, listą produktów uzupełniających oraz prezentacją systemowych rozwiązań w zakresie tworzenia produktów liniowych. Jednym z wymienionych produktów jest Warszawska Pętla Wodna, której celem jest ożywienie dróg wodnych środkowego Mazowsza i uczynienie z nich wyjątkowej atrakcji turystycznej poprzez powiązanie istniejących inicjatyw i uzupełnienie ich dodatkowymi oraz stworzenie odpowiedniej infrastruktury. Produkt ten obejmuje swoim zasięgiem część Szlaku Wodnego

im. Króla Stefana Batorego: Wisłę, Kanał Żerański, Jezioro Zegrzyńskie oraz Narew do granicy województwa. Sam Szlak ujęty jest w liście produktów uzupełniających jako „koncepcja reaktywacji dla celów turystyczno – rekreacyjnych (...), turystyczny hit w najbliższych latach”.

Dokumenty lokalne na poziomie gminnym

Charakterystykę gminnych inwestycji ściśle związanych z zagospodarowaniem Szlaku im. Króla Stefana Batorego opisuje poniższa tabela.

Tabela nr 31. Plany inwestycyjne dotyczące zagospodarowania Szlaku na odcinku mazowieckim.

Lp.	Gmina/Miasto	Opis	Źródło danych
1	Miasto Warszawa – dzielnice: Śródmieście, Targówek, Żoliborz, Białołęka	<p>Zagospodarowanie bulwaru Lewobrzeżnego Wisły od Powiśla do Podzamcza – promenada spacerowa oraz przebudowa nabrzeża do celów cumowniczych (wartość 45 000 000 PLN)</p> <p>Warszawski węzeł wodno – rowerowy – „Pedałuj i płyń” (wartość 80 000 000 PLN)</p> <p>W ramach postępowań prowadzonych w sprawie uzyskania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach w Biurze Ochrony Środowiska toczą się postępowania dotyczące zacumowania przy lewym brzegu Wisły stalowego pontonu, na którym będzie zbudowany hotel oraz zacumowania motorowego jachtu restauracyjnego przy lewym brzegu Wisły</p> <p>Żoliborz: Modernizacja zagospodarowania Parku Kępa Potocka – II etap (budowa pawilonu WC, pomostu dla wędkarzy, oświetlenia, alejek)</p> <p>Wykonanie parku edukacyjno – rekreacyjnego (historycznego) → Budowa repliki osady Wikingów</p> <p>Targówek Zagospodarowanie Kanału Bródnowskiego, Drewnowskiego i Zaciszańskiego</p>	Ankieta PART
2	Gmina Nieporęt	<p>Przebudowa portu jachtowego na Pilawie nad Zalewem Zegrzyńskim.</p> <p>Zagospodarowanie turystyczne części wybrzeża Zalewu Zegrzyńskiego p.n. „Dzika Plaża”.</p>	Wieloletni Plan Inwestycyjny dla Gminy Nieporęt na lata 2005-2010
3	Gmina Wieliszew	brak	http://www.wieliszew.pl/index.php?cmd=inwestycje&opt=aktualne
4	Gmina Serock	<p>Rozbudowa ścieżki dydaktyczno – krajoznawczo – turystycznej: Jadwisin – Zegrze, 3000mb ścieżki nad zalewem (wartość: 500 000 PLN).</p> <p>Zagospodarowanie Szlaku Napoleońskiego (znajduje się w bezpośrednim sąsiedztwie Zalewu Zegrzyńskiego).</p>	Wieloletni Program Inwestycyjny gminy Serock Plan Rozwoju Lokalnego Miasta i Gminy Serock (lata 2007-2015)
5	Gmina Radzymin	brak	http://www.radzymin.pl/index.php?id=115
6	Gmina Dąbrowka	brak	http://www.dabrowka.net.pl/ind

Lp.	Gmina/Miasto	Opis	Źródło danych
			ex.php?cmd=inwestycje&opt=aktualne
7	Gmina Pokrzywnica	brak	Ankieta PART
8	Gmina Pułtusk	Modernizacja i rozbudowa zespołu rekreacyjno – turystycznego przystani wodnej przy ul. Solnej nad Narwią (wartość 7 000 000 PLN). Rozbudowa plaży miejskiej wraz z budową kąpieliska i aquaparku (wartość 15 600 000 PLN). Budowa ciągu pieszo – rowerowego wzdłuż Narwi (wartość 200 000 PLN) Organizacja ścieżki przyrodniczo – edukacyjnej Pawłówek – Rezerwat „Bartnia” (Czapliniec) z pomostem do cumowania łodzi (wartość 400 000 PLN).	Ankieta PART
9	Gmina Obryte	brak	http://biuletyn.net/nt-bin/start.asp?strona=submenu_podmiotowe.asp&typ=podmenu&menu=2&id=4&str=3
10	Gmina Zatory	brak	http://ugzatory.bip.org.pl/?tree=244
11	Gmina Somianka	brak	http://www.somianka.pl/portal/index.php?option=com_content&view=section&id=17&Itemid=92
12	Gmina Rząśnik	brak	Ankieta PART
13	Gmina Długosiodło	brak	http://www.dlugosiodlo.pl/uploads/przej_polska/wpi_uchwala_zalacznik.pdf
14	Gmina Szelków	brak	http://www.bip.szelkow.pl/public/
15	Gmina Rzewnie	brak	http://rzewnie.bipgminy.pl/public/
16	Gmina Różan	brak	http://www.rozan.bipgminy.pl/public/get_file_contents.php?id=129521
17	Gmina Młynarze	brak	Plan Rozwoju Lokalnego Gminy
18	Gmina Goworowo	brak	http://www.goworowo.pl/index.php?s=content&p=informacje
19	Gmina Rzekuń	brak	http://www.rzekun.pl/component/search/wieloletni%2Bplan.html?ordering=newest&searchphrase=all&limit=20
20	Miasto Ostrołęka	Budowa wielofunkcyjnej bazy turystyczno – rekreacyjnej Mazowsza Południowo -Wschodniego w Ostrołęce XX (wartość 32 000 000 PLN).	Uchwała Nr 146/XXIV/2007 Rady Miasta Ostrołęki z dnia 13 grudnia 2007 r. zmieniająca uchwałę w sprawie przyjęcia "Wieloletniego Planu Inwestycyjnego dla Miasta Ostrołęki na lata 2007-2011"
21	Gmina Olszewo – Borki	brak	Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Olszewo-Borki Wraz Z Wieloletnim Planem Inwestycyjnym Na Lata 2008 – 2015
22	Gmina Lelis	brak	http://www.lelis.samorzady.pl/

Źródło: Opracowanie własne PART SA.

Z uwagi na dzisiejsze zagospodarowanie Szlaku Batorego, które praktycznie (pomijając nie w pełni rozwiniętą jakościowo bazę na Jeziorze Zegrzyńskim) nie istnieje (stan na lipiec – sierpień 2009), dziwi fakt, iż tylko znikoma część gmin poczyni jakiegokolwiek działania zmierzające do powstania zaplecza turystycznego i paraturystycznego na Szlaku. Są to przede wszystkim gminy „nadzegrzyńskie” – Serock, Nieporęt i większe miasta – Pułtusk, Ostrołęka, które widzą szansę i są świadome związanych z projektem możliwości. Aby jednak Szlak był w pełni otwarty i przyjazny turystom, trzeba stworzyć bardzo dobrą bazę turystyczną (z pełnym węzłem sanitarnym, możliwością bezpiecznego cumowania, bazą gastronomiczną i noclegową) blisko krawędzi rzek i kanałów przez które Szlak prowadzi, czyli już co 15 - 20 km. To liczba kilometrów, którą średnio pokonują dziennie kajakarze. W części gmin o turystykę dbają prywatni inwestorzy (np. miejscowości Zambski Kościelne, Gnojno), którzy jednak napotykają na szereg problemów administracyjnych. Nie można również zapomnieć o inwestycjach dotyczących regulacji rzek i kanałów będących drogami wodnymi, czym zajmuje się Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej.

2.7. ANALIZA SWOT.

Mocne strony	Słabe strony
<p>Walory naturalne</p> <ul style="list-style-type: none"> Krajobraz, urozmaicona rzeźba terenu, jeziora, rzeki, park krajobrazowy, rezerваты przyrody, NATURA 2000, pomniki przyrody, bogata i różnorodna flora i fauna, sieć hydrograficzna. Infrastruktura żegluga i wypoczynkowa Zalewu Zegrzyńskiego Rzeka Narew – bardzo rzadki przykład rzeki anastomozującej. Dogodna droga wodna łącząca Wisłę z Wielkimi Jeziorami Mazurskimi. Rozległe kompleksy Puszczy Białej o dużym potencjale turystycznym. Obszar funkcjonalny Zielonych Płuc Polski. <p>Walory antropogeniczne i zagospodarowanie turystyczne</p> <ul style="list-style-type: none"> Zalew Zegrzyński – centrum rekreacyjne i sportów wodnych, jedyny duży zbiornik wodny w Kotlinie Mazowieckiej. Dosyć dobre zagospodarowanie turystyczne gmin leżących w obrębie Zalewu Zegrzyńskiego. Obszar bardzo bogaty pod względem zabytków militarnych. Bogata oferta kulturalno-rozrywkowa Warszawy, gmin nadzegrzyńskich, Pułtuska i Ostrołęki (szczególnie pod względem imprez o charakterze historycznym). Tożsamość etniczna Kurpiowszczyzny. Koncepcja szlaku europejskiego Eurovelo R11 biegnącego wzdłuż Szlaku im. Króla Stefana Batorego. 	<p>Walory naturalne</p> <ul style="list-style-type: none"> Przeszkody uniemożliwiające drożność Szlaku (mielizny itp.). <p>Walory antropogeniczne i zagospodarowanie turystyczne</p> <ul style="list-style-type: none"> Skromna oferta usług turystycznych (z wyjątkiem Zalewu Zegrzyńskiego). Nierównomiernie i słabo rozwinięta infrastruktura turystyczna i paraturystyczna. Okresowo możliwy niski stan wód na Narwi. Stosunkowo niska atrakcyjność Szlaku na niektórych jego odcinkach (w szczególności powyżej Pułtuska do okolic Ostrołęki). Słabo wykorzystywana i rozpropagowana pod kątem turystycznym, śródlądowa droga wodna Narwi. Brak znaczących imprez związanych z turystyką wodną, przyciągających turystów w okolice Szlaku (z pominięciem Zalewu Zegrzyńskiego). Niewielka ilość atrakcji w bliskiej odległości od Szlaku. Szlaki turystyczne lądowe koncentrujące się wokół Ośrodka Warszawskiego i Puszczy Białej. Skromna bezpośrednia oferta firm turystycznych w zakresie analizowanego odcinka Szlaku. Niezadowalający stan nawierzchni dróg prowadzących do Szlaku. Brak oznakowania turystycznego Szlaku. Brak zintegrowanego systemu informacji turystycznej. Brak potencjału przedsiębiorstw turystycznych na większości Szlaku.

<ul style="list-style-type: none"> • Potencjał do uprawiania turystyki wodnej, sportów wodnych, wędkarstwa, wypoczynku dzieci i młodzieży. • Potencjał do rozwoju agroturystyki i produkcji zdrowej żywności. • Dobra dostępność komunikacyjna pod względem sieci drogowej (o strukturze rybiego szkieletu). • Doświadczenie władz samorządowych i organizacji pozarządowych w zakresie realizacji projektów regionalnych i finansowanych z funduszy unijnych. • Wzrastające zainteresowanie rozwojem turystyki w gminach. • Wysokie zainteresowanie i zaangażowanie części samorządów lokalnych w proces rozwoju i promocji Szlaku im. Króla Stefana Batorego. 	<ul style="list-style-type: none"> • Niewystarczająca współpraca i koordynacja działań pomiędzy poszczególnymi powiatami i gminami. • Niezbędne duże środki finansowe na rozwój inwestycji na Szlaku.
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • Największy w Polsce Turystyczny Szlak Wodny oparty o historyczny szlak handlowy, • Wzrost zainteresowania turystyką aktywną wśród ludności miejskiej, • Wzmożony popyt na wyjazdy weekendowe, • Wzrost nakładów na ekorozwój i rozwój Turystyki, • Bogacenie się społeczeństwa europejskiego przejawiające się m.in. zwiększeniem części dochodu przeznaczanego na cele turystyczne, • Rosnąca rola organizacji pozarządowych wpływająca na rozwój regionów, • Rosnące zapotrzebowanie na zdrową żywność, • Integracja wielu środowisk wokół idei Szlaku, • Możliwość wykorzystywania środków pochodzących z Unii Europejskiej, • Strategia rozwoju turystyki priorytetyzująca rozwój produktów turystycznych w regionach, w tym przede wszystkim produktów opartych o potencjał regionalny, budowanych na bazie szlaków turystycznych, • Wzrost zaufania inwestorów i atrakcyjności inwestycyjnej, • Rosnący popyt na kompleksowe pakiety usług turystycznych, • Zainteresowanie części władz lokalnych rozwojem produktu, • Rozwój wielu form turystyki (także wodnej) i związana z tym potrzeba wyznaczenia nowych tras turystycznych, • Rozwój dróg wodnych • Znikoma konkurencja otoczenia; zewnętrznego regionu, obszarów oferujących podobne produkty turystyczne, • Rosnące zainteresowanie turystów z zachodu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Degradacja środowiska naturalnego, • Niska świadomość ekologiczna ludności, • Duża konkurencja ze strony regionów wysoko uprzemysłowionych w pozyskiwaniu inwestorów, • Trudności z wykorzystaniem środków unijnych, • Słabo rozwinięty sektor małych i średnich przedsiębiorstw, • Kryzys ekonomiczny wpływający na ilość wydawanych przez gospodarstwo domowe pieniędzy na turystykę, • Rosnąca migracja z północnej części regionu ludzi młodych, braki kadrowe, • Stale obserwowany wandalizm na szlakach turystycznych; • Brak skomercjalizowania produktu na tym etapie, • Brak dbałości o równomierny rozwój całego obszaru, • Możliwość pogłębiania restrykcji i ograniczeń w zakresie ochrony środowiska pod kątem rozwoju infrastruktury, • Kompetencje co do strategicznych rozwiązań i inwestycji w ramach Projektu leżące częściowo poza strukturami inicjatorów Projektu – gmin (np. RZGW).

3. AUDYT TURYSTYCZNY – WOJEWÓDZTWO PODLASKIE

3.1. OBSZAR PROJEKTOWY W GRANICACH WOJEWÓDZTWA.

Obszar projektowy – jak wspomniano we wstępie do części II – ustalony został jako pas szerokości 2 km biegnący wzdłuż Szlaku Batorego. Kluczowym jego elementem są oczywiście rzeki (opisane w podrozdziale poświęconym walorom naturalnym) oraz ich zagospodarowanie (opisane w podrozdziale poświęconym infrastrukturze szlaku). Z uwagi jednak na fakt, iż zintegrowany produkt turystyczny ma z założenia wykorzystywać również potencjał gmin wzdłuż niego położonych, duża część audytu turystycznego poświęcona jest analizie ich walorów oraz stanu zagospodarowania.

Mapa nr 4. Przebieg Szlaku Batorego na terenie województwa podlaskiego.

Źródło: Opracowanie własne PART SA.

Obszar projektowy na terenie województwa podlaskiego przebiega przez 7 powiatów, 22 gminy i 2 miasta (Łomża, Augustów). Ich lista podana jest w poniższej tabeli.

Tabela nr 32. Obszar projektowy na terenie województwa podlaskiego.

Lp.	Powiat	Gmina
1	Powiat łomżyński	Gmina wiejska Miastkovo
2		Gmina miejsko-wiejska Nowogród
3		Miasto Łomża (miasto na prawach powiatu)

Lp.	Powiat	Gmina
4		Gmina wiejska Łomża
5		Gmina wiejska Wizna
6		Gmina wiejska Zbójna
7		Gmina wiejska Piątnica
8		Gmina miejsko-wiejska Jedwabne
9	Powiat zambrowski	Gmina wiejska Rutki
10	Powiat białostocki	Gmina wiejska Zawady
11	Powiat kolneński	Gmina wiejska Mały Płock
12	Powiat grajewski	Gmina wiejska Radziłów
13		Gmina wiejska Grajewo
14		Gmina miejsko-wiejska Rajgród
15	Powiat moniecki	Gmina wiejska Trzcianne
16		Gmina miejsko-wiejska Mońki
17		Gmina miejsko-wiejska Goniądz
18		Gmina wiejska Jaświły
19	Powiat augustowski	Gmina wiejska Augustów
20		Gmina miasto Augustów
21		Gmina wiejska Nowinka
22		Gmina wiejska Płaska
23		Gmina wiejska Sztabin
24		Gmina wiejska Bargłów Kościelny

Źródło: Opracowanie własne PART SA.

3.2. INWENTARYZACJA I OCENA WALORÓW TURYSTYCZNYCH.

3.2.1. WALORY NATURALNE.

Inwentaryzacja i ocena walorów naturalnych dotyczy następujących elementów potencjału turystycznego produktu Szlak Stefana Batorego:

- wody powierzchniowe tworzące Szlak,
- obszary prawnie chronione,
- walory klimatyczne i uzdrowiskowe,
- punkty widokowe,
- inne elementy środowiska przyrodniczego o wysokiej atrakcyjności turystycznej.

Wody powierzchniowe

Główną osią Szlaku im. Króla Stefana Batorego w województwie podlaskim są cieki: **Narew, Biebrza, Kanał Augustowski**. Długość tej części Szlaku wynosi około 250 km i jest to odcinek w dużej części wykorzystywany w zakresie turystyki wodnej (Biebrza, Kanał Augustowski), ale nadal nie w pełni.

Narew (odcinek od ujścia Szkwy do ujścia Biebrzy)

Narew to jedna z głównych rzek Polski i jeden z najważniejszych prawostronnych dopływów Wisły. Płynie z Podlasia na Mazowsze. Od źródeł do ujścia Buga-Narwi do Wisły w Nowym Dworze Mazowieckim liczy 484 km (z tego w Polsce 448,1km). Jest to jedyny w Europie i jeden z trzech na świecie przykładów rzeki anastomozującej (płynie siecią rozgałęziających się i łączących się koryt). Jej nazwa pochodzi od słowa "nur" co w języku praindoeuropejskim oznaczało wodę lub rzekę. Średni spadek rzeki to 20 cm/km, a średnia głębokość Narwi wynosi 1,5 m. Około 87 km posiada odcinek Narwi należący do Szlaku. W granicach województwa podlaskiego. Biegnie on od ujścia Szkwy – granicy województw, do ujścia rzeki Biebrzy niedaleko miejscowości Wizna.

Narew jest typową rzeką nizinną o bardzo niewielkim spadku i łagodnym nurcie. Początek swój bierze we wschodniej części Puszczy Białowieskiej na terenie Białorusi. Na obszarze między Surazem a Rzędzianami, gdzie rzeka meandrując utworzyła ogromne, zarośnięte rozlewiska, w 1996 r. utworzono Narwiański Park Narodowy, często nazywany „Polską Amazonią” – ze względu na wielokierunkowy, bagienny charakter rzeki.

Fotografia nr 20. Podnoszące się do lotu łabędzie na Narwi w okolicach Wizny.
Źródło: Archiwum PART SA

Odcinek Narwi, na którym będzie przebiegał omawiany szlak charakteryzuje się niewielką szerokością i dużą głębokością. Dopiero w miejscu, gdzie rzeka łączy się z Pisą, niemal podwaja swoje wymiary. Brzegi są urozmaicone – za Łomżą zalesione, często wysokie, bliżej Wizny – płaskie i odkryte. Występuje wiele dzikich plaż. Rzeka jest żeglowna (głębokość tranzytowa 80cm) jednak, szczególnie przy niższych stanach wody lokalnie występują przemiały i rafy kamienne, które Zarząd Zlewni Narwi stara się na bieżąco oznaczać i usuwać. Największe tego typu przeszkody występują w okolicach Wizny na odcinku 182 km - 245 km (szczególnie okolice miejscowości Stanisławów, Czarnocin), część z nich już na głębokości 20 - 40 cm. Wobec tego, przy stanie wód na wodowskazie Ostrołęka <40 cm, utrudnienia mogą występować na całym szlaku od 161 km do 248 km, dlatego odbywać się tu może jedynie ruch obiektów o bardzo małym zanurzeniu – np. kajaków. Ponadto położenie tych przeszkód może ulec zmianie w niedalekiej przyszłości.

Przebieg rzeki Narew na Szlaku Batorego:

- Km 168 – Prom w miejscowości Rybaki, lewy brzeg rzeki
- Km 180 – Most drogowy
- Km 201 – Prom w Czarnocinie, prawy brzeg rzeki
- Km 203 – Most drogowy w Łomży
- Km 206 – Most drogowy w Łomży
- Km 221 – Prom w miejscowości Rakowo, prawy brzeg rzeki
- Km 225 – Prom w miejscowości Krzewo, prawy brzeg rzeki
- Km 233 – Most drogowy
- Km 246 – Most Drogowy w miejscowości Wizna

Tabela nr 33. Zestawienie najważniejszych dopływów Narwi na terenie objętym Szlakiem Batorego na obszarze województwa podlaskiego.

Nazwa	Gmina	Rodzaj dopływu, umiejscowienie
Biebrza	Wizna, gmina Wizna	Prawy dopływ Narwi, w okolicy Wizny, ok. 248 km Narwi
Łojewek	Bronowo, gmina Wizna	Prawy dopływ Narwi, w okolicy miejscowości Bronowo, ok. 232 km Narwi
Gać	Łomżyński Park Krajobrazowy Doliny Narwi	Lewy dopływ Narwi, w okolicy miejscowości Krzewo, ok. 228 km Narwi
Narwica	Piątnica, gmina Łomża	Prawy dopływ Narwi, ok. 217 km Narwi
Łomżyczka	Gmina Łomża	Lewy dopływ Narwi, ok. 200 km Narwi
Struga Lepacka	Gmina Nowogród	Lewy dopływ Narwi, ok. 185 km Narwi
Pisa	Nowogród, gmina Nowogród	Prawy dopływ Narwi, ok. 180 km Narwi
Ruż	Gontarze, gmina	Lewy dopływ Narwi, ok. 164 km Narwi
Szkwa	Nowosiedliny, gmina	Prawy dopływ Narwi, ok. 161 km Narwi

Źródło: Opracowanie własne PART SA.

Biebrza (odcinek od śluzy Dębowo do ujścia do Narwi)

Biebrza to największy prawobrzeżny dopływ Narwi. Na obszarze Szlaku w całości przebiega ona przez Biebrzański Park Narodowy, a jej długość na tym odcinku wynosi ok. 84 km. Rzeka bierze swój początek niedaleko miejscowości Nowy Dwór w rejonie Wzgórz Sokólskich. Jest to ciek o charakterze typowo nizinny, co dodatkowo podkreśla jego fakt bardzo niskich spadków (średnio od źródeł do ujścia tylko 0,36 %). Średni przepływ wynosi w górnym biegu: Sztabin - 4,84 m³/s, w środkowym: Dębowo - 12,4 m³/s i Osowiec - 22,4 m³/s, w dolnym: Burzyn - 33,6 m³/s, przy największym zanotowanym przepływie 517 mVs. Prędkość prądu z reguły nie jest znaczna i powiązana jest ze stanem wody w korycie, dopływami oraz rozwojem roślinności dennej. Przeciętnie wynosi 0,3 - 0,7 km/h. Charakterystyczną cechą Biebrzy są jej liczne meandry i starorzecza. Jest więc rzeką o znacznie rozwiniętej długości koryta między źródłami a ujściem w stosunku do linii prostej. Wskaźnik tego rozwinięcia wynosi 1,89. W tabeli 34 umieszczono zestawienie najważniejszych dopływów Biebrzy na terenie objętym Szlakiem Batorego na obszarze województwa podlaskiego.

Fotografia nr 21. Malownicza Biebrza.

Źródło: Archiwum PART SA

Powierzchnia dorzecza Biebrzy to 7051,2 km², przy czym bardziej rozwinięte jest dorzecze prawobrzeżne niż lewobrzeżne. Bardzo nierównomierny jest przepływ roczny, który średnio na wysokości miejscowości Burzyn wynosi 27,5 m³/s. Rzekę zasilają zarówno jej dopływy, jak i wody podziemne, co warunkuje powstawanie torfowisk. Rozpiętość rocznych wahań stanów wody wynosi od 1,9 m w okolicy Sztabina do 4,0 m niedaleko Burzyna. Warunkuje to specyficzną dla Biebrzy cechę - wysokie wezbrania wiosenne pochodzenia roztopowego, a z drugiej strony letnio-jesienne niżówki. W większości swego biegu rzeka meandruje w obrębie własnej pradoliny - Kotliny Biebrzańskiej. Obejmuje ona rozległe, zabagnione obniżenie o powierzchni 2600 km² i długości ponad 100 km. W Kotlinie Biebrzańskiej wyróżniamy trzy baseny geomorfologiczne, powiązane z biegiem rzeki, a oddzielone występującymi po drodze przewężeniami jej doliny (każde około 1 km szerokości).

Biebrza górna płynie przez basen północny o długości 34 km i szerokości do 4 km. Długość koryta Biebrzy na terenie basenu północnego wynosi 48 km, a jego szerokość od 5 do 20 m.

Biebrza środkowa biegnie basenem środkowym, którego wymiary to 30 km długości i ponad 20 km szerokości. ciągnącym się od Sztabina do Osowca. Ten bagnisty obszar silnie przekształciły wybudowane w XIX w. kanały (Augustowski, Woźnawiejski, Rudzki, Kapicki), które zmieniły bieg niektórych cieków i przyspieszają spływ wód. Pomimo tego faktu basen środkowy wraz z południowym magazynują 87% wód Kotliny Biebrzańskiej, co tworzy największą w kraju naturalną retencję wodną, którą można porównać do największych zbiorników wodnych w Polsce. Na tym terenie szerokość Biebrzy jest bardzo nieregularna i wynosi 15 - 20 m.

Biebrza dolna przebiega przez długi na 31 km i szeroki do 15 km basen południowy rozciągający się od Osowca do ujścia rzeki niedaleko Wizny. Jest to najmniej zniekształcona przez człowieka i najlepiej ekologicznie zachowana część doliny. Występują tu liczne starorzecza Biebrzy. Basen południowy to również jeden z najcenniejszych terenów łęgowych ptactwa błotnego i wodnego. Biebrza na tym odcinku jest szeroka (20 do 60 m) i posiada nieregularną głębokość - od 0,2 m do 6 m.

Biebrza niesie ze sobą wody o tzw. umiarkowanym stanie ekologicznym i dobrym stanie chemicznym⁷. Na podstawie prowadzonych stale badań obserwuje się systematyczne (na przestrzeni lat) zmniejszanie się wpływu punktowych źródeł zanieczyszczeń na jakość wód Biebrzy przy jednoczesnym wzroście wpływu zanieczyszczeń ze źródeł obszarowych, takich jak pola uprawne, czy rozproszonych – których przykładem mogą być nieskanalizowane obszary wiejskie.

Rzeka stanowi jeden z najatrakcyjniejszych szlaków kajakowych. Jej niesamowite walory można podziwiać zarówno z wody, jak i z lądu – z perspektywy szlaków rowerowych i pieszych, na których rozmieszczono kilka punktów widokowych. W związku z Ustawą o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004, na rzece nie są prowadzone żadne prace, a szlak wodny oznaczony jest tylko w kilku niezbędnych miejscach mimo, iż według Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 maja 2002 w sprawie klasyfikacji śródlądowych dróg wodnych, Biebrza jest do nich zaliczana.

Tabela nr 34. Zestawienie najważniejszych dopływów Biebrzy na terenie objętym Szlakiem Batorego na obszarze województwa podlaskiego.

Nazwa	Gmina	Rodzaj dopływu, umiejscowienie
Kanał Augustowski	Gmina Sztabin	Prawobrzeżny dopływ rzeki, ok. 84 km Biebrzy, przy ujściu płynie korytem Netty użytkowany turystycznie, choć głównie w części północnej.

⁷ Ocena stanu czystości rzek województwa podlaskiego w 2008 roku (ocena wstępna) Inspekcja Ochrony Środowiska Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Białymstoku, czerwiec 2009

Nazwa	Gmina	Rodzaj dopływu, umiejscowienie
Netta	Gmina Sztabin	Prawobrzeżny dopływ rzeki, ok. 84 km Biebrzy. Netta jest malowniczym i urozmaiconym szlakiem kajakowym będącym alternatywą dla uregulowanego Kanału Augustowskiego.
Kopytówka	Gmina Sztabin	Prawobrzeżny dopływ rzeki ok. 73 km Biebrzy, niewielki ciek leżący przy rezerwacie „Czerwone Bagno”.
Łłk/Kanał Rudzki	Gmina Goniądz	Prawobrzeżny dopływ rzeki, ok. 67 km Biebrzy. Rzeka Łłk jest szlakiem kajakowym łatwym technicznie ale uciążliwym ze względu na dość dużą liczbę drzew leżących w głównym nurcie rzeki. Dziś możliwy jest spływ rzeką Łłk do m. Modzelówka. Tu przenoska na jazie i dalej Kanałem Rudzkim do Osowca. W przyszłości po renaturyzacji węzła wodnego w Modzelówce i udrożnieniu starego koryta rzeki Łłk od Modzelówki do ujścia Jegrznia (w tej chwili 90% jest zarosnięte) możliwy będzie spływ kajakowy tą rzeką do Biebrzy.
Jegrznia/ Kanał Woźnawiejski	Gmina Goniądz	Obecnie możliwy jest spływ kajakowy rzeką Jegrznia do rzeki Łłk i dalej Łłkiem do Biebrzy. Trasa jest jednak trudna ze względu zarośnięcie rzeki, wąskie i meandrujące koryto lub spływ rzeką Jegrznia i dalej kanałem Woźnawiejskim do rzeki Łłk i i dalej do Biebrzy. Szlak łatwy jednak na Kanale występują kamienne progi, które trzeba ostrożnie pokonywać szczególnie przy niskim stanie wody.
Dybła	Gmina Goniądz	Prawobrzeżny dopływ rzeki, ok. 62 km Biebrzy, kanał odprowadzający wodę z bagien.
Czarna Struga	Gmina Goniądz	Lewobrzeżny dopływ rzeki ok. 58 km Biebrzy.
Kanał Rudzki	Gmina Goniądz	Prawobrzeżny dopływ rzeki, ok. 48 km Biebrzy – łączy Biebrzę z rzeką Łłk.
Klimaszewinica	Gmina Radziłów	Prawobrzeżny dopływ rzeki, ok. 40 km Biebrzy, jako rów melioracyjny zbiera wodę z północno – wschodnich bagien.
Kosódka	Gmina Trzciannę	Lewobrzeżny dopływ rzeki, ok. 23 km Biebrzy – rzeczka – kanał – zbiera wody z melioracji w regionie.
Wissa	Gmina Radziłów	Prawobrzeżny dopływ rzeki, ok. 22 km Biebrzy.

Źródło: Opracowanie własne PART SA.

Przebieg rzeki Biebrza na Szlaku Batorego:

- Km 6 – Prom w miejscowości Rutkowskie, lewy brzeg rzeki
- Km 50 - Most kolejowy w Osowcu
- Km 50 – Most drogowy w Osowcu
- Km 51 – Most drogowy w Osowcu
- Km 58 – Most drogowy w Goniądzu
- Km 76 – Most drogowy w Dolistowie
- Km 84 – Śluza Dębowo

Kanał Augustowski (odcinek polski)

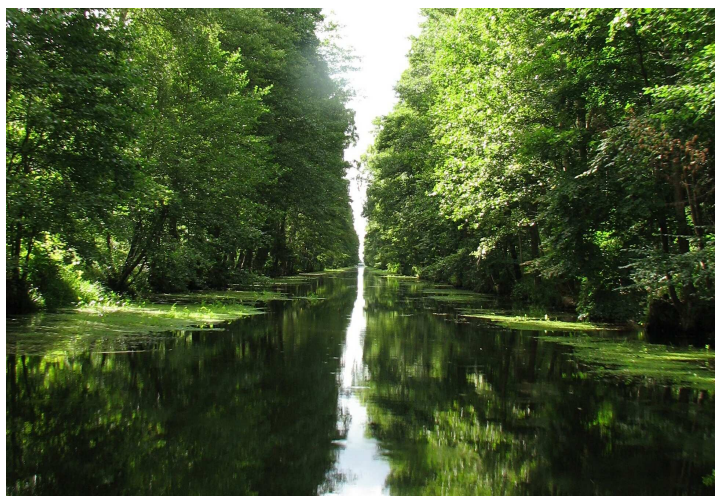
Kanał Augustowski powstał, aby połączyć szlak żeglowny Wisły z rzeką Niemen. Było to w swoim czasie bardzo wielkie przedsięwzięcie, służące w pewnym stopniu uniezależnieniu gospodarczemu państwa polskiego od Prus. Projektowany szlak miał początkowo połączyć nie tylko Wisłę i Niemen, ale prowadzić aż do ujścia rzeki Windawy do Bałtyku (jako odrodzenie pomysłu Króla Stefana Batorego by uczynić z tych rzek jeden z głównych szlaków wodnych Królestwa). Wody Kanału zasilają rzeki: Czarna Hańcza i Rospuda. Przechodzi on przez 12 jezior: Białe, Górczyckie, Krzywe, Mikaszewo, Mikaszówek, Necko, Orle, Paniewo, Sajno, Serwy, Studzieniczne, Rospuda, łącznie osiągając długość około 102 km, w tym 80 km w Polsce. Na jego potrzeby

stworzono 45 sztucznych przekopów, uregulowano 35 km koryt rzecznych i 22 km jezior⁸. Przy budowie Kanału pracowało 7 tys. osób.

Budowla nie pełniła jednak nigdy strategicznej funkcji wyłączenia Gdańska ze szlaku wodnego Wisła – Bałtyk, ale przyczyniła się do zmiany polityki Prus wobec Królestwa, co doprowadziło w końcowym etapie do powrotu statków i barek na stary szlak i zminimalizowania funkcji Kanału (do głównie turystycznej). Za zabytek techniki klasy I uznano Kanał Augustowski (wraz z zespołem budowli: śluz, mostów, zabudowań służbowych, jazów, otoczenia krajobrazowego) 21 grudnia 1968 r. decyzją ówczesnego Ministra Kultury i Sztuki. Budowla oczekuje także na uzyskanie statusu obiektu wpisanego na Listę Światowego Dziedzictwa Kultury UNESCO. Jest to również jedyny w województwie podlaskim Pomnik Historii.

Jednostki pływające po Kanale po stronie polskiej obsługuje 14 śluz z czego 9 zachowało się w stanie pierwotnym. Jedna z nich – śluza Paniewo – jest dwukomorowa. W części z nich pozostały drewniane wrota i w większości oryginalne okucia. To dzięki śluzom można pokonać różnicę poziomów równą 54 m. Większość z nich jest już wyremontowanych i zrekonstruowanych. Największego remontu wymagały śluzy przygraniczne. Niedawno otworzono śluzę w Kurzyńcu (2009), obecnie (sierpień 2009) prace prowadzone są na śluzie Tartak. Działania te są niezbędne, aby przywrócić na Kanale możliwość żeglugi większych jednostek. Przeszkodą mogą być jednak dość duże opłaty (aby pokonać 80 km Kanału po stronie polskiej trzeba było w 2009 r. zapłacić około 170 PLN). Zainteresowanie turystów Kanalem jest dość duże. W 2008 r. najwięcej jednostek prześluzowała Śluza Sosnówek – niemal 6 tys. Obecnie eksploatacja Kanału Augustowskiego to żegluga wycieczkowa statkami Żeglugi Augustowskiej po jeziorach do śluzy Przewięć, Swobody lub Białobrzeg, spływy kajakowe na trasie Wigry – Czarna Hańcza – Kanał Augustowski oraz lokalny ruch jednostek turystycznych. Jako droga wodna, Kanał jest w dobrym stanie, jednak brakuje infrastruktury okołoturystycznej – przystani, miejsc biwakowych, sanitariatów.

Fotografia nr 22. Kanał Augustowski – niesamowite dzieło rąk ludzkich.
Źródło: Archiwum PART SA

Oprócz niewątpliwych walorów natury antropologicznej, należy mieć na uwadze fakt, że Kanał Augustowski to również siedlisko wielu gatunków roślin i zwierząt. Rozpościera się nad nim wspaniały krajobraz wielkich puszczy, jezior, dzikich bagien i torfowisk. To miejsce odwiedził m.in. Ojciec Święty Jan Paweł II, który organizował tu spływy jeszcze zanim został papieżem.

---

⁸ Źródło: Kanał Augustowski, folder wydany przez Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Warszawie

Należy nadmienić iż szereg działań prowadzonych w ogrębie Kanału jest możliwy dzięki dotychczasowej współpracy międzynarodowej Polski z Białorusią i Litwą. Rekonstrukcja Kanału Augustowskiego była możliwa dzięki porozumieniu Polski z Białorusią, podpisanemu w 2005 r. Dobra współpraca oraz działania w zakresie rekonstrukcji, prowadzone przez Polskę i Białoruś mają istotne znaczenie, zwłaszcza w kontekście dalszego rozwoju turystyki i żeglugi. Obecnie trwają prace legislacyjne zmierzające do przygotowania porozumienia międzynarodowego z Białorusią o eksploatacji tego odcinka.

Przebieg Kanału Augustowskiego

- **Km 0,0** – Początek Kanału Augustowskiego. Połączenie z Biebrzą na jej 84,20 kilometrze biegu od źródeł.
- **Km 0,0-0,35** – Sztucznie ukształtowany przekop łączący Biebrzę ze śluzą Dębowo.
- **Km 0,35** – Śluza Dębowo. Jednokomorowa z mostem drogowym. Wybudowana w latach 1826-1827, po 1946 r. przebudowana. Różnica poziomów wód 2,1 m. Od śluzy do rzeki Biebrzy biegnie skanalizowana rzeka Netta.
- **Km 0,35–10,95** – Kanał biegnie uregulowanym korytem rzeki Netty.
- **Km 10,95–13,20** – Sztuczny przekop Kanału, równoległy do rzeki Netty.
- **Km 13,20** – Śluza Sosnowo. Jednokomorowa, odbudowana w 1948 r. Różnica poziomów wód 2,8 m. Nad śluzą znajduje się most drogowy.
- **Km 13,20–19,25** – Sztuczny przekop Kanału, równoległy do rzeki Netty.
- **Km 19,25** – Śluza Borki. Jednokomorowa, odbudowana w 1948 r. Różnica poziomów wód 2,9 m. Nad śluzą znajduje się most drogowy.
- **Km 19,35–27,10** – Sztuczny przekop Kanału, równoległy do rzeki Netty.
- **Km 27,10** – Śluza Białobrzegi. Jednokomorowa, odbudowana w latach 1956-1960. Różnica poziomów wód 2,1 m. Nad śluzą znajduje się most drogowy na trasie E 67.
- **Km 31,70** – Most drogowy (droga wojewódzka nr 664)
- **Km 32,50** – Śluza Augustów. Jednokomorowa, wybudowana w 1947 r. W sąsiedztwie most drogowy na trasie Augustów – Suwałki (E 67), port i przystań, na sztucznie uformowanym półwyspie zabudowania administracyjne i portowe.
- **Km 32,50–43,50** – Kanał początkowo biegnie przekopem, a następnie jeziorami: Necko – długość trasy 1,6 km i Białe – długość trasy 6,7 km. Pozostały odcinek to sztuczny kanał.
- **Km 33,40** – Most drogowy o znaczeniu lokalnym
- **Km 36,40** – Most drogowy na trasie Suwałki – Augustów (E 67)
- **Km 36,50** – Most kolejowy
- **Km 43,50** – Most drogowy Augustów – Sejny (droga krajowa nr 16)
- **Km 43,50** – Śluza Przewięź. Jednokomorowa o zachowanej oryginalnej konstrukcji z czasów budowy w latach 1826 -1827 (remontowana w latach 90-tych). Różnica poziomów wód 1 m.
- **Km 43,50–47,50** – Trasa prowadzi krótkim kanałem oraz przez jezioro Studzieniczne.
- **Km 47,40** – Śluza Swoboda. Jednokomorowa, wybudowana w latach 1826-27 remontowana w latach 60-tych). Różnica poziomów wód 1,7 m. Nad śluzą mostek o znaczeniu lokalnym.
- **Km 47,40–57,00** – Od śluzy Swoboda do śluzy Górczyca odcinek Kanału położony najwyżej nad poziomem morza.
- **Km 52,50** – Most drogowy Sucha Rzeczka - Żyliń

- **Km 57,00** – Śluza Gorczyca. Jednokomorowa, zbudowana w 1828 r. (w latach 1997–2003 przeprowadzono na śluzie kompleksowe prace restauratorskie). Różnica poziomów wód 2,8 m. Nad śluzą znajdują się most drogowy.
- **Km 57,00–60,90** – odcinek krótkich kanałów sztucznych i jezior: Orle i Paniewo.
- **Km 60,90** – Śluza Paniewo. Dwukomorowa, zbudowana w latach 1826-1828. Zrekonstruowana w latach 1974-1979. Różnica poziomów wód 6,3 m. Nad śluzą znajduje się most drogowy.
- **Km 60,90–63,00** – Kanał biegnie jeziorem Krzywe, później przekopem do jeziora Mikaszewo.
- **Km 63,00** – Śluza Perkuć. Jednokomorowa, zbudowana w latach 1827-1828, jednokomorowa. Różnica poziomów wód 2,9 m. Nad śluzą znajduje się most drogowy o znaczeniu lokalnym.
- **Km 63,00–69,10** – Trasa biegnie krótkim kanałem, a następnie przez jeziora Mikaszewo, Mikaszewo Małe i staw Mikaszówka.
- **Km 69,10** – Śluza Mikaszówka. Jednokomorowa, zbudowana w 1828 r. Różnica poziomów wód 2,4 m. Nad śluzą znajduje się most drogowy.
- **Km 70,30** – Śluza Sosnówek. Jednokomorowa, zbudowana w 1828 r. Różnica poziomów wód 3,0 m. Nad śluzą znajduje się mostek.
- **Km 70,50** – Krótki przekop łączący Kanał z rzeką Czarną Hańczą. Od tego miejsca Kanał biegnie skanalizowanym korytem Czarnej Hańczy.
- **Km 74,40** – Śluza Tartak. Jednokomorowa, wybudowana w latach 1837-1838. Różnica poziomów wód 1,7 m. Nad śluzą znajduje się most drogowy o znaczeniu lokalnym.
- **Km 77,40** – Śluza Kudrynki. Jednokomorowa, różnica poziomów wód 2,2 m. Nad śluzą znajduje się most drogowy o znaczeniu lokalnym.
- **Km 80,00–83,40** – Odcinek biegnący w pasie granicznym między Polską a Białorusią.
- **Km 81,75** – Śluza Kurzyniec. Jednokomorowa, wybudowana w latach 1828-29, a wyremontowana w 2007 roku. Różnica poziomów wód 3,0 m. Nad śluzą znajduje się most.
- **Km 83,40** – Granica państwa.

Żeglowność Szlaku

W związku z faktem, iż przebieg Szlaku w województwie podlaskim pokrywa się z przebiegiem śródlądowych dróg wodnych w Polsce, musi on być spławny. Istnieją jednak przepisy, które dzielą śródlądowe drogi wodne na klasy. Ustalane są one według wielkości statków, jakie mogą być dopuszczone do żeglugi na określonej drodze wodnej, przyjmując jako kryterium określające klasę: największą długość i największą szerokość statku, oraz minimalny prześwit między mostami, rurociągami i innymi urządzeniami krzyżującymi się z drogą wodną. Najniższą klasą drogi wodnej jest klasa Ia, zaś najwyższą – Vb. Śródlądowe drogi wodne klasy Ia, Ib, II i III są drogami wodnymi o znaczeniu regionalnym, natomiast śródlądowe drogi wodne klasy IV, Va i Vb – to drogi wodne o znaczeniu międzynarodowym. Szczegółowe zapisy dotyczące klasyfikacji reguluje Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 maja 2002 roku w sprawie klasyfikacji śródlądowych dróg wodnych. (Dz. U. z dn. 18 czerwca 2002 r.). Zgodnie z załącznikiem I tego Rozporządzenia podział klasowy śródlądowych dróg wodnych obejmujących Szlak im. Króla Stefana Batorego jest następujący:

- Kanał Augustowski od połączenia z rzeką Biebrzą do granicy Państwa, wraz z jeziorami znajdującymi się na trasie tego kanału – Ia
- Rzeką Biebrza od ujścia Kanału Augustowskiego do ujścia rzeki Narwi – Ia
- Rzeką Narew od ujścia rzeki Biebrzy do miejscowości Pułtusk – Ia

W związku z klasami śródlądowych dróg wodnych określone zostały ich parametry eksploatacyjne, które umieszczone zostały w tabeli poniżej.

Tabela nr 35. Parametry eksploatacyjne śródlądowych dróg wodnych.

l.p	Parametry eksploatacyjne	Klasy:	Wielkości parametrów						
			Ia	Ib	II	III	IV	Va	Vb
1	Minimalne wymiary szlaku żeglownego w rzece	Jedn. miary							
1.1	Szerokość szlaku żeglownego	m	15	20	30	40	40	50	50
1.2	Głębokość tranzytowa	m	1,2	1,6	1,8	1,8	2,8	2,8	2,8
1.3	Promień łuku osi szlaku żeglownego	m	100	200	300	500	650	650	650
2	Minimalne wymiary kanału								
2.1	Szerokość szlaku żeglownego	m	12	18	25	35	40	45	45
2.2	Najmniejsza głębokość wody w kanale	m	1,5	2,0	2,2	2,5	3,5	3,5	3,5
2.3	Promień łuku osi szlaku żeglownego	m	150	250	400	600	650	650	800

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych zawartych w Rady Ministrów z dn. 7 maja 2002 w sprawie klasyfikacji śródlądowych dróg wodnych. (Dz. U. z dn. 18 czerwca 2002 r.).

Szczegółowe dane dotyczące parametrów eksploatacyjnych znajdują się w w/w Rozporządzeniu. Ponadto istnieje Zarządzenie Dyrektora Urzędu Żeglugi Śródlądowej w Warszawie i w Giżycku, które określa warunki bezpieczeństwa ruchu i postoju statków na śródlądowych drogach wodnych i określa wymiary statków pojedynczych i zestawów. Zgodnie z tymi Zarządzeniami⁹ statki pchane i sprzężone nie mogą przekraczać:

- na rzece Narwi od km. 248,50 (ujście Biebrzy) do km. 180,80 (ujście Pisy): $L_{max} = 60,0$ m; $B_{max} = 5,8$ m; $H_{max} = 4,20$ m; $T = 80$ cm
- na Rzece Biebrzy od km 0 do km 84: $L_{max} = 20,0$ m; $B_{max} = 4,5$ m; minimalny prześwit pod mostami w odniesieniu do WWŻ – 1,90 m
- na Kanale Augustowskim od połączenia z rzeką Biebrzą do śluzy Augustów: $L_{max} = 35,0$ m; $B_{max} = 5,8$ m; minimalny prześwit pod mostami w odniesieniu do WWŻ – 3,10 m
- na Kanale Augustowskim od śluzy Augustów do śluzy Paniewo: $L_{max} = 41,0$ m; $B_{max} = 5,8$ m; minimalny prześwit pod mostami w odniesieniu do WWŻ – 3,70 m
- na Kanale Augustowskim od śluzy Paniewo do granicy Państwa: $L_{max} = 35,0$ m; $B_{max} = 5,8$ m; minimalny prześwit pod mostami w odniesieniu do WWŻ – 3,10m

H^{max} – maksymalna wysokość najwyższego elementu statku ponad lustro wody

L^{max} – długość maksymalna

B^{max} – szerokość maksymalna

T – ustalona wartość ograniczenia parametru zanurzenia

Wyżej opisane parametry są w przeważającej części Szlaku nieadekwatne do zastanej rzeczywistości. Z powodu częstych niskich stanów wody, występujących raf oraz nanosów rzecznych, rzeki i jednostki

⁹ Zarządzenie Dyrektora Urzędu Żeglugi Śródlądowej w Warszawie (nr 1/2008) z dnia 7 kwietnia 2008 roku i Zarządzenie Dyrektora Urzędu Żeglugi Śródlądowej w Giżycku z dnia 25 kwietnia 2006 roku.

plywające po nich, nie spełniają opisanych w rozporządzeniach i zarządzeniach założeń, a działania zmierzające do poprawy tej sytuacji mogą przynieść odwrotny skutek. Na przykład wysadzenie raf kamiennych na Narwi - gdzie występuje ich najwięcej, może spowodować dalszy spadek wody w korycie, gdyż przeszkody te są naturalnymi regulatorami jej przepływu. W związku z tym, na Szlaku w okolicach Narwi będą mogły poruszać się jednostki pływające o zanurzeniu nie większym niż 45 cm, a przy niskich stanach wody i takie mogą mieć problem z przepływem, dlatego parametry zanurzenia statków powinny być dostosowane do aktualnych głębokości tranzytowych, podawanych do wiadomości przez właściwą administrację drogi wodnej.

Prędkość statków musi być zawsze bezpieczna i uzależniona od istniejących warunków nawigacyjnych i atmosferycznych oraz nie może stwarzać zagrożenia dla innych statków, osób kąpiących się i uczestników imprez na wodzie.

Nie można zapominać, że w granicach Parku Narodowego istnieje szereg obostrzeń wynikających z Ustawy o ochronie środowiska. W związku z tym dokumentem zakazany jest na Biebrzy w granicach Parku ruch jednostek wyposażonych w silniki motorowe.

Ponadto, po wpisaniu Kanału Augustowskiego na listę Światowego Dziedzictwa UNESCO może pojawić się więcej ograniczeń związanych z ochroną zabytku takiej klasy, w tym również ograniczeń infrastrukturalnych, inwestycyjnych.

Obszary prawnie chronione

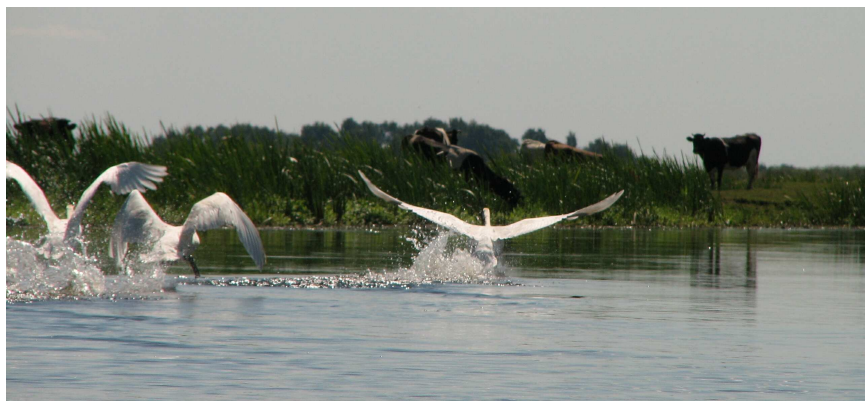
Tereny w województwa podlaskiego, przez które prowadzi Szlak Wodny im. Króla Stefana Batorego cechują się wybitnymi wartościami przyrodniczymi. Najcenniejsze obszary, objęte ochroną w postaci parku narodowego, krajobrazowego oraz rezerwatów przyrody i obszarów chronionego krajobrazu, włączone zostały do sieci obszarów Natura 2000. Tereny bezpośrednio przy Szlaku należą też do sieci węzłów i korytarzy ekologicznych ECONET, a także obszarów konwencji RAMSAR o znaczeniu międzynarodowym.

Parki Narodowe

Ustawa o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r. (Dz.U. nr 92, poz. 880) mówi, że „Park narodowy jest to obszar wyróżniający się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, społecznymi, kulturowymi i edukacyjnymi, o powierzchni nie mniejszej niż 1000 ha, na którym ochronie podlega cała przyroda oraz walory krajobrazowe. Park narodowy tworzy się w celu zachowania różnorodności biologicznej, zasobów, tworów i składników przyrody nieożywionej i walorów krajobrazowych, przywrócenia właściwego stanu zasobów i składników przyrody oraz odtworzenia zniekształconych siedlisk przyrodniczych, siedlisk roślin, siedlisk zwierząt lub siedlisk grzybów”. W województwie podlaskim Szlak wodny im. Króla Stefana Batorego przebiega przez *Biebrzański Park Narodowy* (10 gmin).

Biebrzański Park Narodowy został utworzony 9 września 1993 r. Położony jest w północno - wschodniej części kraju, na terenie województwa podlaskiego. Jest to największy park narodowy w Polsce – zajmuje powierzchnię 59 223 ha. Obszary leśne w Parku zajmują 15 547 ha, grunty rolne – 18 182 ha, a nieużytki - słynne Bagna Biebrzańskie, które są najbardziej cennymi przyrodniczo ekosystemy – 25 494 ha. Otulina Biebrzańskiego P.N. zajmuje powierzchnię 66 824 ha i ma za zadanie zabezpieczać środowisko Parku przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych. Biebrzański Park Narodowy chroni ekosystemy naturalnych, rozległych torfowisk w dolinie Biebrzy wraz z całą różnorodnością gatunkową roślin, ptaków i innych zwierząt. Dolina Biebrzy jest bardzo ważnym miejscem gniazdowania, żerowania i odpoczynku dla ptactwa wodno-błotnego, toteż w roku 1995 została wpisana na listę siedlisk konwencji RAMSAR tj. obszarów

mokradłowych o międzynarodowym znaczeniu, zwłaszcza jako środowiska życia ptactwa wodno-błotnego. Obecnie BPN jest na drodze do uzyskania statusu Rezerwatu Biosfery UNESCO.

Fotografia nr 23. Widoki
znad Biebrzy. Biebrzański
Park Narodowy.
Źródło: Archiwum PART SA

Biebrzański Park Narodowy obejmuje swym zasięgiem następujące gminy, leżące przy Szlaku Wodnym im. Króla Stefana Batorego (poniższa tabela).

Tabela nr 36. Gminy obszaru projektowego wchodzące w skład Biebrzańskiego Parku Narodowego.

Lp.	Gmina	Powierzchnia gminy znajdująca się w granicach BPN (w km ²)
1	Gmina Wizna	132
2	Gmina Jedwabne	159
3	Gmina Radziłów	199
4	Gmina Grajewo	308
5	Gmina Rajgród	207
6	Gmina Trzcianne	331
7	Gmina Jaświły	175
8	Gmina Goniądz	376
9	Gmina Sztabin	361
10	Gmina Bargłów Kościelny	187

Źródło: www.biebrza.org.pl

Biebrzański Park Narodowy jest wiosną miejscem tłumnie odwiedzanym przez pasjonatów ornitologii z całej Europy. Bardzo ciekawe są działania Parku w dziedzinie udostępnienia obszaru chronionego dla turystyki. Na pierwszym miejscu należy wymienić tu współpracę BPN ze społecznością lokalną i z różnymi organizacjami miejscowymi. Dzięki temu na terenie Parku świadczy swoje usługi wielu wykwalifikowanych przewodników oraz specjalistyczne firmy organizujące turystykę przyrodniczą i stowarzyszenia zajmujące się edukacją ekologiczną i promujące region. Na terenie Parku została wyznaczona sieć szlaków pieszych i rowerowych, a także specjalistyczne kładki przez mokradła oraz wieże widokowe, z których można oglądać ptaki i podziwiać widoki. Ta infrastruktura pozwala w pełni poznać wybitne walory przyrodnicze doliny Biebrzy, w zasadzie bez znacznej ingerencji w środowisko. Część wód Parku udostępniona jest dla turystyki (obowiązuje jednak zakaz używania silników motorowych) oraz dla wędkarstwa (z zachowaniem okresów ochronnych).

Rezerwaty Przyrody

Zgodnie z Ustawą o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r. (Dz.U. nr 92, poz. 880) „Rezerwat przyrody obejmuje obszary zachowane w stanie naturalnym lub mało zmienionym, ekosystem, ostoje i siedliska przyrodnicze, a także siedliska roślin, siedliska zwierząt i siedliska grzybów oraz twory i składniki przyrody

nieożywionej, wyróżniające się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, kulturowymi lub walorami krajobrazowymi”.

Fotografia nr 24. Jałowce Czartoryskie od strony wody. Narwa.

Źródło: Archiwum PART SA

Na opisywanej części Szlaku znajduje się łącznie 20 rezerwatów przyrody (tabela nr 37). W większości są to rezerваты florystyczne. W ich poliżu przebiegają szlaki turystyczne oraz ścieżki dydaktyczne. Najwięcej, bo aż 10 rezerwatów, znajduje się w Puszczy Augustowskiej. Ciekawym obszarem są też tzw. Jałowce Czartoryskie (duże skupisko jałowców niedaleko brzegu Narwi) w gminie Miastkowo. Wybitnym przyrodniczo terenem są torfowiska wysokie w rezerwacie „Czerwone Bagno” powołanym w 1921 r. dla ochrony zagrożonych wtedy łośi.

Tabela nr 37. Rezerваты przyrody na podlaskim odcinku Szlaku Batorego.

Lp.	Gmina	Nazwa Rezerwatu	Charakterystyka
1	Gmina Miastkowo	-	-
2	Gmina Nowogród	-	-
3	Miasto Łomża	-	-
4	Gmina Łomża	Wielki Dział	Rezerwat o powierzchni 120,7 ha położony w okolicach Pniewa jest fragmentem największego w dolinie Narwi kompleksu lasów łęgowych o naturalnym charakterze. Liczne drzewa pomnikowe.
		Rycerski Kierz	Rezerwat o powierzchni 43,52 ha położony na wzniesieniu w pradolinie Narwi. Chroni zbiorowiska grądu i dąbrowy świetlistej oraz cenne stanowiska wiązu szypułkowego.
5	Gmina Rutki	Bagno Wizna 1	Rezerwat o powierzchni 30 ha. chroniący fragment rozległego torfowiska niskiego w dolinie Narwi, ze stanowiskami rzadkich roślin. W wyniku melioracji okolicy wykształcił się las olszowo-brzozowy.
		Bagno Wizna 2	Rezerwat o powierzchni 76 ha powołany w celu ochrony torfowiska wysokiego ze stanowiskiem rzadkich roślin. Obecnie znajduje się tam las olchowo-brzozowy.
6	Gmina Zawady	-	-
7	Gmina Wizna	-	-
8	Gmina Zbójna	Łokieć	Rezerwat o powierzchni 139,50 ha. Obejmuje dobrze zachowany fragment Puszczy Kurpiowskiej o dużym zróżnicowaniu szaty roślinnej z udziałem gatunków chronionych. Znajdują się tu torfowiska wysokie - największe w całej Puszczy Kurpiowskiej.

Lp.	Gmina	Nazwa Rezerwatu	Charakterystyka
		Czarny Kąt	Rezerwat o powierzchni 32,97 ha. Obejmuje fragment uroczyska "Wyk" z dorodnym, stuletnim naturalnym drzewostanem sosnowym.
		Kanistan	Rezerwat o powierzchni 136,59 ha Obejmuje zwarty kompleks lasów Puszczy Kurpiowskiej z bardzo bogatą i zróżnicowaną szatą roślinną, w tym wieloma gatunkami chronionymi.
9	Gmina Piątnica	Kalinowo	Rezerwat o powierzchni 69,76 ha powołany w celu zachowania fragmentu lasu grądowego i innych zbiorowisk roślinnych w przełomowym odcinku rzeki Narwi.
10	Gmina Jedwabne	-	-
11	Gmina Mały Płock	-	-
12	Gmina Radziłów	-	-
13	Gmina Grajewo	-	-
14	Gmina Rajgród	Czerwone Bagno	Rezerwat o powierzchni 11629,75 ha utworzony w 1921 r. Obszar torfowiskowy, na którym występują wały wydymowe. Niezwykle cenny faunistycznie i florystycznie. Tuż po II Wojnie Światowej była to jedyna ostoja łośi w Polsce.
		Czapliniec Belda	Rezerwat o powierzchni 11,58 ha chroniący miejsca gnieźdzenia się czapli siwej i stary drzewostan. Dominującym zbiorowiskiem leśnym jest bór mieszany ze starodrzewem sosnowym w wieku 200-250 lat z domieszką świerka i olchy oraz bogatym podszytem.
15	Gmina Trzcianne	-	-
16	Gmina Mońki	-	-
17	Gmina Jaświły	-	-
18	Gmina Augustów	Jezioro Kolno	Rezerwat ornitologiczny o powierzchni 269,3 ha. Został utworzony dla ochrony miejsc lęgowych ptactwa wodnego, głównie łabędzia niemego. Obejmuje całe jezioro Kolno wraz ze strefą przybrzeżnego szuwaru. Z gatunków rzadkich i chronionych występują: sitowiec nadmorski, aldrowanda pęcherzykowata, rosziczka okrągłolistna. Oprócz łabędzia występują liczne gatunki kaczek, rybitw, remizów i mew.
19	Miasto Augustów	Brzozowy Grąd	Rezerwat florystyczny o powierzchni 0,08 ha utworzony w celu ochrony środowiska obuwika pospolitego. Obejmuje on niewielką wysepkę na Jez. Studzieniczne. Drzewostan stanowi olsza czarna ze znaczną domieszką brzozy omszonej i lipy drobnolistnej.
		Stara Ruda	Rezerwat leśno-torfowiskowy o powierzchni 83,15 ha. Powstał w celu ochrony źródeł rzeki Rudawki i fragmentów borów torfowcowych. Na terenie rezerwatu występuje interesująca ornitofauna: zimorodek i bielik.
20	Gmina Nowinka	Jezioro Kalety	Rezerwat wodno-torfowiskowo-leśny o powierzchni 740,7 ha utworzony w celu ochrony połodowcowego Jeziora Kalety wraz z otaczającym je drzewostanem. W części rezerwatu występują bezdrzewne torfowiska z interesującą roślinnością: rosziczka długolistna, wełnianeczka alpejska, turzyca dwupienna.
21	Gmina Płaska	Kuriańskie Bagno	Rezerwat florystyczno-faunistyczny o powierzchni 1713,62 ha. Obszar ciekawy pod względem geomorfologii (wydmy) z naturalnymi rzadko spotykanymi zbiorowiskami leśnymi oraz stanowiskami wielu chronionych roślin i zwierząt.
		Starożyn	Rezerwat leśny o powierzchni 298,43 ha. Obejmuje on jeden z najcenniejszych i dobrze zachowany fragment Puszczy o dużym zróżnicowaniu i bogactwie szaty roślinnej. Ostoja zwierząt.

Lp.	Gmina	Nazwa Rezerwatu	Charakterystyka
		Perkuć	Rezerwat wodno-torfowiskowo-leśny o powierzchni 209,82 ha. Obejmuje lasy, torfowiska i Jez. Kraglak z bogatą roślinnością wodną. Część rezerwatu stanowi wąskie wyniesienia morenowe o stromych stokach. W rezerwacie występuje wiele gatunków chronionych.
		Mały Borek	Rezerwat leśny o powierzchni 90,5 ha. Został utworzony dla zachowania borów sosnowych charakterystycznych dla południowej części Puszczy Augustowskiej Część rezerwatu zajmują: torfowisko wysokie z drzewostanem sosnowym oraz drzewostany olszy czarnej, brzozy brodawkowej i omszonej.
22	Gmina Sztabin	Kuriańskie Bagno	Rezerwat florystyczno-faunistyczny o powierzchni 1713,62 ha. Obszar ciekawy pod względem geomorfologii (wydmy) z naturalnymi rzadko spotykanymi zbiorowiskami leśnymi oraz stanowiskami wielu chronionych roślin i zwierząt.
		Glinki	Rezerwat Florystyczny o powierzchni 1,65 ha. Ochroną objęte są stanowiska pióropusznika strusiego w ilości około 1500.
		Kozi Rynek	Rezerwat florystyczny o powierzchni 146,63 ha. Występują w nim łągi jesionowo-olszowe i olsy.
23	Gmina Bargłów Kościelny	-	-

Źródło: Opracowanie własne PART SA na podstawie: <http://www.zielonewrota.pl>, <http://rop.mos.gov.pl/>.

Parki Krajobrazowe

W myśl Ustawy o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r. (Dz.U. nr 92, poz. 880) „Park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe, w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju”.

Wzdłuż fragmentu Szlaku – odcinka Narwi od Łomży do miejscowości Bronowo w 1994 roku utworzono *Łomżyński Park Krajobrazowy Doliny Narwi*. Ochroną objęte zostały ekosystemy tarasów zalewowych Narwi wraz z wybitnymi walorami krajobrazowymi doliny. Obszar Parku to 7 354 ha na terenie gmin: *Łomża, Piątnica i Wizna*. W obrębie Parku Dolina Narwi jest stosunkowo wąska (ok. 1,5 - 2 km), zaś zróżnicowane geomorfologicznie skarpy wysoczyzn okalających dolinę dochodzą do 50 m wysokości. Faunę Parku reprezentuje wiele gatunków ptaków (jest to miejsce lęgowe) oraz drobnych ssaków. Z racji urozmaicenia rzeźby terenu i warunków wilgotnościowych występują tu zróżnicowane siedliska. Na terenie Parku stwierdzono występowanie 735 gatunków roślin naczyniowych, z czego 23 gatunki objęte są całkowitą ochroną.

Obszary Chronionego Krajobrazu (OCK)

Zgodnie z Ustawą o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 roku (Dz.U. nr 92, poz. 880) „Obszar chronionego krajobrazu obejmuje tereny chronione ze względu na wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowe ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem lub pełnioną funkcją korytarzy ekologicznych”.

Tereny wielu gmin położonych w bezpośredniej bliskości projektowanego podlaskiego odcinka Szlaku posiadają statut obszarów chronionego krajobrazu:

- *OCK Równina Kurpiowska i Dolina Dolnej Narwi* obejmuje zasięgiem części gmin: Zbójna, Miastkowo, Mały Płock, Nowogród, Łomża, Piątnica. Walorem tych terenów są rozległe drzewostany Puszczy Kurpiowskiej oraz krajobrazy dolin nizinnych rzek: Pisy i Narwi.
- *OCK Dolina Biebrzy* obejmuje fragmenty gmin: Augustów, Bargłów Kościelny i Sztabin i pokrywa się niejako z otuliną Biebrzańskiego Parku Narodowego.
- *OCK Pojezierze Rajgrodzkie* na terenie gminy Rajgród, a także OCK Jeziora Rajgrodzkie - w części gmin Bargłów Kościelny i Augustów – utworzone zostały w celu zachowania przyrody kompleksu jezior wraz z charakterystycznymi zbiorowiskami roślinnymi, a także elementów kulturowego krajobrazu wiejskiego tych terenów.
- *OCK Dolina Rospudy* graniczący z gminami Augustów i Nowinka utworzony w celu zachowania dziewiczego krajobrazu jednego z najcenniejszych obszarów torfowiskowych Europy – doliny nizinnej rzeki Rospuda.
- *OCK Puszcza i Jeziora Augustowskie* obejmuje tereny gmin: Augustów, Nowinka, Płaska i Sztabin. Utworzony został w celu ochrony walorów przyrodniczych i krajobrazowych największego zwartego kompleksu leśnego Polski – Puszczy Augustowskiej.

Z wyżej wymienionych, najbardziej znanym w Polsce jest OCK Dolina Rospudy. Walory tego obszaru zostały spopularyzowane w związku z planowaną budową obwodnicy Augustowa.

Sieć Natura 2000

Obszar Natura 2000 to specjalna forma ochrony wdrożona do polskiego prawa dotyczącego ochrony przyrody w 2004 roku. Za obszary Natura 2000 (obszary specjalnej ochrony, specjalne obszary ochrony) uznawane są najistotniejsze tereny dla zachowania zagrożonych lub bardzo rzadkich gatunków roślin, zwierząt oraz cennych siedlisk przyrodniczych.

Obszar specjalnej ochrony *PLC 200003 Przełomowa Dolina Narwi* (6988,4 ha) rozciągający się na odcinku 16 km od Łomży do Bronowa stanowi ostoję ptaszą o randze europejskiej. Występuje tu 40 gatunków ptaków cennych dla ochrony przyrody w Europie oraz 20 gatunków z Polskiej Czerwonej Księgi. Szczególnie cennymi są: batalion, wodniczka oraz dubelt, które mają tu miejsca lęgowe. Jest to też ważne miejsce odpoczynku podczas wiosennych migracji, kiedy przybywa tu np. powyżej 5000 osobników batalionów. W okresie lęgowym obszar zasiedlają również: rybitwa białoskrzydła, rybitwa czarna, krwawodziób i sowa błotna. Wody Narwi są ważną ostoją ichtiofauny, w tym 4 gatunków cennych dla ochrony przyrody w Europie: minoga ukraińskiego, różanki, bolenia i piskorza. Na terenie ostoi znajduje się również stanowisko żółwia błotnego.

Obszar specjalnej ochrony *PLB 1400014 Dolina Dolnej Narwi* (26970 ha) obejmuje odcinek rzeki długości 140km, od Łomży do Pułtusa w regionie geograficznym Dolina Dolnej Narwi. Od wschodu graniczy z ostoją Przełomowa Dolina Narwi. Porasta tu roślinność wodna, szuwarowa, torfowiskowa i łąkowa. Strome, nasłonecznione zbocza doliny zajmują murawy ciepłolubne, a żyzniejsze stanowiska lasy grądowe z dominacją sosny i udziałem dębu, grabu i lipy. Występuje tu co najmniej 35 gatunków ptaków wymienionych w Załączniku I Dyrektywy Ptasiej z których 19 zostało zamieszczonych na liście zagrożonych ptaków w Polskiej czerwonej księdze zwierząt. Dolina jest jedną z najważniejszych w Polsce ostoi rybitwy rzecznej, białoczelnej i czarnej¹⁰.

Obszar specjalnej ochrony *PLH 200008 Dolina Biebrzy* (121002,6 ha) oraz specjalny obszar ochrony *PLB 200006 Ostoja Biebrzańska* (149929,14 ha) obejmuje dolinę rzeki Biebrzy - od jej źródeł aż do ujścia do Narwi. Na obszarze tym dominujące siedliska mokradłowe porastają charakterystyczne bory bagienne i zbiorowiska szuwarowe. Duże obszary torfowisk objęte są wciąż czynnym procesem torfotwórczym z powodu okresowych

¹⁰ http://obszary.natura2000.org.pl/index_areas.php?rek=420

zalewów i zasilania podziemnego. Z powodu silnego uwilgotnienia, a tym samym trudnego dostępu, tereny te były przez stulecia użytkowane w sposób ekstensywny. W Dolinie Biebrzy stwierdzono występowanie ponad 920 gatunków roślin naczyniowych, z których 67 jest objętych prawną ochroną gatunkową w Polsce, zaś 45 znalazło się na "Czerwonej Liście Roślin Naczyniowych Zagrożonych w Polsce" jako gatunki ginące, bądź zagrożone wyginięciem. Ponadto występuje tu 5 gatunków ssaków z Załącznika II Dyrektywy Siedliskowej, w tym jeden z rzadkich i zagrożonych gatunków nietoperzy - nocek łydkowłosy. W ostoi Dolina Biebrzy stwierdzono występowanie co najmniej 43 gatunków ptaków wymienionych w Załączniku I Dyrektywy Ptasiej. 25 z wymienionych gatunków zostało zamieszczonych na liście ptaków zagrożonych w Polskiej Czerwonej Księdze Zwierząt. Dolina Biebrzy jest najważniejszą w Polsce i UE ostoją wodniczki i orlika grubodziobego. Największą liczebność w Polsce i największą w UE osiągają tutaj: błotniak stawowy, cietrzew, derkacz, dubelt, uszatka błotna, kropiatka i rybitwa czarna. Jest to miejsce lęgowe rybitwy białoskrzydłej, kani czarnej, kani rudej, bielika i błotniaka zbożowego.

Fotografia nr 25. Baczna obserwatorka – czapla siwa.
Źródło: Archiwum PART SA

Obszar specjalnej ochrony *PLB 200005 Puszcza Augustowska* (105 766 ha) obejmuje prawie całą polską część Puszczy Augustowskiej. Z punktu widzenia przebiegu projektowanego Szlaku obszar ten rozciąga się – od Białobrzegów w gm. Augustów przez cały Kanał Augustowski do Rudawki w gm. Płaska. Jest to ostoja ptaków o randze europejskiej. Odnotowano tu występowanie 40 gatunków ptaków wymienianych w Załączniku I Dyrektywy Siedliskowej. 18 spośród występujących tu gatunków ptaków znalazło się w Polskiej Czerwonej Księdze Zwierząt. Na obszarze ostoi lęgi odbywa przynajmniej 1% krajowej populacji: bąka, błotniaka stawowego i łąkowego, bociana czarnego, głuszca, kraski, cietrzewia, dzięcioła białostrzybnego, dzięcioła trójpalczastego, dzięcioła zielonosiwego, gadożera, kani rudej i czarnej, trzmielojada, orlika krzykliwego, puchacza, włochatki, żurawia i podgorzałki.

Pomniki przyrody

W myśl Ustawy o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r. (Dz.U. nr 92, poz. 880) „Pomnikami przyrody są pojedyncze twory przyrody żywej i nieożywionej lub ich skupiska o szczególnej wartości przyrodniczej, naukowej, kulturowej, historycznej lub krajobrazowej oraz odznaczające się indywidualnymi

cechami, wyróżniającymi je wśród innych tworów, okazałych rozmiarów drzewa, krzewy gatunków rodzimych lub obcych, źródła, wodospady, wywierzyska, skałki, jary, głazy narzutowe oraz jaskinie”.

Wykaz pomników przyrody znajdujących się na terenie gmin leżących bezpośrednio przy omawianym odcinku Szlaku przedstawia poniższa tabela.

Tabela nr 38. Pomniki przyrody na podlaskim odcinku Szlaku Batorego.

Lp.	Gmina	Pomniki przyrody
1	Gmina Miastkowo	1 lipa drobnolistna
2	Gmina Nowogród	2 jałowce pospolite
3	Miasto Łomża	<ul style="list-style-type: none"> 11 pomnikowych drzew (głównie lipy drobnolistne) 1 pomnikowa aleja – lipy drobnolistne
4	Gmina Łomża	<ul style="list-style-type: none"> 3 pomnikowe drzewa – kasztanowiec, wiąz, lipa drobnolistna 1 pomnikowa grupa drzew – 103 lipy drobnolistne 4 pomnikowe aleje drzew – lipy, sosny
5	Gmina Rutki	b.d.
6	Gmina Zawady	14 pomnikowych drzew
7	Gmina Wizna	<ul style="list-style-type: none"> 17 pomnikowych drzew – gat. liściaste 3 pomnikowe grupy drzew – gat. liściaste 3 pomnikowe aleje drzew – lipy drobnolistne
8	Gmina Zbójna	<ul style="list-style-type: none"> 1 jałowiec pospolity pomnikowa grupa drzew – jałowce pospolite
9	Gmina Piątnica	17 pomnikowych drzew – dęby szypułkowe i sosny zwyczajne
10	Gmina Jedwabne	3 głazy narzutowe
11	Gmina Mały Płock	<ul style="list-style-type: none"> 27 pomnikowych drzew 1 pomnikowa aleja drzew
12	Gmina Radziłów	b.d.
13	Gmina Grajewo	pomnikowa aleja – 200 drzew
14	Gmina Rajgród	3 pomnikowe dęby szypułkowe
15	Gmina Trzcianne	<ul style="list-style-type: none"> 2 głazy narzutowe pomnikowy dąb szypułkowy
16	Gmina Mońki	<ul style="list-style-type: none"> pomnikowa aleja – 36 lip drobnolistnych głaz narzutowy
17	Gmina Goniądz	<ul style="list-style-type: none"> pomnikowy wiąz polny 2 pomnikowe jałowce
18	Gmina Jaświły	b.d.
19	Gmina Augustów	b.d.
20	Miasto Augustów	<ul style="list-style-type: none"> 24 pomnikowe drzewa – sosny, lipy, dęby, klony, jesiony pomnikowa grupa drzew – 16 sosen
21	Gmina Nowinka	2 dęby szypułkowe, grupa cisów
22	Gmina Płaska	<ul style="list-style-type: none"> 36 pomnikowych drzew pomnikowa grupa drzew – 50 jałowców
23	Gmina Sztabin	15 pomnikowych drzew
24	Gmina Bargłów Kościelny	4 pomnikowe drzewa - jałowce pospolite, lipa drobnolistna, jesion wyniosły

Źródło: Opracowanie własne PART SA na podstawie: <http://rop.mos.gov.pl>, www.zielonewrota.pl oraz ankiet nadesłanych przez Urzędy Gmin.

Walory klimatyczno-uzdrowiskowe

Podlaski odcinek projektowanego Szlaku Wodnego im. Króla Stefana Batorego przebiega przez tereny północno-wschodniej Polski. Pod względem regionalizacji klimatycznej obszary te znajdują się w Regionie Mazursko-Podlaskim. Całość podlega silnym wpływom klimatu kontynentalnego. Północna część województwa podlaskiego cechuje się najsurowszymi warunkami klimatu w nizinnej części Polski. Zima, zwykle śnieżna

i z dużą ilością dni mroźnych, rozpoczyna się tu stosunkowo wcześnie i trwa długo. Wiosna przychodzi często w drugiej połowie kwietnia. Średnia roczna temperatura kształtuje się na poziomie 5,3°C, zaś okres wegetacyjny wynosi ok. 190 dni.

Ten etap Szlaku wiedzie przez jedno z najbardziej wartościowych przyrodniczo obszarów Polski, określane mianem „Zielonych Płuc Polski”. Odnaleźć tu można piękno krajobrazów i czyste powietrze, a także wiele malowniczo położonych gospodarstw agroturystycznych oferujących zdrowe wyżywienie. Rekreacji na tych terenach sprzyja również duży stopień zalesienia - głównie lasów iglastych. Wśród terenów o wysokich walorach przyrodniczych pod względem rekreacyjnym i uzdrowiskowym wyróżnia się Augustów. Miasto to w 1993 roku uzyskało tytuł *uzdrowiska klimatycznego*. Zadecydowały o tym jego położenie wśród lasów i jezior oraz występowanie cennych złóż borowinowych i wód mineralnych. Wpływ lasów, stanowiących doskonały filtr oczyszczający powietrze i wzbogacających je w czynniki aktywne, powoduje, że Augustów jest uznanym uzdrowiskiem w dziedzinie profilaktyki i leczenia pylicy górniczej, a także chorób układu krążenia. Olejki eteryczne i fitocydy wydzielane przez drzewostan iglasty działają bakteriobójczo, normalizują ciśnienie krwi. Borowina i woda mineralna wydobywana z jednego z najgłębszych ujęć w Polsce (482 m) pozwalają na leczenie chorób reumatycznych i schorzeń narządów ruchu. Woda mineralna „Augustowianka” pozyskiwana ze złóż (trzeciorzędowych, czwartorzędowych) zawiera siedem składników o wartościach leczniczych. Od wielu lat Augustów jest ważnym ośrodkiem rehabilitacji i wypoczynku, zaliczany do jednych z najczystszych miejsc w Europie. Funkcjonujące obecnie sanatorium, słynące od lat 70-tych z profesjonalnych zabiegów leczniczych, może przyjąć jednocześnie 200 kuracjuszy.

Punkty widokowe

Atrakcyjność turystyczną Szlaku zwiększają punkty widokowe znajdujące się w okolicy. Naturalnymi dogodnymi miejscami obserwacyjnymi są nadnarwiańskie skarpy w Łomżyńskim Parku Krajobrazowym Doliny Narwi, z których podziwiać można panoramę doliny rzecznej. Punktami widokowymi pochodzenia antropogenicznego mogą być np. mosty na rzece. Na terenie Biebrzańskiego Parku Narodowego wybudowano 14 wież widokowych, z których można podziwiać krajobraz rozległych mokradeł. Z ziemi, bądź z rzeki ze względu na wysokie szuwały często nie jest to możliwe.

Fotografia nr 26. Widok ze wzgórza w miejscowości Burzyn.

Źródło: Archiwum PART SA

Punkty widokowe wzdłuż Szlaku przedstawia poniższa tabela.

Tabela nr 39. Punkty widokowe na podlaskim odcinku Szlaku Batorego.

Lp.	Gmina	Punkty widokowe
1	Gmina Miastkowo	-
2	Gmina Nowogród	<ul style="list-style-type: none"> Nowogród: Skansen, restauracja „Panorama”, teren powyżej hotelu „Zbyszko”, teren w pobliżu stadionu miejskiego Most przy ujściu Pisy - punkt widokowy na Nowogród znajdujący się na skarpie po przeciwnej stronie rzeki Narew
3	Miasto Łomża	Naturalne punkty widokowe na skarpie
4	Gmina Łomża	Most na Narwi w Bronowie
5	Gmina Rutki	-
6	Gmina Zawady	Punkt widokowy „Góra Strękowa”
7	Gmina Wizna	Mosty na Narwi w Wiźnie i w Bronowie, grodzisko w Rusi
8	Gmina Zbójna	Punkt widokowy „Jazowa Góra”
9	Gmina Piątnica	Punkt widokowy we wsi Rakowo - Boginie
10	Gmina Jedwabne	<ul style="list-style-type: none"> Wieża widokowa Biebrzańskiego P.N. w miejscowości Burzyn Prywatne wieże widokowe przy gospodarstwach agroturystycznych w Brzostowie
11	Gmina Mały Płock	-
12	Gmina Radziłów	Wieża widokowa Biebrzańskiego P.N. przy polu biwakowym w Białym Grądzie
13	Gmina Grajewo	-
14	Gmina Rajgród	-
15	Gmina Trzcianne	<ul style="list-style-type: none"> Punkty i wieże widokowe Biebrzańskiego P.N.: "Przy Carskim Trakcie", "Batalionowa łąka", "Gugny", „Barwik” Pomosty widokowe: „Grobla Honczarowska”, „Barwik”, „Długa Luka” – zlokalizowane wzdłuż drogi Strękowa Góra – Goniądz
16	Gmina Mońki	-
17	Gmina Goniądz	Punkty i wieże widokowe Biebrzańskiego P.N.: <ul style="list-style-type: none"> Osowiec - kanał Rudzki, Terenowy Ośrodek Edukacyjny (TOE) Osowiec - Góra Dębowa (TOE) Osowiec - fosa (TOE) Osowiec - fort zaręczny (TOE) Goniądz (szlak czerwony i żółty) Grzędy (szlak czerwony) Osowiec - Carska Droga (szlak niebieski) Osowiec - TOE Osowiec – TOE Prywatna wieża widokowa przy gospodarstwie agroturystycznym we Wroceniu
18	Gmina Jaświły	Prywatna wieża widokowa przy gospodarstwie agroturystycznym w Dolistowie
19	Gmina Augustów	-
20	Miasto Augustów	Bulwary nad J. Necko Molo Radiowej Trójki Punkt widokowy na J. Necko z pola biwakowego „Goła Zośka” Most na rzece Netta – widok na rzekę i bulwary Nad J. Białym – półwysep Dąbek, półwysep Lisi Ogon, pomost przy ośrodku Oficerski Yacht

Lp.	Gmina	Punkty widokowe
		Club Pacyfik
21	Gmina Nowinka	-
22	Gmina Płaska	-
23	Gmina Sztabin	Prywatna wieża widokowa przy gospodarstwie agroturystycznym w Kopytkowie
24	Gmina Bargłów Kościelny	-

Źródło: Opracowanie własne PART SA na podstawie: www.biebrza.org.pl, obserwacji terenowych oraz ankiet nadesłanych przez Urzędy Gmin.

Inne elementy środowiska przyrodniczego o wysokiej atrakcyjności turystycznej

W podziale geograficznym Polski prof. Kondrackiego podlaski odcinek Szlaku przebiega przez mezoregiony: Kotlinę Biebrzańską i Równinę Augustowską. Z jednostkami tymi sąsiadują Wysoczyzny: Wysokomazowiecka, Kolneńska, Białostocka i Wzgórza Sokólskie oraz Pojezierza: Elckie i Suwalskie.

Północne Podlasie, przez które przebiega Szlak, jest atrakcyjne turystycznie ze względu na różnorodność krajobrazów, jakie można tam zaobserwować. Na Szlaku lub w stosunkowo niedużej odległości od niego możemy zobaczyć doliny meandrujących rzek, rozległe mokradła, strome skarpy wysoczyzn, wzgórza morenowe, sandry i jeziora. Takie urozmaicenie warunków terenowych ma wpływ na bogactwo świata zwierzęcego i roślinnego tego obszaru. Warunki naturalne predysponują zatem region dla turystyki aktywnej oraz przyrodniczej.

Walory naturalne – podsumowanie

Walory naturalne mają ogromne znaczenie dla tworzenia produktu turystycznego, przede wszystkim z uwagi na fakt, iż od nich w głównej mierze zależą możliwości uprawiania turystyki. W przypadku Szlaku Batorego jest to tym istotniejsze, iż jest to naturalnie istniejący produkt oparty o wody powierzchniowe.

W kontekście projektowania oferty produktowej, należy zwrócić uwagę na następujące elementy związane z atrakcyjnością przyrodniczą analizowanego obszaru:

- Biebrzański Park Narodowy, z uwagi na cenne przyrodniczo obszary oraz wysoki stopień przygotowania oferty turystyczno-edukacyjnej,
- walory uzdrowiskowe Augustowa (jedyne uzdrowisko na Szlaku Batorego),
- położenie Szlaku na terenie Zielonych Płuc Polski,
- obszary Natura 2000 jako element przyciągający turystów, obecnie głównie z zagranicy, którzy doceniają piękno walorów przyrodniczych, co stanowi dla nich główny motyw podróżowania.

3.2.2. WALORY ANTROPOGENICZNE.

Inwentaryzacja i ocena walorów antropogenicznych dotyczy następujących elementów potencjału turystycznego produktu turystycznego Szlak Stefana Batorego:

- obiekty sakralne,
- zamki, pałace i dworki,
- fortyfikacje i obiekty militarne,
- cmentarze i miejsca pamięci,
- muzea, skanseny, izby pamięci,
- zabytki hydrotechniczne,
- inne walory antropogeniczne o wysokiej atrakcyjności turystycznej.

Obiekty sakralne

Obiekty sakralne stanowią bardzo ważny element dziedzictwa kulturowego województwa podlaskiego, zwłaszcza w kontekście budowania oferty uzupełniającej. Kilka z nich należy do wyróżniających się elementów kulturowych z uwagi na swoją długą historię. Elementem charakterystycznym krajobrazu Podlasia są przydrożne krzyże i kapliczki, pochodzące często jeszcze z XVIII i XIX wieku.

Fotografia nr 27. Do Sanktuarium w Studzienicznej można dotrzeć drogą wodną.

Źródło: Archiwum PART SA

Wykaz obiektów sakralnych zawiera poniższa tabela. Niektóre z nich zostały wyróżnione z uwagi na rolę, którą mogą odgrywać w kontekście atrakcji turystycznej. Z pewnością jednak nie będą one stanowiły kluczowej atrakcji Szlaku (oprócz Sanktuarium w Studzienicznej nie ma wśród ważnych centrów pielgrzymkowych), należy jednak zdawać sobie sprawę z ich istnienia i możliwości włączania do budowanej oferty. Warto także pamiętać, iż wokół kościołów często odbywają się różnego rodzaju uroczystości czy imprezy religijne, które same w sobie mogą być atrakcyjne dla turystów.

Tabela nr 40. Obiekty sakralne na podlaskim odcinku Szlaku Batorego.

Lp.	Gmina	Obiekt	Charakterystyka
1	Gmina Miastkowo	Kapliczka barokowa z rzeźbą św. Jana Nepomucena w m. Tarnowo	Rzeźba z XVIII w.
		Kościół p.w. Matki Boskiej Różańcowej	Murowany z lat 1862-63, projektu Karola Majewskiego, styl klasycystyczny.
		Kapliczka przydrożna św. Antoniego Padewskiego w miejscowości Tarnowo	Pochodzi z połowy XIX w.
		Kapliczka przydrożna w Krasce	Pochodzi z połowy XIX w.
		Zespół kościoła parafialnego p.w. Matki Boskiej Różańcowej	b.d.
2	Gmina Nowogród	Kościół p.w. Narodzenia Najświętszej Marii Panny w Nowogrodzie	Wybudowany w XV-XVI w. Pierwotnie w stylu gotyckim. Wielokrotne przebudowy doprowadziły do zatracenia tego charakteru. Obecny kształt świątyni nadano w 1921 r. Zniszczony w czasie II wojny światowej, odbudowany kilka lat później. W kościele znajdują się trzy drewniane ołtarze.
		Plebania w Nowogrodzie	Neoklasycystyczna z 1882 r.
3	Miasto Łomża	Katedra p.w. św. Michała Archanioła i Jana Chrzciciela	Późnogotycka, pseudobazylikowa trójnawowa z lat 1504-26 z dzwonnica.
		Pałac Biskupi	Neoklasycystyczny z 1925. Obok Plebania z XVIII w.
		Kościół i klasztor oo. Kapucynów	Barok Toskański. Wzniesiony 1770-1798 na skarpie nad Narwią (tzw. Popowa Góra). W bocznej kaplicy współczesny obraz przedstawiający bł. o. Honorata Koźmińskiego, kapucyna. W pomieszczeniu przy bocznym wejściu co roku w okresie Bożego Narodzenia uruchamiana jest ruchoma szopka.
		Zespół klasztorny ss. Benedyktynek	Murowany, trójnawowy, pseudohalowy.
		Kościół Wniebowzięcia NMP	Styl bizantyjski. Dawna cerkiew garnizonowa z 1877. Do dziś zachował formy architektoniczne typowe dla cerkwi prawosławnych.
		Gmach Wyższego Seminarium Duchownego	Wybudowano w 1866 r.
		Cerkiew cmentarna	Prawosławna, na dawnym cmentarzu wojskowym, obecnie kaplica rzymskokatolicka z pocz. XX w.
4	Gmina Łomża	Kapliczka przydrożna w Konarzycach	Późnobarokowa, murowana kapliczka z drugiej połowy XVIII w., na planie koła.
5	Gmina Rutki	Kościół Nawiedzenia NMP w miejscowości Rutki-Kossaki	Kościół zbudowany w latach 1568-1598, wielokrotnie przekształcany. Trójnawowy, bazylikowy z klasycystyczną fasadą.
6	Gmina Zawady	Kamienne ogrodzenie dawnego kościoła w Zawadach	Pochodzi z roku 1888, wcześniej otaczało kościół drewniany. Posiada ceglana, trójdzielną bramą neogotycką.
		Neogotycka kaplica cmentarna z 1878 w Zawadach .	Ufundowana przez rodzinę Wądołowskich.
		Murowana kapliczka przydrożna z połowy XIX w.	Wewnątrz znajduje się figura św. Jana Nepomucena.
7	Gmina Wizna	Kościół p.w. św. Jana Chrzciciela w Wiźnie	Późnogotycki, wybudowany w latach 1500-1509. Wielokrotnie niszczone. W latach 50-tych XX w. odbudowany według projektu Władysława

Lp.	Gmina	Obiekt	Charakterystyka
			Paszkowskiego. Świątynia trójnawowa, pseudohalowa. Wewnątrz sklepienia żebrowe i siatkowe. Barokowa dzwonnica z 1650 r. z dzwonem pochodzącym z 1570 r. i dwoma barokowymi 1712 i 1720 r.
		Kapliczka w Wiźnie	Neoklasycystyczna z 1889 r.
		Kaplica w Bronowie	Murowano-drewniana kaplica. Część murowana z roku 1914.
		Kaplica cmentarna w Wiźnie	Kaplica z 1929 r. z rzeźbami ludowymi z XIX i XX w.
8	Gmina Zbójna	Kościół św. Antoniego	Wzniesiony w latach 1889 - 1908, zniszczony w 1915 r., odbudowany w 1923 r. murowana plebania z lat 20-tych XX w.
		Kościół p.w. Najświętszego Sakramentu we wsi Dobrylas	Drewniany kościół, jednonawowy, zbudowany w 1919 r. w stylu kurpiowskim, wystrój wnętrza ludowy. Obok drewniana plebania z lat 20-tych XX w.
		Kapliczka św. Jana Nepomucena	b.d.
		Zespół kościoła parafialnego we wsi Kuzie	Drewniany kościół p.w. Matki Bożej Różańcowej z plebanią i dzwonnica z 1921 r.
9	Gmina Piątnica	Kościół w Drozdowie	Neoromańska świątynia wybudowana w latach 1868-1878 według projektu Witolda Lanciego. Jednonawowy z wieżą. Wyposażenie z czasów budowy świątyni.
		Obraz Matki Bożej z Dzieciątkiem w Olszynach	Cudowny obraz z XVII w. umieszczony w kościele z 1990 r.
		Kościół w Piątnicy	Neogotycki, murowany, trójnawowy, wybudowany w latach 1914-38. Zniszczony w 1944 r., odbudowany w latach 1945-53. Wyposażenie z XVIII i XX w.
		Kościół w Dobrzyjałowie	Z 1860 r., wybudowany w stylu neoromańskim. Plebania – z II połowy XIX w.
		Kaplica cmentarna w Dobrzyjałowie	Z 1869 r.
10	Gmina Jedwabne	Kościół p.w. św. Jakuba Apostoła w Jedwabnem	Kościół neobarokowy, wybudowany w latach 1926-35. Trójnawowy z transeptem i dwuwiekową fasadą.
		Plebania w Jedwabnem	Neoklasycystyczna z końca XIX w.
11	Gmina Mały Płock	Kościół parafialny p.w. Znalezienia Krzyża w Mały Płocku	Wybudowany w 1881 r. Częściowo zniszczony w czasie I wojny światowej, odbudowany w 1926 r. Świątynia murowana, neobarokowa, trójnawowa, halowa. Wewnątrz znajduje się obraz Matki Bożej z Dzieciątkiem, na którym widnieje data 1738 r.
		Kościół parafialny w miejscowości Kołaki-Wietrzykowo	Kościół w stylu neobarokowym z lat 1877-1881.
		Kościół parafialny w Kątach	Kościół z dzwonnica i plebanią
12	Gmina Radziłów	Kościół św. Anny w Radziłowie	Zachowały się w nim dwie późnogotyckie rzeźby mazowieckie o cechach ludowych z XV w., przedstawiające św. Jerzego i zaśnięcie Najświętszej Marii Panny.
		Plebania w Radziłowie	Murowana z 1881-1883 r.
		Kościół p.w. Św. Barbary w Kramarzewie	Drewniany kościół barokowy z 1739 r. W 1983 r. kościół przeniesiony z Radziłowa do Kramarzewa.
		Krzyż w Mścichach	Krzyż drewniany z XVIII w.

Lp.	Gmina	Obiekt	Charakterystyka
		Kapliczka w miejscowości Racibory-Jurgi	Drewniana z XVII-XVIII w.
		Kościół p.w. Narodzenia NMP w miejscowości Słucz	Neoromański z elementami neogotyckimi, murowany z lat 1908-11, trójnawowy, halowy z czworoboczną wieżą. Wyposażenie neogotyckie z elementami neoromańskimi z ok. 1910 r. Murowana plebania z 1912 r.
13	Gmina Grajewo	Kościół p. w. św. Stanisława bp. W Białaszewie	Kościół stoi na miejscu świątyni z lat 1703-05. zniszczonej w 1944 r., murowany z lat 1954-62. Wewnątrz znajduje się rzeźba gotycka z XV w. i rzeźby barokowe z ok. 1700 r.
		Dzwonnica w Białaszewie	Drewniana dzwonnica z pocz. XX w.
		Budynki przykościelne w Białaszewie	Drewniana wikarówka z drugiej połowy XIX w. i murowana plebania z lat 20-tych XX w.
		Kościół p. w. Św. Trójcy w Grajewie	Kościół neogotycki, trójnawowy, bazylikowy, murowany. Wybudowany w latach 1879-82 na miejscu starszych świątyń. Wyposażenie neobarokowe z obrazami z XIX w. Obok murowana dzwonnica.
		Kaplica cmentarna p. w. św. Anny w Grajewie	Murowana kaplica klasycystyczna pochodzi z 1839 r. wewnątrz marmurowe epitafia Wilczewskich.
		Kaplica w Kopicach	Drewniana Kaplica p.w. św. Cyriaka, oszalowana, założona na rzucie prostokąta, poprzedzonego prostokątną kruchtą, zaakcentowana niewysoką wieżą. Wnętrze jednonawowe.
		Kapliczka w Dyble	Murowana, wystawiona w 1847r., a usytuowana poza wsią, na jej krańcu. Jest to unikatowy przykład murowanej budowli sakralnej z tego czasu. Kapliczka odznacza się dobrymi proporcjami i wyważonym detałem, stylowa budowla mieści się w nurcie klasycystycznym z wyraźnymi nawiązaniem do baroku. Murowana z cegły i otynkowana.
		Kapliczka w Sojczynie Borowym	Kapliczka przydrożna, drewniana, pochodząca z początku XX w., usytuowana u wylotu drogi w północnej części wsi. We wnętrzu kapliczki zachowany jest ludowy feretron z dwustronnym obrazem, datowany na I połowę XIX w. Są to obrazy matki Boskiej Różańcowej z parą klęczących włóścian oraz Św. Stanisława.
		Kapliczka w Chojnowku	Usytuowana na końcu wsi, z okresu neogotyku, wystawiona przypuszczalnie w III ćw. XIX w., prawdopodobnie z fundacji ówczesnego właściciela wsi. Kapliczka jest otynkowana.
14	Gmina Rajgród	Kościół p.w. Narodzenia NMP w Rajgrodzie	Kościół z 1913 r. zbudowany w stylu neogotyckim. W ołtarzu obraz Matki Boskiej Rajgrodzkiej z XVII w.
		Kapliczki w Rajgrodzie	Dwie drewniane kapliczki z XIX w.
		Kościół p.w. św. Wojciecha w Rydzewie	Budowla drewniana, zrębowa z 1865 r. Nawy boczne wydzielone wewnętrznymi słupami, organy z końca XIX w.
15	Gmina Trzcianne	Kościół p.w. św. Piotra i Pawła w Trzciannem	Z połowy XIX w., murowana dzwonnica z II połowy XIX.
		Kaplica cmentarna w Brzezinach	Drewniana kaplica cmentarna z lat 20-tych XX w.

Lp.	Gmina	Obiekt	Charakterystyka
		Kościół p.w. Narodzenia NMP w Giełczynie	Kościół drewniany z 1777 r., w 1876 r. gruntownie odnowiony.
		Kościół parafialny p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Laskowcu	Kościół drewniany, wzniesiony w 1928 r. Dziś nieczynny.
		Kaplica cmentarna w Starych Bajkach	Drewniana kaplica z II poł. XIX w.
		Krzyże w miejscowościach: Boguszki, Wilamówka, Wyszowate	Żeliwne krzyże dziękczynne, chroniące m. in. przed zarazą, tzw. karawaki.
16	Gmina Mońki	Kościół p.w. Matki Bożej Częstochowskiej i Św. Kazimierza w Mońkach	Zbudowany w latach 20-tych XX w. według projektu Stefana Szylera, zburzony przez Niemców w 1944 r. Kościół zrekonstruowano w 1960 r. W latach 1986-1995 wykonano tu cenną neobarokową polichromię, którą poświęcił Prymas Polski kard. Józef Glemp.
17	Gmina Goniądz	Kościół p.w. św. Agnieszki i Antoniego Padewskiego w Goniądzu	Kościół zbudowany w stylu neobarokowym w latach 1922-24, według projektu Oskara Sosnowskiego. Budowla bazylikowa, trójnawowa, z pseudotranseptem, ośmioboczną kaplicą i dwuwieżową fasadą. W nawie głównej znajdują się sklepienia kolebkowe, natomiast w nawach bocznych prezbiterium krzyżowe.
		Kapliczka św. Floriana w Goniądzu	Wybudowana w 1864 r., mieści się w najwyższym punkcie miasta.
		Kaplica cmentarna p.w. św. Ducha w Goniądzu	Wybudowana w 1907 r. w stylu neogotyckim.
		Kościół p.w. Matki Bożej Anielskiej w Downarach	Wybudowany w 1926 r., z materiału, który pochodzi z przebudowywanej wówczas Twierdzy Osowiec.
		Kościół p.w. Wniebowstąpienia Pana Jezusa w Osowcu	Murowany z lat 50-tych XX w., wewnątrz świątyni obraz Matki Boskiej Niepokalanej z około 1620 r.
18	Gmina Jaświły	Kapliczka w Nowym Dolistowie	Drewniana, z końca XIX w. Odbudowana po 1945 r.
		Kapliczka w Nowym Dolistowie	Murowana z lat 30-tych XX w.
		Kościół p. w św. Wawrzyńca w Starym Dolistowie	Murowany, późnoklasycystyczny. Wybudowany w latach 1789-1791 wg projektu J. G. Zschoringa. Przebudowany w połowie XIX w. Obok kamienna dzwonnica z XIX w., drewniana dom parafialny z przełomu XIX i XX w. oraz murowana plebania z lat 20-tych XX w.
		Kościół cmentarny p. w. św. Jerzego w Starym Dolistowie	Kościół z ok. 1820 r., murowany. Ogrodzenie z 1803 r. z bramą z 1859 r.
		Kapliczka w Starowoli	Murowana kapliczka z początku XX w.
		Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela w Brzozowej	Kościół z lat 1859-1869.
		Kaplica p.w. Św. Floriana w Dzieciotowie	Kościół z lat 1830-1831.
19	Gmina Augustów	„Święte miejsce”	Polana nad rzeką Rospudą, na której stoi drewniana kaplica oraz wznosi się stary nadpalony dębowy krzyż. Raz w roku, na św. Jana, odprawiane jest nabożeństwo. Nazwa tego miejsca wiąże się z cudownymi uzdrowieniami pielgrzymujących tu ludzi.
		Molenna staroobrzędowców we wsi Gabowe Grądy	Pochodzi z 1948 r.
20	Miasto Augustów	Zespół sakralny w Studzienicznej	Zabytkowy drewniany kościół z 1847 r., drewniana dzwonnica z 1871 r. oraz kaplica w stylu

Lp.	Gmina	Obiekt	Charakterystyka
			neoklasycyźnym zbudowana w 1872 r. na miejscu drewnianej z XVIII w., gdzie umieszczono obraz Matki Bożej Studzieniczańskiej.
		Bazylika Mniejsza p.w. Najświętszego Serca Jezusowego w Augustowie	Wybudowana w latach 1906-1911 jest mieszaniną stylów z przewagą elementów romańskich, znaną ze swych witraży upamiętniających 1000-lecie chrztu Polski i z obrazu przedstawiającego świętego Izydora na tle ówczesnego Augustowa.
		Dawna cerkiew w Augustowie (obecnie kościół p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej)	Kościół z 1896 r.
		Kapliczka w Augustowie	Drewniana kapliczka zrębowa z 1820 r.
21	Gmina Nowinka	Kościół p.w. Matki Boskiej Anielskiej w Monkiniach	Kościół z początku XX w. Świątynia jest trójnawowa, bazylikowa z wydzielonym wewnątrz prezbiterium, zakrystią i kruchtą. Dzwonnica wzniesiona w latach 60-tych XX w.
		Kościół w Szczebrze	Budowany od końca XVIII w. (do 1944 r.). Od niedawna stoi w tym miejscu drewniana kapliczka, wystawiona przez leśników.
22	Gmina Płaska	Zespół kościoła parafialnego p.w. Świętej Marii Magdaleny w Mikaszówce	Drewniany, jednonawowy, dwuwieżowy kościół z 1907 r.
		Kaplica p.w. Świętej Anny wraz z cmentarzem rzymsko - katolickim w Rudawce	Drewniana kaplica z przełomu XIX i XX w.
23	Gmina Sztabin	Zespół kościoła w Krasnymborze	Kościół gotycko - renesansowy z lat 1584-1589, najstarszy na Suwalszczyźnie.
		Zespół kościoła parafialnego w Jaminach	Pochodzi z 1780 r. Zespół składa się z drewnianego barokowego kościoła oraz zespołu kaplic.
		Zespół kościoła parafialnego p.w. Św. Jakuba Apostoła w Sztabinie	Zespół składa się z neogotyckiej świątyni z 1910 r., otoczonej murem oraz plebani z lat 30-tych XX w.
		Resztki fundamentów dawnego klasztoru bernardynów w Krasnymborze	Pozostałości z XVII w.
		Kaplica cmentarna p.w. św. Rocha w Krasnymborze	Murowana kaplica z I połowy XIX w.
		Kapliczki w Jaziewie, Wrotkach, Lipowie i Mogilnicach.	Przydrożne kapliczki z XIX w.
24	Gmina Bargłów Kościelny	Kapliczka św. Jana Nepomucena	Znajduje się nad rzeczką Bargłówka.
		Zespół kościoła parafialnego p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego	b.d.
		Kościół w Bargłowie Kościelnym	Kościół z 1883 r.
		Kapliczki w Bargłowie Kościelnym	4 kapliczki z połowy XIX w.
		Bramy i plebania w Bargłowie Kościelnym	Budynki z połowy XIX w.
		Kaplica na starym cmentarzu w Bargłowie Kościelnym	Kaplica z 2. połowy XIX w.

Źródło: Opracowanie własne PART SA na podstawie ankiet nadesłanych przez Urzędy Gmin

Zamki, pałace, dwory, układy urbanistyczne

Zamki, pałace i dwory oraz układy urbanistyczne (w tym staromiejskie rynki) to kolejny charakterystyczny element kulturowego krajobrazu Podlasia. Często posiadają bogatą historię, związaną ze swoimi właścicielami oraz wydarzeniami, które miały w nich miejsce. Wiele z nich to obiekty obecnie zniszczone i niewykorzystywane w żaden sposób. Są jednak i takie, które zostały zaadoptowane do pełnienia różnych funkcji (stanowią często siedziby szkół, instytucji, etc.), w tym muzealnych i turystycznych (Muzeum Przyrodnicze w dworze w Drozdowie, Muzeum Historii Kanału Augustowskiego w Dworku Prądyńskiego w Augustowie).

Wykaz najważniejszych zamków, pałaców i dworów zawiera poniższa tabela. Najważniejsze z nich zostały wyróżnione.

Tabela nr 41. Zamki, pałace, dwory, zabytkowe budynki i układy urbanistyczne w podlaskiej części Szlaku Batorego.

Lp.	Gmina	Obiekt	Charakterystyka
1	Gmina Miastkowo	Sąd w Miastkowie	Obecnie budynek mieszkalny - ul. Łomżyńska 16, wł. Spaliński i Ustaszewski) - ok. 1870 r.
		Pozostałości zespołu dworsko – parkowego w Drogoszewie - magazyn spirytusowy – 1907 r.	W skład zespołu wchodzi: magazyn spirytusowy (1907 r.), obora (1888 r.), spichlerz (koniec XIX w.), gorzelnia (1907 r.)
		Zespół dworsko – ogrodowy w miejscowości Tarnowo	W skład zespołu wchodzi: oficyna (początek XIX w., obecnie szkoła), sześciorak (XIX/XX w.), spichlerz (koniec XIX w.), dwór (XVIII/XIX w. – styl klasycystyczny).
2	Gmina Nowogród	Układ urbanistyczny Nowogrodu	Rozplanowanie przestrzenne miasta z XVI w.
		Grodzisko ze śladami zamku w Nowogrodzie	Ruiny zamku książąt mazowieckich z XIV w.
3	Miasto Łomża	Ratusz	Klasycystyczny. Wzniesiony w latach 1822-1823. W ścianie tablica upamiętniająca nadanie praw miejskich. Obok nowy ratusz.
		Kamieniczki z arkadami na Starym Rynku	Pseudobarokowe. W większości odbudowane po II Wojnie Światowej.
		Hala targowa z 1928 r.	b.d.
		Gmach Sądu Okręgowego na ul. Dwornej	Neobarokowy z 1909 r.
		Siedziba Kredytu Banku na ul. Dwornej	Z 1888. Fasada siedmioosiowa. Przed budynkiem popiersie Bogdana Winiarskiego – prezesa Banku Narodowego w Londynie.
		Gmach Banku Gospodarki Żywnościowej na ul. Dwornej	Budynek z końca XIX w. Wcześniej siedziba Kasy Oszczędności, której dyrektorem był Roman Bielicki, ojciec Hanki Bielickiej.
		Gmach Muzeum Północno-Mazowieckiego na ul. Dwornej,	Budynek z przełomu XVIII/XIX w.
		Kamienica rodziny Śledziwskich na ul. Sienkiewicza	

Lp.	Gmina	Obiekt	Charakterystyka
		Budynek I LO na ul. Bernatowicza 4	Według projektu Feliksa Nowickiego, oddano do użytku w 1914 r.
		Budynek II LO na placu Kościuszki 3	Według projektu Feliksa Łowickiego, oddano do użytku w 1906 r.
		Budynek Poczty Polskiej – plac Pocztowy 1	Zbudowany w latach 1843-1844. Od początku istnienia nie zmienił swojej funkcji.
		Budynek Więzienia Gubernialnego na Al. Legionów 36	Wybudowany w 1892. Obecnie po przebudowie budynek Państwowej Szkoły Muzycznej.
		Dom Ludowy na Al. Legionów 9	Wybudowany w 1905. Obecnie Szkoła Drzewna, obok Park Ludowy.
		Dom Pomocy Społecznej na ul. Polowa 39	Neorenesansowy. Wybudowany w 1882 r.
		Ulica Farna	Deptak - wizytówka miasta.
4	Gmina Łomża	Układ przestrzenny wsi Konarzyce	Rozplanowanie wsi w formie tzw. rządówki.
		Dwór w Konarzycach	Murowany, parterowy dwór z 1928 r. Obecnie szkoła.
5	Gmina Rutki	Zabudowa miejscowości Rutki-Kossaki	Domy murowane i drewniane z końca XIX i początków XX w.
6	Gmina Zawady	b.d.	b.d
7	Gmina Wizna	Układ urbanistyczny Wizny	Średniowieczny układ oparty na prostokątnej siatce ulic.
		Zabudowa rynku w Wiźnie	Domy drewniane i murowane z XIX i XX w.
		Pozostałości zespołu dworskiego w Janczewie	Zespół z przełomu XIX i XX w. w jego skład wchodzi: rządówka, obora, ogrodzenie.
		Układ przestrzenny wsi Bronowo	Rozplanowanie wsi w formie tzw. dwuulicówki
8	Gmina Zbójna	Zabudowa Zbojnej	Budynki mieszkalne i gospodarcze z początku XX w.
		Zabudowa wsi Dębniaki.	Budynki mieszkalne i gospodarcze z początku XX w.
		Zabudowa wsi Dobrylas	Budynki mieszkalne i gospodarcze w stylu kurpiowskim z początku XX w.
		Zabudowa wsi Kuzie	Budynki mieszkalne i gospodarcze z początku XX w.
		Zabudowa wsi Poredy	Budynki mieszkalne i gospodarcze z początku XX w.
9	Gmina Piątnica	Browar w Drozdowie	Ruiny browaru wybudowanego w latach 1877-1879.
		Dwór w Drozdowie	Wybudowany najprawdopodobniej w II połowie XVIII w., od 1866 r. stanowił własność Lutosławskich. Pierwotnie modrzewiowy, po 1979 r. rozebrany i zrekonstruowany jako murowany. Obecnie mieści się tu <i>Muzeum Przyrodnicze</i> , z wystawą poświęconą Lutosławskim i Romanowi Dmowskiemu, który tu przebywał i zmarł w 1939 r.
10	Gmina Jedwabne	Pozostałości zespołu dworskiego w Janczewie	Zespół z XIX w. obejmuje: rządówkę, oborę, ogrodzenie.
		Dwór Rembelińskich w Jedwabnem	Klasycystyczny dwór z przełomu XVIII i XIX w. Obecnie siedziba domu kultury. Wokół pozostałości parku dworskiego.
		Układ urbanistyczny Jedwabnego	Układ z rynkiem z przełomu XVIII i XIX w.
		Zajazd w Jedwabnem	Zajazd z XIX w.

Lp.	Gmina	Obiekt	Charakterystyka
		Zabudowa Jedwabnego	Domy mieszkalne z XIX w.
11	Gmina Mały Płock	Dwór	Wybudowany po 1835 r. Przebudowywany, obecnie siedziba posterunku policji.
		Dworek w miejscowości Kołaki-Wietrzychowo	Dworek z 1835 r.
		Spichlerz zbożowy w miejscowości Korzeniaste	Spichlerz z okresu powstania styczniowego w dawnej posiadłości Witolda Kisielnickiego.
		Grodzisko w Małym Płocku	Grodzisko wczesnośredniowieczne położone w zachodniej części osady.
12	Gmina Radziłów	Układ urbanistyczny Radziłowa	Zabytkowe rozplanowanie przestrzenne.
		Zespół dworsko-pałacowy w miejscowości Słucz	Murowany dwór z 1894 r. zbudowany w stylu klasycystycznym, rozbudowany w latach 50-tych XX w., murowana kuźnia z końca XIX w., budynki gospodarcze i park dworski z początków XX w.
13	Gmina Grajewo	Zabudowania wsi Białaszewo	Budownictwo drewniane z początku XX w.
		Dwór w Dyble	Wzniesiony w I połowie XIX w., obecnie leśniczówka.
		Dwór w Modzelach	Murowany z lat 30. XX w. Stodoła dworska z 2. połowy XIX w. Park dworski z początku XX w.
14	Gmina Rajgród	Rynek w Rajgrodzie	Trójkątny rynek założony w XVI w. z zabudową z XIX w.
15	Gmina Trzcianne	Pozostałości po zespole dworskim w Mroczkach	Pozostałości po zespole z XV w., aleja dojazdowa i kamienna obora.
		Pozostałości po zespole folwarcznym w Nowej Wsi	Pozostałości z XIX w.
16	Gmina Mońki	Dwór w Sikorach	Dwór drewniany z 1770 r.
		Budynki mieszkalne i gospodarcze w Sikorach	Zabudowa drewniana z końca XIX i początków XX w.
17	Gmina Goniądz	Układ urbanistyczny Goniądza	Pierwotne rozplanowanie miasta z XVI w., z dużym czworobocznym rynkiem
		Budynki mieszkalne w Goniądzu	Zabudowa drewniana z końca XIX i pocz. XX w.
18	Gmina Jaświły	Dwór w Mikicinie	Dwór z 1847 r. z pozostałościami parku z XVII w.
		Dom i zabudowania w Nowym Dolistowie	Drewniany dom i zabudowania gospodarcze z drugiej połowy XIX w.
		Dwór w Starowoli	Drewniany dwór z 1920 r. z murowaną oborą z tego samego roku.
		Dwór w Stożnowie	Drewniany dwór z 1936 r., remontowany w latach 60-tych. Pozostałości parku dworskiego założonego w XVII w., przekomponowanego w XVIII w. i po 1909 r. z czytelnymi tarasami ogrodowymi.
		Dom w Szpakowie	Drewniany dom z końca XIX w.
		Budynki mieszkalne i gospodarcze w Brzozowej	Zabudowa drewniana z końca XIX i początków XX w.
19	Gmina Augustów	Miejscowość Raczk	Zachował się układ przestrzenny z czasów hrabiego Paca, budynek dawnej manufaktury, neoklasycystyczny kościół projektowany przez Henryka Marconiego.
20	Miasto Augustów	Dworek Prądyńskiego	Drewniany domek z połowy XIX w., obecnie siedziba <i>Muzeum</i>

Lp.	Gmina	Obiekt	Charakterystyka
		w Augustowie	<i>Historii Kanału Augustowskiego.</i>
		Zespół Zarządu Wodnego w Augustowie	Ekлекtyczny pałac z ok. 1903 r. Przed I wojną światową był siedzibą kierownictwa wiślano – niemeńskiej drogi wodnej.
		Biały Domek w Augustowie	Przed wojną ośrodek wypoczynkowy podoficerów I Pułku Ułanów Krechowieckich.
		Oficerski Yacht Club Pacyfik w Augustowie	Były Wojskowy Dom Wypoczynkowy z 1935 r., który zaprojektował znany architekt Juliusz Nagórski
		Dom Wycieczkowy PTTK w Augustowie	Dom projektu Macieja Łowickiego z lat 1938-1939, obecnie Zajazd Hetman.
		Dzielnica Baraki w Augustowie	Dawna dzielnica biedoty, stanowiąca relikw starych zabudowy z czasów rosyjskich.
		Rynek Zygmunta Augusta	Stanowi centralny punkt miasta, wyłożony granitową kostką, wytyczony w 1550 r. przez kuratora Joba Preytfusa. Najstarszy drzewostan zabytkowego parku zwanego Ogrodem Saskim, pamięta zapewne czasy jego założenia (1847 r.). Kamienice wokół rynku pochodzą głównie z XIX wieku.
		Kamieniczka Rynek Zygmunta Augusta 3	Ozdobiona ekлекtyczną elewacją i zdobieniami ceramicznymi, od 1945 r. mieści nieprzerwanie pocztę.
		Kamieniczka Rynek Zygmunta Augusta 8	Kamieniczka z 1896 r. wybudowana przez grodzieńskiego kupca Morgalisa.
		Kamieniczka Rynek Zygmunta Augusta 9	Siedziba Miejskiego Domu Kultury, przed II wojną mieściła Towarzystwo Wioślarskie, po 1956 r. Klub Inteligencji powiązany z tygodnikiem "Po prostu".
		Kamieniczka Rynek Zygmunta Augusta 11	Kamieniczka z 1841 r. - projekt kamienicy zatwierdził słynny architekt Antonio Corazzi.
		Kamieniczka Rynek Zygmunta Augusta 28	Kamieniczka z 1800 r. zwana Domem Napoleona, 8 grudnia 1812 r. nocował w niej Napoleon Bonaparte.
		Willa Prezydenta	Drewniany budynek z 1934 r., który kilkakrotnie odwiedzał Ignacy Mościcki. Zajmował go Yacht Club Polski. Za okupacji radzieckiej siedziba NKWD, za niemieckiej - Kommando jeńców radzieckich.
		Stara Poczta	Budynek wraz z parkiem według typowego projektu H. Marconiego z 1829r. Była tu stacja przepręgowa na szesnastu koni, ekspedycja i pokoiki hotelowe. Obecnie Szkoła Muzyczna I stopnia. Widoczny w parku głaz upamiętnia budowniczych Kanału Augustowskiego. Osadzony został w 1973 r., w 150. rocznicę rozpoczęcia jego realizacji.
		Pozostałości po zespole dworskim w Netcie	Zespół drewniany z przełomu XIX/XX w., obecnie w rękach prywatnych.
21	Gmina Nowinka	Siedziba Urzędu Gminy w Nowince	Budynek z lat 20 - tych XX w.
22	Gmina Płaska	-	-
23	Gmina Sztabin	Dworek Karola Brzostowskiego w Cisowie	Dworek z 1835 r. otoczony parkiem. Z zespołu dworsko-ogrodowego w zachował się przebudowany dwór, o formach klasycystycznych oraz odbudowany w latach 70-tych XX w. budynek mieszkalny pozbawiony form stylowych. Park o formach krajobrazowych pochodzi z 2. połowy XIX w.
		Zespół dworski w Jastrzębnej	Z dużego założenia folwarcznego w Jastrzębnej zachowały się jedynie ruiny budynków gospodarczych.

Lp.	Gmina	Obiekt	Charakterystyka
		Wieś w Mogielnicach	Zniszczenia podczas II wojny światowej we wsi były niewielkie, stąd wiele budynków pozostało oryginalnych, przedwojennych.
		Układ urbanistyczny miejscowości Sztabin	Układ z XVIII w.
		Układ ruralistyczny we wsi Jałowo	Unikalny zabytkowy układ wsi o rozplanowaniu siedlisk charakterystycznym dla wsi szeregowek. Jałowo zostało odbudowane po zniszczeniach z II Wojny Światowej.
24	Gmina Bargłów Kościelny	Zespół dworski w Łabętniku	Zespół z II połowy XVIII w.

Źródło: Opracowanie własne PART SA na podstawie ankiet nadesłanych przez Urzędy Gmin

Fortyfikacje i obiekty militarne

Historia obszaru projektowego ma odzwierciedlenie w znajdujących na jego terenie obiektach militarnych. Na wyróżnienie zasługują tutaj przede wszystkim Twierdza Osowiec oraz umocnienia Linii Mołotowa. Warto zwrócić również uwagę na oryginalny sposób wykorzystania fortyfikacji obronnych wokół Piątnicy, gdzie organizowane są zawody motocrossowe o znaczeniu krajowym.

Fotografia nr 28. Widok bunkru z perspektywy Narwi.

Źródło: Archiwum PART SA

Wykaz najważniejszych obiektów militarnych znajduje się w poniższej tabeli. Ważniejsze z nich zostały wyróżnione.

Tabela nr 42. Fortyfikacje i obiekty militarne na podlaskim odcinku Szlaku Batorego.

Lp.	Gmina	Obiekt	Charakterystyka
1	Gmina Miastkowo	-	-
2	Gmina Nowogród	Bunkier nad Narwią	Schron z 1939 r. położony jest nad brzegiem Narwi, przy moście. Jest to najlepiej zachowany schron w Nowogrodzie. Z zewnątrz można obejrzeć zachowane elementy bunkra m.in. strzelnice ciężkich karabinów

Lp.	Gmina	Obiekt	Charakterystyka
			maszynowych, strzelnice obrony wejścia oraz elementy czerpni powietrza i systemu łączności optycznej. Niestety wnętrze schronu jest niedostępne.
		Pozostałości wysadzonych schronów Linii Mołotowa	Znajdują się przy drodze lokalnej Nowogród – Chojny Młode.
		Ruiny schronów w okolicach miejscowości Szablak	b.d.
		Ciężki schron bojowy w pobliżu Nowogrodu	Niewielka budowla posiadająca tylko izbę bojową ckm. Ze względu na jego umiejscowienie na skarpie, ze stropu schronu rozciąga się widok na Nowogród i Narew. Schron jest dobrze zachowany.
		Niewielki schron bojowy kategorii B	Położony przy polnej drodze Nowogród – Osada Dworek. Posiada on izby bojowe i niewielką kopułę pancerną, która była przeznaczona do obserwacji. Niedaleko tego schronu znajduje się schron pozorny, imitujący schron ciężki.
		Schrony ciężkie położone nad brzegiem Narwi	W znacznym stopniu zniszczone. Najlepiej zachowana jest budowla, mieszcząca w przeszłości centrum łączności kompanii fortecznej.
3	Miasto Łomża	Pozostałości fortyfikacji podziemnych z XIX w.	Wybudowane w latach 1887 – 1889 wchodziły w skład twierdzy łomżyńskiej będącej częścią większego systemu obronnego na linii Narwi i Biebrzy, zabezpieczającego zachodnie granice Cesarstwa Rosyjskiego. Obiekt wpisany jest do rejestru zabytków województwa podlaskiego.
4	Gmina Łomża	-	-
5	Gmina Rutki	-	-
6	Gmina Zawady	Pozostałości schronów linii obrony „Wizna”	Na tej linii umocnień rozegrała się heroiczna obrona Wizny przez grupę żołnierzy dowodzonych przez kpt. Władysława Raginisa.
7	Gmina Wizna	Grodzisko „Okop” w Samborach	Pozostałości fortyfikacji pomocniczej kasztelańskiego grodu w Wiźnie z XI-XIII w.
8	Gmina Zbójna	-	-
9	Gmina Piątnica	Fortyfikacje obronne wokół Piątnicy	Powstały na przełomie XIX i XX w. Obecnie na jednej części urządzone są zawody <i>motocrossowe o znaczeniu krajowym</i> . Forty były przygotowane do obrony okrzężnej, czyli w sytuacji odcięcia od zaopatrzenia, dlatego posiadały własne kuchnie, piekarnie, ujęcie wody, piecowe ogrzewanie i spalinowy agregat prądotwórczy. Forty I, II i III łączyła między sobą wewnętrzna droga forteczna. Główne elementy budowlane fortu to: koszary, schrony pogotowia bojowego i kaponiery (kojce strzeleckie umieszczone w dnie fosy do obrony fortu po wtargnięciu na jego teren przeciwnika). Obiekty forteczne były połączone podziemnymi chodnikami (potenami).
10	Gmina Jedwabne	-	-
11	Gmina Mały Płock	Bunkry w miejscowości Mściwuje	Szereg bunkrów wybudowanych przez władze radzieckie w latach 1939 – 1941.
12	Gmina Radziłów	-	-
13	Gmina Grajewo	Fortyfikacje Linii Mołotowa w Ciemnoszyjach	Składa się na nie 12 żelbetonowych schronów bojowych fortyfikacji stałej fragmentu 66. Osowieckiego Rejonu

Lp.	Gmina	Obiekt	Charakterystyka
			Umocnionego Linii Mołotowa. Wszystkie powstały na przełomie 1940 i 1941 r. przed wojną Związku Radzieckiego z Niemcami.
14	Gmina Rajgród	-	-
15	Gmina Trzcianne	Pozostałości bunkrów w Giełczynie	b.d.
16	Gmina Mońki	-	-
17	Gmina Goniądz	Ruiny polskich schronów bojowych w Goniądzu	Ruiny z 1939 r.
		Schron bojowy przy Kanale Rudzkim	Schron z 1939 r.
		Twierdza Osowiec	Zespół fortyfikacji carskich, których budowę rozpoczęto w 1882 r. Składa się z 4 fortów łączonych wewnętrznymi drogami fortecznymi. Część obiektów jest udostępniona do zwiedzania.
18	Gmina Jaświły	-	-
19	Gmina Augustów	-	-
20	Gmina Miasto Augustów	Ruiny polskiego żelbetonowego schronu bojowego z 1939 r., • „Orzechówka”	W 1944 r. został wysadzony przez Niemców, a obecnie stanowi pomnik ku czci córek i synów ziemi augustowskiej (Augustów). budynki pokoszarowe z końca XIX w., w których w latach 1921-1939 stacjonował wstawiony walkami I Pułk Ułanów Krechowieckich im. Pułkownika Bolesława Mościckiego (Augustów).
21	Gmina Nowinka	-	-
22	Gmina Płaska	Umocnienia Linii Mołotowa	b.d.
23	Gmina Sztabin	Umocnienia Linii Mołotowa	b.d.
24	Gmina Bargłów Kościelny	-	-

Źródło: Opracowanie własne PART SA na podstawie ankiet nadesłanych przez Urzędy Gmin oraz stron internetowych Urzędów Gmin.

Cmentarze i miejsca pamięci

Cmentarze i miejsca dowodzą bogatej historii obszaru projektowego. Większość z nich związana jest z tragicznymi wydarzeniami II Wojny Światowej, ale są także związane z dużo starszą historią Powstania Styczniowego. Niektóre to stare, zabytkowe cmentarze, które stanowią ważny element historii poszczególnych miasteczek. Wykaz najważniejszych cmentarzy i obiektów pamięci znajduje się w poniższej tabeli. Najważniejsze z nich zostały wyróżnione.

Tabela nr 43. Cmentarze i miejsca pamięci na podlaskim odcinku Szlaku Batorego.

Lp.	Gmina	Obiekt	Charakterystyka
1	Gmina Miastkowo	Murowana kaplica grobowa Grochowskich w Miastkowie	Z 1889 r., styl neogotycki, znajduje się na cmentarzu parafialnym.
		Cmentarz rzymskokatolicki w Miastkowie	b.d.
		Mogiła ludności żydowskiej z okresu II Wojny Światowej w miejscowości Tarnowo	b.d.
		Cmentarz żołnierzy polskich z okresu wojny polsko - bolszewickiej w miejscowości Czartoria	Pochodzi z 1920 r.
2	Gmina Nowogród	Pomnik obrońców Nowogrodu z 1939 r.	b.d.
		Pomnik Młodym Bohaterom z 1920 r.	b.d.
		Pomnik - Czołg nad Narwią	Upamiętnia walki z 1944 r.
3	Miasto Łomża	Cmentarz Katedralny	Z 1801 r. Należy on do najcenniejszych i najstarszych zabytków tego rodzaju w Polsce. Znajduje się tu ponad 560 zabytkowych nagrobków. W 1910 r. wybudowano kaplicę neoklasycystyczną pw. Grobu Pańskiego. Cmentarz obejmuje zespół cmentarzy (rzymskokatolicki, ewangelicko-augsburski, prawosławny). Na cmentarzu: kaplica rodziny Śmiarowskich (1838 r.), dom pogrzebowy (1853 r.), neogotycka brama (1879 r.), neoklasycystyczna kaplica ewangelicka (XIX w.).
		Cmentarz żydowski prz ul. Rybaki	Z XIX-wiecznymi macewami wykonanymi z głazów narzutowych. Jeden z nielicznych tego typu w Europie.
		Cmentarz żydowski , ul. Wąska	Zachowany dom pogrzebowy.
		Tablica upamiętniająca śmierć Leona Paliwody na ul. Sienkiewicza	b.d.
		Pomnik Bojownikom Nieznanym Straconym przez Najeźdźców-Rosjan w 1831 r.	b.d.
		Pomnik Bojownikom Za Wolność Ojczyzny	b.d.
		Obelisk 33 Pułku Piechoty	b.d.
		Pomnik Ofiar Represji Staliniowskich	b.d.
		Pomnik Pamięci Bohaterów Walk o Wolność i Niepodległość Polski oraz Więźniów Politycznych Zamęczonych i Pomordowanych w latach 1939-1956	b.d.
		Pomnik Pamięci Żołnierzy Armii Krajowej Obwodu Łomżyńskiego	b.d.
		Pomnik Harcerzom Ziemi Łomżyńskiej	b.d.
		Tablica żydowska	b.d.
4	Gmina Łomża	Cmentarz w miejscowości Gać	Cmentarz z I Wojny Światowej.

Lp.	Gmina	Obiekt	Charakterystyka
5	Gmina Rutki	Pomnik-obelisk	Pomnik poświęcony powstańcom z 1864 r. oraz mogli żołnierzy z 1939 r.
6	Gmina Zawady	Pozostałości schronu kpt. Raginisa na Górze Strąkowej	Tablica i pomnik poświęcony heroicznej walce 720 polskich żołnierzy pod dowództwem kpt. Raginisa z liczącą ponad 40 tys. żołnierzy dywizją gen. Guderiana.
7	Gmina Wizna	Pomnik Obrońców Wizny	Odsłonięty w 1967 r.
8	Gmina Zbójna	Cmentarz wojenny w Siwikach	Cmentarz z okresu I Wojny Światowej.
		Mogiła pułkownika Antoniego Wysockiego ps „Miecz” we wsi Gontarze.	Mogiła uczestnika walk Powstania Styczniowego w 1863 r. Położona jest na wzgórzu, w lesie w pobliżu wsi.
		Cmentarz powstańców poległych w czasie Powstania Styczniowego w 1863 r. w Zbojnej	b.d.
9	Gmina Piątnica	Krzyż w Piątnicy	Upamiętnia walki z 1920 r.
		Obelisk w Piątnicy	Obelisk ku czci obrońców z 1939 r.
		Kaplica grobowa Lutostawskich w Drozdowie	Wybudowana w 1870 r. według projektu Witolda Lanciego. Neoromańska, dwukondygnacyjna z kryptą.
10	Gmina Jedwabne	Pomnik - w miejscu pogromu Żydów w 1941 r.	b.d.
11	Gmina Mały Płock	Miejsce straceń w miejscowości Mściwuje	Miejsce masowych straceń, gdzie w latach 1941 - 1942 gestapowcy i żandarmi rozstrzelali około 4 tys. Żydów.
		Cmentarz rzymskokatolicki	Cmentarz z początku XIX w.
		Cmentarz wojenny z I Wojny Światowej	Cmentarz żołnierzy rosyjskich.
12	Gmina Radziłów	Pomnik ofiar mordów mieszkańców żydowskich Radziłowa w lipcu 1942 r.	b.d.
13	Gmina Grajewo	Mogiły na cmentarzu w Grajewie	Mogiły żołnierzy polskich z 1918 r., ofiar terroru hitlerowskiego oraz żołnierzy sowieckich z 1945 r.
		Cmentarz w Ciemnoszyjach	Cmentarz wojenny z okresu I Wojny Światowej.
		Cmentarz w Białaszewie	Rzymskokatolicki cmentarz grzebalny.
		Cmentarz W Sojczyнку	Cmentarz wojenny z okresu I Wojny Światowej (Armia Niemiecka).
		Cmentarz grzebalny w Przechodach i Kapicach	
		Cmentarz w miejscowości Ruda	Cmentarz wojenny z okresu I Wojny Światowej (Armia Niemiecka).
		Cmentarz w miejscowości Lipińskie	Cmentarz wojenny z okresu I Wojny Światowej (Armia Niemiecka).
14	Gmina Rajgród	Pomnik w Kosówce	Pomnik poświęcony ofiarom faszyzmu, poległym w latach 1941-1945.
		Krzyż w Rajgrodzie	Krzyż upamiętniający stracenie powstańca w 1863 r.
		Pomnik w miejscowości Woźnawieś	Pomnik ku czci pomordowanych przez hitlerowców mieszkańców gminy Rajgród w latach 1941-1944 r. W czasie drugiej wojny światowej wschodnią granicą wsi

Lp.	Gmina	Obiekt	Charakterystyka
			przebiegał front.
15	Gmina Trzcianne	Cmentarz w Giełczynie	Cmentarz z początku XVIII w.
		Cmentarz w miejscowości Pólko Gać	Cmentarz z drugiej połowy XIX w., najstarszy nagrobek pochodzi z 1882 r.
		Cmentarz w Zublach	Cmentarz wojenny żołnierzy radzieckich.
		Cmentarz żydowski w Trzciannem	Na cmentarzu tablica ku czci 600 Żydów zamordowanych przez hitlerowców w 1941 r.
16	Gmina Mońki	-	-
17	Gmina Goniądz	Cmentarz parafialny rzymskokatolicki w Downarach	Cmentarz założony w drugiej połowie XIX wieku.
		Cmentarz grzebalny rzymskokatolicki w Goniądzu	Cmentarz założony w 1804 roku, najstarszy zachowany nagrobek pochodzi z 1873 roku.
		Pomnik w miejscowości Wroceń	Pomnik ku czci zamordowanych 12 mieszkańców wsi przez okupanta hitlerowskiego w dniu 31.07.1945.
		Głaz kamienny na Pl. 11 Listopada w Goniądzu	Głaz kamienny z przytwierdzoną tablicą z napisem: OFIAROM HITLEROWSKIEGO BARBARZYŃSTWA 116 MIESZKAŃCOM GONIĄDZA ZAMORDOWANYM W CZERWCU 1941 R. CZEŚĆ ICH PAMIĘCI.
		Pomnik przy drodze na cmentarz w Goniądzu z napisem:	Miejsce pamięci narodowej, tablica na pomniku głosi: MIEJSCE UŚWIĘCONE MĘCZEŃSTWEM W TEJ OKOLICY HITLEROWCY ZAMORDOWALI W LIPCU 1942 r. I W MAJU 1944 r. DZIEWIĘCIU OBYWATELI POLSKICH CZEŚĆ ICH PAMIĘCI.
		Obelisk w parku w Goniądzu	Wystawiony w 1924 roku w miejscu gdzie niegdyś stał kościół. Na obelisku dwie tablice w hołdzie mieszkańcom ziemi goniądzkiej – obrońcom ojczyzny.
		Mogiła Osowiec -Twierdza	Mogiła żołnierza nieznanego poległego w czasie II wojny światowej.
		Solistowska Góra w pobliżu leśniczówki Grzędy	Miejsce spoczynku uświęcone krwią 36 mieszkańców wsi Grzędy rozstrzelanych przez hitlerowców w czasie pacyfikacji 16 sierpnia 1943 roku.
		Mogiła żołnierza radzieckiego w Orzechówce	b.d.
18	Gmina Jaświły	-	-
19	Gmina Augustów	Cmentarz staroobrzędowców w Gabowych Grądach	Jest jedynym w Polsce czynnym cmentarzem staroobrzędowym. Na grobach znajdują się - zgodnie z zasadami staroobrzędowców - ośmiokończone krzyże.
20	Miasto Augustów	Pomnik poległych mieszkańców Ziemi Augustowskiej	Pomnik według projektu Grzegorza Kosiarka, znajduje się przy śluzie Augustów.
		Pomnik ku czci leśników poległych w walkach o niepodległość kraju	b.d.
		Cmentarze: Cmentarz Rzymskokatolicki	W Studzienicznej, XIX-wieczny, zabytkowy, z interesującymi drewnianymi i stalowymi krzyżami nagrobnymi z końca XIX w.

Lp.	Gmina	Obiekt	Charakterystyka
		<p>Cmentarz żydowski (dawne getto) w Augustowie.</p> <p>Cmentarz żydowski i pomnik ku czci Żydów augustowskich.</p> <p>Cmentarz żołnierzy radzieckich w Augustowie.</p> <p>Cmentarz miejski w Augustowie z 1800 r.</p>	<p>Wraz ze starymi nagrobkami żeliwnymi z Huty Sztabińskiej K. Brzostowskiego. Na cmentarzu znajdują się również pomniki polskich żołnierzy zabitych w Białobrzegach w 1939 r. oraz zbiorowy grób ofiar mordu w zarządzie kanałowym 22 czerwca 1941 r. dokonany przez NKWD.</p>
21	Gmina Nowinka	Powstańce - uroczysko leśne na lewym brzegu Blizny, na północ od Strękowizny	W kwietniu 1863r było tu obozowisko formującej się partii Wawra. Płyta oznacza miejsce kuźni powstańczej.
22	Gmina Płaska	Cmentarz wojskowy w Rudawce	Cmentarz z okresu I Wojny Światowej. Pochowano tu żołnierzy rosyjskich i niemieckich.
		Cmentarz z I Wojny Światowej w Macharcach	b.d.
		Pomnik poświęcony bojownikom AK w Suchej Rzeczce	b.d.
		Mogiły mieszkańców walczących z okupantami	b.d.
23	Gmina Sztabin	Cmentarz parafialny rzymskokatolicki w miejscowości Krasnybór	b.d.
24	Gmina Bargłów Kościelny	-	-

Źródło: Opracowanie własne PART SA na podstawie ankiet nadesłanych przez Urzędy Gmin.

Muzea, skanseny, izby pamięci

Znaczenie muzeów, skansenów i izb pamięci dla budowania oferty turystycznej jest bardzo duże. Stanowią one bardzo ważny element atrakcyjności kulturalnej każdego obszaru, przyciągają turystów, nierzadko stanowią motyw podróży. Wykaz najważniejszych tego typu obiektów zawiera poniższa tabela.

Tabela nr 44. Muzea, skanseny i izby pamięci na podlaskim odcinku Szlaku Batorego.

Lp.	Gmina	Obiekt	Charakterystyka
1	Gmina Miastkowo	-	-
2	Gmina Nowogród	Izba Pamięci	Powstała w 1979 r. Upamiętnia żołnierzy Batalionu 33. Pułku Piechoty Strzelców Kurpiowskich, którzy 7-10 września 1939 r. stoczyli ciężkie walki z Niemcami w obronie Nowogrodu.

Lp.	Gmina	Obiekt	Charakterystyka
		Skansen Kurpiowski im. Adama Chętnika	Jeden z najstarszych muzeów ludowego budownictwa w Polsce. Skansen działa od 1927 r. Obecnie jego zbiory mieszczą się na 3,5 ha powierzchni. W skład skansenu wchodzi przeniesione z różnych części Kurpiowszczyzny 23 zabytkowe budynki, w których można podziwiać kulturę materialną Kurpiów. W skansenie warto zobaczyć: dwór szlachecki, chałupy, kapliczki, studnie, płoty, wiatrak, kuźnię, młyn wodny. Dział bartniczo-pszczelarski oraz rolniczy liczy około 470 eksponatów. Na terenie skansenu odbywają się w okresie letnim różnego rodzaju imprezy folklorystyczne.
3	Miasto Łomża	Muzeum Północno-Mazowieckie	Muzeum powstałe 14 marca 1948 z inicjatywy polskiego etnografa Adama Chętnika. Działy muzeum: bursztynu, etnograficzny, archeologiczny, historyczny, sztuki i rzemiosła, numizmatyczny, edukacji i promocji.
4	Gmina Łomża	-	-
5	Gmina Rutki	-	-
6	Gmina Zawady	-	-
7	Gmina Wizna	Izba pamięci	Otwarta 6 września 2009 roku
8	Gmina Zbójna	-	-
9	Gmina Piątnica	Muzeum Forteczne w Piątnicy	Pomieszczenia muzealne mieszczą się w budynku koszar Fortu II - w schronie o ścianach grubości 180 cm. W muzeum znalazło się kilka tysięcy eksponatów znalezionych w dolinie Narwi, pochodzących od czasów Potopu Szwedzkiego XVII w. do II Wojny Światowej - szwedzkie kule armatnie, fragmenty radzieckiego czołgu, papierosnica z zestrzelonego messerschmitta, lampka nocna z łuski po naboju, menażka z portretem ukochanej, guziki od mundurów, dokumenty, karabiny, pociski i bomby.
		Muzeum Przyrodnicze w Drozdowie	Ekspozycja obejmuje tematy takie jak: Szata roślinna Kotliny Biebrzańskiej, Ptaki Kotliny Biebrzańskiej, Ssaki Kotliny Biebrzańskiej, Łoś - król bagien, Trofea łowieckie, Salon dworski.
10	Gmina Jedwabne	-	-
11	Gmina Mały Płock	-	-
12	Gmina Radziłów	-	-
13	Gmina Grajewo	-	-
14	Gmina Rajgród	-	-
15	Gmina Trzcianne	-	-
16	Gmina Mońki	-	-
17	Gmina Goniądz	Muzeum Twierdzy Osowiec	Muzeum znajduje się na terenie Fortu I Centralnego. Muzeum Twierdzy, teren fortu i podziemia fortu można zwiedzać z przewodnikiem po wcześniejszym uzgodnieniu telefonicznym. W Muzeum czynna jest ekspozycja stała prezentująca militaria z Twierdzy Osowiec: hełmy, mundury, armaty, pistolety, karabiny, mapy, kule armatnie, makiety, itp.
18	Gmina Jaświły	-	-
19	Gmina Augustów	Muzeum Armii Krajowej	Muzeum znajduje się przy Szkole Podstawowej w Janówce.
20	Gmina miejska Augustów	Muzeum Ziemi Augustowskiej	Muzeum mieści się w budynku Miejskiej Biblioteki Publicznej. Posiada w swych zbiorach 1463 muzealiów. Najcenniejszymi są: dokument potwierdzający prawa przedmieszczanom Augustowa z podpisem króla Stanisława Augusta Poniatowskiego z 1792 r. oraz teczka rękopisów z notatkami Ignacego Prądyńskiego z lat 1823-

Lp.	Gmina	Obiekt	Charakterystyka
			1824. Wystawa stała: Kultura ludowa ziemi augustowskiej (zdobywanie żywności, rękodzieło i rzemiosło).
		Muzeum Kanału Augustowskiego	Ekspozycja przedstawiająca historię budowy słynnego Kanału. Muzeum mieści się w dworcu Prądyńskiego, którego nazwa powstała od nazwiska konstruktora i realizatora projektu budowy sławnej drogi wodnej.
		Muzeum I Pułku Ułanów Krechowieckich	Muzeum znajduje się w wieży Kościoła Matki Boskiej Częstochowskiej. Muzeum prezentuje eksponaty (m.in. sztandary, mundury, zdjęcia) ukazujące tradycję I Pułku Ułanów Krechowieckich.
21	Gmina Nowinka	-	-
22	Gmina Płaska	-	-
23	Gmina Sztabin	-	-
24	Gmina Bargłów Kościelny	-	-

Źródło: Opracowanie własne PART SA na podstawie ankiet nadesłanych przez Urzędy Gmin.

Zabytki techniczne i hydrotechniczne

Zabytki techniczne i hydrotechniczne nie stanowią charakterystycznego elementu krajobrazu kulturowego podlaskiego odcinka Szlaku Batorego. Są to przede wszystkim młyny wodne, które nie są w żaden sposób wykorzystywane turystycznie. Z punktu widzenia budowania oferty Szlaku ich znaczenie jest marginalne. Kluczowe będą tutaj zabudowania Kanału Augustowskiego, które stanowią niebywałą atrakcję turystyczną związaną bezpośrednio ze Szlakiem Batorego.

Fotografia nr 29. Jedna z zabytkowych śluz Kanału Augustowskiego.

Źródło: Archiwum PART SA

Tabela nr 45. Zabytki techniczne i hydrotechniczne podlaskiego odcinka Szlaku Batorego.

Lp.	Gmina	Obiekt	Charakterystyka
1	Gmina Miastkowo	Młyn wodny w Bartkowiźnie	Młyn z 1815 r.
2	Gmina Nowogród	-	-
3	Miasto Łomża	-	-
4	Gmina Łomża	Młyn wodny w miejscowości Gać	b.d.
5	Gmina Rutki	-	-
6	Gmina Zawady	-	-
7	Gmina Wizna	Młyn wodny w Bronowie	Pochodzi z lat 20-tych XX w.
8	Gmina Zbójna	-	-
9	Gmina Piątnica	-	-
10	Gmina Jedwabne	-	-
11	Gmina Mały Płock	Młyn wodny w miejscowości Rudka Skroda	Drewniany młyn jest do dziś uruchamiany za pomocą koła wodnego.
12	Gmina Radziłów	Młyn wodny w Karwowie	
		Fragmenty grobli szwedzkiej w Sośni	
		Młyn wodny w Czerwonce	Drewniany młyn z lat 20-tych XX w.
13	Gmina Grajewo	Dworzec kolejowy w Grajewie	Murowany dworzec z XIX w.
14	Gmina Rajgród	Młyn w Wojdach	Młyn wodny na Jegrzni z 1911 r.
15	Gmina Trzcianne	-	-
16	Gmina Mońki	Budynki dworca kolejowego Mońkach	Budynki z początku XX w.
		Wiatrak w Sikorach	Wiatrak paltrak zbudowany w 1928 r.
17	Gmina Goniądz	Młyn wodny w Goniądzu	Młyn drewniany z końca XIX w.
18	Gmina Jaświły	Wiatrak w Starym Dolistowie	Wiatrak z połowy XIX w. obecnie młyn mechaniczny.
		Wiatrak w Szpakowie	Wiatrak koźlak z 1868 r.
		Wiatraki w miejscowości Zabiele	Drewniane wiatraki holendry z 1928 i 1955 r.
19	Gmina Augustów	Śluzy: Białobrzegi i Borki na Kanale Augustowskim	Betonowe, jednokomorowe, budowane w latach 1825-36.
20	Miasto Augustów	Śluza Augustów	Betonowa, jednokomorowa, zbudowana od podstaw w latach 1947-1948 po zniszczeniach wojennych.
		Śluza Przewięź	Jednokomorowa, wybudowana w latach 1826-1827. Jest pierwszą śluzą o zachowanej, oryginalnej konstrukcji z czasów budowy Kanału, na odcinku wschodnim. W latach 1993-1995 przeprowadzono w śluzie kompleksowe prace restauracyjne. Jest odwiedzana najczęściej, najmocniej pracuje.
		Śluza Swoboda	Jednokomorowa, autentyczna z XIX w. Modernizowana w latach 1964-1966. Nad śluzą znajduje się mostek o znaczeniu lokalnym. Obok znajdują się stylowe budynki śluzowego.
		Fundamenty młyna na wzgórku Wilczy Dół w Augustowie	Pozostałości XVI-wiecznego młyna.

Lp.	Gmina	Obiekt	Charakterystyka
		Pozostałości młyna w Augustowie	Pozostałości spalonego młyna w budynku wzniesionym przez inżynierów kanałowych w latach 1828-1830.
		Budynek dworca kolejowego w Augustowie	Budynek z końca XIX w.
		Kanał Bystry	Sztuczny kanał wybudowany w latach 1834 - 1835. Odprowadza nadmiar wody z systemu Kanału powyżej zalewu Netty do jeziora Sajno.
21	Gmina Nowinka	Zespół Komunikacyjny Wąskotorowej Kolei Leśnej	Zespół, przebiegający częściowo przez teren gmin w miejscowościach Monkinie, Bryzgiel i Krusznik.
22	Gmina Płaska	Śluzy i zabudowania Kanału Augustowskiego	8 śluz (Gorczyca, Paniewo, Perkuć, Mikaszówka, Sosnówek, Tartak, Kudrynki, Kurzyniec) z lat 1828 - 1838, dwie strażnice oraz jazy i zabudowania służb obsługi.
23	Gmina Sztabin	Śluza Dębowa na Kanale Augustowskim	Licząc od Biebrzy – pierwsza śluza na kanale, budowana w latach 1826-27.
		Zegar słoneczny w Sztabinie	b.d.
24	Gmina Bargłów Kościelny	Śluza Sosnowo na Kanale Augustowskim	Pierwsza śluza została zniszczona w czasie II Wojny Światowej, obecna została odbudowana w nowej formie w 1948 r.

Źródło: Opracowanie własne PART SA na podstawie ankiet nadesłanych przez Urzędy Gmin oraz folderu RZGW „Kanał Augustowski”.

Inne walory antropogeniczne o wysokiej atrakcyjności turystycznej

Do innych walorów antropogenicznych podlaskiego odcinka Szlaku Batorego można zaliczyć liczne pomniki i grodziska. Wykaz najważniejszych tego typu obiektów zawiera poniższa tabela.

Tabela nr 46. Inne walory antropogeniczne na mazowieckim odcinku Szlaku Batorego.

Lp.	Gmina	Obiekt	Charakterystyka
1	Gmina Miastkowo	-	-
2	Gmina Nowogród	Cmentarzysko „Żale” w Montwicy	Cmentarzysko z okresu wpływów rzymskich (I w. p.n.e. - II w. n.e.).
3	Miasto Łomża	Kamienne schody	Wybudowane w 1900. Łączą dwie części ul. Krzywe Koło (wyższą – na skarpie niedaleko Starego Rynku i niską – przy ul. Rybaki w dolinie rzeki Narew). W parterowym domku przy schodkach mieszkał Kardynał Stefan Wyszyński.
		Brama Napoleona	Wejście do domu, w którym podobno zatrzymał się Napoleon prowadząc wojska na Moskwę. Brama znajduje się u szczytu Kamiennych schodów.
		Liczne pomniki: poświęcony Janowi Pawłowi II, poświęcony Tadeuszowi Kościuszce, Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Bohdana Stefana	b.d.

Lp.	Gmina	Obiekt	Charakterystyka
		Winiarskiego, Jakuba Wagi, Hanki Bielickiej, Stacha Konwy, Zygmunta Glogera	
4	Gmina Łomża	Grodzisko w Starej Łomży („Wzgórze Św. Wawrzyńca”)	Grodzisko z około IX - X w. z osadą i resztkami kościoła p.w. Św. Wawrzyńca przy przeprawie przez Narew. Grodzisko składa się z grodu właściwego i dwóch podgrodzi. W IX w. funkcjonowała tu osada otwarta, na początku XI w. wybudowano gród typu cyplowego, który pod koniec XI w. lub w początkach XII w. został spalony. Około połowy XII w. ponownie przystąpiono do fortyfikowania terenu, wznosząc gród właściwy i dwa podgrodzia, otoczone własnymi wałami. Gród uległ zniszczeniu pod koniec XIII w. Na wzgórzu wznosił się kościół, wybudowany wg legendy i zapisków kościelnych przez św. Brunona z Kwerfurtu około 1000 roku. Do tej pory widoczne są pozostałości fundamentów po późniejszym kościele murowanym.
5	Gmina Rutki	-	-
6	Gmina Zawady	-	-
7	Gmina Wizna	Grodzisko „Zamczysko” w Wiźnie	Pozostałość grodu z XI-XIV w. będącego siedzibą kasztelanów i starostów oraz późniejszego zamku książąt mazowieckich.
8	Gmina Zbójna	-	-
9	Gmina Piątnica	-	-
10	Gmina Jedwabne	-	-
11	Gmina Mały Płock	-	-
12	Gmina Radziłów	-	-
13	Gmina Grajewo	-	-
14	Gmina Rajgród	Góra Zamkowa-Grodzisko Jaćwingów w Rajgrodzie	Średniowieczne grodzisko (X-XIII w.), jeden z punktów systemu obronnego Jaćwingów – stanowisko archeologiczne.
15	Gmina Trzcianne	-	-
16	Gmina Mońki	-	-
17	Gmina Goniądz	-	-
18	Gmina Jaświły	-	-
19	Gmina Augustów	-	-
20	Gmina miejska Augustów	Pomnik króla Zygmunta Augusta w Augustowie	b.d.
21	Gmina Nowinka	-	-
22	Gmina Płaska	Osada mieszkalna wraz z hutą żelaza w Gorczycy	Stanowisko archeologiczne.
		Stanowisko wielokulturowe od późnego paleolitu po okres nowożytny	Stanowisko archeologiczne.
23	Gmina Sztabin	Pomnik Joachima Chreptowicza w	b.d.

Lp.	Gmina	Obiekt	Charakterystyka
		Sztabinie	
24	Gmina Bargłów Kościelny	-	-

Źródło: Opracowanie własne PART SA na podstawie ankiet nadesłanych przez Urzędy Gmin.

Walory antropogeniczne – podsumowanie

Mimo, że głównym atutem odcinka podlaskiego Szlaku Batorego jest przyroda regionu, to walory antropogeniczne są istotnym elementem wpływającym na rozwój turystyki i zadowolenie turystów z pobytu. Niezwykle ważną kwestią są działania polegające na umiejętnym łączeniu czynników antropogenicznych i wartości przyrodniczych w promocji regionu. Z punktu widzenia czynników antropogenicznych należy zwrócić uwagę na:

- Motywy historyczno-militarne, generujące atrakcje na Szlaku np.: linie umocnień Grupy Operacyjnej Narew, Twierdzę Osowiec,
- „Najdłuższy zabytek Polski” – Kanał Augustowski,
- Bogaty folklor regionu,
- Imprezy kulturalne nawiązujące do tradycji regionalnych,
- Ważną w promocji regionu działalność organizacji pozarządowych.

3.2.3. ŻYCIE KULTURALNE.

Inwentaryzacja i ocena życia kulturalnego dotyczy następujących elementów potencjału turystycznego produktu turystycznego Szlak Stefana Batorego:

- oferta kulturalna obszaru,
- działalność instytucji i organizacji zajmujących się animacją życia społeczności lokalnej,
- lokalne media.

Obszar uwzględniany w opracowaniu jest regionem o wielokulturowej specyfice. Jest zróżnicowany pod względem etnicznym – zamieszkująca go ludność ma korzenie polskie, białoruskie, litewskie, romskie, żydowskie i tatarskie. Ta wielość grup narodowościowych wytworzyła bogatą kulturę, której wpływy przenikają się wzajemnie.

Ważna dla regionu jest stała oferta dająca możliwość zapoznania się z historią i tradycjami ludności zamieszkującej dany obszar. Tutaj dużą rolę odgrywa działalność skansenu w Nowogrodzie (co istotne położonego bezpośrednio przy Szlaku), w którym to odbywa się ogólnopolska impreza poświęcona kulturze Kurpiowszczyzny. Bogate tradycje regionu i elementy sztuki ludowej podtrzymują placówki muzealne, a także różne stowarzyszenia i organizacje poprzez organizację tematycznych imprez (np. Biebrzańskie Targi Ginących Zawodów).

Fotografia nr 30. Skansen w Nowogrodzie z perspektywy płynącej obok Narwi.

Źródło: Archiwum PART SA

Niewątpliwie najbardziej atrakcyjne pod względem oferty kulturalnej są Łomża i Augustów. W związku z liczbą mieszkańców, a także przyjeżdżających turystów, miejscowości te oferują szereg imprez i wydarzeń kulturalnych. Są to wydarzenia zarówno sezonowe (np. Letnia Stolica Radiowej Trójki) – organizowane też w celu przyciągnięcia turystów, jak i stałe – przeznaczone dla lokalnej społeczności (np. koncerty Filharmonii Kameralnej w Łomży). Istotną rolę odgrywa tutaj cykliczność odbywających się imprez.

W ofercie kulturalnej obszaru objętego audytem znaleźć można też inicjatywy patriotyczne podejmowane w celu upamiętnienia ważnych wydarzeń historycznych. Przykładem mogą być obchody 70-lecia bitwy pod Wizną – wraz z rekonstrukcją walk, czy imprezy w Twierdzy Osowiec. Wydarzenia te organizowane są dzięki zaangażowaniu różnego rodzaju stowarzyszeń.

Ciekawymi wydarzeniami są imprezy w mniejszych miejscowościach, przyciągające duże grono zainteresowanych osób. Przykładem tego są biebrzańskie sianokosy organizowane na łąkach w gminie Trzciannę, czy festiwal szant w Serwach (gmina Płaska). W większości gmin działają ośrodki kultury, które włączają się w organizację różnego rodzaju festynów, dożynek, a także prowadzą lokalne biblioteki.

Tabela nr 47. Zestawienie najważniejszych wydarzeń z oferty kulturalno-sportowej gmin wchodzących w skład obszaru Szlaku Batorego.

Lp.	Gmina	Oferta
1	Gmina Miastkowo	Środowiskowe imprezy kulturalno – rozrywkowe: „Zabawa z cyganami”, „Majówka”, „Dożynki” itp.
2	Gmina Nowogród	<ul style="list-style-type: none"> ● Ogólnopolskie Dni Kultury Kurpiowskiej w Nowogrodzie ● Ogólnopolski Przegląd Zespołów Kurpiowskich w Nowogrodzie ● Przegląd Sztuki Ludowej, Przegląd Kapel, Śpiewaków i Gawędziarzy Ludowych w Nowogrodzie ● Przegląd Teatrów Wiejskich i Obrzędowych w Nowogrodzie ● Wigilia Twórców Ludowych w Nowogrodzie ● Obrona Nowogrodu - widowisko historyczne przedstawiające epizod walk o miasto ● Skansenowskie spotkania ● Noc Świętojańska ● Niedziela na Świętego Rocha ● Piknik z ziemniakiem ● Jazz na Kurpiach ● Festiwal Pisa-Narew

Lp.	Gmina	Oferta
		<ul style="list-style-type: none"> • Spływ kajakowy Pisa-Narew • Bieg Kurpiowski • Rajd rowerowy
3	Miasto Łomża	<ul style="list-style-type: none"> • Festiwal Teatralny „Tumult” • Międzynarodowy Festiwal Teatralny „Walizka” • Polonijne Igrzyska Młodzieży Szkolnej • Skansenowskie Spotkania • Dni Łomży • Gościniec Łomżyński • Niedziela na Św. Rocha • Łomżyńska Jesień Kulturalna • Ogólnopolski Turniej Tańca Młodzieżowego „Wirująca Strefa” • Ogólnopolski Festiwal Młodych Wokalistów Sing, Jazz, Blues • Teraz Łomża – festiwal rockowy • Jesienny Festiwal Sacrum et Musica • Parolotniowe Mistrzostwa Europy
4	Gmina Łomża	-
5	Gmina Rutki	-
6	Gmina Zawady	<ul style="list-style-type: none"> • Obchody bitwy pod Wizną, Góra Strękowa • Powiatowe Dni Twórczości Ludowej - "Dzień Śledzia"
7	Gmina Wizna	<ul style="list-style-type: none"> • Złot Pamięci Września (obchody bitwy pod Wizną)
8	Gmina Zbójna	<ul style="list-style-type: none"> • Spotkania z twórcami ludowymi „Śladami Kurpiów” • Konkurs Rozmaitości Wielkanocnych • Tradycyjne procesje wokół kościołów z palmami kurpiowskimi • Regionalny Przegląd Kapel, Śpiewaków i Gawędziarzy Ludowych • Ogólnopolski Przegląd Obrzędów Weselnych • Ogólnopolskie Dni Kultury Kurpiowskiej • Miodobranie Kurpiowskie • Jesienne Prezentacje Kulturalne w Zbójnej • Niedziela Kadzidlańska • Tradycyjne kolędowanie „Z gwiazdą” i „Herody” we wszystkich miejscowościach Gminy Zbójna
9	Gmina Piątnica	Ogólnopolski Festiwal Muzyczny z udziałem gwiazd polskiej opery i operetki w dworku Lutosańskich w Drozdowie
10	Gmina Jedwabne	-
11	Gmina Mały Płock	-
12	Gmina Radziłów	<ul style="list-style-type: none"> • Zapusty Radziłowskie - ostatni dzień karnawału • Dni Radziłowa – festyn w lipcu
13	Gmina Grajewo	Festyn Strażacki
14	Gmina Rajgród	-
15	Gmina Trzcianne	Mistrzostwa Europy i Mistrzostwa Polski w Koszeniu Bagiennych Łąk dla Przyrody – organizowane corocznie przez BPN przy Carskiej Drodze na Bagnie

Lp.	Gmina	Oferta
		ławki
16	Gmina Mońki	-
17	Gmina Goniądz	<ul style="list-style-type: none"> • Biesiada Forteczna • Dzień otwartej Twierdzy Osowiec • Targi Produktu Gmin Biebrzańskich • Sto pomysłów dla Biebrzy • Biebrzańskie Targi Ginących Zawodów • Noc Świętojańska • Dni Biebrzy • Nadbiebrzańskie Lato • Seniorada • Turniej piłki plażowej
18	Gmina Jaświły	-
19	Gmina Augustów	-
20	Miasto Augustów	<ul style="list-style-type: none"> • Augustowski Festiwal Jazzu Tradycyjnego „Spotkania z Louisem Armstrongiem” • Augustowskie Wieczory Kabaretowe "Lejemy wodę" • Augustowskie Lato Teatralne • Camerata Augustoviana • Balladowe Wieczory nad Neckiem • Motorowodne Mistrzostwa Świata „Necko Endurance” • Augustowski Weekend z Trójką – Turniej Miast Przyjaciół Trójki • Międzynarodowy Konkurs Skoków na Nartach Wodnych "Netta CUP" Memoriał Zygmunta Kowalika • Mistrzostwa Polski w pływaniu na byle czym "Co ma pływać nie utonie” • Międzynarodowy sptyw kajakowy Kanałem Augustowskim i rzeka Niemen Augustów – Grodno – Druskienniki • Familijne Zawody Wędkarskie o Puchar Augustowa • Turniej Familijny Siatkówki Plażowej • Mistrzostwa Polski w Nartach Wodnych za Wyciągiem • Triathlon Papieski • Regaty Kulinarne • Maraton pływacki o puchar WOPR • Regaty Augustów Cup na Jeziorze Necko - Eliminacje Pucharu Polski Jachtów Kabinowych (PPJK) • Reggae Festiwal
21	Gmina Nowinka	-
22	Gmina Płaska	Coroczna impreza regionalna „Rock-szanty festiwal Serwy” w Serwach
23	Gmina Sztabin	Coroczne dożynki gminne
24	Gmina Bargłów Kościelny	-

Źródło: Opracowanie własne PART SA na podstawie ankiet nadesłanych przez Urzędy Gmin.

W organizację imprez kulturalnych włącza się wiele podmiotów. Często są to imprezy organizowane przez jednostki samorządowe i podległe im placówki jak np. ośrodki kultury. Na obszarze ujętym w opracowaniu bardzo dużą rolę odgrywa działalność instytucji i stowarzyszeń, które nie są zarejestrowane w gminach leżących bezpośrednio przy Szlaku np. „Wszechnica Biebrzańska”. Organizacje te są prężnymi animatorami akcji edukacyjnych oraz wydarzeń promujących region.

Tabela nr 48. Zestawienie najprężniej działających instytucji i organizacji zajmujących się animacją życia społeczności lokalnej gmin wchodzących w skład obszaru Szlaku Batorego.

Lp.	Gmina	Instytucje
1	Gmina Miastkowo	Gminny Ośrodek Kultury w Miastkowie
2	Gmina Nowogród	<ul style="list-style-type: none"> Skansen Kurpiowski w Nowogrodzie Miejsko-gminny Ośrodek Kultury
3	Miasto Łomża	<ul style="list-style-type: none"> Regionalny Ośrodek Kultury w Łomży Miejski Dom Kultury - Dom Środowisk Twórczych w Łomży Galeria Sztuki Współczesnej Galeria Pod Arkadami Galeria Bonar Czarny Teatr "Sivina II" Zespołu Pieśni i Tańca "Łomża" Łomżyńska Orkiestra Kameralna Teatr Lalki i Aktora Stowarzyszenie Gmin Eko - Rozwój Dorzecza Narwi
4	Gmina Łomża	<ul style="list-style-type: none"> Gminny Ośrodek Kultury w Pniewie
5	Gmina Rutki	-
6	Gmina Zawady	<ul style="list-style-type: none"> Stowarzyszenie Rozwoju Wsi Strękowa Góra Lokalna Organizacja Turystyczna "Brama na Bagna" Stowarzyszenie Miłośników Rozwoju Wsi Młodzieżowa grupa folkowa ZAWADY Plus
7	Gmina Wizna	<ul style="list-style-type: none"> Świetlica Wiejska działająca przy Gminnym Centrum Informacji Stowarzyszenie "Wizna 1939"
8	Gmina Zbójna	<ul style="list-style-type: none"> Gminny Ośrodek Kultury w Zbojnej
9	Gmina Piątnica	<ul style="list-style-type: none"> Gminny Ośrodek Kultury w Piątnicy Towarzystwo Przyjaciół Muzeum Przyrody w Drozdowie
10	Gmina Jedwabne	<ul style="list-style-type: none"> Miejsko - Gminny Ośrodek Kultury w Jedwabnem Biblioteka Publiczna w Jedwabnem
11	Gmina Mały Płock	<ul style="list-style-type: none"> Gminny Ośrodek Kultury w Małym Płocku
12	Gmina Radziłów	<ul style="list-style-type: none"> Biblioteka Samorządowa pełniąca również funkcję domu kultury
13	Gmina Grajewo	<ul style="list-style-type: none"> Klub Animatorów Tradycji - Bioregion Biebrza Stowarzyszenie Samorządów Dorzecza Biebrzy
14	Gmina Rajgród	-
15	Gmina Trzcianne	<ul style="list-style-type: none"> Towarzystwo Narew (organizator Międzynarodowego Festiwalu Filmów)

Lp.	Gmina	Instytucje
		Przyrodniczych im. Braci Wagów) • Gminny Ośrodek Kultury w Trzciannem • Towarzystwo Miłośników Ziemi Trzciańskiej
16	Gmina Mońki	• Wydział Promocji i Rozwoju Powiatu Monieckiego • Moniecki Ośrodek Kultury • Stowarzyszenie Agroturystyczne „Raj Bobra” • Stowarzyszenie Ekoturystyczne „Biebrza koneserom”
17	Gmina Goniądz	• Gminny Ośrodek Kultury w Goniądzu • Miejski Ośrodek Wypoczynku i Rekreacji w Goniądzu • Osowieckie Towarzystwo Fortyfikacyjne • Biebrzański Park Narodowy • Goniądzkie Stowarzyszenie Turystyczne "Dolina Biebrzy"
18	Gmina Jaświły	• Gminny Ośrodek Kultury w Jaświłach
19	Gmina Augustów	-
20	Gmina Miasto Augustów	• Augustowskie Placówki Kultury • Dom Kultury Spółdzielni Mieszkaniowej
21	Gmina Nowinka	-
22	Gmina Płaska	-
23	Gmina Sztabin	-
24	Gmina Bargłów Kościelny	-

Źródło: Opracowanie własne PART SA na podstawie ankiet nadesłanych przez Urzędy Gmin i stron internetowych Urzędów Gmin.

Lokalne media odgrywają istotną rolę w integracji społeczności. Reprezentujące je gazety, rozgłośnie radiowe, a także rozwijające się ostatnio telewizje lokalne przekazują mieszkańcom najważniejsze informacje dotyczące życia ich okolicy, a także odgrywają dużą rolę opiniotwórczą. Ważnym czynnikiem jest to, że media lokalne powodują porozumienie między wieloma grupami społecznymi, generując dialog i kompromis. Warto tu dokonać podziału na media samorządowe oraz prywatne, które często starają się kontrolować i oceniać prace urzędów. W tym aspekcie ostatnimi czasy dużą rolę odgrywają fora internetowe, pozwalające zabrać (najczęściej jednak anonimowo) głos w dyskusji na temat sytuacji, rozwoju i perspektyw swojej okolicy. Media te sprzyjają rozwojowi gospodarczemu regionu, gdyż przekazują informacje głównie o rynku usług lokalnych.

Na obszarze ujętym w niniejszym opracowaniu nie występuje wiele tytułów gazet lokalnych, rozgłośni radiowych itp. W skali całego kraju, to na Podlasiu właśnie notuje się małą liczbę gazet wydawanych lokalnie. Dużą rolę odgrywają jednak media internetowe – strony urzędów gmin, starostw oraz podległych im organów, a także wszelkich instytucji pozarządowych i stowarzyszeń (które akurat prężnie działają właśnie na Podlasiu). Warto też wspomnieć o tym, że większość tytułów gazet tradycyjnych, ma swoje wersje elektroniczne (w wielu przypadkach zastąpiono nimi tradycyjne gazety). Do najważniejszych mediów regionu należą:

- Gazeta współczesna – wiadomości regionalne z całego Podlasia (m.in. Łomża, Augustów)
- Tygodnik Regionalny Kontakty – Łomża
- Życie Grajewa – wersja internetowa
- Radio Białystok – Studio regionalne Łomża 87,9 FM
- Radio Eska Łomża 88,8 FM
- Diecezjalne Radio Nadzieja 103,6 FM – Łomża

- „Radio 5” 97,7 FM - Augustów
- www.tvlomza.pl – lokalna telewizja internetowa
- www.e-monki.pl - lokalna telewizja internetowa

Kwestie dotyczące Szlaku Batorego poruszane są często w prasie fachowej. Ma ona mniejsze znaczenie jeżeli chodzi o dotarcie do mieszkańców obszaru projektowego. Pełni jednak niezwykle istotną rolę dla osób zainteresowanych inwestowaniem w rozwój infrastruktury Szlaku, hobbystów-wodniaków, a także samorządów lokalnych. Do najważniejszych tytułów należy tutaj zaliczyć: czasopismo „Gospodarka Wodna”, czasopismo żeglarskie „H2O”, „jachting”, „Sternik”, „Żagle”.

Poruszając kwestie mediów, nie należy pominąć znaczenia portali internetowych. Szlak Batorego obecnie nie posiada swojej strony internetowej, która stanowiłaby najważniejsze i największe źródło informacji o nim, bazę danych zarówno dla turystów, jak i osób zainteresowanych zaangażowaniem się w rozwój Szlaku. Podobnie, jak w przypadków prasy, kwestie dotyczące Szlaku poruszane są najczęściej na portalach specjalistycznych. Do najważniejszych należą:

Portale organizacji ogólnopolskich:

www.pttk.pl – strona główna Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego

www.ktkaj.pttk.pl – strona Komisji Turystyki Kajakowej Zarządu Głównego PTTK

www.kdp.pttk.pl – strona Komisji Działalności Podwodnej ZG PTTK

<http://katalog.pttk.pl> – katalog stron turystycznych PTTK

www.polskieszlakiwodne.pl – najnowszy portal o polskich szlakach wodnych, którego partnerem jest m.in. Centrum Turystyki Wodnej PTTK

www.pya.org.pl – strona główna Polskiego Związku Żeglarskiego

www.lmir.pl – strona Ligi Morskiej i Riecznej

www.pzmwinw.pl – strona Polskiego Związku Motorowodniaków i Narciarstwa Wodnego

www.wodniacy.zhp.org.pl – strona stworzona dla harcerzy wodniaków oraz zainteresowanych wodniactwem

www.wopr.pl – strona Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego

www.pot.gov.pl – strona Polskiej Organizacji Turystycznej

www.kzgw.gov.pl – strona Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej

www.tvp.pl/tvpinfo – strona TVP Info, jednego z laureatów IV edycji Nagrody Przyjaznego Brzegu

Czasopisma wodniackie:

www.zagle.com.pl – strona miesięcznika „Żagle”, magazynu sportów wodnych (informacje z zakresu żeglarstwa i jachtu)

www.wioslo.pl – strona magazynu kajakowego „Wiosło”

www.jachting.pl – strona magazynu „Jachting”, czyli wszystko dla żeglarzy

www.port21.pl – strona magazynu wodniackiego Port21.pl (kolejna „kopalnia wiedzy” o żeglarstwie oraz sklep internetowy)

www.

Portale turystyczne regionów:

www.kanaly.info – obszerna strona o żegludze śródlądowej: szlaki wodne Polski, Niemiec i Holandii, mapy szlaków, a także szereg artykułów i porad dla wodniaków

www.biebrza.com – strona o Bagnach Biebrzańskich: oferta turystyczna, przyroda, galeria zdjęć, baza noclegowa

http://www.wrotapodlasia.pl/pl/ - portal województwa podlaskiego

Inne portale o tematyce wodnej:

http://www.zeglarstwo.pl/ - portal żeglarski

http://www.sailnews.pl/ - portal żeglarski

http://www.zegluj.net/ - portal żeglarski

www.nawodzie.com – największa baza danych o firmach i usługach sportów wodnych

www.zagle.pl – jachty, czartery, locje, media i imprezy, szanty oraz różnego rodzaju wydarzenia żeglarskie

www.sail-ho.pl – portal żeglarski Sail-ho!: sklep internetowy, wiadomości wodniackie oraz liczne galerie zdjęć

www.floos.pl – portal żeglugi śródlądowej: artykuły, informator prawny oraz infrastruktura

www.zegluga.wroclaw.pl – żegluga śródlądowa wczoraj, dziś, jutro

www.zagle.bajo.pl – prywatna strona z mnóstwem cennych wskazówek i mini-kursów, przede wszystkim dla początkujących żeglarzy, ale również "wilki morskie" z wieloletnim stażem; zawiera szanty i piosenki żeglarskie do pobrania (jako pliki MID i MP3)

www.jacht.pl – kolejny portal powstały z myślą o żeglarzach: rejsy, artykuły, ogłoszenia, itd.

www.bakista.pl – dom wysyłkowy dla żeglarzy

www.pogodynka.pl – serwis pogodowy IMGW, ważny dla wszystkich żeglujących

www.wedkomania.pl – coś dla wszystkich miłośników wędkarstwa: porady i triki, imprezy wędkarskie, towarzystwa i kluby, regulamin PZW oraz zaproszenia na imprezy

3.3. INWENTARYZACJA I OCENA STANU ZAGOSPODAROWANIA

3.3.1. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA SZLAKU.

Infrastruktura techniczna szlaku¹¹ stanowi jego najważniejszy element. Bez niej bowiem nie jest możliwe jego turystyczne wykorzystanie. Ma ona również ogromne znaczenie z punktu widzenia bezpieczeństwa turystów. Co również ważne, zagospodarowanie szlaku wodnego pozwala na jego wykorzystywanie zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju, czyli przede wszystkim w sposób, który minimalizuje ingerencję w środowisko naturalne i nie niszczy środowiska przyrodniczego, które jest podstawowym walorem tego rodzaju produktów turystycznych.

Infrastruktura techniczna szlaku składa się z następujących elementów:

- porty rzeczne, stacje i przystanie,
- stacje tankowania,
- stacje odprowadzania odpadów,
- wypożyczalnie sprzętu wodnego, w tym czartery łodzi.

Na podlaskim odcinku Szlaku Batorego najwięcej obiektów o kompletnej infrastrukturze umożliwiającej obsługę turystów istnieje w okolicy Biebrzy i Kanału Augustowskiego. Prawidłowe funkcjonowanie Szlaku Batorego oraz jego pełne udostępnienie dla ruchu turystycznego wymaga jednak podjęcia szeregu działań przystosowujących istniejącą infrastrukturę do standardów europejskich. Niektóre samorządy już posiadają w swoich planach realizację inwestycji na Szlaku. Informacje na ten temat znajdują się w rozdziale poświęconym dokumentom strategicznym.

Tabele poniżej zestawiają istniejącą bazę dla rozwoju turystyki wodnej na terenie objętym projektem.

Tabela nr 49. Zestawienie portów, przystani, stanic wodnych i parkingów nadrzecznych w podlaskiej części gmin wchodzących w skład Szlaku Batorego.

Lp.	Nazwa	Zagospodarowanie turystyczne, infrastruktura	Lokalizacja
1	Molo	Miejsce do cumowania niewielkich jednostek pływających	Plaża miejska w Łomży
2	Pomost	Płaski brzeg i niewielki pomost wystarczą do zwodowania łodzi, obok pole biwakowe, agroturystyka, niewielki punkt gastronomiczny i wypożyczalnia kajaków	Krzewo w gminie Piątница
3	Miejsce do cumowania (kajaki)	Przy ogrodzonym polu namiotowym BPN w Białym Grądzie, płytki brzeg, brak infrastruktury	Gmina Radziłów
4	Pole namiotowe	Pole namiotowe BPN „Bóbr” w Osowcu – sanitariaty, wiaty, zadaszenia z ławkami, wypożyczalnia kajaków i dozór pola.	Gmina Goniądz
5	Parking	Położony nad rzeką przy Miejskim Ośrodku Wypoczynku i Rekreacji w Goniądzu	Gmina Goniądz
6	Przystań wodna na terenie	Plaża z pomostem i łagodnym dojściem do rzeki. Możliwe zwodowanie łodzi. Obok parking i wypożyczalnia kajaków.	Gmina Goniądz

¹¹ Poprzez pojęcie "infrastruktura techniczna szlaku" autorzy mają na myśli urządzenia i obiekty świadczące niezbędne i podstawowe usługi dla obsługi dróg wodnych wchodzących w skład Szlaku.

Lp.	Nazwa	Zagospodarowanie turystyczne, infrastruktura	Lokalizacja
	MOWIR w Goniądzu		
7	Parking, zabudowa przybrzeżna wraz z sanitariatami, możliwość zacumowania małych jednostek pływających	Plaża nad rzeką Biebrzą. Wybudowany budynek, w którym znajduje się sala z otwartym kominkiem oraz wiata. Budynek ma służyć także jako zabezpieczenie socjalne i sanitarne dla plaży, więc w jednej części budynku znajdują się węzły sanitarne damskie i męskie oraz prysznic. Budynek wyposażony jest w instalacje: wodociągową, ciepłej wody, kanalizacyjną i elektryczną. Przed budynkiem socjalnym znajduje się parking utwardzony polbrukiem na 52 miejsca, w tym dwa miejsca dla osób niepełnosprawnych.	Gmina Jaświły
8	Przystań Wodna	Przystań przy Ośrodku „Hetman”(j. Necko),	Gmina Miasto Augustów
9	Przystań Wodna	Przystań przy j. Studzienicznym (przy Sanktuarium Maryjnym),	Gmina Miasto Augustów
10	Przystań Wodna	Przystań Swoboda (śluzka Swoboda),	Gmina Miasto Augustów
11	Przystań Wodna	Przystań przy j. Rospuda (przy wyspie Wianek)	Gmina Miasto Augustów
12	Parking nadrzeczny	Przy Przedsiębiorstwie turystycznym „Szekla – Port”	Gmina Miasto Augustów
13	Parking nadrzeczny	przy Hotelu „Warszawa”	Gmina Miasto Augustów
14	Parking nadrzeczny	przy hotelu „Spa Wojciech”	Gmina Miasto Augustów
15	Parking nadrzeczny „Karmel”	b.d.	Gmina Miasto Augustów
16	Parking nadrzeczny	przy Kompleksie Wypoczynkowo – Konferencyjnym “Nad Nettą”	Gmina Miasto Augustów
17	Parking nadrzeczny „Hetman”	przy Zajeździe „Hetman”	Gmina Miasto Augustów
18	Pomosty i miejsca do cumowania	Przy większości pól namiotowych (a jest ich 20 w gminie) wyznaczonych przez nadleśnictwo istnieją pomosty i miejsca do cumowania i wyciągania kajaków. Pełna lokalizacja obiektów: http://www.plaska.pl/53,campingi-pola-namiotowe.html	Gmina Płaska
19	Przy polu namiotowym	Niewielkie miejsce do cumowania kajaków tuż przed Śluzą Dębowo od strony Kanału Augustowskiego	Gmina Sztabin

Źródło: Opracowanie własne PART SA na podstawie ankiet nadesłanych przez Urzędy Gmin, stron internetowych Urzędów Gmin oraz wywiadów terenowych.

Tabela nr 50. Zestawienie największych wypożyczalni sprzętu wodnego, czarterów jachtów i łodzi motorowych oraz atrakcji wodnych na podlaskim odcinku Szlaku Batorego.

Lp.	Nazwa	Rodzaj oferty	Lokalizacja
1	Wypożyczalnia, pole biwakowe, domki do wynajęcia, mała gastronomia	Wypożyczalnia kajaków w Krzewie	Krzewo Gmina Piątnica
2	Wypożyczalnia, pole biwakowe, pokoje do wynajęcia, punkt widokowy	Wypożyczalnia sprzętu wodnego – kajaki, łodzie wieloosobowe Usługi transportowe łodzi i jachtów wraz ze slipem	Wizna, gmina Wizna
3	"Bienar – Tur"	Kompleksowa organizacja spływów kajakowych na rzekach Biebrza i Narew	Jedwabne, gmina Jedwabne
4	Wypożyczalnie przy ośrodkach wypoczynkowych i kwaterach	Wypożyczalnie drobne, do dziesięciu kajaków	Gmina Goniądz

Lp.	Nazwa	Rodzaj oferty	Lokalizacja
	agroturystycznych		
5	Wypożyczalnia kajaków	Wypożyczalnia przy polu namiotowym „Bóbr” w Osowcu	Gmina Goniądz
6	Wypożyczalnia PTTK	Wypożyczalnia kajaków	Nowogród, gmina Nowogród
7	Wypożyczalnia „Kurpik”	Wypożyczalnia kajaków, organizacja spływów	Nowogród, gmina Nowogród
8	Hotel „Bartłowizna”	Wypożyczalnia kajaków, rowerów wodnych i łodzi wędkarskich	Miasto Goniądz
9	MOWiR w Goniądzu	Wypożyczalnia kajaków	Miasto Goniądz
10	„AUGUST”	Wypożyczalnia jachtów	Miasto Augustów
11	Centrum wypoczynkowo – rekreacyjne „Proserwy”	Wypożyczalnia jachtów i kajaków	Miasto Augustów
12	Szekla – Port Przedsiębiorstwo Turystyczne	Wypożyczalnia jachtów i kajaków	Miasto Augustów
13	Przystań wodna „Tramp	Wypożyczalnia jachtów i kajaków	Miasto Augustów
14	„Atrans”	Wypożyczalnia sprzętu wodnego – jachtów, sprzętu do windsurfingu, skuterów wodnych i kajaków.	Miasto Augustów
15	Nord-Way	Wypożyczalnia sprzętu do windsurfingu	Miasto Augustów
16	„Necko”	Wypożyczalnia sprzętu do windsurfingu i kajaków.	Miasto Augustów
17	Plaża „Postiv”	Wypożyczalnia skuterów wodnych	Miasto Augustów
18	Wypożyczalnia Sprzętu Wodnego „Rejs” nad jez. Necko	Wypożyczalnia sprzętu wodnego	Miasto Augustów
19	Biuro Turystyczna „Sirocco”	Wypożyczalnia kajaków	Miasto Augustów
20	Jan Wojtuszek	Wypożyczalnia kajaków	Miasto Augustów
21	Przedsiębiorstwo turystyczne „Szoł”	Wypożyczalnia kajaków	Miasto Augustów
22	„Solar – Sky”	Wypożyczalnia kajaków	Miasto Augustów
23	„Struga”	Wypożyczalnia kajaków	Miasto Augustów
24	„Campa	Wypożyczalnia kajaków	Miasto Augustów
25	„Neptun”	Wypożyczalnia kajaków	Miasto Augustów
26	Elektryczny Wyciąg Nart Wodnych	Długość 740 m, maksymalna prędkość – 58 km/h. Z wyciągu jednocześnie może korzystać 8 osób.	Miasto Augustów
27	Żegluga Augustowska	Przewóz osób statkami żeglugi śródlądowej drogą wodną Kanał Augustowski – zabytek klasy I. Bezpłatne zwiedzanie muzeali żeglugowych. Podstawowe usługi przewozowe statkiem pasażerskim – czas trwania od 1h do 3,5h, rejsy na zamówienia, wynajem statków.	Miasto Augustów
28	„Karczmia Starożyn”, Kajaki, rowery wodne	Kilkanaście kajaków do dyspozycji, niewielki pomost do cumowania	Gmina Płaska
29	Cecylia Juskiewicz – wypożyczalnia kajaków „Struga”		Gmina Płaska

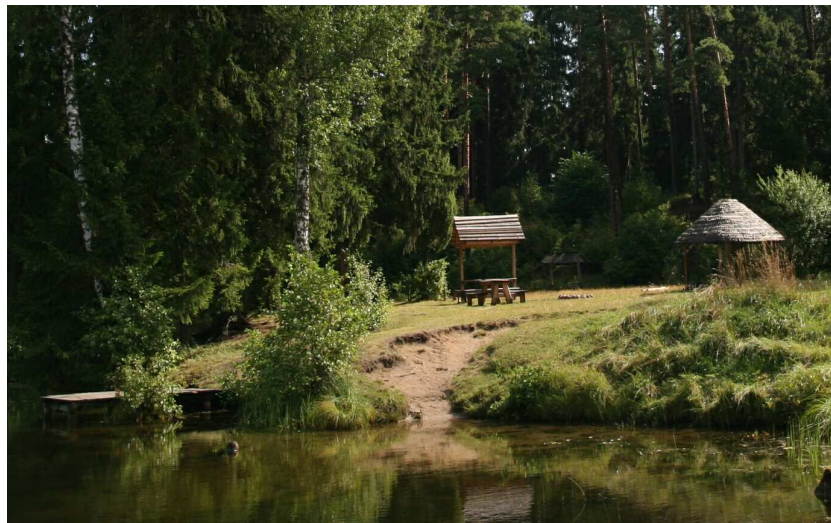
Źródło: Opracowanie własne PART SA na podstawie ankiet nadesłanych przez Urzędy Gmin, oficjalnych stron Urzędów Gmin oraz wywiadów terenowych.

Na całym obszarze Szlaku w jego podlaskiej części nie ma ani jednej nawodnej stacji paliw. Turyści nastawieni na uprawianie turystyki wodnej, szczególnie tej wymagającej używania silników spalinowych zmuszeni są korzystać ze stacji benzynowych znajdujących się w większych miejscowościach. Na Szlaku są to: Nowogród, Łomża, Wizna, Goniądz i Augustów. W związku z tym, że Szlak często przebiega przez tereny niezamieszkałe – stanowi to poważny problem.

W województwie podlaskim najwięcej infrastruktury dedykowanej turystyce wodnej znajduje się w gminie Augustów i w północnej części Kanału Augustowskiego, a także na obszarze Biebrzańskiego Parku Narodowego (w tabeli nie wymieniono osób fizycznych wypożyczających sprzęt wodny). Nie znaczy to jednak, że ich ilość jest wystarczająca. Często są to pojedyncze pomosty, przy których można zacumować kilka kajaków lub niewielką motorówkę. Taka sytuacja może być spowodowana faktem, iż w województwie podlaskim Szlak im. Króla Stefana Batorego w bardzo dużej części przebiega przez obszary chronione, gdzie nie można używać silników, więc większe łodzie i statki po prostu tamtędy nie kursują.

Fotografia nr 31. Takich miejsc
potrzeba więcej, szczególnie
w południowej części Kanału
Augustowskiego. Okolice Gminy
Płaska.

Źródło: Archiwum PART SA

Dodatkowo porty, które istnieją nie zawsze spełniają podstawowe warunki pod względem jakościowym. Wytyczne tego jak powinny wyglądać i jak powinny być wyposażone, znajdują się w Zarządzeniu Nr. 1/2008 z dnia 07 kwietnia 2008 r. w sprawie szczegółowych warunków bezpieczeństwa ruchu i postoju statków na śródlądowych drogach wodnych. Według tego dokumentu, powinny być one wystarczająco oświetlone w porze nocnej oraz wyposażone we właściwą liczbę urządzeń cumowniczych, który będzie umożliwia prawidłowe i łatwe cumowanie, odbojnice chroniące burtę, sprzęt ratunkowy (bosaki i koła ratunkowe z linką – rzutką, sprawne technicznie i umożliwiające ich natychmiastowe użycie), ratowniczą linkę chwytkową (wzdłuż pomostu – jeśli głębokość wody przy pomoście jest większa niż 1 m), drabinę umożliwiającą wyjście z wody oraz łódź ratunkową z pełnym wyposażeniem. Ponadto na przystani statków sportowo – rekreacyjnych, o ile jest to możliwe pod opieką bosmana portu lub bosmana przystaniowego, powinien znajdować się regulamin portu lub przystani, dziennik portowy lub przystaniowy z rejestrem wyjść i wejść statków, dziennik zawierający codzienny wpis sytuacji pogodowej, stanu wody na rzekach, prognozy, zbiór aktualnych przepisów regulujących uprawianie żeglugi, a także apteczka oraz gaśnica przeciwpożarowa.

3.3.2. INFRASTRUKTURA TURYSTYCZNA.

Infrastruktura turystyczna, czyli baza noclegowa i gastronomiczna to dwa bardzo ważne elementy produktu turystycznego. Biorąc pod uwagę możliwości wypoczynku na Szlaku Batorego, kluczową rolę w tym kontekście odgrywają nie tylko ilość i jakość obiektów noclegowych i gastronomicznych, ale również ich dostępność (odległość od rzeki, a także możliwość pozostawienia jednostki pływającej na rzece).

Baza noclegowa

Istniejąca baza noclegowa stanowi niezbędny element zagospodarowania turystycznego i ma kluczowe znaczenie dla rozwoju turystyki na danym obszarze. Odpowiedni standard i różnorodność obiektów noclegowych ze zróżnicowanymi cenami jest kluczowym elementem w procesie podejmowania decyzji o wyborze miejsca pobytu zarówno krótkiego, jak i dłuższego. Obiekty bazy noclegowej występujące na terenie objętym projektem zakwalifikowano do następujących kategorii: hotele, motele, pensjonaty, zajazdy, kempingi i pola namiotowe, schroniska, gospodarstwa agroturystyczne, pokoje gościnne oraz ośrodki (szkoleniowe, wypoczynkowe, etc.). Ich wykaz zawiera poniższa tabela. Dane umieszczone w tabeli pochodzą z różnych źródeł, co wpłynęło na zróżnicowany stopień szczegółowości tych informacji.

Fotografia nr 32. Niestety częściej niż na fotografii lewej spotyka się sytuację ze zdjęcia po prawej. (Gmina Płaska i sytuacja na Narwi).

Źródło: Archiwum PART SA

Tabela nr 51. Baza noclegowa na podlaskim odcinku Szlaku Batorego.

Lp.	Gmina	Rodzaj	Nazwa i dane teleadresowe	Opis
1	Gmina Miastkowo	Zajazdy	„Half” Ul. Łomżyńska 42 Tel.: 0 86 217 78 90	Liczba pokoi: 13 Pokoje: 1, 2, 3-osobowe Liczba miejsc: 23
2	Gmina Nowogród	Hotele	„Zbyszko” Ul. Obrońców Nowogrodu 2 Tel./fax: 0 86 217 55 18 biuro@zbyszko.com www.zbyszko.com	Standard: *** Liczba miejsc: 120 Pokoje: 1, 2, 3-osobowe, apartamenty Oferta: sale konferencyjne na 250 miejsc, restauracja na 150 miejsc, sala bankietowa, taras, klub nocny z bilardem, latem czynny jest basen
		Ośrodki wypoczynkowe	Ośrodek „Energetyk” nad Narwią Jankowo Młodzianowo Tel.: 0 86 217 55 09	Liczba miejsc: 139 Pokoje: 38 domków 3 -osobowych, 5 domków 4 -osobowych, 1 domek 5 -osobowy Ognisko, grill, bilard, siatkówka, koszykówka, grzybobranie, wędkowanie, basen na wolnym powietrzu. Obiekt czynny od maja do października.
			Ośrodek Charytatywno - Opiekuńczy Caritas Diecezji Łomżyńskiej Ptaki k/Nowogrodu Tel.: 0 86 216 29 3	Liczba miejsc: 90 8 domków (3 domki 7-osobowe, 2 domki 11-osobowe i 3 domki 16-osobowe) z pełnym zapleczem sanitarnym (umywalki, natryski, wc). Boiska do piłki nożnej, siatkowej, miejsce na ognisko. Obiekt całoroczny
			Ośrodek Wypoczynkowo – Rehabilitacyjny „Pensjonat Ptaki” Baliki Tel. : 0 86 218 23 28 www.baliki.media.net	Liczba miejsc: 20
		Schroniska młodzieżowe	SSM, SP Ul. 11 listopada 12 Tel.: 0 86 217 55 46	Liczba miejsc: 50 Sezonowe
		Gospodarstwa agroturystyczne	"U Anki i Zbyszka" Anna Narożna ul. Nowa 3 Tel.: 0 86 217 50 69	Liczba miejsc: 12 Liczba pokoi: 4 Pokoje: 3-osobowe W każdym pokoju łazienka, WC W obiekcie: rowery do wynajęcia, kominek. Obiekt całoroczny, znajduje się w odległości do 2 km od Szlaku Batorego.
			„Chata Na Kurpiach” Kazimierz Śmiarowski ul. 11 listopada 62	Liczba miejsc: 10 Liczba pokoi: 4 Organizacja: połowy ryb w rzekach Narwi i Pisie, spływy kajakami w

3	Miasto Łomża	Hotele	Kom.: 0 505 453 770	dolinie Narwi i Pisy, łódki wędkarskie, wycieczki rowerowe i piesze, pole biwakowe, paintball Obiekt całoroczny
			„Pod Bocianim Gniazdem” Urszula Parzych Morgowniki 11A Kom.: 0 502 110 865 ula19704@wp.pl	Liczba miejsc: 8 miejsc Liczba pokoi: 4 pokoje Organizacja: połowów ryb w Narwi i Pisie oraz starorzeczcu Narwi, grzybobranie, wycieczek po Puszczy Kurpiowskiej, spływów kajakowych, zwiedzania miejsc historycznych w okolicy. Całoroczny
			„Wczasy nad stawem” Kom.: 0 507 379 134	Liczba miejsc: 6 Na terenie obiektu: pole namiotowe, domek wojskowy (6 miejsc) – warunki polowe Otwarte w sezonie wiosenno-letnim
			„Chata w Skansenie” ul. Zamkowa 25. Tel./fax. : 0 86 217 55 62	Liczba miejsc: 4 Otwarte w od maja do września.
			Hotel OST „Gromada” Ul. Rządowa 1a Tel.: 0 86 216 54 51 Fax: 0 86 216 31 96 polonez@gromada.pl www.gromada.pl	Standard: *** Liczba pokoi: 74 Pokoje: 1-, 2-osobowe Wypożyczenie pokoi: łazienka, TV kablowa, radio, telefon.
			„Amadeusz” ul. Przykoszarowa 16 Tel.: 0 86 218 11 42	Pokoje: 2, 3, 4-osobowe, apartament Pokoje wyposażone w TV oraz telefon. Na terenie obiektu dostępne jest bezpłatne łącze internetowe WiFi.
			Hotel MPGiM ZB ul. Zjazd 18 Tel.: 0 86 216 34 27	Liczba pokoi: 12 Liczba miejsc: 20 Udogodnienia dla gości: korzystanie z kuchni łazienka miejsce na ognisko parking
			Hotel PKS Al. Piłsudskiego 88 Tel.: 0 86 218 82 81 www.pks.lomza.pl	b.d.
			Hotel Garnizonowy al. Legionów 133 Tel.: 0 86 218 24 31	b.d.
			Hotel Ł K S ul. Zjazd 18 Tel.: 0 86 216 34 27	Liczba miejsc: 30 Pokoje: 1, 2, 3, 4-osobowe
			Kompleks hotelowo-gastronomiczny	Liczba miejsc: 40

			„Labirynt” ul. Sikorskiego 345 Tel.: 0 86 216 29 60 www.labirynt-lomza.pl	Liczba pokoi: 15 Pokoje: 2, 3, i 4-osobowe, apartamenty Do dyspozycji gości: restauracja, karczma, pub, kręgielnia. Na specjalne życzenie organizacja zabaw integracyjnych i innych atrakcji, m.in.: wycieczki, paintball, jazda konno, karaoke
			„Pracowniczy” ul. Wesoła 117 Tel.: 0 86 216 30 92	b.d.
			"Na Zjeździe" ul. Zjazd Tel.: 0 86 216 34 69	b.d.
		Zajazdy	„Zacisze” ul. Wesoła 117 Tel.: 0 86 216 30 92	Liczba miejsc: 21 Pokoje: 2, 3-osobowe
			„Ryś” al. Legionów 152 Tel.: 0 86 219 02 41	Liczba pokoi: 12 Liczba miejsc: 33
			„Załam” ul. Sikorskiego 345 Tel.: 0 86 216 34 69	b.d.
		Motele	„Duke's Motel” al. Legionów 147G Tel.: 0 86 218 62 88	Liczba pokoi: 22 Liczba miejsc: 30 Pokoje: 1, 2, 3, 4-osobowe, apartamenty Udogodnienia dla gości: bar dyskoteka Internet, parking, plac zabaw dla dzieci, restauracja, room service
			„Fadom” ul. Wojska Polskiego 177a Tel.: 0 86 216 45 44 Fax: 0 86 216 45 44	Liczba miejsc: 59 Liczba pokoi: 33 Pokoje: 1, 2-osobowe
		Domy wycieczkowe	„Biebrza” Ul. Zamiejska 6 Tel.: 0 86 216 31 88	Liczba miejsc: 20 Liczba pokoi: 30 Obiekt całoroczny
			„Start” ul. Wojska Polskiego 161 Tel.: 0 86 216 62 08	b.d.
		Gospodarstwa agroturystyczne	Biebrzańsko-Narwiańskie Stowarzyszenie Agroturystyczne „Łoś” - Tomaszewska Anna ul. Wiejska 29 Tel.: 0 86 218 55 72	b.d.
4	Gmina Łomża	Gospodarstwa agroturystyczne	Gospodarstwo Agroturystyczne „Alicja”	Pokoje gościnne dostępne przez cały rok,

			Alicja i Adam Kukowscy ul. Słoneczna 37 Stara Łomża przy Szosie Tel.: 0 86 218 58 28	gospodarz prowadzi hodowlę ozdobnych kur i bażantów.
			„Wiejska Farma” Anna Tomaszewska ul. Wiejska 28 Stara Łomża przy Szosie Tel.: 0 86 218 55 72 Kom.: 0 798 567 380	Pokoje: 1, 3, 4-osobowe Kuchnia, jadalnia i łazienka. Gospodyni zapewnia też całodzienne wyżywienie.
			Gospodarstwo Agroturystyczne - Jolanta Olszewska Stara Łomża nad Rzeką 90 Tel.: 0 86 218 87 90	Pokoje gościnne dostępne przez cały rok. Na miejscu bar, możliwość przejażdżek konnych, kuligi, ogniska itp.
			Gospodarstwo Agroturystyczne - Jerzy Archacki Siemień Nadrzeczny 26	
			„Katarzyna” Katarzyna Kukowska ul. Wesoła 69 Pniewo Tel.: 0 86 218 58 28	Dla turystów udostępniony jest samodzielny, drewniany domek. Gospodarze zapraszają przez cały rok
5	Gmina Rutki	-	-	-
6	Gmina Zawady	Gospodarstwa agroturystyczne	Gospodarstwo Agroturystyczne Nowe Chlebotki 39 Tel.: 0 85 714 02 19 Zawady	b.d.
7	Gmina Wizna	Zajazdy	„Kasztelan Wiski” Krótka 1 Tel.: 0 86 219 63 25 www.kasztelanwiski.pl kasztelanwiski@wp.pl	Pokoje: 2, 4, 6-osobowe Pokoje wyposażone w klimatyzację, TV, łazienkę, Internet
			„Carski Trakt” Elżbieta i Jan Nadolni Sulin 4 Tel.: 0 86 219 64 89 Kom: 0 668 819 508 carskitrakt@carskitrakt.pl www.carskitrakt.pl	Pokoje: 2-osobowe z łazienkami Pole namiotowe
		Gospodarstwa agroturystyczne	Gospodarstwo Agroturystyczne	Pokoje: 2, 3, 4 -osobowe

			ul. Jana Pawła II 12 Tel.: 0 86 219 60 83 www.wizna.republika.pl wizna@wp.pl	Liczba miejsc: 12 Do dyspozycji gości: kuchnia ogólnodostępna, sala kominkowa, place zabaw, parking, spływy kajakowe, trasy rowerowe, szlaki turystyczne, teren ogrodzony, akceptacja zwierząt.
			„Nad Strumieniem” Aleksandra Laskowska Wiźnica 58, 18- 430 Wizna, tel. 0 86 219 61 52 , kom. 0 501 380 730, www.wiznica-laskowska.bramanabagna.pl www.nadstrumieniem.pl	b.d.
			Alina i Krzysztof Karpińscy Ul. Czarnieckiego 39a Kom.: 0 601 952 492	Liczba miejsc: 4
			Jolanta i Eugeniusz Nitkiewicz Kolonja 1 a, 18 – 430 Wizna, tel. (086) 219 64 31, kom. 606 966 310	b.d.
			Zenon Borawski Czarnieckiego 109 Tel.: 0 86 219 60 72 www.biebrzan.prv.pl www.wizna-borawski.bramanabagna.pl	b.d.
			Maria Ostrowska ul. Kopernika 12, 18- 430 Wizna, tel. (086) 219 63 88, kom. 668 439 388, www.wizna-ostrowska.bramanabagna.pl	b.d.
8	Gmina Zbójna	Gospodarstwa agroturystyczne	Dobrylas 75A, Zbójna	Pokoje z łazienkami, do dyspozycji kuchnia, kajaki, rowery, możliwość skosztowania potraw regionalnych.
		Schroniska młodzieżowe	Schronisko młodzieżowe w Szkole Podstawowej w Dobrymlesie Zbójna	100 miejsc noclegowych – dostępne w okresie wakacji i ferii zimowych.
9	Gmina Piątnica	Motele	„Zacisze” Tel.: 0 86 219 27 77 Fax: 0 86 216 52 53 ul. Stawiskowska 51 info@motel-zacisze.com	Standard: *** Pokoje: 1, 2-osobowe , apartamenty Liczba miejsc: 63 Pokoje posiadają pełne wyposażenie takie, jak: telewizor, radio, łazienka z kabiną natryskową, telefon, Internet.

			www.motel-zacisze.com	
		Hotele	Kompleks gastronomiczno-hotelowy „Baranowski” ul. Stawiskowska 22 Kom.: 698 304 930 marketing@baranowski.pl www.baranowski.pl	Liczba miejsc: 57 Pokoje: 1, 2, 3, 4-osobowe, apartamenty Do dyspozycji gości: drink bar, gabinet odnowy biologicznej wyposażony w siłownię, saunę, hydromasaż, solarium, parking strzeżony, ośrodek turystyki biznesowej i ekologicznej, ogród z oczkiem wodnym
		Gospodarstwa agroturystyczne	„U Krysi” Olszyny Kolonia 10 Tel.: 0 86 219 18 05 Kom.: 0 798 541 897	Pokoje: 1, 2- osobowe , wieloosobowe Liczba miejsc: 15 Do dyspozycji gości: miejsce na ognisko, grill, plac zabaw dla dzieci, parking strzeżony, rowery do wypożyczenia.
			„ U Wieśka” Budy Czarnockie 24B	Liczba miejsc: 15 Obiekt całoroczny
			„U Krzysia” Piątnica Włościańska 10	Liczba miejsc: 8 Obiekt całoroczny
			Kompleks Agroturystyczny Elżbiecie 20	Liczba miejsc: 13 Obiekt całoroczny
			Kompleks Agroturystyczny „Olszynka” ul. Wiśniowa 39 Olszyny Tel.: 0 86 215 35 31 Fax: 0 86 215 35 31 olszynka@4lomza.pl www.olszynka.4lomza.pl	Pokoje: 2, 3, 4- osobowe – wolnostojące domki Liczba miejsc: 31 Do dyspozycji gości: plaża, mini zwierzynek, plac zabaw dla dzieci, pstrągowa rzeczka łojewek, zarybiony staw, boisko do siatkówki, boisko do megapiłkarzyków. Za dodatkową dopłatą min.: ścianka wspinaczkowa, łuki, broń pneumatyczna, quady, kajaki
			„W Jędrusiowej Zagrodzie” ul. Stawistowska 59 Tel.: 0 86 219 28 87 Kom.: 0 502 502 874 Kom.: 0 501 730 831 beata@wjedrusiowejzagrodzie.pl www.wjedrusiowejzagrodzie.pl	Pokoje: 2, 3, 4 osobowe Liczba miejsc: 13 Pokoje są wyposażone m.in. w przestronne łazienki, telewizory, radia. Poza tym kuchnia i salon kominkowy.
		Zajazdy	„Twój Zajazd” Kisielnica Tel.: 0 66 427 30 15	
10	Gmina Jedwabne	Gospodarstwa agroturystyczne	„Mamucia Dolina” Szostaki 13 Tel.: 0 66 245 27 70 m.dabrowski@mamuciadolina.pl www.mamuciadolina.pl	Pokoje: 2-osobowe , domki, apartamenty Liczba miejsc: 17 Dwór nad Biebrzą - stary dwór w którym do dyspozycji gości są 2 pokoje 2-osobowe oraz apartament 4-osobowy. Do dyspozycji gości 5-osobowy domek myśliwego, w domku: salon z kominkiem, kuchnia, łazienka, 2 pokoje 2-osobowe.

				Gospodarstwo dysponuje również domkiem ogrodnika 4-osobowym, w domku salon z kominkiem, sypialnia 2-osobowa, kuchnia, salon, łazienka.
			Agroturystyka Bronaki Pietrasze Karol Przestrzelski Bronaki Pietrasze 16 Tel.: 0 86 472 01 70 karolbronaki@op.pl	
11	Gmina Mały Płock	Gospodarstwa agroturystyczne	Zofia Chojnowska Włodki 17 Tel.: 0 86 279 10 84	Liczba pokoi: 2 Liczba miejsc: 2 Pokoje: 2-osobowe, łazienka
			Ewa Rejnhard Śmiarowo 21 Tel.: 0 86 279 16 99	Liczba pokoi: 2 Liczba miejsc: 4 Pokoje: 2-osobowe, łazienka
			Zbigniew Plona Rogienice Wielkie Tel.: 0 88 872 34 31	Liczba pokoi: 3
		Pola namiotowe	„Bar nad stawem” Rogienice Wielkie Łazy 23 Zbigniew Sobociński Tel.: 0 86 279 10 86	
12	Gmina Radziłów	Gospodarstwa agroturystyczne	Maria Gwiazdowska Mścichy 26 Tel.: 086 273 64 07	Obiekt całoroczny
			Paweł Danowski Klimaszewnica Tel.: 0 86 273 68 38	Obiekt całoroczny
			Łuba Antoni Tel.: 086 273 63 40	Obiekt sezonowy
			Klimaszewski Bogdan Klimaszewnica 2 Tel.: 086 273 65 65	Obiekt sezonowy
			Łempiccy Celina i Stanisław Świecienin 33	Obiekt sezonowy
		Pola biwakowe	Biały Grąd	Liczba miejsc: 25 Biwakowanie dozwolone od 24 czerwca
13	Gmina Grajewo	Motele	PHU Motelik Blue Cafe Kozłowska Agnieszka Toczytowo 48 Tel.: 0 86 272 88 55	Liczba miejsc: 15 Obiekt całoroczny

14		Gospodarstwa agroturystyczne	Radosław Żbikowski Gackie 1 Tel.: 0 86 273 21 07	Liczba miejsc: 10 Obiekt ałoroczny
			Grzegorz Szymanowski Szymany 23 Tel.: 0 86 273 86 67 grzegorz@agroszymany.pl	Liczba miejsc: 12 Obiekt całoroczny
			Wioletta Faszczka Toczyłowo 46 Tel.: 0 86 261 90 28	Liczba miejsc: 4 + miejsca na namioty Obiekt sezonowy
			Jan i Regina Zawadzcy Ciemnoszyje 47 Tel.: 0 86 273 21 21	Liczba miejsc: 6 Obiekt całoroczny
			Tadeusz Skrodzki Cyprki 14 Tel.: 0 86 273 81 30	Liczba miejsc: 7 Obiekt całoroczny
	Gmina Rajgród	Hotele	Hotel „Gród” Pl. 1000-lecia 12 Tel.: 0 86 272 16 16	Liczba miejsc: 51 Liczba pokoi: 24
		Zajazdy	Zajazd „Raj” Ul. 1 Maja 22 Tel.: 0 86 272 16 16	b.d.
		Ośrodki wypoczynkowe i szkoleniowo-wypoczynkowe	Ośrodek Szkoleniowo-Wypoczynkowy „Energetyk” Ul. Leśna 1 Tel.: 0 86 272 16 72 Fax: 0 86 216 16 07 www.polinfo.home.pl/energetyk/	W obiekcie: bar, ognisko, grill, restauracja, sala bankietowa, sala konferencyjna, pełen węzeł sanitarny, solarium, boisko do koszykówki, boisko do siatkówki, plaża, kąpielisko, plac zabaw, przystań wodna, szlaki turystyczne, trasy rowerowe, wypożyczalnia sprzętu sportowego
			Ośrodek Szkoleniowo-Wypoczynkowy „Knieja” Ul. Leśna 21 Tel.: 0 86 272 14 68 Fax: 0 86 272 14 07 www.knieja.rajgrad.pl knieja_marketing@rajgrad.pl	Pokoje: 1, 2, 3-osobowe, apartamenty
			Ośrodek Wypoczynkowy „Łabędź” Ul. Leśna 3 Tel.: 0 86 272 14 86 www.owlabedz.republika.pl	2 i 4- osobowe domki, stanowiska carawaningowe wraz z przyłączami elektrycznymi, stołówka, sala dyskotekowa z barem, stół do „ping-ponga”, boisko do siatkówki, boisko do tenisa ziemnego, plaża strzeżona, pomost, wypożyczalnia sprzętu pływającego, miejsce na ognisko, plac zabaw dla dzieci.
			Ośrodek Wypoczynkowy „Łoś”	Obiekt sezonowy

			Ośrodek Wypoczynkowy „Śniadecja” Wojewódzkiego Szpitala Zespołowego Tama Tel.: 0 86 272 14 94	Obiekt sezonowy
			Ośrodek Wypoczynkowy WOPR Tama Tel.: 0 86 272 14 74	Obiekt sezonowy
		Gospodarstwa agroturystyczne	Zagroda „Kuwały” Agnieszka Piotrowska i Tomasz Niesłuchowski Woźnawieś 30A Tel.: 0 86 273 35 20 Kom.: 510 050 700 Fax: 0 86 212 87 20 www.zagrodukuwały.pl info@zagrodukuwały.pl	Liczba miejsc: 70 Liczba pokoi: 25 Pokoje: 1, 2, 3-osobowe, apartamenty W każdym pokoju znajduje się łazienka z prysznicem i WC. Jedenaście pokoi posiada loggię. Kilka pokoi na parterze ma odrębne wyjście bezpośrednio do ogrodu.
15	Gmina Trzcianne	Pensjonat	„Dwór Dobarz” Renata i Dariusz Dworakowscy Dobarz Tel.: 0 85 749 2667 repcja@dwordobarz.pl www.dwordobarz.pl	Liczba miejsc: 26 Pokoje: 2, 3, 4-osobowe
		Gospodarstwa agroturystyczne	Dąbrowska Dorota Chojnowo 24 Tel.: 085 738 57 55,	Liczba miejsc: 12 Liczba pokoi: 2 Pokoje: 2, 3-, wieloosobowe Do dyspozycji: kuchnia, łazienka z prysznicem, blisko położony sklep spożywczy, miejsce parkingowe, wypożyczalnia rowerów, możliwość jazdy konnej.
			Górcy Małgorzata i Krzysztof Nowa Wieś 133 kol. Karczak, Tel./fax: 0 85 740 15 21 Kom.: karczak@karczak.pl. www.karczak.pl	Liczba pokoi: 2 Pokoje: 3, 5-osobowy Do dyspozycji: 3 rowery, 1 canoe, 2 hamaki, miejsce na ognisko, możliwość rozstawienia namiotów, bogata biblioteczka przewodników i atlasów, internet bezprzewodowy, wyposażona kuchnia, 1 wspólna łazienka. Oferta: zajęcia rękodzielnicze (tkanie na krosnach), pokaz tańca z ogniem, wycieczki samochodem terenowym, psie zaprzęgi, eskapady na biebrzańskie bagna, rozmowy o ochronie przyrody.
			Kamiński Andrzej Trzcianne ul. 3 Maja 24 Tel.: 0 85 738 51 72	Liczba pokoi: 4 Liczba miejsc: 12 Każdy pokój ma oddzielną łazienkę. Jest też duży aneks kuchenny z

			Kom.: 0 607 504 616 www.kaminski.e-biebrza.pl	pełnym wyposażeniem - umożliwiającym samodzielne przygotowanie posiłków, lub też ich zamówienie. Na terenie placu znajduje się izba w której jest kominek. Obok niewielki staw. Istnieje możliwość wypożyczenia rowerów i zorganizowania ogniska lub grilla z przygrówką akordeonu.
			„Stanica Pod Bocianem” Maliszewski Jan Laskowiec 3 Tel.: 0 85 738 40 09	Liczba miejsc: 5 Liczba pokoi: 4 Pokoje: 1, 2-osobowe Pełne wyżywienie, łazienka, kuchnia, miejsce parkingowe.
			Pezowicz Katarzyna Lidia Zucielec 30 Tel.: 0 85 738 50 03	Liczba miejsc: 10 Liczba pokoi: 5 Pokoje: 1, 2, 3-osobowe Wypożyczalnia rowerów, pełne wyżywienie, łazienka, kuchnia.
			Strzeszewski Mieczysław Szorce 4 Tel.: 0 85 738 55 03	Liczba miejsc: 18 Liczba pokoi: 5 Pokoje: 3-osobowe Pełne wyżywienie, 2 łazienki, 2 kuchnie, staw rybny, wypożyczalnia sprzętu pływającego, boisko, parking, kąpielisko.
			Wilczewscy Eugeniusz i Mirosława Zubole 2 Tel.: 0 85 738 50 63	Liczba miejsc: 14 Pokoje: 2-osobowe Łazienka z prysznicem, kuchnia, pełne wyżywienie.
			Bożena Mocarska Giełczyn	b.d.
			Bronisława Kowalska Gumny	b.d.
16	Gmina Mońki	Schroniska	Szkolne Schronisko Młodzieżowe ul. Tysiąclecia 15 Tel.: 0 85 716 25 24	b.d.
		Zajazdy	„Zalesie” ul. Sportowa 36 Tel.: 0 85 716 25 95 www.hotelzalesie.prv.pl	Liczba miejsc: 44 Pokoje: 2, 3-osobowe Pokoje z tv sat i łazienką W obiekcie: sala spotkań, sala konferencyjna, sala bankietowa, restauracja, drink-bar.
		Gospodarstwa agroturystyczne	„U Michała” Jadwiga i Grzegorz Dębowscy ul. Słoneczna 2 Tel.: 0 85 716 47 38 Kom.: 0 692 978 258 agroturystykaumichala@wp.pl www.nadbiebrza.com.pl	Liczba pokoi: 5 Pokoje: 2, 3-osobowe 2 łazienki, kuchnia, możliwość wypożyczania rowerów.

17	Gmina Goniądz	Hotele	„Zbyszko” ul. Św. Rozalii 13 Tel.: 0 85 738 03 22 Fax.: 0 85 738 00 74 www.zbyszko.com	Liczba pokoi: 21 Liczba miejsc: 50 Obiekt całoroczny Hotel posiada odpowiednie miejsce dla zorganizowania imprezy plenerowej na zewnątrz obiektu do 100 osób, ponadto do dyspozycji gości jest bilard i wypożyczalnia rowerów,
		Pokoje gościnne	ul. Majora Węgielnego kom.: 0 693 478 253	Liczba pokoi: 2 Liczba miejsc: 8 Pokoje: 4-osobowe
			Janina i Adam Grabowscy ul. Słowackiego 6 Tel.: 085 7380020 Kom.: 0 501 485 959 www.biebrza-adam.webpark.pl	Liczba pokoi: 5 Liczba miejsc: 10 Pokoje: 1, 2, 3-osobowe, domek letniskowy
			Lewalski Adam ul. Dolistowska 5 Tel.: 0 85 738 01 12 Kom.: 0 608 078 778 www.goniadz2002.republika.pl	Liczba pokoi: 4 Liczba miejsc: 10 Pokoje: 2, 3-osobowe
			„Nad Biebrzą” ul. Słowackiego 6 Tel.: 0 85 738 00 20 www.biebrza-adam.webpark.pl	Liczba pokoi: 5 Liczba miejsc: 10 Pokoje: 1, 2, 3-osobowe, domek letniskowy
		Ośrodek wypoczynkowy	„Bartłowizna” ul. Nadbiebrzańska 32 Kom.: 0 601 169 000 www.biebrza.com.pl	Liczba pokoi: 50 Liczba miejsc: 100 Pokoje: 1, 2, 3, 4-osobowe
		Gospodarstwa agroturystyczne	Alina Pełczyńska ul. Dolistowska 9 Tel.: 0 85 738 0698 Kom.: 0 512 573 479 www.agrobiebrza.republika.pl	Liczba pokoi: 4 Liczba miejsc: 12
			„Nad Biebrzą” Robert Dembowski Wroceń 44 Tel.: 0 85 738 39 26 Kom.: 0 603 078 051 www.dolina-biebrzy.kreo.pl r.dembowski@op.pl	Pokoje: 2, 4-osobowe, domek Do dyspozycji gości: kajaki, tratwy, łódki, rowery
			Marianna Kramkowska	Liczba miejsc: 15

			Dawidowizna 28 Tel.: 0 85 738 01 66 Kom.: 0 604 064 914 agro.goniadz.prv.pl www.rajbobra.pl/kwatery.html	Liczba pokoi: 3 Pokoje: 3, 4-osobowe W budynku: pokój dzienny, kuchnia, łazienki. Możliwość ustawienia przyczep campingowych.
			Anna Okulczyk ul. Jagiellońska 11 Tel.: 0 85 738 01 68 www.rajbobra.pl/okulczyk/index.html	Liczba pokoi: 2 Liczba miejsc: 8
			„Łosiowy Kąt” Wółka Piaseczna 22 Kom.: 0 604 194 391 www.biebrza.alfa.com.pl	Liczba pokoi: 5 Liczba miejsc: 10 Pokoje: 2-osobowe
			Rawa Karolina Budne 17 Tel.: 0 85 716 37 00	Liczba pokoi: 3 Liczba miejsc: 8 Pokoje: 2, 3-osobowe
			Dembowski Krzysztof Krzecze 16 Tel.: 085 738 3936	
			Anna Jędrzejczak Dawidowizna 27 Tel.: 085 738 03 78 Kom.: 0 606 365 503	Liczba miejsc: 20 Pokoje: 1,2,3, 4-osobowe
			Gospodarstwo "U Michała" Jadwiga Dębowska Łazy Kolonia 5 Tel. 085 716 47 38 kom. 0 692 978 258	Liczba pokoi: 5 (2-3 osobowe), dom samodzielny.
			Stanisław i Jadwiga Sokołowscy Osowiec 98 Tel. 085 738 05 59.	Liczba miejsc: 6
			Anna Kochanowska Osowiec 81 Tel.: 085 738 05 50	Liczba miejsc: 8
			Anna Grzybowska Osowiec 80 Tel.: 085 738 05 68	Liczba miejsc: 8

			Osowiec 4 Tel.: 085 738 05 27	
			Barbara Kochanowska Osowiec 6 Tel.: 085 738 05 30.	Liczba miejsc: 10
			Barbara Glencer Olszowa Droga 3 Tel. 507 230 649, 503 063 971	Liczba miejsc: 10 Domek wolnostojący
			Kazimierz Miziński Osowiec 100 Tel.: 085 738 05 93	Liczba miejsc: 8
			Emilia Czerwińska, Paweł Zuzak Wroceń 1 Tel.: 085 738 38 99 e-mail: wrocen@op.pl	Liczba miejsc 8 (3 pokoje)
			Teresa Mrozowska Wroceń 31 Tel.: 085 738 39 16.	Liczba miejsc: 8 (3 pokoje)
			Konaszewska Marianna ul. Ogrodowa 4 19-110 Goniądz Tel.: 085 738 02 02 Kom.: 697012727 e-mail: konva@wp.pl	Liczba miejsc: 6
			Gospodarstwo Agroturystyczne Anna i Franciszek Wróblewscy Plac 11 listopada 5 19-110 Goniądz Tel./fax.: 085 738 03 67 Kom.: 602 463 555	Liczba miejsc: 5 (2 pokoje)
			Gospodarstwo Agroturystyczne Aliny i Włodzimierza Pełszyńskich ul. Dolistowska 9 19-110 Goniądz Tel.: 085 7380698 agrobiebrza@op.pl	Liczba miejsc: 12 (pokoje 2, 4 - osobowe)

			Zdzisława Pelszyńska Agroturystyka – Pokoje Gościnne ul. Grodzieńska 7 i 8 19-110 Goniądz Tel.: 085 738 01 30 Kom.: 507 262 231 pelszynska2@interia.pl	Liczba miejsc: 10 (pokoje 2,4 osobowe)
			Gospodarstwo Agroturystyczne - Wiesław Józwicki ul. T. Kościuszki 23 19-110 Goniądz	Liczba miejsc: 9
			Gospodarstwo Agroturystyczne Maria, Wacław Niemotko ul. Kwiatowa 19 19-110 Goniądz	Liczba miejsc: 8
			Gospodarstwo Agroturystyczne - Stanisław Kuczyński ul. Nadbiebrzańska 27 19-110 Goniądz	Liczba miejsc: 12
			Gospodarstwo Agroturystyczne Iza Rutkowska ul. Nowy Świat 2a 19-110 Goniądz	Liczba miejsc: 8
			Gospodarstwo Agroturystyczne Aneta Słomska ul. Słowackiego 17 19-110 Goniądz	Liczba miejsc: 12 (4 pokoje)
			Gospodarstwo Agroturystyczne Jan Wojtkielewicz Stary Rynek 12 19-110 Goniądz	Liczba miejsc: 8
			Katarzyna Nowicka ul. Jadźwingowska 7 Goniądz	Liczba miejsc: 8 (4 pokoje)

			Goniądz	
			Łukasz Bielski ul. Szpitalna 5 Goniądz	Liczba miejsc: 24
			Mariusz Ramotowski Doły 27	Liczba miejsc: 10 (5 pokoi)
			Tomasz Szuster Budne 24	Liczba miejsc: 10 (3 pokoje)
		Pola namiotowe	Pole namiotowe BPN „Bóbr” Osowiec-Twierdza Tel.: 0 85 738 30 35	Liczba miejsc: 120 Obiekt sezonowy Sanitariaty, prysznice, wiaty, wypożyczalnia kajaków
			Miejski Ośrodek Wypoczynku i Rekreacji ul. Demokratyczna 10 Goniądz	Liczba miejsc: 40
			Grzędy - pole namiotowe Biebrzańskiego Parku Narodowego	Liczba miejsc: 60 Posiada sanitariaty, natryski, wiaty Tel.: 085 749 55 99
			Biały Grąd - pole namiotowe Biebrzańskiego Parku Narodowego	Liczba miejsc: 25 miejsc - biwakowanie dozwolone od 24 czerwca, Tel.: 086 273 21 29
			Kapice - pole namiotowe Biebrzańskiego Parku Narodowego	Liczba miejsc: 50 Tel.: 085738 00 17
			Wroceń - Gospodarstwo Agroturystyczne "Dolina Biebrzy", Robert Dembowski, Wroceń 44	Tel.: 085 738 39 26
		Schroniska	Szkolne Schronisko Młodzieżowe ul. Konstytucji 3 Maja 18 Tel.: 0 85 738 00 04 www.zspgoniadz.neostrada.pl	Liczba pokoi: 7 Liczba miejsc: 70
			Szkolne Schronisko Młodzieżowe Nr 2 Nad Biebrzą pl. 11 Listopada 37 Tel.: 0 85 738 00 23 www.mow.edu.pl	
			Szkolne Schronisko Młodzieżowe Osowiec Tel.: 0 86 272 04 08	Obiekt sezonowy

18	Gmina Jaświły	Gospodarstwa agroturystyczne	Szkolne Schronisko Młodzieżowe we Wrocnieniu Tel.: 085 738 3821	Liczba miejsc: 40
			Szkolne Schronisko Młodzieżowe w Downarach Tel.: 085 738 0304,	Liczba miejsc: 25
			Gospodarstwo Agroturystyczne Alicji i Wiesława Witkowskich Dolistowo St. 108 Tel.: 0 85 716 15 03 Kom.: 0 600 676 718 Fax: 0 85 716 15 03 agrobiebrza@wp.pl agrobiebrza@a3.pl www.agrobiebrza.a3.pl	Liczba miejsc: 14 Liczba pokoi: 5 w dwóch domkach Pokoje: 2, 3, 4, 5-osobowe Domki wyposażone są w: kominek, łazienki, TV, kuchnie, jadalnie, prysznice. Dodatkowo do dyspozycji gości są tratwy, kajaki, łódki rybackie, wycieczki po okolicy z gospodarzem. Obiekt całoroczny.
			„Pensjonat nad Biebrzą” Krystyna i Edward Rogało Dolistowo Nowe 69 A Kom.: 0 601 640 138 Kom.: 0 602 670 643 www.pensjonatnadbierza.republika.pl	Pokoje: 2, 3-osobowe Do dyspozycji gości kajaki i rowery.
			„Agroturystyka Łosinek” Zuzanna Łossan Dolistowo Stare 58 Tel.: 0 85 716 17 48 Kom.: 0 501 636 474 zlossan@wp.pl www.nadbierza.pl	Liczba pokoi: 4 Pokoje: 1, 2, 3-osobowe
			"Na uboczu" Krystyna i Tadeusz Daniłko Dolistowo Stare 114 Tel.: 0 85 716 15 75 Kom.: 698 471 576 t.danilko@gmail.com www.biebrza.wczasy.prv.pl	Noclegi w samodzielnym mieszkaniu, którego skład wchodzi 2 sypialnie (2, 3 osobowe), pokój dzienny, łazienka, w pełni wyposażona kuchnia, balkon, oddzielne wejście dla gości. Wszystkie pomieszczenia posiadają nowe wyposażenie. Przed domem znajduje się zaczątek placu rekreacyjnego. W ofercie 8 kajaków, 4 rowery, ogniska pod gwiazdami. Kwatera dysponuje samodzielną kuchnią (łódówka, kuchenka gazowa i pozostałe wyposażenie).
			"Biebrzańska ostoja" Marta i Ireneusz Szczęśni Dolistowo Stare 69 Tel.: 0 85 716 15 58	W ofercie: całodzienne wyżywienie, TV w pokojach, ogólnodostępna łódówka, garaż, grill, miejsce na namioty, możliwość wycieczek samochodem terenowym w ostępy leśne i inne, możliwość wypożyczenia sprzętu wodnego, rowery.

			Kom.: 0 661 754 155 biebrzanskaostoja@o2.pl.	
		Kempingi	Pole namiotowe gospodarstwa agroturystycznego Alicji i Wiesława Witkowskich Dolistowo St. 108 Tel.: 0 85 716 15 03 Kom.: 0 600 676 718 Fax: 0 85 716 15 03 agrobiebrza@wp.pl agrobiebrza@a3.pl www.agrobiebrza.a3.pl	b.d.
19	Gmina Augustów	Gospodarstwa agroturystyczne	„Stary Młyn” Siemiaszko Jerzy Białobrzegi Tel.: 0 87 644 92 70	Pokoje: 2, 3-osobowe Obiekt sezonowy, czynny od maja do końca października.
20	Miasto Augustów	Hotele	Hotel „Warszawa” Ul. Zdrojowa 1 Tel.: 0 87 643 36 57 Fax: 0 87 643 28 05 hotel_warszawa@hot.pl www.hotelaugustow.home.pl	Standard: *** Liczba pokoi: 90 Pokoje: 1, 2, 3-osobowe Pokoje są wyposażone w: telewizor z programami telewizji satelitarnej i kanały radiowe, bezpłatny, bezprzewodowy Internet, telefon, suszarkę do włosów, kapcie, mini-bar, leżaki.
			"SPA Wojciech" Wojciech 15 ecelebe@augustow-wojciech.pl www.augustow-wojciech.pl	Standard: *** Liczba miejsc: 49 3 salki konferencyjne, basen, sauna, siłownia, solarium, bilard kort tenisowy, wypożyczalnia sprzętu pływającego Obiekt całoroczny
			„Leśnik” Ul. Turystyczna 19a repcja@lesnik.pl www.lesnik.pl	Standard: ** Liczba miejsc: 50 Sale konferencyjne, wypożyczalnia sprzętu wodnego i rowerów Obiekt całoroczny
			„Delfin” Ul. Turystyczna 81 repcja@hotel-delfin.com.pl www.hotel-delfin.com.pl	Liczba miejsc: 150 4 sale konferencyjne, kompleks basenowy, restauracja, klub nocny, cafebar. Obiekt całoroczny
		Pensjonaty	"August" Ul. Piwna 8 noclegiaugust@op.pl www.augustpensjonat.republika.pl	Liczba miejsc: 48 Sprzęt sportowy, boisko do piłki siatkowej Obiekt całoroczny
			„AIM”	Liczba miejsc: 15

			Ul. Łazienna 68 www.aim.suwalszczyzna.net	Obiekt całoroczny
			„MB” Ul. Spacerowa 4 pensjonat@post.pl www.mb.augustow.pl	Liczba miejsc: 20 Bilard, rowery, boiska do koszykówki Obiekt całoroczny
			„U Marianny” Ul. Rajgrodzka 98 umarianny@oit.pl www.umarianny.oit.pl	Liczba miejsc: 60 Sala konferencyjna, sprzęt pływający, rowery górskie, bilard, plac zabaw dla Obiekt całoroczny
			„Vita” Ul. Rajgrodzka 160 biuro@vita.webd.pl www.vita.augustow.pl	Liczba miejsc: 46 Sala konferencyjna, sauna hydromasaż, plac zabaw dla dzieci, sprzęt pływający kort tenisowy, boisko do gry w koszykówkę i siatkówkę Obiekt całoroczny
		Usługi noclegowe	"Dom Nauczyciela" 29 Listopada 9 www.augustow-dn.pl info@augustow-dn.pl	Liczba miejsc: 100 3 sale konferencyjne, restauracja ogródek leśny, parking strzeżony . Obiekt całoroczny
			"Szuflada Cafe & Bar" Ul. Ks. Skorupki 2C www.szuflada.augustow.pl info@szuflada.augustow.pl	Liczba miejsc: 15 Obiekt całoroczny
			„Karmel” Zarzecze 5 biuro@karmel.augustow.pl www.karmel.augustow.pl	Liczba miejsc: 50 sezonowych, 70 całorocznych Sala konferencyjna, sauna, siłownia, bilard, bar kawiarnia, wypożyczalnia sprzętu wodnego.
			Przedsiębiorstwo wielobranżowe „Iskra” Ul. 3 Maja 37 Tel.: 0 87 641 01 36	Liczba miejsc: 20 Kino, bar. Obiekt całoroczny.
		Ośrodki wypoczynkowe i szkoleniowo-wypoczynkowe	Centrum wypoczynkowo -szkoleniowe "Laguna" Ul. Wczasowa 4 laguna@laguna.augustow.pl www.laguna.augustow.pl	Liczba miejsc: 97 Restauracja, sala konferencyjna boisko do siatkówki plażowej, bilard, wypożyczalnia sprzętu wodnego i sportowego. Obiekt całoroczny
			Oficerski Yacht Club R.P. „Pacyfik” Ul. Wyszyńskiego 1 biuro@wdw.pl 285 www.wdw.pl	Liczba miejsc: 285 5 sal wielofunkcyjnych (balowo - konferencyjne), sprzęt pływający, boisko do siatkówki, bilard, kawiarnia. Obiekt całoroczny
			"Królowa Woda" nad jez. Sajno krolowawoda@gmail.com www.krolowa-	Liczba miejsc: 110 Wypożyczalnia sprzętu wodnego, stołówka, bar, plac zabaw dla dzieci. Obiekt sezonowy

		woda.augustow.pl	
		"BPiS" Ul. Wczasowa 1 bpisborki@home.pl www.bpisborki.pl	Liczba miejsc: 52 całoroczne, 80 sezonowych Sala kominkowa, bar nad jeziorem Obiekt całoroczno- sezonowy
		Ośrodek Wczasowy Miejskiego Przedsiębiorstwa Energetyki Ciepłej w Białymstoku nad jez. Sajno poczta@mpec.bialystok.pl www.mpec.bialystok.pl 188	Plaża, pomost, bar. Obiekt sezonowy
		"Cresovia" Ul. Wczasowa 3	Liczba miejsc: 120 Obiekt sezonowy
		Ośrodek Żeglarski "Szekla" Ul. Nadrzeczna 70a biuro@szekla.pl www.szekla.pl	Liczba miejsc: 89 Kawiarnia, wypożyczalnia sprzętu wodnego i rowerów, przystań jachtowa, kąpieliska, boisko do siatkówki plażowej Obiekt całoroczny
		"Krechowiak" Ul. I Pułku Ułanów Krechowieckich 2 info@krechowiak.pl www.krechowiak.pl	Liczba miejsc: 60 2 sale konferencyjne, restauracja, bar. Obiekt całoroczny
		„Nad Nettą” Ul. Portowa 3	Liczba miejsc: 80 Restauracja, bar, sala konferencyjna. Obiekt całoroczny
	Zajazdy	Zajazd Staropolski Ul. Armii Krajowej 28	Liczba miejsc: 20 Obiekt sezonowy
		„Hetman” Ul. Sportowa 1 hotel@hetman.augustow.pl www.hetman.augustow.pl	Liczba miejsc: 87 3 sale konferencyjne, restauracja, wypożyczalnia sprzętu wodnego, bilard, zjeżdźalnia wodna. Obiekt całoroczny
	Domy wycieczkowe	Ośrodek Kolonijny „Jędrak” Ul. Wczasowa 2 jedrek@jedrek.pl www.jedrek.pl	Liczba miejsc: 89 Plac zabaw dla dzieci, plaża strzeżona, świetlica, wypożyczalnia sprzętu wodnego i rowerów. Obiekt sezonowy
	Schroniska	Schronisko młodzieżowe Międzyszkolnego Ośrodka Sportowego Zarzecze 1 mosaugustow@wp.pl	Liczba miejsc: 30 Obiekt sezonowy
	Pola namiotowe	„Bartek” Ul. Sportowa 1	Prysznice, toalety, kuchnia, podłączenie do prądu. Obiekt sezonowy
		"Binduga"	Toalety

			nad jez. Necko	Obiekt sezonowy
			„Ostry Róg” nad jez. Białym	Toalety Obiekt sezonowy
			Pole namiotowe Międzyszkolnego Ośrodka Sportowego Zarzecz 1	Toalety, prysznice Obiekt sezonowy
21	Gmina Nowinka	Kempingi	„Ostry Róg” nad J. Białym	Obiekt sezonowy
			„Goła Zośka” nad Klonownicą	b.d.
			„Dwory” nad Klonownicą	b.d.
22	Gmina Płaska	Ośrodki wypoczynkowe i szkoleniowo-wypoczynkowe	„Drogowskaz” Przewięź 6 Tel.: 0 87 643 22 58 Fax: 0 87 643 22 58	b.d.
			„Agrawit” Przewięź Tel.: 0 87 6435100	b.d.
			„Leśnik I” Przewięź Tel.: 0 87 643 20 11	b.d.
			„Leśnik II” Przewięź Tel.: 0 87 643 37 40	b.d.
		Gospodarstwa agroturystyczne	Małgorzata Ciężkowska Płaska 86 Tel.: 0 87 641 89 12 Kom.: 0 607 764 107 malciez@wp.pl	b.d.
			Danuta Krauze Płaska 82 A Tel.: 0 87 641 89 10 danutakrauze@neostrada.pl	b.d.
			Jadwiga Ciężkowska Płaska 93A Tel.: 0 87 641 87 35	b.d.
			Wiszniewska Alina Płaska 85 Tel.: 0 87 641 87 04	b.d.
			Tomasz Zębala Płaska 15a	b.d.

			tz@domek.aqa.pl www.domek.aqa.pl	
			Wiesława Malczeska Płaska 95 Tel.: 0 87 641 87 57	b.d.
			Wiesław i Anna Dubienieccy Mikaszówka 11A Kom.: 0 888 937 912 info@mikaszowka.com	b.d.
			Cecylia Juskiewicz Rudawka 53 Tel.: 0 87 641 75 33 www.kajaki-biwaki.pl/kwatera/	Liczba miejsc: 4 Ilość pokoi: 2 Wypożyczanie rowerów, kuchnia domowa
			Danuta i Romuald Jadeszko Płaska 112 Tel.: 0 87 641 88 81 jadeszko@poczta.onet.pl	b.d.
			Zofia Hańczyc Rudawka 48a Kom.: 0 695 365 127	b.d.
			Mirosław Król Sucha Rzeczka 54A Żyliny Kom.: 0 602 469 264	b.d.
			„Sosnowy Młodnik” Tomasz Gałęzia Gorczyca 37 E Kom.: 0 601 303 592, 501 446 837 galeziat@wp.pl	b.d.
			Noclegi w Gorczycy Halina Milewska Gorczyca 19 A Tel.: 0 600 683 310 www.agrogorczyca.republika.pl	b.d.
			„Osada Pod Lasem” Tel./Fax: 0 87 641 80 76 s.i.lech@post.pl	b.d.
			Hanna Puczyłowska Płaska 75 A Tel.: 0 87 641 87 54	b.d.

			Kom.: 0 721 597 254	
			„U Wiesi” Wiesława Malczewska Płaska 95 Tel.: 0 604 589 009	b.d.
			Alicja Sztukowska Płaska 97 A Tel.: 0 87 641 87 64 Kom.: 0 606 514 002	b.d.
			Iwona Karpińska Płaska 96 A Tel.: 0 87 641 81 34 Kom.: 0 721 122 382 iwonakarp2@wp.pl	b.d.
		Pola namiotowe	20 pól biwakowych w Nadleśnictwie Płaska nad jeziorami: Krzywe, Serwy, Mikaszewo, Paniewo, nad Kanałem Augustowskim oraz Czarną Hańczę	Na każdym polu namiotowym standardowym wyposażeniem są stoły, ławy i sanitariaty oraz woda nadająca się do picia. W sumie może na nich jednorazowo przebywać około 1000 osób.
23	Gmina Sztabin	Kempingi	Pole namiotowe przy śluzie Dębowo	Wiata, toaleta
24	Gmina Bargłów Kościelny	-	-	-

Źródło: Opracowanie własne PART SA na podstawie ankiet nadesłanych przez Urzędy Gmin, stron internetowych gmin oraz wywiadów terenowych.

Jak widać w powyższej tabeli, ilość obiektów noclegowych na terenie gmin objętych projektem jest stosunkowo duża. Z punktu widzenia rozwoju Szlaku ważne jest ich zagęszczenie i koncentracja, a także kategoria. W związku z powyższym w kolejnej tabeli znajduje się zestawienie bazy noclegowej w podziale na gminy i poszczególne rodzaje obiektów noclegowych.

Tabela nr 52. Baza noclegowa na podlaskim odcinku Szlaku Batorego.

Lp.	Gmina / dzielnica	Rodzaj obiektu noclegowego									
		Hotele	Motele	Pens.	O. Wyp.	O. sz-k	Schr.	Z.	G. agro.	P. gośc.	Kemp.
1	Gmina wiejska Miastkowo	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
2	Gmina miejsko-wiejska Nowogród	1	-	-	3	-	1	-	5	-	-
3	Miasto Łomża (miasto na prawach powiatu)	9	2	-	-	-	-	3	1	-	-
4	Gmina wiejska Łomża	-	-	-	-	-	-	-	5	-	-
5	Gmina Rutki	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
6	Gmina Zawady	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
7	Gmina wiejska Wizna	-	-	-	-	-	-	2	6	-	-
8	Gmina wiejska Zbójna	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-
9	Gmina wiejska Piątnica	-	2	-	-	-	-	1	6	-	-
10	Gmina miejsko-wiejska Jedwabne	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-
11	Gmina wiejska Mały Płock	-	-	-	-	-	-	-	3	-	1
12	Gmina wiejska Radziłów	-	-	-	-	-	-	-	5	-	1
13	Gmina wiejska Grajewo	-	1	-	-	-	-	-	5	-	-
14	Gmina miejsko-wiejska Rajgród	1	-	-	6	-	-	1	-	-	-
15	Gmina wiejska Trzcianne	-	-	1	-	-	-	-	9	-	-
16	Gmina miejsko-wiejska Mońki	-	-	-	-	-	1	1	2	-	-
17	Gmina miejsko-wiejska Goniądz	1	-	-	1	-	5	-	32	5	-
18	Gmina Jaświły	-	-	-	-	-	-	-	5	-	2
19	Gmina wiejska Augustów	-	-	-	-	-	-	2	1	-	-
20	Gmina miejska Augustów	4	-	5	13	-	1	-	-	22	4
21	Gmina Nowinka	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
22	Gmina wiejska Płaska	-	-	-	4	-	-	-	19	-	20
23	Gmina wiejska Sztabin	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
24	Gmina wiejska Bargłów Kościelny	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	RAZEM	16	5	6	27	-	9	11	109	27	32

Pens. - pensjonaty, O. Wyp. – ośrodki wypoczynkowe, O. sz-k. – ośrodki szkoleniowo – konferencyjne, Schr. – schroniska, Z. – zajazdy, G. agro. – gospodarstwa agroturystyczne, P. gośc – pokoje gościnne, Kemp. - kempingi

Źródło: Opracowanie własne PART SA.

Jak widać baza noclegowa blisko Szlaku jest w największym stopniu rozwinięta w Augustowie – znajduje się tam szereg hoteli, pensjonatów i ośrodków wypoczynkowych. W pozostałych gminach znaleźć można przede wszystkim ofertę gospodarstw agroturystycznych, przy czym najbogatsza jest ona w gminach

gdzie znajdują się obszary chronione (szczególnie Biebrzański Park Narodowy – gmina Goniądz). Większość gospodarstw agroturystycznych leżących bezpośrednio przy Szlaku posiada tablicę informującą o świadczonych usługach. Na terenie gminy Płaska znajdują się liczne wyznaczone pola biwakowe, położone tuż nad brzegami Kanału Augustowskiego. Dysponują one wiatami turystycznymi, toaletami, pojemnikami na odpady oraz miejscami do cumowania kajaków.

Z pewnością w gminach leżących w bezpośrednim sąsiedztwie Szlaku istnieje większa ilość kempingów czy gospodarstw agroturystycznych, jednak wielu oferentów nie posiada swojej strony internetowej, brak jest oznaczenia widocznego „z wody”, a oferta nie jest rozpowszechniana za pomocą drogi elektronicznej czy poprzez zwykłe przewodniki o miejscu. To wszystko bardzo utrudnia zebranie informacji na temat tutejszej bazy noclegowej, a turystom podróżowanie Szlakiem Batorego.

Baza gastronomiczna

Baza gastronomiczna jest drugim, oprócz bazy noclegowej, podstawowym elementem zagospodarowania turystycznego. Jej znaczenie w procesie kształtowania produktu turystycznego oraz planowania intensyfikacji ruchu turystycznego jest bardzo duże. Dobry standard i ciekawe menu obiektów gastronomicznych bezpośrednio wpływają na zadowolenie turystów i opinię na temat odwiedzanego obszaru.

Spis obiektów gastronomicznych z uwzględnieniem ich kategorii znajduje się w tabeli poniżej. Dane umieszczone w tabeli pochodzą z różnych źródeł, co wpłynęło na zróżnicowany stopień szczegółowości tych informacji.

Fotografia nr 33. Na Szlaku brakuje lokali gastronomicznych o dobrym standardzie.

Źródło: Archiwum PART SA

Obiekty bazy gastronomicznej występujące w województwie podlaskim zakwalifikowano do następujących kategorii: restauracje, karczmy, kuchnia regionalna, pizzerie, kawiarnie, puby, bary.

Tabela nr 53. Baza gastronomiczna na podlaskim odcinku Szlaku Batorego.

Lp.	Gmina	Rodzaj	Nazwa i dane teleadresowe
1	Gmina Miastkowo	Bar przy bazie noclegowej	Bar zajazdu „Half” Ul. Łomżyńska 42 Tel.: 0 86 217 78 90
		Bar	„Kufelek” ul. Wielocha 19 Tel.: 086 217 43 74
2	Gmina Nowogród	Restauracje przyhotelowe	Restauracja „Zbyszko” ul. Obrońców Nowogrodu 2
		Restauracje i karczmy	Restauracja „Panorama” ul. Rynek 21 Tel.: 0 86 217 55 54
			Karczma Kurpiowska Nowogród, teren Skansenu Tel.: 0 604 567 443
		Bary	Bar Gastronomiczny ul. Zamkowa 19a Tel.: 0 692 258 54
			„Bartek” ul. Obrońców Nowogrodu
		Puby	„Klub pod znakiem zapytania” ul. Zamkowa 5 Kom.: 0 608 614 140
3	Miasto Łomża (miasto na prawach powiatu)	Restauracje przyhotelowe	Restauracja hotelu „Amadeus” ul. Przykoszarowa 16 Tel.: 0 86 218 11 42
			Restauracja pensjonatu „Retro” ul. Nowogrodzka 157 Tel.: 0 86 216 23 59 Kom.: 0 600 700 307 fax: 0 86 216 26 84
			„Kuchnia Polska Na Skarpie” ul. Kapucyńska Kom.: 0 698 304 930
		Bary	McDonald’s ul. Legionów Kom.: 0 698 304 930
			„Mewa” ul. Sikorskiego 339 Tel.: 0 86 216 60 93
			„15tka” ul. Nadnarwiańska 15 Tel.: 0 86 215 02 97
			„An-Pol”

Lp.	Gmina	Rodzaj	Nazwa i dane teleadresowe
			Długa 7 Tel.: 0 86 216 67 22
			„Bilard Klub” Jarosław Kowalczuk Jatkowa 5 Tel.: 0 86 215 05 89
			„Chicken” Robert Łepkowski 3-go Maja 11 1 Tel.: 0 86 216 72 22
			„Pod Papugami” Bożena Tarnacka Stary Rynek 1 Tel.: 0 86 216 30 16
			„U Trenera” Skłodowskiej-Curie 1
			Alicja Chojnowska M Szosa Zambrowska 1/27 Tel.: 0 86 215 03 39
			Swojskie Jadło ul. Nowa Tel.: 0 86 216 42 71
			„Kufelek” Wojciech Hołownia Sikorskiego 297 Tel.: 0 86 216 29 84
			„Grill-Bar” Alfred Pruszek i Robert Pruszek al. Legionów 50/22
			„Doner Kebab” Ul. ks. Anny 23/2 Kom.: 0 602 436 209 Fax: 0 86 276 89 43
		Pizzerie	„D’Angelo” Lidia Wolińska Ul. Mazowiecka 1 Tel.: 0 86 218 68 88
			„Osteria” Sławomir Grygo Ul. Mazowiecka 6/71 Tel.: 0 86 218 44 36
4	Gmina Łomża	Bary	Bar Gastronomiczny Stanisław Taraśkowski ul. Łomżyńska 18 Podgórze

Lp.	Gmina	Rodzaj	Nazwa i dane teleadresowe
			Tel.: 0 86 217 83 62
			Bistro. Paweł Kulikowski ul. Wesoła 2 Wygoda Tel.: 0 86 219 31 00
		Zajazdy	„Zajazd Leśny” Wygoda, Kolejowa 3 Tel.: 0 86 219 31 32
5	Gmina Rutki	-	-
6	Gmina Zawady	-	-
7	Gmina Wizna	Restauracje przy bazie noclegowej	Zajazd „Kasztelan Wiski” Krótka 1 Tel.: 0 86 219 64 99 Fax: 0 86 219 64 99 kasztelanwiski@wp.pl www.kasztelanwiski.pl
		Bary	Bar „U Dany” Ruś k/Wizny 0 86 219 62 93
8	Gmina Zbójna	-	-
9	Gmina Piątnica	Restauracje przy bazie noclegowej	Restauracja motelu „Zacisze” ul. Stawiskowska 51 Piątnica Poduchowna
			Kompleks Gastronomiczno – hotelowy „Baranowski” ul. Stawiskowska 32
			„W Jedrusiowej Zagrodzie” ul. Stawiskowska 59
		Bary	„Konrad” ul. Górna 2A Drozdowo
			„Dora” Kalinowo 43A
			„Wiliński bar gastronomiczny” Kalinowo Kolonja 72A
			Przystań wodna „Poręba Narwiańska” Krzewo
			„Paradiss” Rakowo Boginie 23
			„Bas” Kisielnica 2B 3
			„Karczma” Kisielnica 98A
			Bar gastronomiczny

Lp.	Gmina	Rodzaj	Nazwa i dane teleadresowe
			Kisielnica 20A
10	Gmina Jedwabne	Bary	„Relax” Ul. Kościuszki 1 Tel.: 0 86 217 20 16
11	Gmina Mały Płock	Bary	„Bar nad stawem” Rogienice Wielkie Łazy 23 Zbigniew Sobociński Tel.: 0 86 279 10 86
12	Gmina Radziłów	Bary	„Zacisze” Kazimierz Kosmaczewski Karwowska 46 Tel.: 0 86 273 63 08
			„Bar u Pawła” Paweł Markowski Ul. Nadstawna 18 Tel.: 0 86 272 45 09
13	Gmina Grajewo	Bary	„Milenium” os. Południe 26a Tel.: 0 86 272 72 67
			„PPHU Barok” Agnieszka Orzechowska-Kamińska ul. Koszarowa 37/6, Tel.: 0 86 272 21 37
			„Ankara” Agnieszka Bobrowska ul. 9 Pułku Strzelców Konnych 1 Tel.: 0 86 272 71 22
			„Turuk Kebab” ul. Konstytucji 3 Maja 2/6, Tel.: 0 696 039 806
			Bar Wanda Gudanowska Koszarówka 38 Tel.: 0 86 272 90 55
			„Skrzat” Anastazja Chrzanowska Wojska Polskiego 22 Tel.: 0 86 272 21 44
			„Amigo” Wojska Polskiego 83 Tel.: 0 86 272 84 20
			„Przy Kominku” Marzenna Zielińska Ul. marsz. Piłsudskiego 33,
			Mała Gastronomia Ewa Paszkowska

Lp.	Gmina	Rodzaj	Nazwa i dane teleadresowe
			ul. Kopernika bn, Tel.: 0 86 272 63 41
		Pizzerie	Zakład Gastronomiczny Pizzeria Iwona Jankowska ul. Wojska Polskiego 39 Tel.: 0 86 272 65 05
			Pizzeria Bistro Cappuccino ul. Etcka 12c tel.: 086 272 80 60
		Bar przy motelu	Bar Moteliku „Blue Cafe” Agnieszka Kozłowska Toczyłowo 48 Tel.: 0 86 272 88 55
14	Gmina Rajgród	Bary	„Smakosz” Urszula Grajewska ul. Warszawska 39 Tel. : 0 86 272 16 66
			„Monika” Monika Kuczyńska Miecze 25 Tel.: 0 86 273 40 02
			Bar Gastronomiczny Kołowska Iwona ul. 1 Maja 15 Kom.: 0 606 372 685
		Karczma przy bazie noclegowej	„Zagroda Kuwasy” Woźnawieś 30A Tel.: 0 86 273 35 20
15	Gmina Trzcianne	Restauracja przy bazie noclegowej	Restauracja pensjonatu „Dwór Dobarz” Renata i Dariusz Dworakowscy Dobarz Tel.: 0 85 749 2667 repcja@dwordobarz.pl www.dwordobarz.pl
		Restauracja	"Sarenka" "Samopomoc Chłopska" GS ul. 3 Maja 21 Tel.: 0 86 219 51 94
16	Gmina Mońki	Restauracje, karczmy	„Karczma Wojciecha” ul. 1000-lecia 25 Tel.: 0 85 716 57 51
			„Zalesie” Etcka 36 Tel.: 0 85 716 25 95
			„Dworak” Dworkowska Barbara

Lp.	Gmina	Rodzaj	Nazwa i dane teleadresowe
			ul. Tysiąclecia 25 Tel.: 0 85 716 57 51 www.karczma.w.pl
		Bary	Bar Kawiarnia Cechowa Stanisław Linko ul. Białostocka 63, tel.: 0 85 716 27 14
			Bados Bar Jacek Kawałko, Wojciech Olechno ul. Białostocka 34 Tel.: 0 85 716 48 25
		Pizzerie	Pizzeria Mońki Tysiąclecia 8 Tel.: 0 85 716 44 03
17	Gmina Goniądz	Restauracje przyhotelowe	Restauracja hotelu „Zbyszko” ul. Świętej Rozalii 13 Tel.: 0 85 738 03 22
			Restauracja w Ośrodku Szkoleniowo-Wypoczynkowym „Bartłowizna” ul. Nadbiebrzańska 32 Tel.: 0 85 738 06 30
		Restauracje i karczmy	Karczma „Wygodą” Natalia Jambrzycka Osowiec Twierdza
		Bary	„Bar u Jana” Kuć Agata ul. Nadbiebrzańska 27
			„Echo” Iwona Dziekońska ul. Stary Rynek 2
			„Wadera” Waldemar Łepicki Osowiec Twierdza
			Bar przy plaży miejskiej (sezonowy) ul. Demokratyczna 10 Tel.: 0 85 738 00 18
			„Wadera” Waldemar Łepicki Osowiec Twierdza
			Bar - Szklanko Halina Klewianka 49

Lp.	Gmina	Rodzaj	Nazwa i dane teleadresowe
			Bar – Grażyna Kuczyńska Osowiec 109
			„Kormoran” Ul. Kościuszki 43 Tel.: 0 85 738 00 01
18	Gmina Jaświły	-	-
19	Gmina Augustów	-	-
20	Gmina miejska Augustów	Restauracje i karczmy	<p>„Albatros” ul. Mostowa 3 Tel.: 0 87 643 21 23; 643 24 54 www.spolem.augustow.pl</p> <p>„Dolina Rospudy” ul. Nadrzeczna 1 Tel.: 0 87 643 47 47 Kom.: 0 505 477 724</p> <p>"Maska" Rynek Zygmunta Augusta 9 Tel.: 0 87 644 72 13 Kom.: 0 502 730 202</p> <p>Karczma „Mostki” ul. Mostowa 34 Tel.: 0 87 643 41 20</p> <p>„Korona” Rynek Zygmunta Augusta 15/3 Tel.: 0 87 643 44 00 www.korona.augustow.pl</p>
		Restauracje przyhotelowe	<p>„Kolumnowa” przy Hotelu „Warszawa” ul. Zdrojowa 1 Tel.: 0 87 643 85 00 www.hotelwarszawa.pl</p> <p>Restauracja przy Ośrodku Hotelowo – Szkoleniowym „Krechowiak” ul. 1 Pułku Ułanów Krechowieckich 2 www.lesnik.pl/Village</p> <p>Restauracja „Myśliwska” Hotelu „Leśnik” ul. Turystyczna 19 a Tel.: 0 87 644 35 70, 643 36 70;</p> <p>Restauracja w Kompleksie Hotelowym „Delfin” ul. Turystyczna 81 Kom.: 0 501 576 082 www.hotel-delfin.com.pl</p> <p>Restauracja w Regionalnym Centrum Rekreacji ul. 29 listopada 2 Kom.: 0 605 348 816 www.kaktusik.pl</p>

Lp.	Gmina	Rodzaj	Nazwa i dane teleadresowe
			Restauracja w „Domu Nauczyciela” ul. 29 Listopada 9 Tel.: 0 87 643 74 31, 697 565 144 www.dn.augustow.pl
		Bary	Ogródek Restauracyjny "Pod Jabłoniemi" Błonie ul. Rybacka 1 Kom.: 0 516 025 606
			Smażalnia ryb - Skoczko Adam ul. Turystyczna 7 Kom.: 0 606 355 074
			„Grill-bar” Rynek Zygmunta Augusta 30 Tel.: 0 87 643 52 80
			„Cztery Pory Roku” ul. Wybickiego 8 Tel.: 0 87 643 14 33
			„Rospuda” ul. Zarzecze Kom.: 0 501 254 676, 510 854 096, 501 544 716
			„Kwadrat – BAR MAX” pomosty nad jez. Necko (sezonowy) Kom.: 0 504 70 16 83
			„Fokus” (sezonowy) ul. I Pułku Ułanów Krechowieckich 1 Kom.: 888 390 552
			„Goła Zośka” n/Rospudą (sezonowy) Kom.: 0 605 129 043
			„Gros” Rynek Zygmunta Augusta 17
			„Lipowiec” ul. Turystyczna 35 Tel.: 0 87 643 25 61
			„POSTiW” Plaża miejska nad j. Necko
			„Szekla” - Port Przedsiębiorstwo Turystyczne ul. Nadrzeczna 70 a Tel.: 0 87 643 34 55 www.szekla.pl
			„Korona” Białobrzegi
			„Żagielek”

Lp.	Gmina	Rodzaj	Nazwa i dane teleadresowe
			ul. 29 Listopada 7 Tel.: 0 87 644 51 61
		Puby	Club „Fabryka Nastrojów” Rynek Zygmunta Augusta 10 Kom.: 607 294 242, 607 294 244; www.fabryka-nastrojow.pl
			„Faust” Rynek Zygmunta Augusta 2 Kom.: 512 720 557
			„Garaż” ul. Sucharskiego 2A Tel.: 0 87 641 20 44 www.kregielnia.augustow.pl
			„Korona” Rynek Zygmunta Augusta 15/3 Tel.: 0 87 643 44 00 www.korona.augustow.pl
			„Park Pub” Rynek Zygmunta Augusta 40 Tel.: 0 87 643 27 92 www.parkpub.pl
			„Pub Bab” Rynek Zygmunta Augusta 7 Tel.: 0 87 643 65 77
			„Pub 5th” ul. Wierzbna 5 Tel.: 0 87 643 31 77, 644 73 85
			„Szuflada Cafe & Bar” ul. Księdza Skorupki 2 c Tel.: 0 87 644 63 15 www.szuflada.augustow.pl
		Pizzerie	„Pizzeria Best” ul. Nadrzeczna 1 Tel.: 0 87 643 47 47
			„Pizzeria Da Fiori” Ul. Kościelna 12 Tel.: 0 87 644 77 77
			„Greek Zorbas” ul. Kościelna 2 Tel.: 0 87 643 29 39
21	Gmina Nowinka	-	-
22	Gmina Płaska	Karczmy	„Karczma Starożyn” Tel. 0 87 641 87 29 www.karczma-starozyn.pl
		Zajazdy	„Zajazd u Lecha” Sucha Rzeczka
		Bary	„Paradise”

Lp.	Gmina	Rodzaj	Nazwa i dane teleadresowe
			Płaska
			Punkt gastronomiczny-bar Rygoł
			Punkt gastronomiczno-handlowy Przewięż
			Obiady domowe Mikaszówka
		Kawiarnie	„Pozytywka” Płaska
23	Gmina Sztabin	-	-
24	Gmina Bargłów Kościelny	-	-

Źródło: Opracowanie własne PART SA na podstawie ankiet nadesłanych przez Urzędy Gmin, stron internetowych gmin oraz wywiadów terenowych.

Tabela nr 54. Zestawienie ilościowe i jakościowe bazy gastronomicznej na terenie Szlaku w województwie podlaskim.

Lp.	Gmina / dzielnica	Gmina / dzielnica			
		Restauracje	Bary	Kawiarnie	Pizzerie
1	Gmina wiejska Miastkowo	-	2	-	-
2	Gmina miejsko-wiejska Nowogród	3	2	1	-
3	Miasto Łomża (miasto na prawach powiatu)	5	12	-	2
4	Gmina wiejska Łomża	1	2	-	-
5	Gmina wiejska Rutki	-	-	-	-
6	Gmina wiejska Zawady	-	-	-	-
7	Gmina wiejska Wizna	1	1	-	-
8	Gmina wiejska Zbójna	-	-	-	-
9	Gmina wiejska Piątnica	3	8	-	-
10	Gmina miejsko-wiejska Jedwabne	-	1	-	-
11	Gmina wiejska Mały Płock	-	1	-	-
12	Gmina wiejska Radziłów	-	2	-	-
13	Gmina wiejska Grajewo	-	10	2	-
14	Gmina miejsko-wiejska Rajgród	1	3	-	-
15	Gmina wiejska Trzcianne	2	-	-	-
16	Gmina miejsko-wiejska Mońki	3	2	1	-
17	Gmina miejsko-wiejska Goniądz	3	8	-	-
18	Gmina Jaświły	-	-	-	-
19	Gmina wiejska Augustów	-	-	-	-
20	Gmina miejska Augustów	11	14	8	3

Lp.	Gmina / dzielnica				
		Restauracje	Bary	Kawiarnie	Pizzerie
21	Gmina Nowinka	-	-	-	-
22	Gmina wiejska Płaska	2	4	1	
23	Gmina wiejska Sztabin	-	-	-	-
24	Gmina wiejska Bargłów-Kościelny	-	-	-	-
	RAZEM	35	72	13	5

Źródło: Opracowanie własne PART SA na podstawie ankiet nadesłanych przez Urzędy Gmin, stron internetowych gmin oraz wywiadów terenowych.

Na podlaskim odcinku Szlaku usługi gastronomiczne są rozmieszczone „punktowo”. Na analizowanym obszarze szerszą ofertą gastronomiczną w bliskiej odległości od Szlaku dysponują tylko miasta Łomża i Augustów. W większości gmin oferta jest jednak bardzo słaba. Na pewno ważnym jej dopełnieniem jest możliwość wykupienia posiłków w niektórych gospodarstwach agroturystycznych położonych przy Szlaku.

3.3.3. INFRASTRUKTURA PARA TURYSTYCZNA.

Infrastruktura paraturystyczna ma bardzo ważne znaczenie z punktu widzenia możliwości uprawiania turystyki kombinowanej (połączenia wypoczynku na wodzie z innymi formami turystyki), a także odgrywa dużą rolę w przypadku, gdy zawodzi pogoda. Składają się na nią przede wszystkim:

- szlaki turystyczne (piesze, rowerowe, konne),
- obiekty sportowo-rekreacyjne.

Szlaki turystyczne

Sieć tras turystycznych na podlaskim obszarze projektowym jest dobrze rozwinięta. Kilka szlaków pieszych i rowerowych prowadzi w zasadzie wzdłuż Narwi, Biebrzy i Kanału Augustowskiego, czyli planowanego Szlaku im. Króla Stefana Batorego. Pozostałe szlaki dają możliwość dotarcia do wielu ciekawych miejsc w regionie. Na uwagę zasługują trasy długodystansowe jak np. Euro Velo R11, czy Podlaski Szlak Bociani, promujące region w szerszej skali¹².

Szlaki piesze

Zielony szlak (PL-2553-z)

Szlak o długości 52,8 km łączący Miastkowo z miejscowością Gać. Trasa biegnie lewym brzegiem Narwi obok rezerwatów „Rycerski Kierz” i „Wielki Dział” oraz częściowo przez Łomżyński Park Krajobrazowy Doliny Narwi. Szlak wyznaczony jest na terenach gmin: Miastkowo, Nowogród, Łomża (gm. miejska i gm. wiejska).

¹² Opis szlaków na podstawie: www.augustowski.home.pl, www.biebrza.org.pl, strony internetowe Urzędów Gmin oraz „Szlaki południowej Suwalszczyzny” W. Batura, RPK PTTK Suwałki, Wyd. Jaćwież, Suwałki 1999

Czerwony szlak (PL-2555-c)

Szlak biegnący w terenie zalesionym wzdłuż morenowego wału Czerwonego Boru z Giełczyna do szosy E-67. Długość szlaku 28 km. Początek trasy znajduje się w gminie Łomża.

Niebieski szlak (PL-2556-n)

Trasa piesza o długości 15 km z Giełczyna do miejscowości Wygoda. Szlak częściowo prowadzi przez wzgórza morenowe Czerwonego Boru. Początek trasy znajduje się w gminie Łomża.

Niebieski szlak (PL-2551-n)

Szlak pieszy z Morgownik do Lipska. Długość trasy wynosi 181,3 km. Na obszarze ujętym w opracowaniu szlak przebiega przez gminy: Nowogród, Mały Płock, Piątnica, Wizna, Rutki, Zawady, Trzcianne, Goniądz, Jaświły. Ciekawe miejsca na szlaku to m.in. Łomżyński Park Krajobrazowy Doliny Narwi, Rezerwat „Kalinowo”, Góra Strękowa, Biebrzański P.N., Twierdza Osowiec, śluza Dębowo.

Żółty szlak (PL -2544-y)

Rozpoczyna się w Wiźnie prowadzi przez Osowiec-Twierdzą do Goniądza. Długość trasy to 64,3 km. Przebiega początkowo skrajem Wysoczyzny Kolneńskiej – wysokim brzegiem Biebrzy przez gminy: Wizna, Jedwabne, Radziłów, Grajewo i Goniądz. Szlak o dużych walorach krajobrazowych.

Czerwony szlak (PL-2549-c)

Trasa o długości 9,5 km wiedzie przez Bagno Podlaskie z Barwika do osady Gugny w gminie Trzcianne (Biebrzański P.N.). Teren jest okresowo zalewany (po roztopach), więc szlak może być trudnodostępny.

Żółty szlak (PL-2550-y)

Szlak w formie pętli z Trzciannego przez Gugny i Werykle, o długości 20,5 km. Po drodze krajobrazy pól, lasów, torfowisk wysokich i wydm. Cały szlak wiedzie przez teren gminy Trzcianne.

Czerwony szlak (PL-2545-c)

Szlak z Rudy do Goniądza o długości 29 km przebiegający na terenach gmin Grajewo i Goniądz. Częściowo prowadzi przy starym korycie rzeki Ełk, a także przez bardzo ciekawy fragment lasu „Brzeziny Kapickie”.

Żółty szlak

Szlak z Augustowa do Ełku o długości 63,5 km. Biegnie początkowo wzdłuż Kanału Augustowskiego, potem głównie w terenie odkrytym poprzez Wzgórza Milewsko - Bargłowskie (morenę denną), podziwia się interesujące formy wytopiskowe martwego lodu w rejonie Łabętника, Reszek i Kukowa. Po drodze interesujące przykłady budownictwa ludowego i tradycji historycznych drobnoszlacheckich.

Zielony szlak (PL-258-z)

Trasa z Lipska przez Sztabin do Augustowa o długości 81,9 km prowadzi zachodnim skrajem Puszczy Augustowskiej i północnym obrzeżem Kotliny Biebrzańskiej. Interesująca głównie ze względów kulturowych – poznaje się wioski staroobrzędowców, relikty unitów, ślady II Wojny Światowej, tradycję po Karolu hr. Brzostowskim i po jego dziadzie Joachimie Chreptowiczu, ciekawe ludowe budownictwo, zabytkowe kościoły i kapliczki przydrożne. Szlak biegnie przez miasto i gminę Augustów oraz gminę Sztabin.

Niebieski szlak

Szlak z Augustowa przez Raczki do Bakalarzewa o długości 47 km. Droga wiedzie poprzez tereny Puszczy Augustowskiej, nad Rospudą. Ciekawym punktem na szlaku jest uroczysko – Święte Miejsce. Rokrocznie 24 czerwca, miejscowi mieszkańcy zbierają się w tym miejscu na odpust. Trasa wiedzie przez tereny miasta i gminy Augustów.

Zielony szlak (PL-256-z)

Trasa Augustów – Mikaszówka o długości 39,4 km. Szlak prowadzi wzdłuż Kanału Augustowskiego (częściowo też drogami holowniczymi) i przez puszczańskie lasy. Po drodze zobaczyć można m.in. Sanktuarium Maryjne w Studzienicznej, śluzę Swoboda, Rezerwat leśny „Stara Ruda”, dwukomorową śluzę Paniewo, Rezerwat „Perkuć” i drewniany kościółek z 1905 roku w Mikaszówce. Szlak biegnie przez tereny gmin Augustów (gm. miejska) i Płaska.

Żółty szlak (PL-254-y)

Szlak z Augustowa przez Danowskie do Mikaszówki o długości 61,2 km. Trasa okrąży jezioro Długie (Rezerwat Kalety) i dalej prowadzi przez zachodnią część Puszczy Augustowskiej. Ciekawymi punktami na trasie są: zabytkowy drogowy znak z 1935 roku, uroczysko z pomnikiem ku czci Powstańców Styczniowych z 1863 roku, letniskowa miejscowość Danowskie, malowniczo wkomponowana pomiędzy jezioro Blizno i Blizenko oraz Czarna Hańcza. Szlak biegnie przez gminy Augustów (gm. miejska), Nowinka i Płaska.

Niebieski szlak (PL-255-n)

Trasa z Augustowa do Mikaszówki przebiegająca przez południowe obszary Puszczy Augustowskiej. Długość trasy to 55,1 km. Ciekawe miejsca na szlaku: Jez. Sajno, rezerваты przyrody („Stara Ruda”, „Kozi Rynek”, „Kurjańskie Bagno”, „Starożyn”), uroczyska leśne, gdzie znajdują się pamiątki po powstaniu 1863 r. oraz walkach II Wojny Światowej, puszczańskie osady z drewnianymi zabudowaniami, zabytkowe śluzy Sosnowek i Mikaszówka. Przebiega przez gminy Augustów (gm. miejska), Sztabin i Płaska.

Czerwony szlak (PL-17-c)

Odcinek z Jastrzębiej do Sejnu o długości 89 km przecina z południa na północ wschodnią część Puszczy Augustowskiej i zapoznaje z jej zróżnicowaniem przyrodniczym. W obrębie uwzględnianego w opracowaniu obszaru szlak ten wiedzie przez tereny gmin Sztabin i Płaska.

Czarny szlak (PL-2532-s)

Szlak z Danowskich do Sucha Rzeczek (19,7 km długości) jest łącznikiem węzła szlaków Danowskie (32 węgierski czerwony z Krusznika i 21 niebieski z Suwałk, 4 żółty z Augustowa do Mikaszówki) ze strefą Kanału Augustowskiego (6 szlak zielony Augustów-Mikaszówka). Biegnie bezpośrednio nad jeziorami Blizno, Tobołowo, Serwy. Po drodze znajdują się miejsca pamięci narodowej. Fragment szlaku przebiega przez gminę Płaska.

Czarny szlak

Szlak z Mikaszówki do osady Rublowo „Bocianisko” biegnie przez ciekawe miejsca historyczne i stanowiska botaniczne wschodniej części Puszczy Augustowskiej. Po drodze m.in. śluzy Sosnowek, Tartak, Kudryńka, Kurzyniec oraz schrony bojowe „Linii Mołotowa”, ciekawe zabudowania wiejskie, kapliczki i krzyże drewniane. Przebiega przez gminę Płaska.

Ponadto powstają szlaki tematyczne takie jak „Szlak militarny ziemi łomżyńskiej” zainicjowany przez Klub Fort, wraz z muzeum militarnym umieszczonym we wnętrzu umocnień. Trwają również prace prowadzone przez Skansen Kurpiowski w Nowogrodzie i Lokalną Organizację Turystyczną, nad opracowaniem przebiegu trasy

przez wsie z budownictwem kurpiowskim oraz wytyczenie Kurpiowskiego Szlaku Bursztynowego (kopalnego). Planowany jest także Szlak Grodzisk Średniowiecznych Północnego Mazowsza wzdłuż rzeki Narwi.

Turystyczne szlaki rowerowe

Międzynarodowy szlak rowerowy Euro Velo R11

Jest to trasa wychodząca z Aten przez Macedonię, Serbię, Węgry, Słowację, a dążąca przez kraje nadbałtyckie i Finlandię do Norwegii – na Przylądek Północny. Suwalski oddział PTTK wytyczył etap przejście graniczne Ogródniki – Ruda (Gm. Grajewo) o długości 173,6 km. Z gmin leżących przy Szlaku Wodnym im. Króla Stefana Batorego trasa rowerowa R 11 przechodzi przez: Grajewo, Rajgród, Bargłów Kościelny, Augustów, miasto Augustów, Płaska. Planowana dalsza trasa przebiegać będzie przez gminy: Miastkowo, Nowogród, Łomża, Piątnica, Wizna, Jedwabne, Radziłów.

Podlaski Szlak Bociani

Szlak rozpoczyna się w Białowieży, a kończy w Goniądzu. Całkowita długość szlaku wynosi 206 km. Prowadzi przez najbardziej wartościowe przyrodniczo tereny Podlasia w tym parki narodowe: Białowiecki, Narwiański i Biebrzański. Obecnie, na uwzględnianym obszarze, szlak ten przebiega przez gminy Trzcianne i Goniądz. Planowane jest przedłużenie jego przebiegu do Stańczyków (o 183 km), wtedy trasa będzie prowadzić jeszcze przez gminy: Jaświły, Sztabin i Płaska.

Pierścień rowerowy Suwalszczyzny (część południowa) R-65

Trasa zaczyna się w Dowspudzie – a kończy w Żegarach. Jej długość to 176,2 km. Szlak przebiega przez tereny o dużych wartościach przyrodniczych oraz miejsca związane z historią regionu. Na uwzględnianym w niniejszym opracowaniu obszarze przebiega on przez gminy: Płaska, Sztabin, Bargłów Kościelny, Augustów.

Niebieski szlak - Rzeki Netty

Długość szlaku wynosi 39,7 km. Szlak biegnie przez gminy: Augustów, Bargłów Kościelny i Sztabin. Jego trasa prowadzi z Białobrzegów wzdłuż rzeki Netty i Kanału Augustowskiego do śluzy Sosnowo. Po drodze tzw. Necki Borek, resztki parku podworskiego w Netcie, przykłady ciekawego budownictwa drewnianego, śluzy i jazy na Kanale Augustowskim (zmodernizowane w XX w), polskie schrony bojowe z 1939 r. w Promiskach i Gliniskach, wsie Gabowe Grądy i Bór - osady staroobrzędowców z charakterystycznymi drewnianymi baniami, czyli łaźniami parowymi, w Białobrzegach zajazd „Stary Młyn” – drewniany młyn wodny z 1926 r., pomnik żołnierzy zamordowanych 23 września 1939 r. przez czołgistów radzieckich.

Zielony szlak - Wokół Jez. Białego i Jez. Studzieniczne

Jest to szlak o długości 27 km, przebiega na terenach gmin: Augustów (gm. miejska), Nowinka, Płaska. Szlak zaczyna się w Augustowie i prowadzi przez: Przewięż – śluzę Swoboda – Studzieniczną – osady Wojciech i Lipowiec do Augustowa. Trasa jest bardzo dobrze oznakowana, nie ma problemów z jej. Po drodze warto zobaczyć: Dom Wypoczynkowy PTTK w Augustowie z lat 30-tych XX w. zaprojektowany przez znanego architekta M. Nowickiego, rezerwat „Jezioro Kalety”, ścieżkę dydaktyczną Nadleśnictwa Szczebra, śluzę na Kanale Augustowskim - Przewięż i Swoboda, rezerwat florystyczny „Brzozowy Grąd” na wyspie na jeziorze Studzieniczne, rezerwat krajobrazowo – florystyczny „Stara Ruda”, dystroficzne Jezioro Ślepe, Sanktuarium w Studzienicznej obejmujące XIX-wieczny kościół i klasycystyczną kaplicę z 1872 r., Oficerski Yacht – Club, liczne pomniki przyrody.

Czerwony szlak - Wokół Jez. Kolno

Długość trasy wynosi 25,5 km. Szlak przebiega przez tereny gminy Augustów, zaczyna się w Białobrzegach, następnie biegnie przez wsie: Czarnucha, Rzepiski, Promiski Gabowe Grądy i kończy ponownie w Białobrzegach. Warte obejrzenia na trasie są: rezerwat „Jez. Kolno”, drewniany młyn wodny z 1926 r. oraz śluza na Kanale Augustowskim w Białobrzegach, drewniane chałupy w Kolnicy, izba pamięci poświęcona Henrykowi Dobrzańskiemu „Hubalowi” w Szkole Podstawowej w Kolnicy, molenna staroobrzędowców z 1948 r. w Gabowych Grądach, liczne drewniane i metalowe krzyże przydrożne, pomniki przyrody.

Żółty szlak - Wokół Jez. Sajno

Trasa o długości 35 km zaczynająca się w Augustowie. Prowadzi przez tereny gmin Augustów (miejskiej i wiejskiej). Jeden z najbardziej popularnych szlaków regionu, często uczęszczany przez turystów. Przebiega wokół jeziora Sajno jednego z największych i najpiękniejszych jezior Puszczy Augustowskiej. Po drodze budynek Starej Poczty z 1829 r. w Augustowie, niemieckie okopy z drugiej wojny światowej, galeria konaroplastyki i arboretum Bronisława Skowrońskiego w Sajenku, drewniany młyn wodny z 1926 r. i śluza na Kanale Augustowskim w Białobrzegach, liczne pomniki przyrody.

Niebieski szlak - Dolina Rospudy

Szlak o długości 33 km prowadzi z Augustowa wzdłuż rzeki Rospudy i Szczeberki do Świętego Miejsca i Józefowa (teren gmin Augustów i Nowinka). Ciekawe na trasie są: unikatowa Dolina Rospudy, Uroczysko „Święte Miejsce” oraz położone w okolicy szlaku ruiny pałacu hr. Ludwika Michała Paca oraz park w stylu angielskim z lat 20-tych XIX wieku w Dowspudzie.

Czarny Szlak wzdłuż Kanału Augustowskiego

Trasa łącznikowa z miejscowości Sucha Rzecznica do Mikaszówki w gminie Płaska. Szlak biegnie wzdłuż Kanału Augustowskiego, po drodze warto zobaczyć śluzę: Gorczyca, Paniewo, Perkuć, Mikaszówka oraz rezerwat przyrody „Perkuć”.

Szlak żółty (LO -7001 y)

Trasa z Rajgrodu do Ieśniczówki Grzędy o długości 19,5 km. Przebiega przez tereny gmin Rajgród i Goniądz. Warty zobaczenia jest pobliski rezerwat „Czerwone Bagno”.

Szlak zielony (LO -7002/BK - 7007 z)

Odcinek z Grajewa przez Osowiec-Twierdzę do wsi Gugny o długości 68,5 km. Biegnie przez gminy Grajewo, Goniądz i Trzcianna. Na trasie warto obejrzeć Fort II „Zaręczny”, ekspozycję przyrodniczą w siedzibie Biebrzańskiego P.N., muzeum Twierdzy Osowiec. Tuż przy Biebrzy znajdują się również wieże widokowe BPN.

Szlak niebieski BK -7006 n

Szlak z Osowca-Twierdzy przez Goniądz, Mońki, Suchowolę do Korycina o długości 126 km. Przebiega pograniczem Kotliny Biebrzańskiej i Wysoczyzny Białostockiej przez gminy Goniądz, Jaświły, Mońki.

Niebieski szlak im. Karola Brzostowskiego

Trasa ze Sztabina przez Krasnybór do Wilkowni o długości 44,3 km położona jest częściowo jest w gminie Sztabin. Szlak prowadzi znad Biebrzy w głąb Puszczy Augustowskiej.

Turystyczne szlaki wodne

Czarna Hańcza

Jest to jeden z najciekawszych i najpopularniejszych szlaków turystyki kajakowej w Polsce. Szlak podzielony jest na dwa odcinki: górny (Turtul – Jez. Wigry) oraz dolny (Jez. Wigry – Kanał Augustowski). Górny odcinek charakteryzuje się licznymi przeszkodami i bystrzami na rzece, w związku z tym jest trudniejszy technicznie. Etap od Jeziora Wigry do Kanału Augustowskiego jest stosunkowo łatwy technicznie i cieszy się dużą popularnością ze względu na swe walory krajobrazowo-przyrodnicze oraz dobrze rozwiniętą infrastrukturę przy szlaku (agroturystyka, pola biwakowe, gastronomia). Spływ dolnym odcinkiem Czarnej Hańczy organizowany jest w wielu wariantach i zajmuje zwykle kilka dni oraz obejmuje fragment Kanału Augustowskiego (do śluzy Sosnówek lub Mikaszówka). Na szlaku znajduje się wiele ciekawych miejsc m.in. pokamedulski zespół klasztorny w Wigrach. Szlak Czarnej Hańczy łączy się ze Szlakiem Wodnym im. Króla Stefana Batorego w miejscowości Rygól (gm. Płaska).

Kanał Augustowski

Kanał Augustowski wybudowany został w latach 1824-1839 i łączy dorzecza Wisły i Niemna. Wyrównywanie poziomu wody odbywa się za pomocą pracy systemu 18 śluz (z czego 14 na terenie Polski). Szlak wykorzystywany jest obecnie do turystyki kajakowej oraz rejsów Żeglugi Augustowskiej. Spływy kajakowe Czarłą Hańczą najczęściej kończone są za pierwszą lub drugą śluzą na Kanale (czyli Sosnówek lub Mikaszówka) – przeprawa przez śluzy stanowi dodatkową atrakcję na spływie. Rejsy statkami z Augustowa organizowane są z kolei najczęściej za śluzę Przewięź na Jez. Studzieniczne. Pozostałe odcinki Kanału są wykorzystywane z mniejszą intensywnością. Na odcinku Kanału od Augustowa do Rudawki infrastruktura turystyczna jest dobrze rozwinięta.

Rospuda

Rzeka Rospuda wypływa z Jez. Czarne, a uchodzi do Jez. Rospuda Augustowska (połączone z Jez. Necko). Szlak Rospudy (ok. 67 km) przeznaczony jest dla doświadczonych kajakarzy, ze względu na pojawiające się przeszkody w postaci powalonych drzew, bystrzy, mielizn czy nisko zawieszonych kładek nad rzeką. Infrastruktura turystyczna jest w miarę dobrze rozwinięta (agroturystyka, pola biwakowe, gastronomia). Ciekawymi punktami na szlaku są Pałac Paców w Dowspudzie oraz Uroczysko „Święte miejsce”. Szlak Rospudy łączy się ze Szlakiem Wodnym im. Króla Stefana Batorego w pobliżu Augustowa.

Netta

Koryto rzeki Netty może być wykorzystywane jako alternatywna trasa dla Kanału Augustowskiego na odcinku Białobrzegi – śluza Sosnowo. Szlak ten biegnie równolegle do Kanału Augustowskiego, przez tereny o dużych walorach przyrodniczo-krajobrazowych. Jest on stosunkowo mało uczęszczany przez wodniaków.

Biebrza

Szlak kajakowy Biebrzy rozpoczyna się w Ragożynku a kończy u ujścia Biebrzy do Narwi (ok. 146 km) i w zasadzie cały przebiega w granicach Biebrzańskiego Parku Narodowego. Szlak jest raczej łatwy technicznie, aczkolwiek utrudnieniem może być bujna roślinność podwodna oraz niedostępność brzegów (szuwały). Biebrza jest wyjątkowa pod względem wartości przyrodniczych – głównie mokradeł i bytującego tu ptactwa wodnego. Na trasie istnieje kilkanaście wyznaczonych pól biwakowych i liczne gospodarstwa agroturystyczne oraz wiele wież widokowych, z których można podziwiać krajobrazy rozległych bagien. Szlak jest oznakowany (pola biwakowe, odległości do kolejnych pól itp.). Z uwagi na okres lęgowy ptactwa przepłynięcie etapu z Osowca do Brzostowa w okresie 01.01-23.06 wymaga zgody Dyrektora BPN. Ponadto w obrębie parku narodowego

obowiązuje zakaz używania silników motorowych. Szlak ten pokrywa się ze Szlakiem Wodnym im. Króla Stefana Batorego na odcinku od ujścia Biebrzy do Narwi do śluzy Dębowo.

Jęgrznia - Ełk

Szlak kajakowy z Jeziora Rajgrodzkiego rzekami Jęgrznia i Ełk do Biebrzy. Otaczają go mokradła Biebrzańskiego PN. Szlak dość trudny i mało uczęszczany z uwagi na częściowo porośniętą roślinnością koryto rzeki. Na odcinku leżącym w Biebrzańskim PN znajduje się jedno pole biwakowe. Połączenie szlaku ze Szlakiem Wodnym im. Króla Stefana Batorego znajduje się poniżej wsi Wroceń (gm. Goniądz).

Narew

Szlak wodny Narwi od Jeziora Siemianówka (lub Narewki) do Nowogrodu. Wiedzie przez obszary o wybitnych walorach kulturowych, krajobrazowych i przyrodniczych - łączy trzy parki narodowe: Białowiecki, Narwiański i Biebrzański. Narew na tym odcinku tworzy rozległe powierzchnie torfowisk i jest przykładem rzeki anastomozującej - płynącej siecią rozgałęziających się i łączących się koryt. Szlak ten pokrywa się ze Szlakiem Wodnym im. Króla Stefana Batorego na odcinku Nowogród – ujście Biebrzy.

Pisa

Pisa (dopływ Narwi) jest ładnym i malowniczym szlakiem - typową rzeką nizinną. Najpiękniejsze odcinki spotykamy w jej górnym i dolnym biegu. W partii środkowej przepływa przez tereny podmokłe, łąkowe. Na całej swej długości jest szlakiem żeglownym. Dość głęboka (1 - 1,8 m), najpłytsze przejścia ma przy ujściu do rzeki Narwi. Na całym odcinku rzeka wije się i silnie meandruje. Na całej długości średni spadek wody wynosi 32 cm na kilometr. Przepłynięcie rzeki z Pisy do Nowogrodu zajmuje 4 - 5 dni. Szlak kajakowy rzeki Pisy zaliczany jest do łatwych (spływy zwykle zaczynane są na jez. Roś, a kończone w Nowogrodzie). Stanowi połączenie Szlaku Batorego z Wielkimi Jeziorami Mazurskimi.

Turystyczne szlaki konne

Leśny szlak konny

Trasa dla turystyki konnej o długości ok. 400 km prowadzi z Orzysza przez Biebrzański Park Narodowy, Puszcę Augustowską do Wigierskiego Parku Narodowego. Zawiera kilka pętli i odnóg, doprowadzających do stadnin lub dobrych miejsc na stajnie. Szlak przebiega przez: Biebrzański Park Narodowy – 13 km, Nadleśnictwo Białobrzegi – 88 km, Nadleśnictwo Płaska – 52 km, Nadleśnictwo Szczebra - 34 km, Nadleśnictwo Augustów - 25 km, Nadleśnictwo Suwałki - 7 km, Wigierski Park Narodowy - 27 km. W jego skład wchodzi Szlak Konny Puszczy Augustowskiej stanowiąc ciąg dróg i ścieżek o łącznej długości 246 km.

Na uwzględnianym w audycie obszarze bardzo dobrze rozwinięta jest sieć szlaków turystycznych w rejonie Puszczy Augustowskiej oraz Biebrzańskiego Parku Narodowego. Wytyczonych tam zostało wiele tras biegnących przez cenne przyrodniczo i kulturowo miejsca. Kilka tras zarówno pieszych jak i rowerowych biegnie tuż przy Szlaku - przy brzegu Kanału Augustowskiego oraz Biebrzy - co daje możliwość uprawiania innych (niż wodna) rodzajów turystyki w bezpośredniej bliskości Szlaku. Jest to istotne zwłaszcza w przypadku ograniczenia dostępności Biebrzy w granicach Biebrzańskiego P.N. dla turystki wodnej w okresie od 1 stycznia do 23 czerwca oraz dla jednostek z napędem silnikowym. Różne rodzaje szlaków turystycznych często się ze sobą krzyżują, a na niektórych odcinkach pokrywają – co daje możliwość ich wykorzystania dla wielu form turystyki oraz modyfikowania założonych tras wyieczek. Szlaki piesze często biegną w urozmaiconym terenie - atrakcyjnym z punktu widzenia narciarstwa biegowego - a także duktami leśnymi i drogami polnymi, które dostępne są dla

rowerzystów (jednak ze względu na piaszczyste podłoże przejazd rowerem przez niektóre fragmenty szlaków pieszych może być utrudniony). Uwagę zwraca dużo mniejsze zagęszczenie szlaków w okolicach Łomży, pomimo sporego potencjału terenów pod kątem szlaków rowerowych. Bardzo istotne z punktu widzenia promocji makroregionu są długodystansowe szlaki: Euro Velo czy Szlak Bociani.

Obiekty sportowo-rekreacyjne

Ważnym elementem uzupełniającym infrastrukturę turystyczną są istniejące w regionie obiekty sportowe-rekreacyjne. Na opisywanym w opracowaniu obszarze najciekawszą ofertę przedstawia Augustów – z wyciągiem nart wodnych oraz kompleksami boisk i krytych pływalni. Poza tym w zasadzie każda gmina posiada ogólnodostępny stadion, na którym odbywają również imprezy plenerowe lub halę sportową. Obiekty te zlokalizowane są często przy placówkach oświatowych. W najbliższych latach planowana jest także budowa boisk sportowych typu Orlik-2012 w wielu gminach województwa podlaskiego.

Fotografia nr 34. Najlepiej przygotowane pod względem zapewnienia infrastruktury sportowej turystom są gminy nadbiebrzańskie. Dolistowo.
Źródło: Archiwum PART SA

Tabela nr 54. Obiekty sportowo-rekreacyjne na podlaskim odcinku Szlaku Batorego.

Lp.	Gmina	Rodzaj obiektu	Charakterystyka
1	Gmina Miastkowo	b.d	
2	Gmina Nowogród	b.d	
3	Miasto Łomża	Stadion piłkarski ŁKS Łomża ul. Zjazd 18 18-400 Łomża	Pojemność 4000 osób.
4	Gmina Łomża	b.d	
5	Gmina Rutki	b.d	
6	Gmina Zawady		
7	Gmina Wizna	Gminna Hala Sportowa w Wiźnie	Wymiary 24m/35m/10m Boisko do siatkówki plażowej
8	Gmina Zbójna	Kompleks boisk sportowych w Zbójnej	b.d.
9	Gmina Piątnica	Gminna Hala Sportowa w Piątnicy ul. Szkolna 31	Wymiary 24 m x 44 m x 8 m.
		Gminny stadion piłkarski w Piątnicy	Na stadionie znajdują się między innymi.: - pełnowymiarowe boisko do piłki nożnej i ręcznej; - bieżnia o długości 333 m.; - skocznia do skoku w dal;

Lp.	Gmina	Rodzaj obiektu	Charakterystyka
			- rzutnie do rzucania oszczepem, dyskiem i pchnięcia kulą; - trybuny.
10	Gmina Jedwabne	Gminny Stadion Sportowy ul. Olsztyńska, Jedwabno	b.d.
11	Gmina Mały Płock	b.d.	b.d.
12	Gmina Radziłów	b.d.	b.d.
13	Gmina Grajewo	Stadion miejski im. Witolda Terleckiego ul. Piłsudskiego 30 A Grajewo	Boisko o wymiarach 105 m długości i 64 m szerokości, 1500 miejsc siedzących na trybunie głównej oraz 240 miejsc na trybunie dla gości.
14	Gmina Rajgród	b.d.	
15	Gmina Trzciannę	Wiata turystyczna na polu namiotowym BPN w Barwiku	Ok. 20 miejsc.
16	Gmina Mońki	Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji w Mońkach ul. Sportowa 1 19-101 Mońki	b.d.
17	Gmina Goniądz	Stadion Miejski w Goniądzu	Pojemność około 200-400 osób. Wymiary boiska 98 m x 55 m.
		Wiaty turystyczne na polu namiotowym BPN „Bóbr” w Osowcu-Twierdzy	Ok. 160 miejsc.
		Miejski Ośrodek Wypoczynku i Rekreacji w Goniądzu	Boisko do siatkówki plażowej
18	Gmina Jaświły	Planowana budowa boiska sportowego „ORLIK-2012” w Jaświłach	b.d.
19	Gmina Augustów	b.d.	b.d.
20	Gmina miejska Augustów	Centrum Sportu i Rekreacji w Augustowie ul. Sucharskiego 15 16-300 Augustów	Kompleks rekreacyjno – sportowy posiadający basen (wym. 25 m x 12,5 m x 1,2 m do 3,4 m głębokości), mały basen (wym. 12,4 m x 7 m x 0,8 m głębokości) z urządzeniami do masażu powietrzno-wodnego, wanny do gorących kąpeli z hydro - masażem, zjeżdżalnię wodną o długości 92 m, saunę, siłownię, solarium, salon odnowy biologicznej oraz bar kawowy. Obiekt doskonale nadaje się do całorocznej rekreacji i rehabilitacji. W pełni przystosowany dla osób niepełnosprawnych ruchowo. Augustowskie Centrum Sportu i Rekreacji w roku 2002 zostało uznane przez Urząd Kultury Fizycznej i Sportu za najlepiej zaprojektowany i wykonany obiekt sportowy w kategorii krytych pływalni.
		Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji ul. Tytoniowa 1 16-300 Augustów	Oferuje korty tenisowe, wyciąg nart wodnych, boiska piłkarskie (ORLIK 2012), stadion LA, boiska do siatkówki plażowej, kąpielisko, wypożyczalnię sprzętu pływającego oraz pawilon gastronomiczny.
		Elektryczny Wyciąg Nart Wodnych MOSiR w Augustowie	Pierwszy w Polsce profesjonalny wyciąg dla narciarzy wodnych na Jeziorze Necko. Jego długość wynosi 740 m., a maksymalna prędkość, jaką może rozwinąć - 58 km/h. Z wyciągu może korzystać jednocześnie 8 osób. Za otwarcie wyciągu Miasto otrzymało prestiżową nagrodę Prezesa Polskiej Organizacji Turystycznej „Przebiśnięć '99”.
		Kręgielnia "Garaż" ul. Sucharskiego 2a 16-300, Augustów	Wyposażona jest w cztery nowoczesne tory do gry w kręgle, bilard, darts, piłkarzyki, air hockeya czy też automaty jednorękiego

Lp.	Gmina	Rodzaj obiektu	Charakterystyka
			bandyty.
		Lodowisko syntetyczne Ogród rekreacyjno-wypoczynkowy "STRUŚ" ul. Arnikowa 18 16-300 Augustów	Całoroczne, powierzchnia 240 m ² , można też zobaczyć tutaj strusie afrykańskie.
21	Gmina Nowinka	b.d.	b.d.
22	Gmina Płaska	b.d.	b.d.
23	Gmina Sztabin	b.d.	b.d.
24	Gmina Bargłów Kościelny	b.d.	b.d.

Źródło: Opracowanie własne PART SA na podstawie ankiet nadesłanych przez Urzędy Gmin oraz stron internetowych gmin obszaru projektowego.

Z powyższego zestawienia wynika, że pod względem obiektów sportowo-rekreacyjnych najciekawiej wypada Augustów. Obiekty rekreacyjne w tym mieście są laureatami kilku nagród oraz znajdują się niedaleko od projektowanego Szlaku. W pozostałych gminach znajdują się miejskie lub gminne stadiony, czy hale sportowe, zaś w mniejszych miejscowościach boiska. Obiekty te wykorzystywane są przy organizacji różnego rodzaju imprez. Są one ogólnodostępne dla lokalnej społeczności, a także udostępniane na zasadzie wynajmu na określony czas. Niestety na przeważającej części Szlaku nie ma takich obiektów w bliskiej jego odległości (wyjątek - Łomża i Augustów). Wart uwagi jest fakt, że właściciele gospodarstw agroturystycznych położonych niedaleko Szlaku często wzbogacają swoją ofertę adaptując fragmenty posesji na boiska np. do siatkówki, badmintonu czy place zabaw dla dzieci.

3.3.4. USŁUGI ZWIĄZANE Z TURYSTYKĄ.

Analiza usług związanych z turystyką jest niczym innym jak analizą dostępności oferty związanej ze Szlakiem Batorego. Pokazuje ona przede wszystkim stopień skomercjalizowania produktu, a także kompleksowość produktu. Do najważniejszych kategorii usług zaliczyć można:

- wypożyczalnie sprzętu turystycznego,
- organizatorzy turystyki,
- sklepy ze sprzętem turystycznym.

Wypożyczalnie sprzętu

Tereny gmin leżących bezpośrednio przy Szlaku są atrakcyjne dla turystyki rowerowej. W zasadzie w większości gospodarstw agroturystycznych w regionie jest możliwość wypożyczenia roweru (dla gości często za darmo). Najwięcej podmiotów oferujących wypożyczenie roweru znajduje się w gminie Goniądz oraz w Augustowie – czyli tam gdzie ruch turystyczny jest największy.

Tabela nr 55. Wypożyczalnie sprzętu turystycznego na podlaskim odcinku Szlaku Batorego.

Lp.	Gmina	Rodzaj obiektu	Rodzaj oferowanego sprzętu
1	Gmina Miastkowo	b.d.	b.d.
2	Gmina Nowogród	b.d.	b.d.
3	Miasto Łomża	b.d.	b.d.
4	Gmina Łomża	b.d.	b.d.
5	Gmina Rutki	b.d.	b.d.
6	Gmina Zawady	b.d.	b.d.
7	Gmina Wizna	Wypożyczalnia Tomasz Borawski Ul. Kombatantów 2	Rowery, namioty, łyżwy, przyczepy do transportu kajaków i łodzi
8	Gmina Zbójna	b.d.	b.d.
9	Gmina Piątnica	b.d.	b.d.
10	Gmina Jedwabne	b.d.	b.d.
11	Gmina Mały Płock	b.d.	b.d.
12	Gmina Radziłów	b.d.	b.d.
13	Gmina Grajewo	b.d.	b.d.
14	Gmina Rajgród	b.d.	b.d.
15	Gmina Trzcianne	b.d.	b.d.
16	Gmina Mońki	b.d.	b.d.
17	Gmina Goniądz	Robert i Joanna Dembowscy Wroceń 44 19-110 Goniądz	Rowery górskie, namioty, kuchenki gazowe
		„Bartłowizna” Ośrodek Szkoleniowo-Wypoczynkowy ul. Nadbiebrzańska 32, 19-110 Goniądz	Rowery górskie
		Artur Bielawski Ul. Rybacka 4 19-110 Goniądz	Rowery górskie
18	Gmina Jaświły	Mirosław Witkowski Dolistowo Stare 108	Rowery górskie
19	Gmina Augustów	b.d.	b.d.
20	Miasto Augustów	Jan Wojtuszek, ul. Nadrzeczna 62a	Rowery górskie
		„Necko” ul. Sportowa (camping Bartek),	Rowery górskie
		Ośrodek Kolonijny „Jędrzek” (sezonowy), ul. Wczasowa 2,	Rowery górskie
		„Solar – Sky”, ul. Portowa (przy moście),	Rowery górskie
		„Szuflada Cafe & Bar”, ul. Księdza Skorupki 2 c,	Rowery górskie
		Zbigniew Karczewski, ul. 29 Listopada 9,	Rowery górskie

Lp.	Gmina	Rodzaj obiektu	Rodzaj oferowanego sprzętu
		Wypożyczalnia, ul. Tytoniowa 7	Quady, paintball, ATV
		„Auto-moto”, ul. Norwida 6/5,	Quady, samochody, skutery, przyczepy, ławety
21	Gmina Nowinka	b.d.	b.d.
22	Gmina Płaska	„Karczma Starożyn”, 16-326 Płaska 1	Rowery górskie
		Wypożyczalnia sprzętu rekreacyjnego "Aqua Trip" Płaska 82A 16-326 Płaska tel. 513188723	Rowery górskie, namioty
23	Gmina Sztabin	Państwo Raczkowscy Kopytkowo, 16-310 Sztabin	Rowery górskie
24	Gmina Bargłów Kościelny	b.d.	b.d.

Źródło: Opracowanie własne PART SA na podstawie ankiet nadesłanych przez Urzędy Gmin oraz stron internetowych gmin obszaru projektowego.

Organizatorzy turystyki

Na terenie gmin leżących przy Szlaku działa sporo firm oferujących organizację imprez turystycznych (uwzględnio tylko firmy organizujące turystykę w regionie). Z uwagi na główne atrakcje regionu przyciągające turystów, są to firmy specjalizujące się w obsłudze turystyki wodnej (kajakowej i żeglarskiej) oraz przyrodniczej. W ich ofercie są najczęściej: transport, zakwaterowanie, kompleksowa organizacja spływów kajakowych, usługi przewodnickie i edukacyjne w Biebrzańskim PN. W rejonie Parku swe usługi świadczy także wielu licencjonowanych przewodników po BPN (ich lista jest dostępna na stronie internetowej Biebrzańskiego Parku Narodowego (www.biebrza.org.pl)). Wykaz organizatorów turystyki regionie przedstawiono w tabeli poniżej.

Tabela nr 56. Organizatorzy turystyki na podlaskim odcinku Szlaku Batorego.

Lp.	Gmina	Firma	Oferta
1	Gmina Miastkowo	b.d.	b.d.
2	Gmina Nowogród	b.d.	b.d.
3	Miasto Łomża	Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze im. Adama Chętnika Oddział w Łomży ul. Wojska Polskiego 1 18-400 Łomża	<ul style="list-style-type: none"> Wycieczki krajowe i zagraniczne Spływy kajakowe Imprezy integracyjne
		Biuro podróży „SKATUR”	<ul style="list-style-type: none"> Zwiedzanie Łomży i okolic,

Lp.	Gmina	Firma	Oferta
		ul. Senatorska 23 18-400 Łomża	<ul style="list-style-type: none"> Rejsy gondolami i statkiem po Narwi Sprzedaż wczasów krajowych i zagranicznych Kolonie, obozy i zielone szkoły Wycieczki edukacyjne dla szkół Wynajem autokarów
		"ROBIN" Regionalne Biuro Turystyki 18-400 Łomża ul. Bema 37	<ul style="list-style-type: none"> Organizacja imprez integracyjnych, zielonych szkół Spływy Narwią Kuligi
		TurLomza.pl Ul. Sienkiewicza 10/1 18-400 Łomża	<ul style="list-style-type: none"> Organizacja lokalnych imprez turystycznych: spływów, rajdów rowerowych, biesiad Sprzedaż biletów i wczasów krajowych i zagranicznych
		PODRÓŻNICZEK - Organizator Turystyki Przyrodniczej ul. Dworna 18 18-400 Łomża	<ul style="list-style-type: none"> Wycieczki, biwaki Program pobytu ornitologów Program pobytu botaników Rajdy rowerami Spływy rzekami Obserwacje przyrody, utrwalanie obrazów i dźwięków Wczasy, pobyty weekendowe Imprezy folklorystyczne i okolicznościowe Pilotaż, przewodnictwo Loty motolotnią i balonem
4	Gmina Łomża	b.d.	b.d.
5	Gmina Rutki	b.d.	b.d.
6	Gmina Zawady	Stowarzyszenie Alternatywnych Sportów Rekreacji i Turystyki INTEGRA Strękowa Góra 24 16-075 Zawady	Organizacja imprez o charakterze sportowo-rekreacyjnym.
7	Gmina Wizna	b.d.	b.d.
8	Gmina Zbójna	b.d.	b.d.
9	Gmina Piątnica	b.d.	b.d.
10	Gmina Jedwabne	"BIENAR – TUR" ul. Nowa 35 Jedwabne	Organizacja spływów Biebrzą i Narwią
11	Gmina Mały Płock	b.d.	b.d.
12	Gmina Radziłów	b.d.	b.d.
13	Gmina Grajewo	b.d.	b.d.
14	Gmina Rajgród	b.d.	b.d.

Lp.	Gmina	Firma	Oferta
15	Gmina Trzcianne	Małgorzata i Krzysztof Górscy Nowa Wieś 133 - kol. Karczak 19-104 Trzcianne	<ul style="list-style-type: none"> Spływy tratwami Przejazdy samochodami terenowymi Psie zaprzęgi Warsztaty tkackie
16	Gmina Mońki	Biuro Turystyki "BIAL-TUR" oddział Mońki Al. Niepodległości 2A/7 19-100 Mońki	<ul style="list-style-type: none"> Organizacja spływów Wycieczki po Podlasiu Sprzedaż biletów i wczasów krajowych i zagranicznych
17	Gmina Goniądz	„Biebrza Adventure” - aktywna agroturystyka Wroceń 44 19-110 Goniądz	<ul style="list-style-type: none"> Podróże tratwami Wodne wyprawy kajakiem, kanu lub drewnianą tratwą Wycieczki w kameralnych grupach piesze, rowerowe lub objazdowe mikrobusem Różnorodna baza noclegowa - od noclegu na tratwie, pod namiotem, w stodole na sianie do noclegu w kwaterze agroturystycznej lub hotelu Kuchnia regionalna bogata w zdrowe, swojskie wyroby
		Biebrza Eco-Travel 19-110 Goniądz ul. Kościuszki 26/11	<ul style="list-style-type: none"> Wyprawy na bagna biebrzańskie z przewodnikiem Warsztaty ekologiczne dla dzieci i młodzieży Spływy rzeką Imprezy integracyjne dla firm Loty balonem nad Biebrzą i Rospudą Foto-safari
		NATURE EXPLORER ul. Nowy Świat 24 19-110 Goniądz	<ul style="list-style-type: none"> Wyprawy piesze do Biebrzańskiego PN i Twierdzy Osowiec Spływy Biebrzą oraz jej dopływami Wyprawy rowerowe Warsztaty przyrodnicze i kulturowe, ćwiczenia terenowe dla dzieci, młodzieży i studentów Pobyty integracyjne i szkoleniowe dla firm Pobyty kulinarne Wyprawy wędkarskie Organizacja noclegów Sprzedaż wydawnictw i pamiątek Informacja turystyczna o regionie
18	Gmina Jaświły	Mirosław Witkowski Dolistowo Stare 108	<ul style="list-style-type: none"> Wyprawy na bagna biebrzańskie Spływy Jazda konna Wycieczki na Litwę Kuchnia regionalna Sauna

Lp.	Gmina	Firma	Oferta
19	Gmina Augustów	Stadnina Koni Żarnowo Agnieszka Winkler Żarnowo I nr 36 16-300 Augustów	Organizacja rajdów i obozów konnych
20	Gmina miejska Augustów	Przedsiębiorstwo Żegluga Augustowska w Augustowie Sp. z o.o. ul. 29 Listopada 7 16-300 Augustów,	Rejsy po Kanale Augustowskim i augustowskich jeziorach
		SIROCCO Biuro Turystyczne ul. Zarzecze 3a 16-300 Augustów	Organizacja spływów kajakowych
		Przedsiębiorstwo Turystyczne SZOT ul. Konwaliowa 2 16-300 Augustów	<ul style="list-style-type: none"> Organizacja spływów kajakowych Wycieczki Imprezy integracyjne dla firm
		NECKO Biuro Turystyczne ul. Wojska Polskiego 53a 16-300 Augustów	Organizacja spływów kajakowych
		CAMPA Przedsiębiorstwo Turystyczne ul. Obrońców Westerplatte 9/36 16-300 Augustów	Organizacja spływów kajakowych
		AUGUSTOW SUMMER CAMP ul. Młodości 21 16-300 Augustów	<ul style="list-style-type: none"> Obozy językowe Obozy sportowe Kolonie
		Biuro usług Turystycznych ŻAK- TOURIST ul. Rybacka 2 16-300 Augustów	<ul style="list-style-type: none"> Wycieczki krajowe i zagraniczne, pielgrzymki Wycieczki szkolne i zielone szkoły Rezerwacje noclegów Ubezpieczenia turystyczne Wynajem busów i autokarów Sprzedaż biletów
		SZEKLA-PORT Przedsiębiorstwo Turystyczne ul. Nadrzeczna 70A 16-300 Augustów	<ul style="list-style-type: none"> Organizacja spływów kajakowych Obozy żeglarskie Imprezy integracyjne Wczasy w ośrodku wypoczynkowym Kolonie i zielone szkoły
		Organizator Turystyki Aktywnej i Sportu "STREFA" Tomasz Zębala ul. Kościuszki 42 16-300 Augustów	<ul style="list-style-type: none"> Organizacja spływów kajakowych Obozy i kursy żeglarskie
		„Pub Blues Brothers”, Augustów,	Rejsy katamaranami
21	Gmina Nowinka	b.d.	b.d.

Lp.	Gmina	Firma	Oferta
22	Gmina Płaska	„Karczma Starożyn”, 16-326 Płaska 1	<ul style="list-style-type: none"> Organizacja kuligów, biesiad Wycieczki po regionie
23	Gmina Sztabin	Państwo Raczkowscy Kopytkowo, 16-310 Sztabin	<ul style="list-style-type: none"> Spływy Biebrzą, Jegrzną, Netą, Kanałem Augustowskim Wyprawy na bagna
24	Gmina Bargłów Kościelny	ZAJAZD ZAŚCIANEK Barszcze 30 16-320 Bargłów Kościelny	<ul style="list-style-type: none"> Rajdy i wycieczki konne Organizacja kuligów, przejazdów bryczkami, biesiad Organizacja imprez integracyjnych również z udziałem quadów

Źródło: Opracowanie własne PART SA na podstawie ankiet nadesłanych przez Urzędy Gmin oraz stron internetowych gmin obszaru projektowego.

Sklepy ze sprzętem turystycznym

Sklepy turystyczne w bezpośredniej bliskości Szlaku znajdują się w zasadzie tylko w Łomży, Goniądzu i w Augustowie. Oferują głównie standardowy asortyment sportowy, a także sprzęt i akcesoria przede wszystkim dla wodniaków i rowerzystów. W wielu nawet niedużych miejscowościach można nabyć sprzęt, akcesoria i zezwolenia wędkarskie.

Tabela nr 57. Sklepy ze sprzętem turystycznym na podlaskim odcinku Szlaku Batorego

Lp.	Gmina	Sklepy turystyczno-sportowe
1	Gmina Miastkowo	b.d.
2	Gmina Nowogród	b.d.
3	Miasto Łomża	Klan s.c. Sklep Sportowy, ul. Dworna 1, Łomża Klan s.c. Sklep Sportowy, ul. Długa 8, Łomża Sklep sportowy, Al. Piłsudskiego 73, Łomża
4	Gmina Łomża	b.d.
5	Gmina Rutki	b.d.
6	Gmina Zawady	b.d.
7	Gmina Wizna	b.d.
8	Gmina Zbójna	b.d.
9	Gmina Piątnica	b.d.
10	Gmina Jedwabne	b.d.
11	Gmina Mały Płock	b.d.
12	Gmina Radziłów	b.d.
13	Gmina Grajewo	Sklep wielobranżowy, Plac Niepodległości 20, Grajewo

Lp.	Gmina	Sklepy turystyczno-sportowe
14	Gmina Rajgród	b.d.
15	Gmina Trzcianne	b.d.
16	Gmina Mońki	Sklep wielobranżowy, ul. Wyzwolenia 13a
17	Gmina Goniądz	Sklep sportowy, ul. Wojska Polskiego 1, Goniądz
18	Gmina Jaświły	b.d.
19	Gmina Augustów	b.d.
20	Gmina miejska Augustów	ABC. Sklep rowerowy, ul. Nowomiejska 3, Augustów
		Sklep sportowy, ul. Hoża, Augustów
		„Kormoran”, ul. Kopernika 3, Augustów
		„Stynka”, ul. Mostowa 12, Augustów
		Sklep papirniczo – sportowy, Rynek Zygmunta Augusta 2, Augustów
		Sklep ze sprzętem pływackim, ul. mjr Sucharskiego 15, Augustów
		Sklep nurkowy, ul. Chreptowicza, Augustów
		Sklep sportowy „Mega sport”, ul. Mostowa 1, Augustów
21	Gmina Nowinka	b.d.
22	Gmina Płaska	b.d.
23	Gmina Sztabin	b.d.
24	Gmina Bargłów Kościelny	b.d.

Źródło: Opracowanie własne PART SA na podstawie ankiet nadesłanych przez Urzędy Gmin oraz stron internetowych gmin obszaru projektowego.

Fotografia nr. 35. Wypożyczalnia sprzętu wodnego powinny móc obsłużyć zorganizowane grupy turystów (powyżej 10 osób). Gmina Płaska.

Źródło: Archiwum PART S.A.

3.3.5. INFORMACJA TURYSTYCZNA.

Informacja turystyczna związana bezpośrednio ze Szlakiem Batorego to nic innego, jak punkty informacji turystycznej (jednostki świadczące usługi informacji turystycznej) oraz oznakowanie szlaku (nie tylko w kontekście jego wyznaczenia w terenie, ale również tablic informacyjnych zawierających informacje na temat danego odcinka Szlaku i jego najważniejszych walorów).

Większość jednostek informacji turystycznej znajdujących się na obszarze Szlaku podlega władzom samorządowym szczebla lokalnego, bądź jest prowadzonych przez organizacje pozarządowe lub podmioty prywatne. Są to głównie lokalne centra informacji turystycznej (powiatowe, gminne, miejskie) bądź tzw. punkty it (gdzie udzielanie informacji jest zadaniem dodatkowym). Do pierwszej kategorii należą 4 jednostki, w tym:

1. Centrum Informacji Turystycznej przy Augustowskiej Organizacji Turystycznej – położone w bardzo dogodnym miejscu w centrum miasta, na rynku Zygmunta Augusta. Oznaczone tablicą z symbolem „it”. Otwarte w sezonie 7 dni w tygodniu w godzinach 8-20 (weekendy 10-18). Posiada duże pomieszczenie do obsługi turystów, płatne i bezpłatne materiały o wysokiej zawartości merytorycznej. Jego pracownicy są przyjaźnie nastawieni do turystów i posiadają wystarczającą wiedzę, która uzupełniona jest wiadomościami z Internetu. Udzielają informacji również w obcych językach. Poza działalnością podstawową punkt prowadzi także sprzedaż pamiątek, map i przewodników. Strona Centrum: www.augustow.eu
2. Punkt Informacji Turystycznej przy Biebrzańskim Parku Narodowym zlokalizowany w siedzibie Parku. Czynny od 7.30 do 15.30 pięć dni w tygodniu. Dobrze dostępny dla niepełnosprawnych i oznakowany tabliczką z nazwą. W ścianie budynku Parku znajduje się ponadto infokiosk. Sam punkt składa się z wydzielonej strefy obsługi turysty. Znajdują się tu płatne i bezpłatne materiały. Można kupić pamiątki i gadżety. Pracownicy punktu mają bardzo serdeczny stosunek do turystów i są dobrymi specjalistami. Punkt obsługuje turystów również w obcych językach.

Niewiele z tych punktów posiada własną stronę internetową, a te które posiadają nie są ze sobą sprzężone wobec czego nie istnieje wymiana informacji, ich weryfikacja i gromadzenie pomiędzy jednostkami.

Jednostki świadczące usługi informacji turystycznej poza podstawową działalnością na terenie Szlaku to:

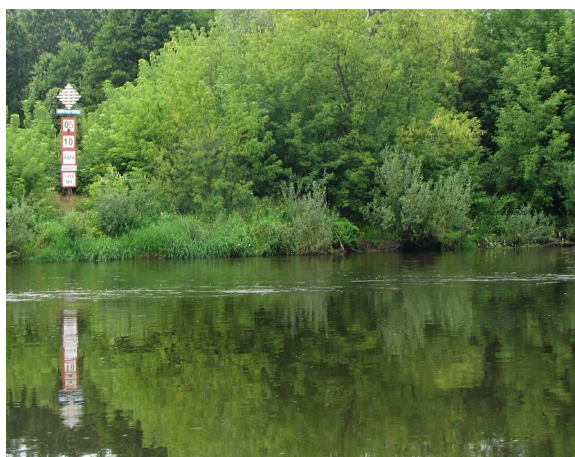
3. Punkt Informacji Turystycznej przy siedzibie Łomżyńskiego Parku Krajobrazowego Doliny Narwi w Piątnicy. Czynny od 7.30 do 15.30 pięć dni w tygodniu. Działa w ramach Lokalnej Organizacji Turystycznej „Brama na Bagna”.
4. Punkt Informacyjny przy PTTK w Łomży. Informacje o Łomży i jej najbliższej okolicy. Niewiele bezpłatnych publikacji.
5. Punkt Informacji Turystycznej przy MGOK w Sztabinie. Całodobowy punkt informacji turystycznej BPN i Podlasia.
6. Informacja Turystyczna przy Urzędzie Miejskim w Nowogrodzie. Otwarty pięć dni w tygodniu w godzinach 8 – 16. Mieści się w budynku urzędu. Do udzielania informacji wydelegowana jest jedna osoba. Brak typowego pomieszczenia. Można tu uzyskać rzetelną informację na temat regionu i otrzymać bezpłatne materiały informacyjne i promocyjne o gminie. Przy budynku zamontowano infokiosk.

Warto pamiętać, że materiały informacyjne przeznaczone dla turysty wodnego są specyficzne - powinny zawierać informacje żeglugowe (np. wysokości, szerokości mostów, godziny pracy osób obsługujących śluzę, telefony kontaktowe etc.), być dostosowane do warunków w jakich będą używane - najlepiej zalaminowane bądź w specjalnych okładkach. Do tej pory nie istnieje żaden przewodnik do turystyki wodnej dedykowany Szlakowi, jest natomiast kilka wydawnictw, które opisują te jego odcinki, które są najczęściej odwiedzane przez turystów.

Informacja turystyczna to nie tylko informacja. Zajmuje się ona także całym zespołem działań umożliwiających przemieszczanie się turystów po regionie, zapewnia im lepszą orientację w terenie, stanowi pomoc w pełnym poznaniu walorów turystyczno – krajozrazowych. Na infrastrukturę oznakowań na terenie objętym audytem składają się oznakowania Szlaku, miejsc i atrakcji turystycznych. Niestety brak jest dokładnych danych dotyczących oznakowania w powiatach województwa podlaskiego leżących na Szlaku. Z wizji lokalnej wynika jednak, że jest ona niewystarczająca i nieustandaryzowana. Słabo funkcjonuje oznakowanie miejsc i atrakcji turystycznymi znakami drogowymi. Często taki stan jest wynikiem braku środków finansowych na tego typu przedsięwzięcie. Utrudnia to turystom dotarcie do najciekawszych miejsc w regionie.

Sam Szlak im. Króla Stefana Batorego nie jest jeszcze oznakowany turystycznie, jednak na ciekach wodnych wchodzących w jego skład istnieje oznakowanie wodne – w tym tzw. kilometraż (fot x), pokazujący odległość co kilometr. Nie wszędzie jednak jest on stosowany czy dobrze widoczny. W biebrzańskim Parku Narodowym nie stosuje się takich oznakowań z powodów estetycznych, zaś na Kanale Augustowskim jest on widoczny tylko przy charakterystycznych miejscach – np. Śluzach.

Fotografia nr 36 i 37. Oznakowanie wodne na rzece Narew.

Źródło: Archiwum PART SA

Przy tworzeniu oznakowania turystycznego Szlaku ważna jest jego jednolitość i czytelność dla wszystkich jego użytkowników. Najlepiej zastosować w tym przypadku ogólnoturystyczne znaki turystyki wodnej i znaki żeglugowe. Oznakowanie to powinno być dostosowane zarówno dla kajakarzy jak i większych jednostek pływających, a więc zawierać specjalistyczną informację wodną. Ponadto oznaczenia w terenie powinny być kompatybilne ze znakami stosowanymi przez wydawnictwa oraz serwisy internetowe.

Dla turystów wodnych niezbędne są :

- znaki związane z bezpieczeństwem, widoczne z wody - zakazu i nakazu, ustawiane w nurcie wody, na brzegach, mostach itd.

- znaki informacyjne widoczne z wody, podające kilometra/ szlaku, odległości od stanic kajakowych i przystani, sluz, przenosek kajakowych itp.
- informacje w miejscach zatrzymania się stanicach kajakowych, pomostach, przystaniach, marinach i portach.

Na przystaniach, w portach przy śluzach powinny również istnieć tablice informacyjne na których winny istnieć wiadomości zawierające opis miejscowej infrastruktury na potrzeby wodniaków i ogólnoturystyczne, plan przystani lub miejscowości, map całego szlaku wodnego i/lub jego fragmentu.

Obok walorów informacyjnych równie ważny jest materiał z których tablice są wykonywane, ich maksymalnie bezpieczna lokalizacja, impregnacja przed malunkami sprayem – i regularna konserwacja¹³.

Fotografia nr 38. Tablice informacyjne są często dewastowane. Ostrołęka.

Źródło: Archiwum PART SA

Stan zagospodarowania turystycznego – podsumowanie

Stan zagospodarowania turystycznego odgrywa bezpośrednią rolę w atrakcyjności regionu. Wpływa na zadowolenie przyjezdnych jak też odgrywa dużą rolę w życiu społeczności lokalnej (m.in. tworząc miejsca pracy). Oceniając stopień zagospodarowania turystycznego oraz oferty usługowej potencjalni odwiedzający decydują się na przyjazd, bądź też na późniejsze ponowne powroty. Najbardziej istotnymi kwestiami pod względem zagospodarowania badanego obszaru są:

- Ograniczone możliwości gospodarki człowieka i specyficzne funkcjonowanie na obszarach chronionych,
- Potencjał regionu dla Rozwoju Turystyki hobbystycznej, ekoturystyki i aktywnego wypoczynku,
- Infrastrukturę turystyczną dostosowaną dla rozwoju turystyki aktywnej,
- Włączenie walorów kulturowych oraz historycznych do budowania oferty turystycznej
- Wyspecjalizowane biura organizujące turystykę.
-

¹³ Na podstawie <http://ktz.pttk.pl/ctw/znakowanie.htm>

3.4. OCENA STANU ŚRODOWISKA NATURALNEGO.

3.4.1. SPOSOBY OCHRONY OBSZARU PROJEKTOWEGO.

Zgodnie z art. 6 Ustawy o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r. formami ochrony przyrody są: 1) parki narodowe; 2) rezerваты przyrody; 3) parki krajobrazowe; 4) obszary chronionego krajobrazu; 5) obszary Natura 2000; 6) pomniki przyrody; 7) stanowiska dokumentacyjne; 8) użytki ekologiczne; 9) zespoły przyrodniczo-krajobrazowe; 10) ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów.

Sposób ochrony obszaru projektowego omówiono w podziale na obszary Natura 2000 oraz występujące w nich najważniejsze formy ochrony przyrody: parki narodowe, rezerваты przyrody, parki krajobrazowe oraz obszary chronionego krajobrazu.

Tabela nr 58. Zestawienie obszarów Natura 2000 na obszarze projektowym (woj. podlaskie) wraz ze statusem ochronnym.

Nazwa obszaru	Ogólna charakterystyka obszaru	Status ochronny
DOLINA BIEBRZY (Kod: PLH200008, SOO) Powierzchnia (ha): 121002	Dolina Biebrzy to szerokie, płaskie obniżenie terenu wypełnione torfem, położone od kilkunastu do kilkudziesięciu metrów poniżej sąsiadujących wysoczyzn: Grodzieńskiej, Sokólskiej, Goniądzkiej, Wysokomazowieckiej i Kolneńskiej. Dominującymi siedliskami w obszarze są siedliska mokradłowe: zalewane wodami rzecznyymi lub podtapiane wodami podziemnymi torfowiska niskie ze zbiorowiskami turzycowymi i turzycowo-mszystymi, corocznie zalewane wodami rzecznyymi mułowiska i torfowiska porośnięte szuwarami właściwymi, bagienne olsy, okresowo zalewane przyrzeczne równiny madowe oraz odwodnione i zagospodarowane torfowiska ze zbiorowiskami łąkowymi.	Obszar obejmuje Biebrzański Park Narodowy (59 223 ha; 1993) wraz z częścią otuliny, w tym także rezerwat przyrody Szelągówka (62 ha; 1995). Ostoja RAMSAR Biebrzański Park Narodowy (59 223 ha; 1995).
DOLINA DOLNEJ NARWI (Kod: PLB140014, OSO) Powierzchnia (ha): 25906	Obszar leży na Nizinie Północnomazowieckiej pomiędzy Łomżą a Pułtuskim - długość rzeki wynosi ok. 140 km, a szerokość doliny zmienia się w zakresie 1,5 - 7 km. Niemal na całym odcinku rzeka silnie meandruje. Brzegi rzeki są generalnie strome, szerokość nurtu wynosi 80-100 m, występują tu wypłycenia i łachy, liczne są starorzecza. W dolinie występują zadrzewienia wierzbowe i olchowe oraz niewielkie połacie borów sosnowych. Obszary leśne są poprzerplątane terenami otwartymi, na których dominują pastwiska.	Występują następujące formy ochrony: Rezerwat Przyrody: Rycerski Kierz (43,5 ha) Park Krajobrazowy: Nadbużański (74000,0 ha) Łomżyński P.K. Doliny Narwi Obszar Chronionego Krajobrazu: Nasielsko-Karniewski Równina Kurpiowska i Dolina Dolnej Narwi
OSTOJA BIEBRZAŃSKA (Kod: PLB200006, OSO) Powierzchnia (ha): 149929	Ostoja Dolina Biebrzy położona jest w Kotlinie Biebrzańskiej na obszarze Niziny Północnopodlaskiej. Stanowi ona rozległe, zatorfione obniżenie terenu, otoczone wysoczyznami morenowymi i równinami sandrowymi. Jest to obecnie największy kompleks dobrze zachowanych torfowisk niskich w Europie Środkowej. Ostoja obejmuje obszar od ujścia Sidry po Narew. Główną rzeką ostoji jest Biebrza. Większe jej dopływy to: Sidra, Netta z kanałem Augustowskim, Brzozówka, Ełk z Jęgrzną i Wissa. Biebrza i dolne odcinki jej dopływów regularnie wylewają w okresie wiosennym z czym związany jest strefowy układ roślinności, szczególnie dobrze widoczny w basenie dolnym. Lasy zajmują tu ok. 1/4 powierzchni ostoji, rosną zarówno na	Park Narodowy: Biebrzański (59 223 ha) Obszar Chronionego Krajobrazu Dolina Biebrzy 1 Dolina Biebrzy 2 Dolina Narwi Pojezierze Rajgrodzkie Obszar Ramsar: Biebrzański Park Narodowy

	gruntach podmokłych (olsy porzeczkowe i torfowcowe, łęg olszowo-jesionowy czy bór bagienny), jak też na gruntach mineralnych (bory i grądy). Na całym terenie ostoi występują różne zarośla wierzbowe, w tym wierzby japońskiej i brzozy niskiej.	
PRZEŁOMOWA DOLINA NARWI (Kod: PLC200003, OSO) Powierzchnia (ha): 7649	Ostoja obejmuje 16 km odcinek rzeki Narwi między miejscowościami Bronowo i Piątница oraz jej bogato urzeźbioną strefę krawędziową. Narew płynie na tym odcinku nieuregulowanym korytem, tworząc liczne meandry, starorzecza i rozgałęzienia, które wraz z dopływami i rowami składają się na skomplikowaną sieć wodną. Na charakter terenu, układ gleb i bogatą roślinność silnie wpływają coroczne wylewy Narwi. Szata roślinna ostoi jest bardzo urozmaicona; obok siebie występuje tu roślinność wodna, szuwarowa, łąkowa, zbiorowiska turzycowo-mszyste, a także murawy napiaskowe i kserotermiczne. Na stokach doliny występują miejscami świetliste dąbrowy, a nad nimi płaty grądów.	Obszar w granicach Łomżyńskiego Parku Krajobrazowego Doliny Narwi (7 353 ha; 1994), obejmuje dwa rezerваты przyrody: Kalinowo (69,8 ha; 1990), Wielki Dział (120 ha; 1990).
PUSZCZA AUGUSTOWSKA (Kod: PLB200002, OSO) Powierzchnia (ha): 134377	Obszar obejmuje kompleks leśny Puszczy Augustowskiej, leżący na pograniczu Równiny Augustowskiej i Kotliny Biebrzańskiej. Obszar ten pokrywają urozmaicone drzewostany (ok. 90% powierzchni), które w wielu fragmentach zachowały naturalny charakter. Dominują bory, duże powierzchnie zajmują także olsy, miejscami występują dobrze zachowane grądy. Główną rzeką jest Wołkuszanka, uchodząca przez Kanał Augustowski do Niemna. W południowo-zachodniej części obszar obejmuje dolinę Rospudy. Tereny odlesione zajmują użytki zielone.	Występują następujące formy ochrony: Park Narodowy: Wigierski (15085,0 ha) Rezerwat Przyrody: Brzozowy Grąd (0,1 ha) Jezioro Kalejty (740,7 ha) Kozi Rynek (146,6 ha) Kulke (313,5 ha) Kuriańskie Bagno (1713,6 ha) Łempis (126,6 ha) Mały Borek (90,5 ha) Perkuć (209,8 ha) Stara Ruda (83,2 ha) Starożyn (298,4 ha) Obszar Chronionego Krajobrazu: Dolina Biebrzy i Dolina Rospudy Pojezierze Sejneńskie, Puszcza i Jeziora Augustowskie
Puszcza Augustowska (Kod: PLH200005, SOO) Powierzchnia (ha): 105766	Ostoja Augustowska obejmuje swym zasięgiem obszar prawie całej polskiej części Puszczy Augustowskiej, stanowiącej jeden z największych i najlepiej zachowanych kompleksów leśnych Europy środkowo-wschodniej (lesistość terenu blisko 90%), z pominięciem Wigierskiego Parku Narodowego. Przez teren Puszczy przebiega dział wodny pomiędzy dorzeczem Wisły i Niemna. W dorzeczu Wisły znajduje się południowo-zachodnia część Równiny Augustowskiej, odwadniana przez rzekę Nettę - dopływ Biebrzy. Ważniejszymi dopływami Netty są rzeki: Rospuda, Blizna i Szczeberka. W dorzeczu Niemna główną rzeką jest Czarna Hańcza, która wraz z krótkimi dopływami odwadnia północno-wschodnią część Równiny. Charakterystyczną cechą drzewostanów Puszczy Augustowskiej jest wysoki udział świerka w zbiorowiskach leśnych. Obszar ten wyróżnia także duży udział we florze gatunków borealnych. Szczególnie dobrze zachowane i charakterystyczne dla ostoi są lasy na torfowiskach z drzewostanami o wieku przekraczającym niekiedy 180 lat i z licznymi gatunkami związanymi ze strefą borealną w runie.	Obszar Chronionego Krajobrazu: Puszcza i Jeziora Augustowskie (65475,0 ha), Obszar Chronionego Krajobrazu Dolina Rospudy (ok. 5192,0 ha), 13 rezerwatów przyrody: Brzozowy Grąd (0,1 ha; 1963), Glinki (1,7 ha; 1971), Jezioro Kalejty (740,4 ha; 1980), Jezioro Kolno (269,3 ha; 1960), Kozi Rynek (146,6 ha; 1959), Kukle (313,5 ha; 1983), Kuriańskie Bagno (1713,6 ha; 1985), Łempis (126,6 ha; 1983), Mały Borek (90,5 ha; 1959), Perkuć (206,8 ha; 1970), Stara Ruda (83,2 ha; 1980), Starożyn (298,4 ha; 1960), Tobolinka (4,3 ha; 1959).

Źródło: Raport dla Obszaru Dorzecza Wisły, Ministerstwo Środowiska, Warszawa 2005

OBSZARY NATURA 2000

Obszar Natura 2000 to specjalna forma ochrony przyrody wdrożona do polskiego prawa dotyczącego ochrony przyrody w 2004 r. Podstawą prawną tworzenia sieci Natura 2000 jest Dyrektywa Rady 79/409/EWG z dnia 2 kwietnia 1979 r. w sprawie ochrony dzikich ptaków i Dyrektywa Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory, które zostały transponowane do polskiego prawa, głównie do Ustawy o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r.

Sieć Natura 2000 tworzą dwa typy obszarów: obszary specjalnej ochrony ptaków (OSO) oraz specjalne obszary ochrony siedlisk (SOO). Za obszary Natura 2000 uznawane są najistotniejsze tereny dla zachowania zagrożonych lub bardzo rzadkich gatunków roślin, zwierząt oraz cennych siedlisk przyrodniczych. Zgodnie z art. 33 Ustawy o ochronie przyrody, na obszarze Natura 2000 zabronione jest podejmowanie działań mogących w istotny sposób pogorszyć stan siedlisk przyrodniczych oraz siedlisk gatunków roślin i zwierząt, a także w istotny sposób wpłynąć negatywnie na gatunki chronione na tym obszarze.

Tym niemniej, jeżeli przemawiają za tym konieczne wymagania nadrzędnego interesu publicznego, w tym wymagania o charakterze społecznym lub gospodarczym, i wobec braku rozwiązań alternatywnych, właściwy miejscowo wojewoda może zezwolić na realizację planu lub przedsięwzięcia, które może mieć negatywny wpływ na siedliska przyrodnicze oraz gatunki roślin i zwierząt, dla których ochrony został wyznaczony obszar Natura 2000, zapewniając wykonanie kompensacji przyrodniczej niezbędnej do zapewnienia spójności i właściwego funkcjonowania sieci obszarów Natura 2000

Przedsięwzięcie o potencjalnym bezpośrednim lub pośrednim wpływie na stan obszaru Natura 2000 podlega ocenie na podstawie Ustawy – Prawo ochrony środowiska pod względem jego wpływu na siedliska przyrodnicze oraz gatunki roślin i zwierząt chronione na tym obszarze. Ocenie takiej nie podlega przedsięwzięcie bezpośrednio związane z ochroną obszaru Natura 2000.

Zgodnie z art. 36 na obszarach Natura 2000 nie podlega ograniczeniu działalność związana z utrzymaniem urządzeń i obiektów służących bezpieczeństwu przeciwpowodziowemu oraz działalność gospodarcza, rolna, leśna, łowiecka i rybacka oraz amatorski połów ryb, jeżeli nie zagrażają one zachowaniu siedlisk przyrodniczych oraz siedlisk roślin lub zwierząt ani nie wpływają w sposób istotny negatywnie na gatunki roślin i zwierząt chronionych na obszarze Natura 2000.

PARK NARODOWY

Park narodowy obejmuje obszar wyróżniający się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, społecznymi, kulturowymi i edukacyjnymi, o powierzchni nie mniejszej niż 1 000 ha, na którym ochronie podlega cała przyroda oraz walory krajobrazowe.

REZERWATY PRZYRODY

Rezerwat przyrody obejmuje obszary zachowane w stanie naturalnym lub mało zmienionym, ekosystemy, ostoje i siedliska przyrodnicze, a także siedliska roślin, siedliska zwierząt i siedliska grzybów oraz twory i składniki przyrody nieożywionej, wyróżniające się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, kulturowymi lub walorami krajobrazowymi. (art. 13 Ustawy o ochronie przyrody z dn. 16 kwietnia 2004 r.).

Zgodnie z Ustawą w parkach narodowych oraz w rezerwach przyrody zabrania się:

- 1) budowy lub rozbudowy obiektów budowlanych i urządzeń technicznych, z wyjątkiem obiektów i urządzeń służących celom parku narodowego albo rezerwatu przyrody;
- 2) rybactwa, z wyjątkiem obszarów ustalonych w planie ochrony albo w zadaniach ochronnych;
- 3) chwytania lub zabijania dziko występujących zwierząt, zbierania lub niszczenia jaj, postaci młodocianych i form rozwojowych zwierząt, umyślnego płoszenia zwierząt kręgowych, zbierania poroży, niszczenia nor, gniazd, legowisk i innych schronień zwierząt oraz ich miejsc rozrodu;
- 4) polowania, z wyjątkiem obszarów wyznaczonych w planie ochrony lub zadaniach ochronnych ustanowionych dla rezerwatu przyrody;
- 5) pozyskiwania, niszczenia lub umyślnego uszkodzania roślin oraz grzybów;
- 6) użytkowania, niszczenia, umyślnego uszkodzania, zanieczyszczania i dokonywania zmian obiektów przyrodniczych, obszarów oraz zasobów, tworów i składników przyrody;
- 7) zmiany stosunków wodnych, regulacji rzek i potoków, jeżeli zmiany te nie służą ochronie przyrody;
- 8) pozyskiwania skał, w tym torfu, oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt, minerałów i bursztynu;
- 9) niszczenia gleby lub zmiany przeznaczenia i użytkowania gruntów;
- 10) palenia ognisk i wyrobów tytoniowych oraz używania źródeł światła o otwartym płomieniu, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych przez dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody - przez organ uznający obszar za rezerwat przyrody;
- 11) prowadzenia działalności wytwórczej, handlowej i rolniczej, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych w planie ochrony;
- 12) stosowania chemicznych i biologicznych środków ochrony roślin i nawozów;
- 13) zbioru dziko występujących roślin i grzybów oraz ich części, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych przez dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody - przez organ uznający obszar za rezerwat przyrody;
- 14) amatorskiego połowu ryb, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych w planie ochrony lub zadaniach ochronnych;
- 15) ruchu pieszego, rowerowego, narciarskiego i jazdy konnej wierzchem, z wyjątkiem szlaków i tras narciarskich wyznaczonych przez dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody - przez organ uznający obszar za rezerwat przyrody;
- 16) wprowadzania psów na obszary objęte ochroną ścisłą i czynną, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych w planie ochrony oraz psów pasterskich wprowadzanych na obszary objęte ochroną czynną, na których plan ochrony albo zadania ochronne dopuszczają wypas;
- 17) wspinaczki, eksploracji jaskiń lub zbiorników wodnych, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych przez dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody - przez organ uznający obszar za rezerwat przyrody;
- 18) ruchu pojazdów poza drogami publicznymi oraz poza drogami położonymi na nieruchomościach będących w trwałym zarządzie parku narodowego, wskazanymi przez dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody - przez organ uznający obszar za rezerwat przyrody;
- 19) umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną przyrody, udostępnianiem parku albo rezerwatu przyrody, edukacją ekologiczną, z wyjątkiem znaków drogowych i innych znaków związanych z ochroną bezpieczeństwa i porządku powszechnego;
- 20) zakłócania ciszy;
- 21) używania łodzi motorowych i innego sprzętu motorowego, uprawiania sportów wodnych i motorowych, pływania i żeglowania, z wyjątkiem akwenów lub szlaków wyznaczonych przez dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody - przez organ uznający obszar za rezerwat przyrody;**
- 22) wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu;
- 23) biwakowania, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych przez dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody - przez organ uznający obszar za rezerwat przyrody;
- 24) prowadzenia badań naukowych w parku narodowym bez zgody dyrektora parku, a w rezerwacie przyrody - bez zgody organu uznającego obszar za podlegający ochronie;
- 25) wprowadzania gatunków roślin, zwierząt lub grzybów, bez zgody ministra właściwego do spraw środowiska;
- 26) wprowadzania organizmów genetycznie zmodyfikowanych;
- 27) organizacji imprez rekreacyjno-sportowych w parku narodowym bez zgody dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody bez zgody organu uznającego obszar za rezerwat przyrody.

2. Zakazy, o których mowa w ust. 1, nie dotyczą:

- 1) wykonywania zadań wynikających z planu ochrony lub zadań ochronnych;
- 2) likwidacji nagłych zagrożeń oraz wykonywania czynności nieujętych w planie ochrony lub zadaniach ochronnych, za zgodą organu ustanawiającego plan ochrony lub zadania ochronne;
- 3) prowadzenia akcji ratowniczej oraz działań związanych z bezpieczeństwem powszechnym;
- 4) wykonywania zadań z zakresu obronności kraju w przypadku zagrożenia bezpieczeństwa państwa;
- 5) obszarów objętych ochroną krajobrazową w trakcie ich gospodarczego wykorzystywania przez jednostki organizacyjne, osoby prawne lub fizyczne oraz wykonywania prawa własności, zgodnie z przepisami Kodeksu Cywilnego.

OBSZAR CHRONIONEGO KRAJOBRAZU

Obszar chronionego krajobrazu obejmuje tereny chronione ze względu na wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowe ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem lub pełnioną funkcją korytarzy ekologicznych. Zgodnie z art. 24 Ustawy o ochronie przyrody na obszarze chronionego krajobrazu mogą być wprowadzone następujące zakazy:

- 1) zabijania dziko występujących zwierząt, niszczenia ich nor, legowisk, innych schronień i miejsc rozrodu oraz tarlisk, złożonej ikry, z wyjątkiem amatorskiego połowu ryb oraz wykonywania czynności związanych z racjonalną gospodarką rolną, leśną, rybacką i łowiecką;
- 2) realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko w rozumieniu art. 51 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo Ochrony Środowiska;
- 3) likwidowania i niszczenia zadrzewień śródpolnych, przydrożnych i nadwodnych, jeżeli nie wynikają one z potrzeby ochrony przeciwpowodziowej i zapewnienia bezpieczeństwa ruchu drogowego lub wodnego lub budowy, odbudowy, utrzymania, remontów lub naprawy urządzeń wodnych;
- 4) wydobywania do celów gospodarczych skał, w tym torfu, oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt, a także minerałów i bursztynu;
- 5) wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu, z wyjątkiem prac związanych z zabezpieczeniem przeciwsztormowym, przeciwpowodziowym lub przeciwosuwiskowym lub utrzymaniem, budową, odbudową, naprawą lub remontem urządzeń wodnych;
- 6) dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli służą innym celom niż ochrona przyrody lub zrównoważone wykorzystanie użytków rolnych i leśnych oraz racjonalna gospodarka wodna lub rybacka;
- 7) likwidowania naturalnych zbiorników wodnych, starorzeczy i obszarów wodno-błotnych;
- 8) **lokalizowania obiektów budowlanych w pasie szerokości 100 m od linii brzegów rzek, jezior i innych zbiorników wodnych, z wyjątkiem urządzeń wodnych oraz obiektów służących prowadzeniu racjonalnej gospodarki rolnej, leśnej lub rybackiej;**
- 9) lokalizowania obiektów budowlanych w pasie szerokości 200 m od linii brzegów klifowych oraz w pasie technicznym brzegu morskiego.

Zakazy, o których mowa powyżej, nie dotyczą:

- 1) wykonywania zadań na rzecz obronności kraju i bezpieczeństwa państwa;
- 2) prowadzenia akcji ratowniczej oraz działań związanych z bezpieczeństwem powszechnym;
- 3) realizacji inwestycji celu publicznego.

PARK KRAJOBRAZOWY

Park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach

zrównoważonego rozwoju. Na mocy art. 17 Ustawy o ochronie przyrody w parku krajobrazowym mogą być wprowadzone następujące zakazy:

- 1) realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko w rozumieniu art. 51 Ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo Ochrony Środowiska (Dz. U. nr 62, poz. 627, ze zm.);
- 2) umyślnego zabijania dziko występujących zwierząt, niszczenia ich nor, legowisk, innych schronień i miejsc rozrodu oraz tarlisk i złożonej ikry, z wyjątkiem amatorskiego połowu ryb oraz wykonywania czynności w ramach racjonalnej gospodarki rolnej, leśnej, rybackiej i łowieckiej;
- 3) likwidowania i niszczenia zadrzewień śródpolnych, przydrożnych i nadwodnych, jeżeli nie wynikają z potrzeby ochrony przeciwpowodziowej lub zapewnienia bezpieczeństwa ruchu drogowego lub wodnego lub budowy, odbudowy, utrzymania, remontów lub naprawy urządzeń wodnych;
- 4) pozyskiwania do celów gospodarczych skał, w tym torfu, oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt, a także minerałów i bursztynu;
- 5) wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu, z wyjątkiem prac związanych z zabezpieczeniem przeciwsztormowym, przeciwpowodziowym lub przeciwosuwiskowym lub budową, odbudową, utrzymaniem, remontem lub naprawą urządzeń wodnych;
- 6) dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli zmiany te nie służą ochronie przyrody lub racjonalnej gospodarce rolnej, leśnej, wodnej lub rybackiej;
- 7) budowania nowych obiektów budowlanych w pasie szerokości 100 m od linii brzegów rzek, jezior i innych zbiorników wodnych, z wyjątkiem obiektów służących turystyce wodnej, gospodarce wodnej lub rybackiej;
- 8) lokalizowania obiektów budowlanych w pasie szerokości 200 m od krawędzi brzegów klifowych oraz w pasie technicznym brzegu morskiego;**
- 9) likwidowania, zasypywania i przekształcania zbiorników wodnych, starorzeczy oraz obszarów wodno-błotnych;
- 10) wylewania gnojowicy, z wyjątkiem nawożenia własnych gruntów rolnych;
- 11) prowadzenia chowu i hodowli zwierząt metodą bezściółkową;
- 12) utrzymywania otwartych rowów ściekowych i zbiorników ściekowych;
- 13) organizowania rajdów motorowych i samochodowych;
- 14) używania łodzi motorowych i innego sprzętu motorowego na otwartych zbiornikach wodnych.**

Zakazy, o których mowa w powyżej, nie dotyczą:

- 1) wykonywania zadań wynikających z planu ochrony;
- 2) wykonywania zadań na rzecz obronności kraju i bezpieczeństwa państwa;
- 3) prowadzenia akcji ratowniczej oraz działań związanych
- 4) z bezpieczeństwem powszechnym;
- 5) realizacji inwestycji celu publicznego w rozumieniu art. 2 pkt. 5 Ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 27 marca 2003 r. (Dz. U. nr 80, poz. 717 oraz z 2004 r. nr 6, poz. 41).

3.4.2. JEDNOSTKI UPRAWNIONE DO OCHRONY ŚRODOWISKA NATURALNEGO NA SZLAKU WODNYM.

Ministrem właściwym do spraw gospodarki wodnej jest Minister Środowiska. Ogólny zakres działania Ministra właściwego do spraw gospodarki wodnej jest zawarty w artykule 11 Ustawy o działach administracji rządowej z dnia 4 września 1997 r. Zakres ten obejmuje sprawy:

- 1) kształtowania, ochrony i racjonalnego wykorzystywania zasobów wodnych;
- 2) utrzymania śródlądowych wód powierzchniowych, stanowiących własność Skarbu Państwa wraz z infrastrukturą techniczną związaną z tymi wodami, obejmującą budowlę oraz urządzenia wodne;

- 3) budowy, modernizacji oraz utrzymania śródlądowych dróg wodnych;
- 4) ochrony przeciwpowodziowej, w tym budowy, modernizacji oraz utrzymania urządzeń wodnych zabezpieczających przed powodzią oraz koordynacji przedsięwzięć służących osłonie i ochronie przeciwpowodziowej państwa;
- 5) funkcjonowania państwowej służby hydrologiczno-meteorologicznej i państwowej służby hydrogeologicznej, z wyłączeniem zagadnień monitoringu jakości wód podziemnych;
- 6) współpracy międzynarodowej na wodach granicznych w zakresie zadań należących do działu.

Minister właściwy do spraw gospodarki wodnej na obszarze projektowanego Szlaku Batorego sprawuje nadzór nad działalnością Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Białymstoku, który jest odpowiedzialny za gospodarowanie wodami regionu wodnego Środkowej Wisły, Jarft, Niemna, Łyny i Węgorapy oraz regionu wodnego Świeżej.

W realizacji zadań wynikających z kompetencji Ministra właściwego ds. gospodarki wodnej na obszarach dorzeczy uczestniczą właściwi terenowo Dyrektorzy Regionalnych Zarządów Gospodarki Wodnej.

Zgodnie z Ustawą o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r. organami ochrony przyrody są (art. 91): 1) minister właściwy do spraw środowiska; 2) wojewoda; 3) starosta; 4) wójt, burmistrz albo prezydent miasta.

Organami opiniodawczo-doradczymi w zakresie ochrony przyrody są (art. 95): 1) Państwowa Rada Ochrony Przyrody, działająca przy ministrze właściwym do spraw środowiska; 2) wojewódzka rada ochrony przyrody, działająca przy wojewodzie; 3) rada naukowa parku narodowego, działająca przy dyrektorze parku narodowego; 4) rada parku krajobrazowego lub rada zespołu parków krajobrazowych, działająca przy dyrektorze parku krajobrazowego lub dyrektorze zespołu parków krajobrazowych.

Tabela nr 59. Zestawienie jednostek uprawnionych do ochrony środowiska naturalnego na poziomie regionalnym (województwo podlaskie).

<p>• Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Białymstoku</p> <p>Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska (RDOŚ) jest państwową jednostką budżetową działającą na obszarze określonego województwa.</p> <p>Do zadań RDOŚ należy m.in.:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) wydawanie decyzji administracyjnej ustalającej warunki prowadzenia robót polegających na regulacji wód oraz budowie wałów przeciwpowodziowych, także robót melioracyjnych, oraz innych robót ziemnych zmieniających stosunki wodne na terenach o szczególnych wartościach przyrodniczych; 2) prowadzenie spraw związanych z opiniowaniem w zakresie ochrony środowiska, następujących dokumentów, opracowywanych przez organy administracji: <ul style="list-style-type: none"> - studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, - miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, - strategii rozwoju regionalnego, - projektów polityk, strategii, planów lub programów w dziedzinie przemysłu, energetyki, transportu, telekomunikacji, gospodarki wodnej, gospodarki odpadami, leśnictwa, rolnictwa, rybołówstwa, turystyki i wykorzystywania terenu, wyznaczających ramy dla późniejszej realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko - projektów polityk, strategii, planów lub programów, jeżeli ich realizacja może znacząco oddziaływać na obszar Natura 2000;   3) nakładanie, w drodze decyzji administracyjnej, na podmiot korzystający ze środowiska prowadzący działalność stwarzającą ryzyko szkody w środowisku, która jest przyczyną bezpośredniego zagrożenia szkodą w środowisku lub szkody w środowisku, obowiązku prowadzenia pomiarów zawartości substancji w glebie, ziemi lub wodzie; <p>Dodatkowe informacje: strona internetowa (RDOŚ w Białymstoku) - http://www.rdos.eu/</p> <p>• Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Białymstoku</p> <p>Wojewódzki Inspektorat działa w ramach zespolonej administracji rządowej i obejmuje swoim zasięgiem teren województwa. Wojewódzki Inspektor wykonuje w imieniu Wojewody zadania i kompetencje Inspekcji Ochrony Środowiska (Dz. U. z 2007r. Nr 44, poz. 287z późn.zm.) i przepisach odrębnych. Do zadań WIOŚ należy m.in.:</p>

<p>Do zadań Wojewódzkiego Inspektoratu należy m.in.:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) prowadzenie spraw związanych z kontrolą przestrzegania przepisów o ochronie środowiska i racjonalnym użytkowaniu zasobów przyrody; 2) udział w postępowaniu dotyczącym lokalizacji inwestycji oraz udział w przekazywaniu do użytku obiektów lub instalacji realizowanych jako przedsięwzięcie mogące znacząco oddziaływać na środowisko; 3) współdziałanie w zakresie ochrony środowiska z innymi organami kontrolnymi, organami ścigania i wymiaru sprawiedliwości oraz organami administracji państwowej i rządowej, samorządu terytorialnego i obrony cywilnej, a także organizacjami społecznymi; 4) organizowanie i koordynowanie państwowego monitoringu środowiska, prowadzenie badań jakości środowiska, obserwacji i oceny jego stanu oraz zachodzących w nim zmian na obszarze województwa; 5) inicjowanie działań tworzących warunki zapobiegania poważnym awariom oraz usuwania ich skutków i przywracania środowiska do stanu właściwego; 6) kontrola przestrzegania przepisów dotyczących warunków stosowania i przechowywania nawozów oraz środków wspomagających uprawę roślin; <p>Dodatkowe informacje: strona internetowa (WIOŚ w Białymstoku) - www.wios.bialystok.pl</p>
<p>• Wojewódzka Rada Ochrony Przyrody w Białymstoku</p> <p>Do zadań wojewódzkiej rady ochrony przyrody należy w szczególności:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ocena realizacji zadań w zakresie ochrony przyrody; 2) opiniowanie projektów aktów prawnych w zakresie ochrony przyrody wydawanych przez wojewodę; 3) przedstawianie wniosków i opinii w sprawach ochrony przyrody; 4) opiniowanie planów rozwoju i strategii wojewódzkich w zakresie ochrony przyrody. <p>Dodatkowe informacje: http://bip.bialystok.uw.gov.pl/Show_Item.aspx?ID=11213</p>
<p>• Rada naukowa parku narodowego</p> <p>Do zadań rady naukowej parku narodowego należy w szczególności:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ocena stanu zasobów, tworów i składników przyrody; 2) opiniowanie projektu planu ochrony i zadań ochronnych; 3) ocena realizacji ustaleń planu ochrony, rocznych zadań ochronnych i skuteczności zabiegów ochronnych; 4) opiniowanie programów badawczych i naukowych w zakresie ochrony przyrody; 5) przedstawianie wniosków i opinii w sprawach ochrony przyrody i funkcjonowania parku narodowego.
<p>• Rada naukowa parku krajobrazowego</p> <p>Do zadań rady parku krajobrazowego lub rady zespołu parków krajobrazowych należy w szczególności:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ocena stanu zasobów, tworów i składników przyrody, wartości kulturowych oraz ustaleń programów ochrony przyrody; 2) opiniowanie projektu planu ochrony; 3) ocena realizacji ustaleń planu ochrony i innych zadań z zakresu ochrony przyrody; 4) opiniowanie i ocena realizacji projektów i programów działalności parku krajobrazowego lub zespołu parków krajobrazowych w zakresie ochrony przyrody, edukacji, turystyki i rekreacji.
<p>• Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Warszawie</p> <p>Podlega Ministerstwu Środowiska i jest organem administracji rządowej niezespolonej. W imieniu ministra właściwego dla spraw gospodarki wodnej zarządza zasobami wodnymi oraz pełni funkcję inwestora w zakresie gospodarki wodnej oraz występuje jako strona w sprawach sądowych. Dzieli się na jednostki regionalne. Ważny dla Szlaku w województwie Podlaskim jest Inspektorat RZGW w Giżycku i Nadzory Wodne w Nieporęcie i Augustowie. Do zadań Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej należy w szczególności:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) opracowywanie warunków korzystania z wód regionu wodnego oraz sporządzanie identyfikacji znaczących oddziaływań antropogenicznych i ocen ich wpływu na stan wód powierzchniowych i podziemnych, w regionie wodnym; 2) sporządzanie i prowadzenie wykazów obszarów chronionych na podstawie przepisów ustawy oraz przepisów odrębnych; 3) planowanie przedsięwzięć związanych z odbudową ekosystemów zdegradowanych przez eksploatację zasobów wodnych; <p>Dodatkowe informacje: strona internetowa http://www.rzgw.warszawa.pl/</p>
<p>• Lasy Państwowe – Nadleśnictwa</p> <p>Nadleśnictwo jest podstawową, samodzielną jednostką organizacyjną Lasów Państwowych. Nadleśniczy wykonuje zarząd lasami, gruntami i innymi nieruchomościami, stanowiącymi zasoby Lasów Państwowych. Nadleśniczy w szczególności dokonuje bieżącej oceny stanu lasów nadleśnictwa i podejmuje działania zmierzające do ich ochrony oraz prawidłowego zagospodarowania,</p>

Źródło: Strony internetowe: www.mos.gov.pl, www.wios.bialystok.pl, www.rdos.eu, www.lp.gov.pl

3.4.3. INWESTYCJE KOMUNALNE PRZYJAZNE DLA ŚRODOWISKA.

Załącznik 1. Zestawienie inwestycji

3.4.4. ZAGROŻENIA DLA ŚRODOWISKA NATURALNEGO.

Na terenie województwa podlaskiego obszar objęty projektowanym Szlakiem Batorego charakteryzuje się niską koncentracją przemysłu. Ze względu na jakość i głębokość i produktywność ziemi tereny rolnicze przylegające do Szlaku charakteryzują się niższymi wskaźnikami produktywności w porównaniu do innych krajów UE. Znacząco niższe jest również zużycie nawozów mineralnych i środków ochrony roślin. Główną uprawą są zboża.

Główne zagrożenia środowiska naturalnego na Szlaku Batorego wiążą się z zanieczyszczeniem wody. Źródła zanieczyszczeń wód powierzchniowych możemy podzielić na punktowe i obszarowe. Źródła obszarowe to przede wszystkim spływy powierzchniowe z pól, z których wymywane są cząstki gleby z materią organiczną i resztki nawozów mineralnych. Źródła punktowe to wszelkiego rodzaju odprowadzenia (zrzuty) z oczyszczalni ścieków, czy wody odprowadzane z zakładów przemysłowych i terenów zurbanizowanych. Poniżej przedstawiono główne zagrożenia dla wód na projektowanym obszarze:

- Wykorzystywanie w gospodarce rolnej nawozów sztucznych do nawożenia upraw skutkujące zanieczyszczeniem gleby, wody gruntowej oraz pogorszeniem stanu wód rzecznych,
- Wiele miejscowości nie ma systemu odprowadzania ścieków lub gospodarstwa domowe nie są podłączone do kanalizacji, co może prowadzić do sytuacji, gdzie nieczystości są wylane na pola bądź do wód – prowadząc do powstania zagrożenia środowiska przyrodniczego,
- Poważnym problemem są ścieki z gospodarstw rolnych, które często gromadzone są w zbiornikach, najczęściej nieszczelnych, z których nieczystości mogą przedostać się do wód powierzchniowych lub do ziemi,
- Zaśmiecanie koryta rzek. Nieuporządkowany system gospodarki odpadami w wielu gminach. Obecność wysypisk (w tym „dzikich”) nie spełniających wymagań dotyczących składowisk odpadów.

Metody przeciwdziałania degradacji środowiska naturalnego:

- Należy wybudować kanalizację lub na terenach o niższej gęstości zabudowań należy rozważyć budowę przydomowych lub osiedlowych oczyszczalni ścieków, które umożliwią powrót oczyszczonej wody z powrotem do gruntu, skąd została pobrana.
- Należy prowadzić kontrolę stosowania nawozów mineralnych i środków ochrony roślin.
- Należy budować nowe, szczelne zbiorniki na ścieki w gospodarstwach rolnych (lub modernizować istniejące budowle)
- Należy wdrożyć zintegrowany system gospodarki odpadami uwzględniający selektywną zbiórkę odpadów.

3.5. OCENA DOSTĘPNOŚCI KOMUNIKACYJNEJ.

Dostępność komunikacyjna regionu ma bezpośredni wpływ na jego atrakcyjność turystyczną i konkurencyjność na tle innych obszarów. Stopień dostępności decyduje również o potencjale rozwoju turystycznego, a także o przeważającym rodzaju turystyki jaki się wykształci oraz z którym region będzie utożsamiany.

Transport drogowy

W ostatnim czasie transport drogowy odgrywa najważniejszą rolę, a podróż autem stała się najpowszechniejszą formą przemieszczania się. Duże znaczenie ma tu swoboda i mobilność w przypadku podróżowania własnym samochodem. Z uwagi na predyspozycje regionu dla turystyki wodnej transport drogowy jest w zasadzie jedynym rozwiązaniem umożliwiającym przewiezienie jachtów, motorówek i kajaków.

W otoczeniu projektowanego Szlaku duże znaczenie dla turystyki ma sieć dróg o znaczeniu ponadregionalnym. Wzdłuż (można powiedzieć równolegle) systemu wodnego Kanał Augustowski – Biebrza - Narew przebiegają dwie ważne trasy: E67 (Via Baltica) oraz droga krajowa nr 61. Są one ruchliwymi szlakami tranzytowymi z centralnej Polski na Litwę i Białoruś. Połączenie tych tras stanowią drogi krajowe nr 64 i 65 (przecinają one też Biebrzę w Osowcu-Twierdzy i Narew w Wiznie). Drogi wojewódzkie przebiegają przez wszystkie gminy leżące bezpośrednio przy Szlaku, jednak tylko na krótkich odcinkach biegną blisko (mniej niż 1 km) niego. Ograniczeniem dla rozwoju tego typu transportu i budowy nowych dróg jest duża ilość wybitnie cennych przyrodniczo terenów na obszarze uwzględnianym w opracowaniu. Obszar słabo rozwiniętej sieci dróg to wschodnia część Puszczy Augustowskiej w gminie Płaska. Można tam dotrzeć tylko lokalną drogą, a mimo to jest to miejsce, gdzie kończy spływ i jest odwożona do Augustowa większość kajakarzy.

Oto pełen wykaz dróg znajdujących się na obszarze objętym Szlakiem:

- Droga europejska E 67 (droga ekspresowa S8) – w granicach Polski jej długość wynosi ok. 785 km. Trasa biegnie z Helsinek do Pragi (*Via Baltica*). W kraju prowadzi z przejścia granicznego z Litwą w Budzisku do przejścia Kudowa-Słone na granicy z Czechami. Przebiega m.in. przez Białystok, Warszawę i Wrocław. Przebiega przez gminy Nowinka, Augustów i Sztabin.
- Droga krajowa nr 61 o długości ok. 257 km łączy Warszawę z Augustowem. Przebiega m.in. przez Pułtusk, Ostrołękę i Łomżę. Przebiega przez gminy: Miastkowo, Łomża, Piątnica, Grajewo, Rajgród, Bargłów Kościelny, Augustów.
- Droga krajowa nr 65 ma długość ok. 224 km i łączy Gołdap na granicy z Rosją (obwód kaliningradzki) z Bobrownikami na granicy z Białorusią. Przebiega m.in. przez Ełk i Białystok. Przebiega przez gminy Mońki, Goniądz, Grajewo.
- Droga krajowa nr 16 przebiega od Grudziądza do przejścia granicznego z Litwą w Ogrodnikach. Stanowi główny szlak komunikacyjny na Mazurach, przebiega m.in. przez Olsztyn, Mikołajki i Ełk. Prowadzi przez gminy Augustów, Płaska.
- Droga krajowa nr 64 prowadzi z Piątnicy przez Wiznę do Jezewa. Przebiega przez Piątnicę i Wiznę.
- Droga wojewódzka nr 670 o długości ok 71 km to droga łącząca Osowiec-Twierdzę z granicą państwa w miejscowości Chworościany. Przebiega przez gminy: Goniądz, Jaświły

- Droga wojewódzka nr 664 ma 63 km i łączy Raczki z planowanym przejściem granicznym Polsko - Białoruskim Lipszczany-Sofijewo. Biegnie przez gminy Augustów, Płaska, Sztabin.
- Droga wojewódzka nr 668 łączy Piątnicę z Osowcem-Twierdzą. Biegnie przez Piątnicę, Jedwabne, Radziłów, Grajewo, Goniądz.
- Droga wojewódzka nr 679 ma ok. 30 km i łączy miejscowość Mężenin z Łomżą. Prowadzi przez Łomżę i Rutki.
- Droga wojewódzka nr 645 to droga łącząca Łomżę z Myszyniec. Przebiega przez Łomżę, Nowogród, Zbójną.
- Droga wojewódzka nr 677 długości ok 43 km łączy Łomżę z Ostrowią Mazowiecką.
- Droga wojewódzka nr 648 to droga łącząca Miastkowo z Przytułami. Przebiega przez gminy: Miastkowo, Nowogród, Mały Płock.

Komunikacja autobusowa w regionie realizowana jest przez PKS Łomża (połączenia lokalne i krajowe), PKS Suwałki (połączenia lokalne i krajowe), PKS Białystok (połączenia lokalne i krajowe) oraz prywatne firmy transportowe. Najważniejszymi węzłami komunikacji autobusowej na uwzględnianym obszarze są Łomża i Augustów. Połączenia realizowane przez PKS docierają do wszystkich gmin w regionie, aczkolwiek częstotliwość kursów może być niewystarczająca. W przypadku zorganizowanych imprez turystycznych duże znaczenie ma powszechna w regionie możliwość czarteru busów i autokarów od firm zajmujących się przewozem osób.

Fotografia nr 39. Kłopoty podczas przerwy promowej. Narew. Między Krzewem a Łomżą.

Źródło: Archiwum PART SA

Transport Kolejowy

Przez obszar projektowy województwa podlaskiego przebiegają dwie linie kolejowe: Białystok – Suwałki oraz Białystok – Ełk. Pierwszą z nich kursują pociągi osobowe (Białystok – Suwałki; kilka połączeń) i pociągi pociągów Suwałki – Szostaki (Litwa), Białystok, Warszawa, Bydgoszcz i Kraków (jedno połączenie dziennie, stan na wrzesień 2009). Pociągi te zatrzymują się w Augustowie. Drugą linią (Białystok - Ełk) kursują kilka razy dziennie pociągi osobowe. Zatrzymują się one w gminach: Grajewo, Goniądz (stacja w Osowcu-Twierdzy), Mońki. Transport kolejowy odgrywa dużą rolę szczególnie w sezonie letnim - wtedy pociągi z/do Suwałk są zwykle pełne z uwagi na atrakcyjność turystyczną Suwalszczyzny i Puszczy Augustowskiej.

3.6. ANALIZA DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH.

Najważniejszymi w kontekście budowania produktu turystycznego „Szlak Wodny im. Króla Stefana Batorego” dokumentami o charakterze strategicznym są te, w których istnieją zapisy dotyczące dróg wodnych poczynając od ich definicji, po plany i inwestycje na obszarze, przez który przebiega Szlak. Zgodnie z nimi:

W Polsce długość dróg wodnych obejmująca rzeki uznane za śródlądowe drogi wodne i kanały wynosi ponad 3 800 km. Drogi wodne eksploatowane przez żeglugę mają długość 2 700 km. W celach turystycznych wykorzystuje się dzisiaj Kanał Notecki, Bydgoski, Żerański, Elbląski i Augustowski. Zarządzanie śródlądowymi drogami wodnymi (budowa, rozwój i utrzymanie) pozostaje w gestii resortu środowiska, natomiast kreowanie polityki transportu wodnego – w resorcie infrastruktury.

Według art. 9 ust. 1 pkt 18 Ustawy z dn. 18 lipca 2001 r. Prawo Wodne (Dz. U. nr 115, poz. 1229 z późniejszymi zmianami) – śródlądowe drogi wodne to śródlądowe drogi powierzchniowe, na których z uwagi na warunki hydrologiczne oraz istniejące urządzenia wodne, możliwy jest przewóz osób i towarów statkami żeglugi śródlądowej. Na Szlaku tworzą je:

- Rzeka żeglowna - naturalna droga wodna uznana za żeglowną.
- Jezioro żeglowne - naturalny zbiornik wodny nie mający bezpośredniego połączenia wód z morzem, uznany za żeglowny.
- Kanał żeglowny - droga wodna zbudowana w pierwszym rzędzie dla żeglugi. Jest to budowla hydrotechniczna powstała poza korytem rzeki.

Śródlądowe drogi wodne dzielą się na klasy. Określa się je biorąc pod uwagę takie czynniki jak: 1) maksymalne parametry statków, jakie mogą być dopuszczone do żeglugi oraz 2) wielkość minimalnego prześwitu pod mostami, rurociągami i innymi urządzeniami krzyżującymi się z drogą wodną¹⁴. Przy określaniu parametrów statków bierze się pod uwagę także głębokość tranzytową – najmniejszą głębokość szlaku żeglownego określonego odcinka drogi wodnej.

Zgodnie z Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 10 grudnia 2002 r. w sprawie śródlądowych dróg wodnych (Dz. U. Nr 210, poz. 1786) wodami śródlądowymi żeglownymi, czyli śródlądowymi drogami wodnymi na całej długości Szlaku są:

- Rzeka Wisła – od ujścia Kanału Łączańskiego w miejscowości Skawina do ujścia Wisły do Zatoki Gdańskiej.
- Kanał Żerański – na całej swojej długości
- Rzeka Narew – od ujścia rzeki Biebrzy do ujścia do rzeki Wisły, wraz z Jeziorem Zegrzyńskim
- Rzeka Biebrza – od ujścia Kanału Augustowskiego do ujścia do rzeki Narwi
- Kanał Augustowski – od połączenia z rzeką Biebrzą do granicy Państwa, wraz z jeziorami znajdującymi się na trasie tego kanału

Ponadto na odcinku Szlaku obejmującym województwo mazowieckie posiada on połączenie z drogą wodną, jaką jest rzeka Bug od ujścia rzeki Muchawiec do ujścia rzeki Narwi. Wody te (z wyjątkiem Biebrzy w rejonie Biebrzańskiego Parku Narodowego) administrowane są przez Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej z siedzibą w Warszawie.

¹⁴ http://www.stat.gov.pl/gus/definicje_PLK_HTML.htm?id=POJ-3254.htm

Dokumenty krajowe

Strategia Gospodarki Wodnej 2005 roku

Dokument przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 13 września 2005 r. obejmuje realizację zapisów w latach 2005-2020. Określa on podstawowe kierunki i zasady, które mają zapewnić realizację idei trwałego i zrównoważonego rozwoju w gospodarowaniu wodami.

Jednym z celów Strategii jest **zaspokojenie uzasadnionych potrzeb wodnych ludności** i gospodarki przy poszanowaniu zasad zrównoważonego rozwoju użytkowania wód oraz osiągnięcie i utrzymanie dobrego stanu wód, a w szczególności ekosystemów wodnych i od wód zależnych. W związku z realizacją celu pierwszego w dokumencie znalazły się zapisy działań ważnych pod kątem turystycznym, takich jak:

- zwiększenie zasobów dyspozycyjnych poprzez dokończenie budowy **wielozadaniowych** zbiorników retencyjnych,
- rozwój małej retencji wodnej oraz budowa nowych zbiorników retencyjnych o znaczeniu ponadregionalnym tam, gdzie ich **funkcje społeczne** i gospodarcze będą uzasadniały wysokość nakładów,
- poprawę jakości wody w kąpieliskach,
- **utrzymanie i modernizację istniejących dróg wodnych, zwłaszcza o charakterze turystycznym z uwzględnieniem obiektów wpisanych do rejestru zabytków.**

W związku z realizacją celu drugiego określono działania, które ważne są również z punktu widzenia rozwoju turystyki i są to:

- **opracowanie planów gospodarowania wodami** na obszarach dorzecza Wisły i Odry,
- **realizacja programu wodno – środowiskowego kraju,**
- utworzenie programów **monitoringu wód powierzchniowych i podziemnych** w obszarach dorzeczy,
- realizacja przedsięwzięć służących **wypełnianiu przepisów Dyrektyw 92/43/EWG** dot. ochrony przyrody, 85/337/EWG dot. ocen oddziaływania na środowisko, 96/82/WE dot. dużych katastrof (...).

W dokumencie wskazane zostało również finansowanie działań poprzez fundusze Unii Europejskiej, fundusze ekologiczne, fundusze celowe, kredyty bankowe, środki publiczne, środki własne samorządu i województw gmin, środki własne przedsiębiorstw i rolników.

Kierunki Rozwoju Żeglugi Śródlądowej w Polsce: założenia do strategii na lata 2007 – 2013

Dokument uzasadnia konieczność zwiększenia uwagi na transport śródlądowy, który jest jedną z najtańszych, a jednocześnie najbardziej przyjaznych środowisku i najbezpieczniejszych gałęzi transportu. Jest to alternatywa, która w istotny sposób może „zmniejszyć kongestię na drogach, zwłaszcza w zatłoczonych rejonach zapleczy portów morskich (...) ponieważ drogi wodne dysponują znacznymi rezerwami przepustowości”. Założenia do strategii wskazują także na wiele barier i ograniczeń w rozwoju transportu wodnego śródlądowego i podają sposoby ich pokonania. Pozytywne zmiany tendencji powinny polegać przede wszystkim na wdrażaniu technologii przewozu, które pozwolą na włączenie się żeglugi w obsługę nowych ładunków i relacji przewozowych, takich jak rozwój przewozów kombinowanych, przewozów przybrzeżnych „short sea shipping” (sss), rozwoju przewozów morsko – rzecznych, budowie centrów logistycznych w portach rzecznych, a to wszystko także w kontekście szeroko pojętej turystyki.

W dokumencie podkreśla się, że turystyczne przewozy pasażerskie są istotnym elementem oferty turystycznej, mogą przyczynić się do złagodzenia problemów komunikacyjnych miast, a w niektórych rejonach stać się szansą na złagodzenie problemów dotyczących przewozów regionalnych. Jednocześnie rozwój turystyki wodnej może przyczynić do większej dbałości o stan dróg wodnych nie eksploatowanych przez statki handlowe, większej dbałości o środowisko – tereny, na których odbywają się tego typu rejsy, muszą odznaczać się wyjątkowymi walorami zarówno pod względem szaty roślinnej, ukształtowania terenu, jak i utrzymania i zadbania i czystość, a jednocześnie dostosowania do wymagań turystów. Opracowanie zwraca też uwagę na dokument pt. „Zintegrowany Europejski Program Działań na Rzecz Żeglugi Śródlądowej – wieloletni program działania mający na celu wzmocnienie żeglugi śródlądowej NAIADES „Navigation And Inland Waterway Action and Development in Europe” (nawigacja śródlądowa: działania i rozwój w Europie). Podkreślona też zostaje obecna, niekorzystna pozycja transportu wodnego w programach rozwoju transportu w Polsce, a także jej wpływ na rozwój transportu wodno-śródlądowego. Ponadto wskazane są techniczne i organizacyjno – prawne czynniki ograniczające rozwój takich przewozów. Na koniec autorzy opracowania określają sposoby umacniania pozycji transportu wodnego śródlądowego w Polsce jako elementu zrównoważonego rozwoju transportu.

Według Założeń do Strategii, głównym celem zasadniczego dokumentu będzie przełamanie dotychczasowych nieprawidłowości w rozwoju tej gałęzi transportu, stworzenie wiarygodnych podstaw budowania nowoczesnej gałęzi transportu zdolnej w określonych sferach zastosowania konkurować z innymi gałęziami i wspierać proces zrównoważonego rozwoju transportu, a tym samym - dostosowanie naszej polityki transportowej w zakresie rozwoju transportu wodnego śródlądowego do tendencji unijnych. Sposobami osiągnięcia tego celu powinny być:

- stworzenie wiarygodnych perspektyw rozwoju tej gałęzi transportu, które są warunkiem angażowania się armatorów w inwestycje niezbędne dla stworzenia konkurencyjnej nowoczesnej oferty,
- opracowanie programu rozwoju infrastruktury śródlądowych dróg wodnych ze wskazaniem inwestycji priorytetowych,
- opracowanie, zgodnie z tendencjami unijnymi spójnego programu promocji żeglugi śródlądowej jako nowoczesnej i przyjaznej dla środowiska gałęzi transportu i jego realizację,
- włączenie transportu wodnego śródlądowego do wszystkich programów umożliwiających włącznie tej gałęzi w nowe sfery zastosowania, jej unowocześnienie poprzez rozwój inteligentnych systemów transportowych, rozwój infrastruktury drogowej i punktowej i dostęp tej gałęzi do środków unijnych,
- wykorzystanie wszystkich stosowanych w UE instrumentów wspierania transportu wodnego śródlądowego jako gałęzi pozwalającej na zmniejszenie kosztów zewnętrznych transportu.

Strategia rozwoju turystyki na lata 2007 -2013

Projekt Strategii Rozwoju Turystyki na lata 2007 – 2013 zakłada, że nowoczesny, konkurencyjny i wysokiej jakości produkt turystyczny będzie magnesem przyciągającym zarówno krajowych jak i zagranicznych turystów. Dokument oparto o zasadę zrównoważonego rozwoju. Wyznacza on główne kierunki rozwoju polskiej turystyki w postaci obszarów priorytetowych, do których należą: produkt turystyczny, zasoby ludzkie, marketing i przestrzeń turystyczna. W zakresie produktu turystycznego zaleca się operacje wyznaczające kierunek kształtowania konkurencyjnych produktów turystycznych oraz rozwój nowych produktów i wiodących typów turystyki. Ponadto pisze się o inwestycjach w infrastrukturę turystyczną, ich integracji i ofercie turystycznej regionów. Wskazuje się też na działania które mają na celu rozwój przedsiębiorczości i działalności organizacji w dziedzinie turystyki. Dla Szlaku ważny jest rozdział dotyczący kształtowania przestrzeni turystycznej, w którym mowa jest o ukierunkowaniu działań dotyczących rozwoju turystyki tak, by zachować i podnosić wartość przestrzeni i zwiększyć dostępność turystyczną regionu poprzez rozwój transportu.

Dokumenty regionalne na poziomie województwa

Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego do 2020 roku

Strategia zatwierdzona została w dniu 30 stycznia 2006 r. przez Sejmik Wojewódzki, a realizacja zawartych w niej zapisów ma nastąpić w latach 2006 – 2020. W dokumencie tym znajdują się cele i działania określone dla województwa, by stało się ono regionem aktywnego i zrównoważonego rozwoju z wykorzystaniem walorów środowiska naturalnego, wielokulturowej tradycji i położenia przygranicznego. Wśród tych celów znalazły się m.in.: ochrona środowiska naturalnego oraz rozwój turystyki z wykorzystaniem walorów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego.

Program ochrony środowiska województwa podlaskiego na lata 2007 – 2010

Jego realizacja ma być prowadzona w latach 2007 – 2010 z perspektywą do 2014 r. Dokument realizuje cele dotyczące polityki ekologicznej. Zawiera ocenę stanu aktualnego środowiska oraz zadania krótko i długoterminowe. W ramach działań dotyczących wód są to np. osiągnięcie dobrego stanu ekologicznego wód pod względem jakościowym i ilościowym, zapobieganie zanieczyszczeniom, przywracanie wodom właściwego stanu ekologicznego.

Program ochrony środowiska województwa podlaskiego na lata 2007 – 2010

Zatwierdzony przez Sejmik Województwa Podlaskiego w dniu 6 maja 2008 r. obejmuje lata 2007 – 2013. Jego tematyką jest problem retencji wód. Zwiększenie zdolności retencyjnej poprzez zatrzymanie nadmiaru wody na terenie zlewni i wykorzystanie jej podczas trwających okresów suszy miało by korzystny wpływ na postępującą degradację walorów przyrodniczych środowiska zlewni. W projekcie planuje się odbudowę naturalnych zbiorników wodnych oraz modernizację i odbudowę budowli na ciekach stabilizujących poziom zwierciadła wody.

Dokumenty lokalne na poziomie gminnym

Charakterystykę gminnych inwestycji ściśle związanych z zagospodarowaniem Szlaku im. Króla Stefana Batorego opisuje poniższa tabela.

Tabela nr 60. Plany inwestycyjne dotyczące zagospodarowania Szlaku na odcinku podlaskim.

Lp.	Gmina/Miasto	Opis	Źródło danych
1	Gmina Miastkowo	brak	Wieloletni Plan Inwestycyjny Gminy Miastkowo Na Lata 2008-2010
2	Gmina Nowogród	Rozpoczęto realizację budowy kąpieliska przy moście w Nowogrodzie, jednak inwestycji nie ukończono. Planowane: <ul style="list-style-type: none"> Nowogród - port rzeczny na Narwi i punkt obsługi turysty, Plaża , 	Ankieta

Lp.	Gmina/Miasto	Opis	Źródło danych
		<ul style="list-style-type: none"> Przystań dla kajaków, Przystań dla żaglówek i jachtów, Odtworzenie wyspy na Narwi, Budowa trasy historyczno – turystycznej. „Szlak schronów bojowych SGO Narew” z przystanią na Narwi, Aquapark na skarpie nadnarwiańskiej. <p>Ponadto część inwestycji na rzece Pisa w ramach projektu Pisa – Narew</p> <p>Wszystkie inwestycje zapisane są w Wieloletnim Planie Inwestycyjnym miasta i gminy Nowogród na lata 2007 - 2013</p>	
3	Miasto Łomża	<ul style="list-style-type: none"> Utrzymanie strzeżonego kąpieliska miejskiego i zadania z zakresu ratownictwa wodnego, Wspieranie budowy wczesnośredniowiecznego grodu nad Narwią przy współpracy ze Stowarzyszeniem Na Rzecz Budowy Grodu Łomżyńskiego, Budowa terenów sportowo-rekreacyjnych nad Narwią (bulwary) wraz z portem rzeczny, Szlak wodny im. Stefana Batorego – uruchomienie produktu turystycznego w porozumieniu z Województwem Podlaskim i Mazowieckim. 	Założenia Polityki Społeczno-Gospodarczej Miasta Łomża Na 2009 Rok
4	Gmina Łomża	Brak	Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Łomża na lata 2004 - 2013.
5	Gmina Rutki	Brak	http://ug-rutki.pbip.pl/
6	Gmina Wizna	Budowa bazy sportowo-rekreacyjnej (w tym również dla kajakarstwa, wędkarstwa, myślistwa).	http://www.wizna.pl/bip/index.php?wiad=77
7	Gmina Zbójna	Rozwój sportu i turystyki - budowa szlaków wodnych, pieszych, rowerowych, - budowa punktów widokowych, przystani i kempingów.	Wieloletni Plan Inwestycyjny Gminy Zbójna na lata 2006 – 2010
8	Gmina Piątnica	W gminie planowane jest wybudowanie przystani wodnej w miejscowości Niewodowo na rzece Narew. Szlak wodny prowadzący od miejscowości Krzewo przez Piątnicę aż do Niewodowa. Niedaleko Wizny miejscowy przedsiębiorca ma w planach wybudowanie małego portu na Narwi. Inwestycje te nie są zapisane w Wieloletnich Planach Inwestycyjnych	Ankieta + wywiad
9	Gmina Jedwabne	Brak	http://www.jedwabne.pl/
10	Gmina Mały Płock	Brak	http://www.malyplock.pl
11	Gmina Radziłów	Brak	Ankieta
12	Gmina Grajewo	Brak	Ankieta
13	Gmina Rajgród	Brak	http://um-rajgrad.pbip.pl/index.php
14	Gmina Trzcianne	Brak	http://www.trzcianne.ug.pl
15	Gmina Mońki	Brak	http://um-monki.pbip.pl/index.php
16	Gmina Goniądz	<ul style="list-style-type: none"> Odtworzenie starej przeprawy promowej przez Biebrzę we Wroceniu adaptowanej do potrzeb turystycznych, Wykonanie traktu spacerowo – rowerowego z oświetleniem parkowym w Goniądzu wraz z wykonaniem przejścia pieszego pod mostem, Wykonanie tablic turystycznych na całym Szlaku, Budowa 3 wież widokowych wzdłuż Szlaku, Budowa przystani z kąpieliskiem i pomostami, Pogłębienie stawu przyrzecznego z dopływami: <p>- wykonanie oświetlenia na terenie całej przystani</p> <p>- utwardzenie terenu przystani</p>	Ankieta

Lp.	Gmina/Miasto	Opis	Źródło danych
		- wykonanie kompleksu boisk, • Zagospodarowanie turystyczne wokół dawnej żupy solnej na starorzeczu Biebrzy (wykonanie dojścia, kąpieliska, pomostu i tablicy informacyjnej). Nie wszystkie z planów umieszczone są w Wieloletnim Planie Inwestycyjnym.	
17	Gmina Jaświły	Budowa nabrzeża przy plaży	wywiad
18	Gmina Augustów		
19	Gmina miejska Augustów	<ul style="list-style-type: none"> Wybudowanie plaży miejskiej w Augustowie w ramach projektu dofinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Regionalnego, Budowa całorocznego centrum rekreacyjno – sportowego. Planowany zakres zadania to budowa odkrytych basenów rekreacyjno – sportowych przystosowanych do rozgrywania zawodów ogólnopolskich, Budowa ciągu pieszo-rowerowego nad Kanałem Bystrym. Zadanie obejmuje budowę szlaków pieszo – rowerowych, zimą wykorzystywanych jako trasy narciarstwa biegowego, położonych nad Kanałem Bystrym będącym kanałem pomocniczym Kanału Augustowskiego, Szereg inwestycji pośrednich związanych z polepszeniem infrastruktury drogowej. Wszystkie inwestycje zapisane są w Wieloletnim Planie Inwestycyjnym	Ankieta
20	Gmina Nowinka	Zagospodarowanie plaż gminnych w Atenach, Bryzglu, Danowskich, Tobołowie.	http://bip.ug.nowinka.wrotapodl asia.pl/strategia.htm
21	Gmina Płaska	Rozbudowa infrastruktury turystycznej w strefie Kanału Augustowskiego, Budowa bazy turystycznej na szlaku Kanału Augustowskiego i Czarnej Hańczy.	Plan Inwestycyjny Gminy na lata 2004 - 2013
22	Gmina Sztabin	Brak	http://www.sztabin.ug.gov.pl/
23	Gmina Bargłów Kościelny	Brak	http://www.barglow.hg.pl/

Źródło: Opracowanie własne PART SA na podstawie ankiet nadesłanych przez urzędy gmin oraz informacji zawartych na ich oficjalnych stronach internetowych i w wieloletnich planach inwestycyjnych.

Infrastruktura na Szlaku Batorego w części podlaskiej jest rozwinięta punktowo. W niektórych gminach istnieją już obiekty spełniające zarówno ilościowe jak i jakościowe wymagania turystów. Najlepiej w tym zakresie działają gminy nadbiebrzańskie, co mogłoby dziwić ze względu na fakt pozostawiania tych gmin pod silnym wpływem Biebrzańskiego Parku Narodowego. Włodarze znaleźli jednak sposób na turystykę zrównoważoną (agroturystyka, wypożyczalnie kajaków, rowerów, tratw), dzięki czemu oprócz już poczętych działań planują oni kolejne (gmina Wizna, Jaświły, Goniądz) i już cieszą się z odwiedzin wielu turystów. Drugim takim punktem, choć bardziej liniowo rozwiniętym, są okolice Kanału Augustowskiego, w szczególności gminy Płaska i miasto Augustów. Powoli również zagospodarowywane są brzegi Narwi (Łomża, Nowogród, Piątница). Aby jednak Szlak był w pełni otwarty i przyjazny turystom, trzeba stworzyć bardzo dobrą bazę turystyczną (z pełnym węzłem sanitarnym, możliwością bezpiecznego cumowania, bazą gastronomiczną i noclegową) blisko krawędzi rzek i kanałów przez które Szlak prowadzi, czyli już co 15-20 km – to liczba km, którą średnio pokonują dziennie kajakarze. Nie można również zapomnieć o inwestycjach dotyczących regulacji rzek i kanałów będących drogami wodnymi, czym zajmuje się Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej.

6.4 ANALIZA SWOT

Mocne strony	Słabe strony
<p>Walory naturalne:</p> <ul style="list-style-type: none"> Wybitne walory krajobrazowe – duże zróżnicowanie Cenne środowisko przyrodnicze (dużo obszarów chronionych: Biebrzański P.N., Puszcza Augustowska, rezerwat, Natura 2000) Rozwinięta sieć hydrograficzna (Czarna Hańcza, Rospuda, Jeziora Augustowskie, Biebrza, Pisa (połączenie Szlaku Batorego z Wielkimi Jeziorami Mazurskimi), Narew (rzeka roztokowa) - dopełnienie Szlaku Batorego) Obszar funkcjonalny Zielonych Płuc Polski <p>Walory antropogeniczne:</p> <ul style="list-style-type: none"> Zabytki hydrotechniczne – Kanał Augustowski Zabytki militarne – Twierdza Osowiec, schrony bojowe Grupy Operacyjnej Narew Skansen kurpiowski w Nowogrodzie <p>Oferta kulturalno-rozrywkowa regionu:</p> <ul style="list-style-type: none"> Bogata i różnorodna oferta kulturalno-rozrywkowa Augustowa Ciekawa oferta gmin Biebrzańskiego P.N. i Kurpii Różnorodność kulturowa – Kurpie, Podlasie, wpływy wschodnie Ciekawa kuchnia regionalna – zdrowa żywność Spora ilość imprez związanych z turystyką wodną <p>Infrastruktura paraturystyczna:</p> <ul style="list-style-type: none"> Zróżnicowane szlaki dla uprawiania turystyki aktywnej (pod względem form turystyki, tematyki, dystansu) Dobrze rozwinięta baza hotelowo-gastronomiczna w okolicach Augustowa Prężnie działający organizatorzy turystyki wodnej (najwięcej w okolicach Augustowa) oraz przyrodniczej (skupienie w rejonie Biebrzańskiego Parku Narodowego) Ciekawe oferty turystyczne – łączenie form turystyki aktywnej z obserwacją przyrody Możliwość wypożyczenia sprzętu sportowego (kajaki, rowery) Obiekty sportowo-rekreacyjne w Augustowie <p>Inne:</p> <ul style="list-style-type: none"> Region znany na arenie międzynarodowej Dobra dostępność komunikacyjna (Augustów, Łomża). Stosunkowo duża ilość prywatnych przewoźników Wysokie zaangażowanie organizacji pozarządowych w akcje społeczne: edukacyjne i wspierające rozwój regionu Region stosunkowo dobrze wypromowany Doświadczenie władz samorządowych i organizacji pozarządowych w zakresie realizacji projektów 	<p>Walory naturalne:</p> <ul style="list-style-type: none"> Częste niskie stany wód, mierziny, przeszkody ograniczające poruszanie się większych jednostek po szlakach wodnych Ograniczona możliwość inwestycji na obszarach chronionych <p>Walory antropogeniczne:</p> <ul style="list-style-type: none"> W skali atrakcji regionu (północnego Podlasia) stosunkowo nieduża ilość zabytków w bezpośredniej bliskości Szlaku <p>Oferta kulturalno-rozrywkowa</p> <ul style="list-style-type: none"> Skupiona głównie w Augustowie <p>Infrastruktura paraturystyczna:</p> <ul style="list-style-type: none"> Na przeważającej części Szlaku Baza noclegowo-gastronomiczna rozwinięta głównie z dala od Szlaku. Sporadycznie spotykana informacja o obiektach przy Szlaku Baza noclegowo-gastronomiczna nie występuje regularnie wzdłuż Szlaku – koncentryczność punktowa Nieduża ilość przystani, miejsc do cumowania, pól biwakowych przy Szlaku etc. (z wyjątkiem gminy Płaska) Praktycznie brak obiektów sportowo-rekreacyjnych niedaleko Szlaku (poza Augustowem) Stosunkowo słabe oznaczenie szlaków wodnych (poza Biebrzańskim P.N) Brak zintegrowanego systemu informacji turystycznej <p>Inne:</p> <ul style="list-style-type: none"> Słaba jakość dróg lokalnych Niewystarczająca współpraca i koordynacja działań pomiędzy poszczególnymi powiatami i gminami Niezbędne duże środki finansowe na rozwój inwestycji na Szlaku

<p>regionalnych i finansowanych z funduszy unijnych;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wzrastające zainteresowanie rozwojem turystyki w gminach, szczególnie wśród młodych ludzi • Wysokie zainteresowanie i zaangażowanie części samorządów lokalnych w proces rozwoju i promocji Szlaku im. Króla Stefana Batorego 	
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • Duży potencjał regionu dla rozwoju turystyki aktywnej (sporty wodne, rowery, wędrówki piesze) i hobbystycznej (turystyka przyrodnicza, wędkarstwo) • Szlak Batorego łączący kilka ciekawych i znanych miejsc • Wzrost zainteresowania społeczeństwa aktywnym wypoczynkiem • Duża pula środków pochodzących z Unii Europejskiej przeznaczona na inwestycje związane ze zrównoważonym rozwojem, ekoturystyką • Bogacenie się społeczeństwa europejskiego przejawiające się m.in. zwiększeniem części dochodu przeznaczanego na cele turystyczne • Rosnąca rola organizacji pozarządowych wpływająca na rozwój regionów • Rosnące zapotrzebowanie na zdrową żywność • Rosnący popyt na kompleksowe pakiety usług turystycznych 	<ul style="list-style-type: none"> • Degradacja środowiska naturalnego • Nadal niska świadomość ekologiczna społeczeństwa (śmieci i dewastacja infrastruktury przy szlakach itp.) • Likwidowanie połączeń kolejowych • Konkurencją dla Szlaku może być popularna wśród wodniaków Czarna Hańcza – ale można stworzyć koncepcję łączącą te dwa szlaki • Sporo młodych osób przenosi się do większych miast (ew. problemy kadrowe) • Kryzys ekonomiczny wpływający na ilość wydawanych pieniędzy na turystykę przez społeczeństwo • Słabo rozwinięty sektor małych i średnich przedsiębiorstw • Brak skomercjalizowania produktu na tym etapie • Brak dbałości o równomierny rozwój całego obszaru

4. SPIS TABEL, RYSUNKÓW, FOTOGRAFII.

Spis tabel

Tabela nr 1. Obszar projektowy na terenie województwa mazowieckiego.....	7
Tabela nr 2. Zestawienie najważniejszych dopływów Narwi na terenie objętym Szlakiem Batorego.....	13
Tabela nr 3. Parametry eksploatacyjne śródlądowych dróg wodnych.	14
Tabela nr 4. Rezerваты przyrody na mazowieckim odcinku Szlaku Batorego.	16
Tabela nr 5. Pomniki przyrody na mazowieckim odcinku Szlaku Batorego.	20
Tabela nr 6. Obiekty sakralne na mazowieckim odcinku Szlaku Batorego.	25
Tabela nr 7. Zamki, pałace i dwory na mazowieckiej części Szlaku Batorego.	30
Tabela nr 8. Fortyfikacje i obiekty militarne na mazowieckim odcinku Szlaku Batorego.	38
Tabela nr 9. Najważniejsze cmentarze i miejsca pamięci na mazowieckim odcinku Szlaku Batorego.	40
Tabela nr 10. Muzea, skanseny i izby pamięci na mazowieckim odcinku Szlaku Batorego.	46
Tabela nr 11. Zabytki techniczne i hydrotechniczne mazowieckiego odcinka Szlaku Batorego.	48
Tabela nr 12. Inne walory antropogeniczne na mazowieckim odcinku Szlaku Batorego.	49
Tabela nr 13. Zestawienie najważniejszych wydarzeń z oferty kulturalno-sportowej gmin wchodzących w skład obszaru Szlaku Batorego.	55
Tabela nr 14. Najważniejsze projekty kulturowych produktów turystycznych województwa mazowieckiego powstające w obrębie Szlaku Batorego.	58
Tabela nr 15. Zestawienie najprężniej działających instytucji i organizacji zajmujących się animacją życia społeczności lokalnej gmin wchodzących w skład obszaru Szlaku Batorego.	59
Tabela nr 16. Zestawienie portów, przystani i stanic wodnych na mazowieckiej części Szlaku Batorego.....	66
Tabela nr 17. Zestawienie największych wypożyczalni sprzętu wodnego, czarterów jachtów i łodzi motorowych oraz ośrodków szkoleń wodnych na mazowieckim odcinku Szlaku Batorego.	68
Tabela nr 18. Zestawienie najbliższych stacji benzynowych przy Szlaku.	70
Tabela nr 19. Baza noclegowa na mazowieckim odcinku Szlaku Batorego.....	73
Tabela nr 20. Zestawienie ilościowe i jakościowe bazy noclegowej na terenie Szlaku w województwie mazowieckim.	93
Tabela nr 21. Baza gastronomiczna na mazowieckim odcinku Szlaku Batorego.	94
Tabela nr 22. Zestawienie ilościowe i jakościowe bazy gastronomicznej (z wyłączeniem Warszawy) na terenie Szlaku w województwie mazowieckim.	104

Tabela nr 23. Szlaki turystyczne na obszarze projektowym.....	106
Tabela nr 24. Obiekty sportowo-rekreacyjne na mazowieckim odcinku Szlaku Batorego.	110
Tabela nr 25. Wypożyczalnie sprzętu turystycznego na obszarze projektowym w województwie mazowieckim.	114
Tabela nr 26. Organizatorzy turystyki na obszarze projektowym w województwie mazowieckim.....	115
Tabela nr 27. Sklepy ze sprzętem turystycznym na mazowieckim odcinku Szlaku.....	117
Tabela nr 28. Stan oznakowania turystycznego w Warszawie i w powiatach województwa mazowieckiego należących do Szlaku.....	121
Tabela nr 29. Zestawienie obszarów Natura 2000 na obszarze projektowym (woj. mazowieckie) wraz ze statusem ochronnym.	124
Tabela nr 30. Zestawienie jednostek uprawnionych do ochrony środowiska naturalnego na poziomie regionalnym (województwo mazowieckie)	130
Tabela nr 31. Plany inwestycyjne dotyczące zagospodarowania Szlaku na odcinku mazowieckim.	139
Tabela nr 32. Obszar projektowy na terenie województwa podlaskiego.	143
Tabela nr 33. Zestawienie najważniejszych dopływów Narwi na terenie objętym Szlakiem Batorego na obszarze województwa podlaskiego.....	146
Tabela nr 34. Zestawienie najważniejszych dopływów Biebrzy na terenie objętym Szlakiem Batorego na obszarze województwa podlaskiego.....	147
Tabela nr 35. Parametry eksploatacyjne śródlądowych dróg wodnych.	152
Tabela nr 36. Gminy obszaru projektowego wchodzące w skład Biebrzańskiego Parku Narodowego.	154
Tabela nr 37. Rezerваты przyrody na podlaskim odcinku Szlaku Batorego.....	155
Tabela nr 38. Pomniki przyrody na podlaskim odcinku Szlaku Batorego.....	160
Tabela nr 39. Punkty widokowe na podlaskim odcinku Szlaku Batorego.	162
Tabela nr 40. Obiekty sakralne na podlaskim odcinku Szlaku Batorego.....	165
Tabela nr 41. Zamki, pałace, dwory, zabytkowe budynki i układy urbanistyczne w podlaskiej części Szlaku Batorego.....	170
Tabela nr 42. Fortyfikacje i obiekty militarne na podlaskim odcinku Szlaku Batorego.....	174
Tabela nr 43. Cmentarze i miejsca pamięci na podlaskim odcinku Szlaku Batorego.	177
Tabela nr 44. Muzea, skanseny i izby pamięci na podlaskim odcinku Szlaku Batorego.....	180
Tabela nr 45. Zabytki techniczne i hydrotechniczne podlaskiego odcinka Szlaku Batorego.....	183
Tabela nr 46. Inne walory antropogeniczne na mazowieckim odcinku Szlaku Batorego.	184

Tabela nr 47. Zestawienie najważniejszych wydarzeń z oferty kulturalno-sportowej gmin wchodzących w skład obszaru Szlaku Batorego.	187
Tabela nr 48. Zestawienie najprężniej działających instytucji i organizacji zajmujących się animacją życia społeczności lokalnej gmin wchodzących w skład obszaru Szlaku Batorego.	190
Tabela nr 49. Zestawienie portów, przystani, stanic wodnych i parkingów nadrzecznych w podlaskiej części gmin wchodzących w skład Szlaku Batorego.	194
Tabela nr 50. Zestawienie największych wypożyczalni sprzętu wodnego, czarterów jachtów i łodzi motorowych oraz atrakcji wodnych na podlaskim odcinku Szlaku Batorego.....	195
Tabela nr 51. Baza noclegowa na podlaskim odcinku Szlaku Batorego.	199
Tabela nr 52. Baza noclegowa na podlaskim odcinku Szlaku Batorego.	221
Tabela nr 53. Baza gastronomiczna na podlaskim odcinku Szlaku Batorego.....	223
Tabela nr 54. Obiekty sportowo-rekreacyjne na podlaskim odcinku Szlaku Batorego.	240
Tabela nr 55. Wypożyczalnie sprzętu turystycznego na podlaskim odcinku Szlaku Batorego.....	243
Tabela nr 56. Organizatorzy turystyki na podlaskim odcinku Szlaku Batorego.....	244
Tabela nr 57. Sklepy ze sprzętem turystycznym na podlaskim odcinku Szlaku Batorego.....	248
Tabela nr 58. Zestawienie obszarów Natura 2000 na obszarze projektowym (woj. podlaskie) wraz ze statusem ochronnym.....	253
Tabela nr 59. Zestawienie jednostek uprawnionych do ochrony środowiska naturalnego na poziomie regionalnym (województwo podlaskie).	259
Tabela nr 60. Plany inwestycyjne dotyczące zagospodarowania Szlaku na odcinku podlaskim.....	267

Spis rysunków

Rysunek nr 1. Wybrane znaki turystyczne typu E.	121
--	-----

Spis map

Mapa nr 1. Przebieg Szlaku Wodnego im. Króla Stefana Batorego (oznaczony strzałkami).	5
Mapa nr 2. Przebieg Szlaku Batorego na terenie województwa mazowieckiego.	6
Mapa nr 3. Zalew Zegrzyński.....	10
Mapa nr 4. Przebieg Szlaku Batorego na terenie województwa podlaskiego.	143

Spis fotografii

Fotografia nr 1. Kanał Żerański – widok na Warszawę.	9
---	---

Fotografia nr 2. „Patelnia” Zalewu Zegrzyńskiego.	10
Fotografia nr 3. Narew o zachodzie słońca.	12
Fotografia nr 4. Boja wyznaczająca szlak wodny na drodze wodnej.	15
Fotografia nr 5. Wzbijające się do lotu w okolicach Pułtusa, kormorany.	19
Fotografia nr 6. Ciekawy okaz sosny i drzewostan sosnowy na Narwi.	22
Fotografia nr 7. Poranek na Narwi.	23
Fotografia nr 8. Unikalne sklepienie w Pułtuskiej Kolegiacie.	24
Fotografia nr 9. Tablica informująca mieszkańców Serocka o imprezach i wydarzeniach związanych z turystyką wodną.	55
Fotografia nr 10. Cumowanie „na dziko”. Narew.	65
Fotografia nr 11. Ośrodek wczasowy w okolicach Zalewu Zegrzyńskiego.	72
Fotografia nr 12. Jedno z niewielu miejsc na szlaku, przystosowanych do obsługi turysty „wodnego. Wejście do Kanału Żerańskiego.	94
Fotografia nr 13. Oznakowanie szlaku rowerowego w gminie Serock.	105
Fotografia nr 14. Dzika plaża na Narwi powyżej Pułtusa. Takie miejsca dowodzą potrzeby inwestycji turystycznych nad wodą.	113
Fotografia nr 15. Oznakowanie turystyczne gminy Długosiodło.	122
Fotografie nr 16 i 17. Oznakowanie wodne na rzece Narew.	122
Fotografia nr 18. Jednym z zagrożeń zanieczyszczenia wód są również dzikie wysypiska śmieci tworzone przez turystów. Kanał Żerański.	132
Fotografia nr 19. Ważnym z perspektywy turystyki wodnej jest dobre oznakowanie mostów. Kanał Żerański.	133
Fotografia nr 20. Podnoszące się do lotu łabędzie na Narwi w okolicach Wizny.	145
Fotografia nr 21. Malownicza Biebrza.	146
Fotografia nr 22. Kanał Augustowski – niesamowite dzieło rąk ludzkich.	149
Fotografia nr 23. Widoki znad Biebrzy. Biebrzański Park Narodowy.	154
Fotografia nr 24. Jałowce Czartoryskie od strony wody. Narew.	155
Fotografia nr 25. Baczna obserwatorka – czapla siwa.	159
Fotografia nr 26. Widok ze wzgórza w miejscowości Burzyn.	161
Fotografia nr 27. Do Sanktuarium w Studzienicznej można dotrzeć drogą wodną.	164
Fotografia nr 28. Widok bunkru z perspektywy Narwi.	174
Fotografia nr 29. Jedna z zabytkowych śluz Kanału Augustowskiego.	182

Fotografia nr 30. Skansen w Nowogrodzie z perspektywy płynącej obok Narwi.....	187
Fotografia nr 31. Takich miejsc potrzeba więcej, szczególnie w południowej części Kanału Augustowskiego. Okolice Gminy Płaska.	197
Fotografia nr 32. Niestety częściej niż na fotografii lewej spotyka się sytuacje ze zdjęcia po prawej. (Gmina Płaska i sytuacja na Narwi).....	198
Fotografia nr 33. Na Szlaku brakuje lokali gastronomicznych o dobrym standardzie.	222
Fotografia nr 34. Najlepiej przygotowane pod względem zapewnienia infrastruktury sportowej turystom są gminy nadbiebrzańskie. Dolistowo.	240
Fotografia nr. 35. Wypożyczalnie sprzętu wodnego powinny móc obsłużyć zorganizowane grupy turystów (powyżej 10 osób). Gmina Płaska.	249
Fotografia nr 36 i 37. Oznakowanie wodne na rzece Narew.	251
Fotografia nr 38. Tablice informacyjne są często dewastowane. Ostrołęka.....	252
Fotografia nr 39. Kłopoty podczas przerawy promowej. Narew. Między Krzewem a Łomżą.	263